OM AKTIEBREV
OCH ANDRA AKTIERÄTTSLIGA DOKUMENT

AV

HÅKAN N:SON NIAL

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f45a2

OM AKTIEBREV
OCH ANDRA AKTIERÄTTSLIGA DOKUMENT

AV

HÅKAN N:SON NIAL

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV STATS- OCH RÄTTSVETENSKAPLIGA AVDELNINGEN VID STOCKHOLMS HÖGSKOLA FÖR VINNANDE AV JURIS DOKTORSGRAD FRAMSTÄLLES TILL OFFENTLIG GRANSKNING Å HÖGSKOLANS LÄROSAL B LÖRDAGEN DEN 25 MAJ 1929 KL. 10.

STOCKHOLM 1929
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
291268

FÖRETAL.

Föreliggande arbete rör sig på ett område, som ligger i centrum av nutidens ekonomiska liv. Dettas rastlösa utveckling ger ej blott i rikt mått upphov till de intrikata juridiska problem, som alltid uppstå, när livsförhållandena mer eller mindre starkt avvika från de historiskt givna rättsreglernas förutsättningar, utan vållar också ofta svårigheter för juristen att utan egen praktisk erfarenhet vinna den intima kännedom om de skiftande faktiska företeelserna, som är den första betingelsen för en rationell rättslig bedömning av dessa. Bristen på sådan erfarenhet har jag sökt täcka genom studium av det i skriftlig form bevarade material, vari handelslivets bruk och uppfattning i förevarande avseenden fått uttryck: samlingar av aktierättsliga dokument, bolagsordningar, stiftelseurkunder, teckningslistor o. d.[1] Därjämte har jag haft förmånen av tillgång till personliga upplysningskällor. Justitierådet Albert Kôersner har, efter genomseende av arbetet i manuskript, givit mig många upplysningar ur sin rika erfarenhet från advokat- och domarvärv. Ombudsmannen i Skandinaviska Kreditaktiebolaget, juris kandidaten Gustaf Rabe har likaledes genomgått arbetet och lämnat mig flera betydelsefulla upplysningar angående bankpraxis.

Förutom den värdefulla hjälpen i nu nämnda avseende har jag från olika håll fått mottaga mitt arbete främjande impulser och råd. Särskilt må det tillåtas mig nämna min forne akademiske lärare, ordföranden i Lagberedningen, f. d. justitierådet Birger Ekeberg, som bl. a. givit mig uppslaget till ämnet för avhandlingen, samt min nuvarande lärare, professorn Karl Benckert.

Under studietiden har jag åtnjutit understöd i form av stipendier från Stockholms högskolas juridiska fakultet, varjämte jag genom ett resesti-

---

[1] Sålunda ha genomgåtts samlingar av aktiebrev m. m. i Nordiska museet (omkring 750 stycken) och i Kungl. biblioteket, vidare i Riksarkivet och Patent- och registreringsverket förvarade bolagsordningar och andra handlingar rörande cirka 1500 äldre och nyare aktiebolag. — Notiser om ett antal äldre aktiebrev återfinnas hos Indebetou: Svenska aktiebrev före år 1880 (Stockholm 1925).

pendium ur legationsrådet Harry Ax:son Iohnsons fond för rättsvetenskaplig forskning satts i tillfälle till studier vid utländska universitet.

För allt det bistånd, jag sålunda erhållit, ber jag härmed få betyga min outplånliga tacksamhet.

Stockholm i maj 1929.

Håkan N:son Nial.

INNEHÅLL.

I.

Inledning.

Sid.

Avhandlingens föremål; terminologi 1

II.

Aktiebrevet.

1. Aktierättens innehåll; aktieägarnas rätt utfå aktiebrev; aktiebrevens form m. m. 6

Aktierättens innehåll (medförvaltningsrätt — direkt ekonomiska rättigheter; de senare sönderfallande i abstrakt rätt till andel i bolagets förmögenhet och vinst samt konkreta anspråk) s. 6. — Aktieägarnas rätt utfå aktiebrev s. 8. — Tiden då aktiebrev få utges s. 11. — Aktiebrevets form s. 11. — Förbehåll, som skola anges i aktiebreven; rätt till utbyte av skadat aktiebrev m. m. s. 13.

2. Aktiebrevets legitimationskraft och värdepapperskvalitet.

A. Aktiebrevets legitimationskraft enligt AL 28: 3 och 76: 1 (beträffande införing i aktieboken, rösträtt för innehavaraktie.) . . . 14

Syftet med nämnda bestämmelser är att ge aktiebrevet effektiv legitimationskraft s. 14. — Undantag från bolagets rätt och plikt att behandla en formellt legitimerad såsom berättigad s. 15. — Förutsättningarna för legitimation enligt 28: 3; analogi från växelreglerna s. 17. — Indossament — cession s. 17. — Plats och form för indossament; kopia, alonge s. 18, blankoindossament s. 19. — Efterföljande indossament s. 19. — Prövning av indossaments giltighet s. 19. — Identitetsprövning s. 21.

B. Omfattningen av aktiebrevets legitimationskraft i avseende å olika aktierättsliga rättigheter; aktiebrevets värdepappersnatur 22

Innehavaraktiebrev legitimerar för alla rättigheter s. 22. — Är även värdepapper s. 23. — Också namnaktiebrevet är värdepapper i avseende å inregistrering i aktieboken s. 23. — Förhållandet mellan innehav och företeende s. 23. — Har namnaktiebrevet legitimationskraft och värdepapperskvalitet även i andra avseenden? s. 25. — Ej i fråga om medförvaltningsrätt, där aktieboken är avgörande s. 26. — Men väl i fråga om konkreta förmögenhetsrättsliga anspråk i allmänhet s. 27.

C. Aktiebrevets legitimationskraft i avseende å fullmäktigskap och utövningsrätt i eget namn 34

Utövning av annans rätt i eget och i den andres namn s. 34. — Utövning i eget namn av annans förmögenhetsrättsliga anspråk ur aktien tillåten s. 35.

Sid.

— Däremot ej utövning i eget namn av annans medförvaltningsrätt; tolkning av stadgandet i AL § 76 s. 36. — Den till aktiebrevet anknutna legitimationen gäller utövningsrätt i eget namn s. 40 —, angående fullmäktigskap s. 41.

D. När inträda aktiebrevets legitimationskraft och värdepapperskvalitet? 43

E. Legitimationens verkan 45

Bolaget blir befriat genom prestation till den legitimerade, när det gäller direkt ekonomiska anspråk s. 45. Men beträffande medförvaltningsrätt har legitimationen i och för sig icke verkan att rätten anses behörigen utövad s. 45.

3. Tidpunkten för aktierättens övergång.

A. Aktierättens övergång i förhållande till bolaget 47

Frågans innebörd s. 47. — Förhållandet vid cession s. 47. — Vid aktierätt; historik, främmande rätt s. 50. — Svensk rättsutveckling s. 53. — Gällande svensk rätt s. 56. — Inregistrering i aktieboken exklusivt legitimationsmedel s. 57 — men ej materiellt rättsligt konstitutiv s. 59. — Ej heller anmälan till aktieboken nödvändig för aktierättens övergång s. 61. — Tradition av aktiebrevet ej nödvändig form för överlåtelsen s. 62.

B. Aktierättens övergång i förhållande till tredje man 63

4. Aktiebrevets negotiabilitet 69

Behovet av skydd för aktieförvärvare mot bolagets invändningar; utländsk rätt s. 69. — Kritik av framställda teorier s. 75. — Författningens betydelse s. 77. — Betydelsen av principen om aktiens omsättbarhet s. 78. — Frågan om namnaktiens negotiabilitet; analogi från reglerna för löpande skuldebrev; Eschelssons teori ang. det löpande skuldebrevet; utfästelseteorien s. 80. — Negotiabiliteten berör ej författningsenliga inskränkningar i aktierätten s. 91. — Negotiabilitetens verkan i avseende på invändningar rörande aktierättens uppkomst s. 93, invändningar mot aktiebrevets giltighet s. 96, invändningar om att aktierätten upphört eller att ett ur aktierätten uppkommet konkret anspråk konsumerats s. 100, kvittningsinvändningar s. 103.

5. Aktiebrevets invindikabilitet.

A. I vilken utsträckning är aktiebrevet invindikabelt? 107

Utländsk rätt s. 107. — Svensk rätt s. 111. — Förhållandet mellan blankoindossament och fullständigt indossament s. 114.

B. Förutsättningar för godtrosförvärv 120

C. Har rätter ägare lösningsrätt? 124

6. Aktiebrevet såsom rättsobjekt 126

Aktien lös egendom s. 126. — Obligatoriska förhållanden vid transaktioner rörande aktiebrev s. 127. — Aktiebrevets fungibilitet s. 127. — Specifikation, fynd, ockupation ej laga fång beträffande aktier s. 128.

III.

Övriga aktierättsliga dokument.

1. Vinstkupongen 129

2. Talongen 136

Sid.

3. Interimsbeviset 138

Skillnaden mellan interimsbevis, promess och inbetalningskvitto s. 138. — Skillnaden mellan interimsbevis och aktiebrev s. 145. — Interimsbevisets form, rätt att utfå interimsbevis s. 146. — Interimsbevisets rättsliga betydelse s. 147.

4. Promessen 152

5. Inbetalningskvittot 153

6. Teckningsbeviset 154

7. Avstämplingsbeviset. (Teckningsrättsbeviset och delbeviset) 155

IV.

Om mortifikation av aktierättsliga dokument 157

Förkortningar 161

I.

Inledning.

Det med uttrycket aktierättsliga dokument betecknade föremålet för efterföljande undersökning är en grupp av handlingar, vars sammanhållande moment är en relation till aktierätt i subjektiv mening, d. v. s. delägarrätt i aktiebolag. Hit höra först och främst papper, som direkt dokumentera sådan delägarrätt (*aktiebrev, interimsbevis*), vidare bevis om rätt *att vinna* aktierätt (*promess*) samt bevis över särskilda, ur aktierätten stammande rättigheter (*vinstkupong, talong, avstämplingsbevis*). I arbetet beröras också två papper, som allenast tjäna till bevis om ett för aktierätts vinnande eller bevarande betydelsefullt faktum: aktieteckning eller inbetalning av tecknat belopp (*teckningsbevis, inbetalningskvitto*).[1]) Blott sådana dokument avses, som utställts av vederbörande bolag självt (genom behörigt organ) [2]) och undersökningen — som är begränsad till privaträttsliga frågor — berör endast av allmänna aktiebolag[3]) utställda dokument.

*

De förmögenhetsrättsliga dokumenten kunna efter sina olika verkningar beträffande den i papperet dokumenterade rättighetens utövning, överlåtelse etc. indelas i olika kategorier; några sådana skola här fixeras för att därmed vinna en första orientering över de huvudproblem, som detta arbete söker besvara för de aktierättsliga dokumentens del, och för att bestämma innebörden av vissa i det följande använda termer. Liksom svensk rättsvetenskap icke har att uppvisa någon systematisk fram-

---

[1]) Utanför avhandlingens ram falla däremot av aktiebolag utställda skuldebrev eller obligationer, även om de dokumentera en på ena eller andra sättet med hänsyn till bolagets affärsställning eller vinst till storleken bestämd fordringsrätt (*participating debentures, Genusscheine* o. d.).

[2]) Alltså ej t. ex. »stiftarpromesser» eller interimsbevis, som utställts av emissionsinstitut.

[3]) D. v. s. bolag, underkastade lagen om aktiebolag den 12 augusti 1910 (AL) och icke speciella bolagsförordningar. I regel torde dock vad som gäller om här behandlade dokument också gälla av andra aktiebolag utställda aktierättsliga dokument.

ställning av reglerna rörande förmögenhetsrättsliga dokument i allmänhet saknar nämligen vårt juridiska språkbruk en fast terminologi i avseende på de olika kategorierna av dokument.

Den intensiva och komplicerade ekonomiska verksamheten på de områden, som bruka benämnas kredit- och omsättningslivet, kräver snabbhet och säkerhet i de rättsliga transaktioner, vari den yttrar sig. Syftet med vissa i kredit- och omsättning särskilt använda dokument rörande förmögenhetsrättigheter är också att möjliggöra ett snabbare och säkrare utnyttjande av rättigheterna i olika avseenden, än som eljest varit möjligt, och allt eftersom behoven av snabbhet och säkerhet stegras tilläggas dokumenten starkare rättsverkningar för dessa behovs tillgodoseende. Det första steget i denna riktning är att ett dokument får särskild betydelse i *legitimationsavseende*. Legitimerad säges en person vara när han förebragt det i varje fall erforderliga beviset för sin rätt. För att man skall kunna utav en gäldenär kräva betalning på grund av en fordran, som man uppger sig ha förvärvat från den ursprunglige borgenären (eller dennes successor), måste man ju i regel till fullo styrka, att man giltigen förvärvat fordringen. Om ett vanligt skriftligt bevis över densamma upprättats kan ju detta — eventuellt i förening med därpå tecknade transporter — utgöra ett viktigt bevismedel, men huruvida det utgör tillräckligt bevis eller ej beror på om det i en given situation faktiskt ger sådan sannolikhet för innehavarens påstående, som enligt allmänna bevisregler erfordras för att detta påstående skall anses till fullo styrkt; d. v. s. handlingen är principiellt endast av samma betydelse som andra bevismedel. Dokumentet kan nu emellertid vara utrustat med s. k. *formell legitimationskraft*, vilket innebär, att dokumentet äger förmåga att — oberoende av den sannolikhet det i och för sig kan skänka innehavarens påstående om hans rättsförvärv — utgöra fullt bevis därför. Papperets legitimationskraft gäller nu stundom endast till förmån för gäldenären, så att denne har rätt att med befriande verkan betala till papperets innehavare utan att denne på annat sätt än genom papperet styrker sitt förvärv, medan innehavaren på gäldenärens begäran är skyldig att förebringa full bevisning. Dokument av detta slag bruka benämnas *legitimationspapper;*[4]) då legitimationen blott gäller till förmån för gäldenären, är det emellertid lämpligare att tala om *passiva legitimationspapper.*[5]) Verkar legitimationen även till förmån för den, som presenterar papperet,[6]) äger detta då *aktiv* legitimationskraft. En dylik legitimations-

---

[4]) Björling i Nordisk Familjebok, andra uppl., art. Legitimationspapper.

[5]) Jfr Stangs uttryck »rene legitimationstegn», s. 13, 230 ff, varmed Stang förstår sådana legitimationspapper, som icke äro negotiabla.

[6]) Allteftersom ett dokument ger legitimationen för innehavaren såsom sådan eller för den, som genom på papperet tecknade s. k. indossament framstår såsom berättigad eller ock slutligen saknar formell legitimationskraft, kan man indela pap-

kraft är ju alltid en förmån för förvärvare genom att de befrias från skyldighet att annorledes styrka sitt förvärv, och så till vida gör papperet den dokumenterade rättigheten mer ägnad till omsättningsobjekt. Legitimationskraften tillgodoser härigenom emellertid endast snabbheten, ej säkerheten i kredit och omsättning. En borgenär kan på annat sätt styrka sin rätt, och gäldenären kan med befriande verkan betala till den borgenär, som — med eller utan papperets företeende — styrkt sig ha förvärvat rättigheten, ända tills gäldenären vunnit en på visst sätt beskaffad kännedom om att densamma ånyo övergått till annan person. Besittningstagande av papperet är sålunda icke nog att ge en förvärvare eller panttagare en tryggad ställning. En för omsättnings- och kreditlivet betydelsefullare — och även gentemot bevisurkundens verkan mer egenartad — funktion äger ett sådant dokument, vars innehav är principiellt *nödvändigt* för att en person skall vara legitimerad, så att gäldenären regelmässigt icke har rätt (och naturligtvis då ej heller plikt) att betrakta annan än papperets innehavare såsom legitimerad. Genom en sådan egenskap hos dokumentet beredas förvärvare och panttagare skydd mot betalning o. d. till avlåtaren efter papperets tradition, och därmed inträder i viss mån det fenomen, som man med stundom mycket oklara föreställningar brukar kalla rättighetens anknytning till (»förkroppsligande i») dokumentet (eller att dokumentet blir »bärare» av rättigheten): i den utsträckning rättigheten överhuvud består i traditionens ögonblick följer den nämligen papperet. För ett dylikt dokument erbjuder sig som den naturligaste beteckningen termen *värdepapper* (i teknisk mening).[7]) Nästa steg i papperets utveckling till ett kredit- och omsätt-

---

peren i *innehavar-*, *order-* och *rektapapper*. Denna indelning sammanfaller ej utan vidare med indelningen i papper, som äro *ställda* på innehavaren, på viss man eller order eller på viss man. I svensk rätt äro ju skuldebrev, ställda till viss man eller order, verkliga innehavarpapper och vissa papper (växel, check, konossement) äro orderpapper även om de äro ställda till viss man (»*gesetzliche Orderpapiere*»); som ett säreget fall i motsatt riktning kan nämnas livförsäkringsbrev, ställt till innehavaren, vilket enligt lagen om försäkringsavtal § 115 är ett rektapapper.

[7]) Se Jacobi s. 125 ff, 233 ff, jfr s. 207 ff. — Termen värdepapper användes i svenskt språkbruk — både i rättslitteraturen och i lagen — i olika meningar och i allmänhet utan någon närmare fixerad betydelse, Undén, Sakrätt s. 29 ff, jfr Stang s. 14 ff, Kôersner i Sv J T 1928 s. 335 f. Undén använder termen i en mycket vidsträckt och obestämd betydelse, i det att han låter den omfatta »även icke löpande papper, såvida överhuvud besittningen av papperet antingen på grund av gällande rättsregler eller dock enligt sed och bruk vid omsättning och eljest representerar den i urkunden angivna rätten» (s. 30). Kôersner a. st. anser det tveksamt, om detta försök att »lancera en speciell värdepappersklass är ägnat att åstadkomma klarhet». Frågan vad man vill beteckna med ordet värdepapper är ju blott terminologisk och om det existerar något behov av en gemensam benämning på alla de olika slag av dokument, som Undén innefattar under sin värdepappersterm, må här lämnas därhän. Med hänsyn till termens hittillsvarande användning är det dock naturligtvis icke utan olägenhet att som i texten skett uppta den som en terminus technicus. Det synes emellertid svårt att finna någon annan lämplig benämning och f. ö. torde det i längden visa sig mest praktiskt att använda

ningsobjekt är, att det får förmåga att skydda förvärvare (resp. panttagare) i god tro ej blott mot att rättigheten förintas genom betalning

---

uttrycket värdepapper i den mening det vanligen har i tysskspråkig litteratur — varifrån det ju hämtats.

Måhända influerad av en icke omotiverad aversion mot det svenska språkbrukets mångtydiga värdepappers*term* har Köersner a. st. ställt sig avvisande även mot värdepappers*begreppet* i dess särskilt av Jacobi utformade gestalt. Även om detta begrepp i viss mån har olika positiva förutsättningar i tysk rätt, är det emellertid, såvitt jag kan förstå, oumbärligt även i vår rättssystematik, i det att begreppet, som i det följande kommer att närmare utvecklas, bygger på den karakteristiska egenskap hos ett dokument, som bör föranleda att dess tradition tillmätes samma betydelse som traditionen av en lös sak i fråga om tvesala, konkurrens mellan överlåtares och förvärvares borgenärer samt pantsättning, ävensom att det kan utmätas genom att utmätningsmannen tar det i sitt förvar (jfr Trygger: Kommentar till utsökningslagen [2 uppl.] s. 270 ff). Medges må dock, att Jacobis definition på värdepapper icke utan närmare förklaring av innebörden kan introduceras i svensk systematik. Värdepapper äro enligt Jacobi »solche das Recht verbriefenden Papiere, deren Besitz zur Rechtsausübung notwendig ist», Jacobi s. 130. Jacobi ansluter sig här nära till den av Brunner uppställda definitionen: »Wertpapier ist eine Urkunde über ein Privatrecht, dessen Verwertung durch die Innehabung der Urkunde privatrechtlich bedingt ist» (Brunner i Endemanns Handbuch des Handelsrechts II Bd. 1882, s. 147). I enlighet med sistnämnda definition sägs nu stundom i nordisk doktrin, att »värdepapper är ett dokument över en privaträtt, vars utnyttjande är privaträttsligt betingat av papperets innehav» e. d., Granfelt s. 3, 39, jfr Stang s. 15. För att begreppet skall vara klart måste man emellertid ha svar på de med varandra sammanhängande frågorna varför och i vad utsträckning papperets innehav är nödvändigt för rättsutövning. Svaret härpå lämnar Jacobi och ger därmed värdepappersbegreppet dess rationella utformning: »*Der Grund, aus dem der Papierbesitz zur Rechtsausübung nötig ist, liegt darin, dass der Besitz zur Legitimation des Berechtigten dient*», s. 233, och konsekvenserna härav framgå av Jacobis framställning å bl. a. s. 207 ff, 448 ff: om en gäldenär betalar till en borgenär, som överlåtit sin rätt, så blir gäldenären icke befriad, därest förvärvaren fått det över rättigheten upprättade värdepapperet i sin hand, ty efter traditionen är överlåtaren ej längre legitimerad: traditionen ersätter denuntiationen vid cession av muntlig fordran. Nu kan ju emellertid också satsen att rättsutövningen är betingad av innehavet tänkas innebära något annat, nämligen blott en rätt för gäldenären att vägra prestation till annan än papperets innehavare, jfr härtill Adler i Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart, Bd 26 (1899) s. 20 ff. Om man fattar begreppet så, närmar det sig — praktiskt taget sammanfaller med — begreppet *presentationspapper* (»indlösningspapir»), sådant detta vanligen brukas i nordisk rätt. Presentationspapper är ett sådant dokument, »som skall uppvisas eller återställas, för att gäldenären skall vara skyldig fullgöra sin prestation», Eschelsson s. 255, vars »företeende och förseende med anteckning eller återställande gäldenären betingat sig för sin prestationsskyldighet», Björling: Om dödande av bortkomna handlingar, 1899 s. 9 f. Jfr även Stang s. 5 ff. — Det är naturligtvis tänkbart, att presentationen av papperet kan vara ett rent materiellträttsligt villkor (analogt med en vanlig Zug-um-Zugprestation) för gäldenärens betalningsskyldighet, men ur rättspolitisk synpunkt förefaller det oriktigt att ett papper skall kunna tilläggas en sådan rättsverkan isolerad. En gäldenär har rätt att vid betalning kräva återfående även av ett vanligt till viss man ställt ointecknat fordringsbevis åtminstone så länge det är ostridigt, att borgenären innehar detsamma, men borgenären kan tilltvinga sig betalning genom en naken — av omständigheterna icke motsagd — uppgift, att papperet förkommit, se närmare Eschelsson s. 255 ff, Hasselrot Försträckning s. 122 ff. Denna alltså mycket blygsamma rätt för gäldenären anses nu i allmänhet ej vara nog för att göra det icke löpande skuldebrevet till presentationspapper (Eschelsson a. st., Björling i T f R 1906 s. 367, mortifikationsförslagen 1907 s. 13, 1925 s. 23), utan för att ett sådant papper skall föreligga synes man vilja ge gäldenären ovillkorlig rätt att (frånsett mortifikation) kräva presentation. Att gäldenären äger en sådan ovillkorlig rätt *i fråga om alla värdepapper* står utom tvivel; det är en självfallen följd av att papperet är nödvändigt för

e. d. *efter* traditionen utan även mot att rättigheten *dessförinnan* utsläckts eller t. o. m. mot att den på grund av tvång, svek eller andra ogiltighetsanledningar aldrig giltigen tillkommit. De papper, som på detta sätt i viss utsträckning kunna avskära gäldenärens invändningar, kallas i det följande med en särskilt i norsk rätt hävdvunnen terminologi *negotiabla.*[8]) Slutligen kan ett papper även ha kraft att skydda godtroende förvärvare mot vindikationskrav från tidigare ägare, d. v. s. papperet är (i viss utsträckning) *invindikabelt.* Sådana värdepapper, som i sig förena både negotiabilitet och invindikabilitet (och då regelmässigt också äga formell legitimationskraft), äro speciellt användbara — och använda — i kredit- och omsättningslivet, de äro verkliga *omsättningspapper* eller som man med ett specifikt svenskt uttryck brukar säga *löpande papper.*[9])

borgenärens legitimation och gäldenären därför riskerar att ej bli fri, om han betalar annat än mot papperets presentation. I fråga om andra dokument åter kan en rätt för gäldenären att ovillkorligen kräva presentation knappast sägas uppbäras av tillräckligt starka intressen för att vinna rättsordningens skydd. Hans enda berättigade intresse av papperets återfående eller påtecknande är att slippa förvara det kvitto, som han ju har rätt att fordra vid betalning, men det är knappast billigt, att borgenären blott av hänsyn därtill icke skall kunna utöva rättigheten, om han förlorat papperet. Numera är visserligen i dylikt fall mortifikation möjlig, men det förefaller också oskäligt att tvinga borgenären till ett vidlyftigt och kostbart mortifikationsförfarande. Åt dessa synpunkter gör också Hasselrot Försträckning s. 124 rättvisa, då han anser en klausul i ett ej löpande skuldebrev om att dess återställande är villkor för betalningsskyldighet sakna betydelse; samma uppfattning tycks framgå av 1925 års mortifikationsförslag s. 23. (Annorlunda dock Björling i T f R 1906 s. 367 och 1907 års mortifikationsförslag s. 13.) *Överhuvud borde icke presentationspapper i vanlig mening, som ej samtidigt äro värdepapper, tillåtas.* Jfr ock Jacobi s. 237, 411, 416, som förklarar skyldigheten till »Vorlegung» just konstituera värdepapperskvaliteten; härför fordras dock att det klart uttryckts, att prestation *endast* sker emot papperets återställande, Jacobi s. 411 not 22, jfr Meier: Abgrenzung der Wertpapiere von den schlichten Beweisurkunden (Diss. Bern 1924) s. 51 f. Någon undersökning hur i detta avseende enligt positiv rätt förhåller sig med andra dokument än de aktierättsliga kan dock ej här företagas.

[8]) Ett negotiabelt papper måste regelmässigt också äga värdepapperskvalitet, då negotiabiliteten eljest är delvis meningslös. Lassen s. 645 f. Men även vid ett negotiabelt papper har värdepapperskvaliteten självständig betydelse, i det att den i motsats till negotiabiliteten verkar oberoende av godtrosförvärv. Så t. ex. bör förvärvare av en växel, som traderats till honom, vara skyddad mot betalning till överlåtaren efter traditionen även om hans åtkomst ej skulle vara formellt växelrättslig, jfr Lassen a. st.

[9]) Invindikabilitet och negotiabilitet komplettera varandra naturligt och ha ett visst inre samband — jfr nedan s. 111, 120 — men de äro icke blott begreppsligt åtskilda utan förekomma också i praktiken oberoende av varandra åtminstone så till vida, att negotiabilitet kan föreligga utan invindikabilitet. Ett exempel härpå är livförsäkringsbrevet, lagen om försäkringsavtal §§ 114 och 115, och måhända också checken. Den i svenskt språkbruk vanliga termen löpande papper synes i första hand åsyfta negotiabla papper (»en handling, som åt varje behörig innehavare ger en självständig rätt i förhållande till utfärdaren»), men man sammankopplar ofta därmed invindikabiliteten som ett nödvändigt element, se t. ex. motiven till avtalslagen s. 146, Undén Sakrätt s. 26 f. Överhuvud taget ha otvivelaktigt de dokumenträttsliga verkningarna — som ju regelmässigt ha samma syfte: att underlätta och säkra omsättningen — en tendens att dra varandra i släptåg. Om negotiabilitet och värdepapperskvalitet se föreg. not. Ett värdepapper har gärna, i synnerhet om det är negotiabelt och väl alltid om det är invindikabelt, formell legitimationskraft. Även härifrån kunna dock undantag förekomma och även här ger livförsäkringsbrevet ett exempel. Livförsäkringsbrevet är enligt bestämmelserna

Uppgiften för den följande undersökningen är nu att klargöra, under vilka av dessa kategorier de aktierättsliga dokumenten höra och vilka rättsverkningar, som i övrigt tillkomma dem. Framställningen är disponerad så, att en särskild avdelning (II) är ägnad åt aktiebrevet, en annan (III) åt övriga aktierättsliga dokument. Denna disposition är motiverad därav, att ett antal allmännare frågor av betydelse även för flera eller färre av de övriga dokumenten diskuterats allenast i den förra avdelningen, samt att över huvud taget de övriga dokumenten fått en avsevärt mer summarisk behandling än det ur flera synpunkter betydelsefullare aktiebrevet. Några frågor angående mortifikation av aktierättsliga dokument beröras slutligen under särskild rubrik (IV).

II.

Aktiebrevet.

1.

Aktierättens innehåll; aktieägarnas rätt utfå aktiebrev; aktiebrevens form m. m.

Aktiebrevet är ett av ett aktiebolag utställt dokument över en eller flera av bolagets aktier.[10]) Aktie (= aktierätt i subjektiv mening) är en — normalt på en kapitalinsats grundad — andel i bolaget.[11]) Den juridiska karaktären av aktierätten och aktiebolaget har ju varit föremål för vidlyftiga diskussioner, på vilka ej här behöver ingås; den i aktiebrevet dokumenterade aktierättens innehåll måste dock med några ord beröras. För aktiebolaget är ju karaktäristiskt, att det har vad man kallar rättssubjektivitet och partshabilitet samt att aktieägarna icke personligen svara för dess förpliktelser. Härmed sammanhänger, att bolagsförmögenheten utgör bolagets kreditbas, vars bestånd lagen söker skydda genom reglerna om aktiekapitalet. Allt detta utövar visserligen starka reflexverkningar på aktien men bestämmer ju icke omedelbart dennas innehåll. Aktierätten kan karaktäriseras såsom varande icke en vanlig äganderätt i bolagsförmögenheten eller fordringsrätt mot bolaget utan en

---

i lagen om försäkringsavtal §§ 113—115 att karakterisera såsom ett i viss utsträckning negotiabelt värdepapper, som saknar invindikabilitet och formell legitimationskraft.

[10]) Om gränsen mellan aktiebrev och interimsbevis se kapitlet om interimsbevis.

[11]) Ordet aktie användes stundom också som beteckning för *aktiebrevet*. Såsom en särskild betydelse av ordet framhålles också ibland den utav en bråkdel i aktiekapitalet, Lehmann I s. 172 f, Bumbacher s. 1 ff, jfr härom nedan not 509.

egenartad förmögenhetsrätt, modifierad och begränsad genom de regler, som sammanhålla bolaget till en i rättslivet verkande enhet: aktierätten är m. a. o. så långt den objektiva rätten ej lägger hinder i vägen underkastad bolagets »författning»[12]) och bolagsorganens bestämmanderätt. För att uppnå sitt syfte i bolaget, vilket — bortsett från fall, som så sakna betydelse för aktierättens nuvarande gestaltning,[13]) att de här och i det följande kunna lämnas å sido — är att vinna ekonomiska fördelar, måste aktieägaren underkasta sig en medlemsrättslig bundenhet. Om man använder sig av konstruktionen utav bolaget såsom ett från aktieägarna skilt rättssubjekt, kan man uttrycka förhållandet så, att aktieägarens rätt till bolagsförmögenheten transformeras till ett medlemskap i bolaget såsom subjekt för bolagsförmögenheten. Som kompensation för och komplement till den medlemsrättsliga bundenheten har aktieägaren också speciellt medlemsrättsliga rättigheter: medlemsskapet i bolaget innebär rätt att medverka i bolagets rättsliga liv och verksamhet, d. v. s. i bolagets förvaltning. Aktieägaren har sålunda vad man kallar medförvaltningsrätt: rätt att deltaga i och rösta på bolagsstämma, utöva s. k. minoritetsrättigheter, klandra bolagsstämmobeslut o. s. v. Medförvaltningsrätten är emellertid normalt icke självändamål, blott medel till skyddande och befrämjande av aktieägarens rätt att komma i åtnjutande av det ekonomiska resultatet utav bolagets verksamhet. Detta sker framför allt genom att aktieägaren erhåller vinstutdelning på sin aktie, att han vid ökning av aktiekapitalet äger företrädesrätt till nyteckning eller rätt till gratisaktie eller ock slutligen genom att på hans aktie vid nedsättning av aktiekapitalet eller upplösning av bolaget utfaller amorteringsbelopp[13a]), resp. likvidationskvot. Betraktar man närmare det sätt, varpå dessa förmåner komma aktieägaren till godo, så framträder en betydelsefull distinktion. I ett givet ögonblick lösgör sig ur den medlemsrättsliga bundenheten ett självständigt konkret anspråk på en av dessa förmåner (i laga ordning beslutad vinstutdelning etc.), vilket icke längre står under bolagsorganens bestämmanderätt utan har karaktär av ett vanligt förmögenhetsrättsligt anspråk mot bolaget och sålunda kan göras gällande i samma ordning som en vanlig tredje man tillkommande rätt gentemot

---

[12]) D. v. s. de för varje särskilt bolag gällande reglerna ang. bolagets struktur, vilka huvudsakligen återfinnas i bolagsordningen men därjämte också i kompletterande bolagsstämmobeslut, villkor vid nyemissioner etc., Bergendal s. 21 ff.

[13]) Visserligen står aktiebolagsinstitutet till buds — och användes faktiskt — även för andra ändamål än att bereda sina medlemmar vinst eller att överhuvud taget driva ekonomisk verksamhet, men detta hindrar som sagt icke, att aktiebolagsrätten i hela sin läggning förutsätter aktiebolaget som en typisk kapitalassociation med syfte att göra det insatta kapitalet fruktbärande för medlemmarnas räkning. — Om aktiebolag utan sådant syfte se särskilt Haussmann s. 36 ff, 97 ff.

[13a]) Uttrycket amorteringsbelopp användes här och i det följande som benämning för den vid kapitalnedsättning på en aktie utfallande summan, vare sig det gäller total inlösen av aktien eller blott nedsättning av dess belopp.

bolaget.[14]) Innan detta konkreta anspråk lösgjort sig ur det medlemsrättsliga beroendet föreligger blott en genom författningen närmare bestämd och begränsad abstrakt rätt för aktieägaren till proportionell andel i vad som vederbörligen bestämmes skola av bolagsförmögenheten utgå till aktieägarna: ett slags moderrätt till de konkreta förmögenhetsrättsliga anspråken.[15]) Aktieägarens rättigheter emot bolaget kunna således indelas i medförvaltningsrättigheter och direkt ekonomiska rättigheter; de senare sönderfalla i en abstrakt medlemsrättslig andelsrätt och självständigblivna konkreta förmögenhetsrättsliga anspråk.[16]) — Man kan också ur andra synpunkter klassificera de rättigheter, som ingå i och utlösa sig ur aktien (»Individualrechte», »Sonderrechte» etc.[17])), men dessa klassifikationer sakna betydelse för de aktierättsliga dokumentens rättsverkningar. Vid bestämningen av dessa rättsverkningar har man ju alltid att hålla aktierättens säregna beskaffenhet i minnet och i vissa fall visa sig speciellt aktierättsliga regler spela en roll för de dokumenträttsliga normerna. Men aktierätten innehåller intet moment, som föranleder en *generellt* olika behandling av aktierättsliga och andra förmögenhetsrättsliga dokument.

Att aktiebrev (eller annat dokument över aktierätten) utgivits är icke något villkor för att aktien skall kunna överlåtas eller göras till föremål för andra förmögenhetsrättsliga transaktioner.[18]) [19]) Det normala fallet

[14]) En annan sak är att dessa anspråk så till vida kunna vara beroende av sitt medlemsrättsliga ursprung, att de i händelse av bolagets insolvens ej kunna konkurrera med bolagets vanliga borgenärer, se till denna mycket omtvistade fråga Augdahl s. 214 ff och därst. angivna förf., Skarstedt s. 128, Lehmann II s. 418 not 2, Fischer s. 392, Staub § 213[11, 13], Brodmann § 213[5 a), b)], Weider s. 31. Jfr ock Hasselrot Några spörsmål ang. handelsbolag, 1927 s. 32 ff.

[15]) Jfr till det sagda exempelvis Behrend Handelsrecht s. 797 ff, Cosack s. 745 f, Fischer s. 336 f, Schlagdenhauffen: Die rechtliche Natur der Aktie — — — Diss. 1916, s. 60 och litteratur i not 108 här nedan.

[16]) Om betydelsen av distinktionen mellan abstrakt andelsrätt och konkreta förmögenhetsanspråk se nedan s. 31.

[17]) Se t. ex. Brodmann s. 303 ff, Schlagdenhauffen a. a. s. 59 ff.

[18]) Hagströmer s. 209 f, Brauer s. 12 f, Fischer s. 144, Bumbacher s. 4.

[19]) Ang. dylika transaktioner torde i stort sett gälla samma som för andra förmögenhetsrättigheter, varöver dokument ej upprättats, Brodmann § 222[3], Liecht. Art. 322: 2. Ehuru regeln om aktieboksregistreringens erforderlighet för att någon skall vara gentemot bolaget att anse såsom aktieägare efter orden blott gäller, när aktiebrev är ställt till viss man, är den säkerligen att tillämpa redan innan aktiebrev utgivits, väl även för det fall, att innehavaraktier skola utges. Aktiebok skall upprättas ofördröjligen efter bolagets bildande, AL § 28, Skarstedt s. 54, Köersner nr 49. — En vanlig handpantsättning kan icke ske, innan aktierätten dokumenterats i något papper, Undén Panträtt s. 152. Till frågan om »säkerhetsöverlåtelse» se Köersner i T f R 1927 s. 234 ff, Sv J T 1928 s. 346 ff. I detta sammanhang må påpekas, att bolaget ej är skyldigt att i aktieboken anteckna andra än *ägare* till aktien, AL § 28, ehuru väl i praktiken stundom andra, hos bolaget anmälda rättsliga förhållanden beträffande aktier antecknas i boken, jfr t. ex. i rättsfallet N. J. A. 1915 s. 590. — Någon gång påträffas, i synnerhet i äldre bolagsordningar, föreskrift om att, när aktierätt överlåtes innan aktiebrev är utfärdat, därom skall upprättas skriftlig handling. Betydelsen härav kan endast vara, att bolaget ej är skyldigt att ta befattning med annan än den, som så styrker sin rätt, ej att själva överlåtelsen är ogiltig. Hagströmer s. 211. Jfr Lassen s. 544.

är emellertid, att brev över aktierna äro utfärdade. Att så är förhållandet förutsättes av flera bestämmelser i AL[20]), och § 3 stadgar uttryckligen, att aktiebrev skola utfärdas. Någon bestämmelse angående påföljden av underlåtenhet härutinnan finns emellertid icke, och olika meningar om stadgandets verkliga innebörd ha yppats. Enligt en åsikt skulle stadgandet trots frånvaron av straffsanktion vara en tvingande ordningsföreskrift,[21]) enligt en annan mening bör man icke däri inlägga mer än en rätt för aktieägare att påfordra aktiebrev.[22]) Frågeställningen: är stadgandet en tvingande ordningsföreskrift eller är förhållandet blott det, att varje aktieägare äger påfordra aktiebrev? — är emellertid icke uttömmande, i det att full klarhet i frågan ej nås genom ett svar i enlighet med det senare alternativet. Med ett förnekande av *statens* rätt att oberoende av, t. o. m. i strid mot, aktieägarnas vilja framtvinga aktiebrev är nämligen ännu icke avgjort, vilken betydelse stadgandet i § 3 har i förhållandet mellan aktieägarna och bolaget.

En rätt för staten att ex officio framtvinga aktiebrevs utfärdande skulle knappast kunna ha någon rimlig grund annat än i skatterättsliga hänsyn. Dessa äro emellertid numera i svensk rätt tillgodosedda på annat sätt och gällande skatterättsliga bestämmelser kunna knappast sägas involvera rätt till ett dylikt ingripande från det allmännas sida.[23]) [24])

---

[20]) Skarstedt s. 4, Sv Jt 1923 s. 18, Kôersner s. 42 not 2.

[21]) Skarstedt a. st. — Ett dylikt antagande ligger väl också till grund för ett under behandlingen av då föreliggande förslag till AL vid 1895 års riksdag framställt yrkande, att uttrycket »skola utfärdas» aktiebrev måtte ändras till »må utfärdas» för att bolag skulle kunna undgå skyldighet att utge aktiebrev. Första K. prot. $^{24}/_{4}$ 1895 nr 23 s. 31. Yrkandet föranledde emellertid icke någon åtgärd och intet vidare yttrande.

[22]) Kôersner s. 42 not 2. — Utländsk rätt intar också olika ståndpunkter till frågan. I fransk rätt anses aktieägarna kunna fråntagas rätten att utfå aktiebrev genom bestämmelse i bolagsordningen, Pic II s. 61 not 3, Houpin nr 293, och många bolag lära underlåta att utge aktiebrev för att därigenom undgå stämpelavgift, Pic II s. 43, 61. — Enligt norska AL § 31 skola aktiebrev utställas och detta stadgande synes uppfattas såsom tvingande, Platou s. 123, Augdahl s. 299. Likaså i österrikisk rätt, Schreiber: Der Aktiemantel Wien 1917 s. 8. — I Tyskland och Schweiz är frågan omdebatterad. Stundom säges bolaget ha ovillkorlig skyldighet att utge aktiebrev, Hahnloser s. 12 f, jfr Lehmann I s. 197 f, Brodmann § 179[1], Veit Simon s. 180, Bumbacher s. 3 f. — Ang. dansk rätt säger Torp s. 196 blott att aktieägarna kunna fordra utgivande av aktiebrev.

[23]) 1914 års stämpelförordning, § 8, stadgade ursprungligen endast att *upprättat* aktiebrev skulle anses såsom av bolaget utgivet, då aktieägare ägde utbekomma detsamma hos bolaget; genom K. F. 27 juni 1924 tillades följande bestämmelse: »Ej må till grund för befrielse från skyldighet att erlägga stämpelavgift göras gällande, att aktiebrev på grund av avtal eller eljest icke behöver upprättas.» Av förarbetena till denna förordning framgår också, att man ej tänkt sig någon ovillkorlig skyldighet att upprätta aktiebrev. Genom utslag $^{21}/_{3}$ 1924 (N. J. A. 1924 s. 142) intog H. D. den ståndpunkten, att talan ang. underlåten stämpelbeläggning av aktier icke kunde bifallas, enär vid tiden för åtalets anhängiggörande aktiebrev icke varit upprättade. Enligt svarandens uppgift hade mellan aktieägarna och bolaget träffats överenskommelse att aktiebrev tills vidare ej skulle utfärdas, varemot åklagaren gjorde gällande, att föreskriften i AL § 3 om aktiebrevs utfärdande vore tvingande. — I anledning av detta utslag hemställde generalpoststyrelsen i skrivelse den $^{28}/_{3}$ 1924 om vissa

Frågan blir då vad AL § 3 betyder för aktieägarnas civila rätt till aktiebrev. Utan strid kan väl ställas, att en aktieägare icke kan berövas denna rätt genom majoritetsbeslut. Men man har också att bestämma verkan av ett *frivilligt* avstående från rätten i form av avtal eller enhälliga bolagsstämmobeslut om att aktiebrev icke skola upprättas. För denna frågas besvarande måste man klargöra vilken grund, som kan anses uppbära bestämmelsen om att aktiebrev skola utfärdas.

Som nyss sagts kunna aktierättigheter bestå och vara föremål för förmögenhetsrättsliga transaktioner även utan att aktiebrev äro utfärdade. Men först genom anknytningen till ett aktiebrev får aktien den rörlighet, som gör den till ett egentligt omsättnings- och kreditobjekt. Vilken vikt det ligger på att aktien lätt och säkert kan omsättas kommer vid flera tillfällen i det följande att belysas. Här må särskilt framhållas för det första att AL § 52 innehåller ett direkt förbud mot inskränkning i rätten att förfoga över aktie, samt att detta förbud måste anses träffa även bestämmelser, som indirekt omintetgöra eller väsentligt försvåra möjligheten att omsätta aktie,[25]) och för det andra att även det med straffsanktion utrustade stadgandet i AL 28: 3 har sin grund i intresset för aktiens omsättbarhet, i det att stadgandet tillkommit för att en aktieförvärvare icke skall kunna förhindras att omedelbart göra

ändringar i stämpelförordningen, avseende att klart fastslå tiden för stämpelpliktens inträde. I sådant hänseende föreslogs, att stämpelavgift skulle inbetalas inom viss tid efter det kungörelse skett, att tecknat belopp inbetalts eller gratisemission ägt rum. — Departementschefen (se prop. nr 218 till 1924 års riksdag) konstaterade, att ordningen för stämpelbeläggning av aktiebrev m. m. icke vore tillfredsställande, trots gång efter annan vidtagna ändringar i hithörande bestämmelser. Ett slutligt ställningstagande syntes emellertid icke böra ske, innan en allsidig prövning av hithörande spörsmål ägt rum. Utgången av ovannämnda rättsfall syntes likväl nödvändiggöra en provisorisk lösning till förekommande av att stämpelskatten undandroges statsverket genom blotta underlåtenheten att upprätta aktiebrev. Denna fråga borde enklast kunna lösas genom ändring av tilläggsbestämmelsen i 8 § stämpelförordningen så, »att däri utsäges, att aktiebrev skall anses såsom av bolaget utgivet, då aktieägaren äger att sådant hos bolaget utbekomma, vartill — då någon plikt att upprätta aktiebrev icke är uttalad vare sig i AL eller i stämpelförordningen — bör fogas det tillägg, att till grund för befrielse från skyldighet att erlägga stämpelavgift ej må göras gällande, att aktiebrev på grund av avtal eller eljest icke behöver upprättas. Mot ett dylikt stadgande skulle möjligen kunna invändas, att detsamma i verkligheten innebure en föreskrift om skyldighet att upprätta aktiebrev, ett påbud, som, ehuru påkallat av stämpelhänsyn, snarare borde hava sin plats i AL. Så lärer emellertid stadgandet icke med nödvändighet böra uppfattas, och för det fall, att aktiebrevs upprättande icke skulle fylla annat ändamål, än att bereda möjlighet till stämpelbeläggning, synes vederbörande myndighet vara oförhindrad att stämpelbelägga — i stället för aktiebrev — ett i ärendet utfärdat protokollsutdrag. Ett sådant förfaringssätt har redan tillämpats av generalpoststyrelsen, och vid prövning av däröver anförda besvär har detsamma av regeringsrätten lämnats utan anmärkning (regeringsrättens årsbok 1923 s. 40).»

[24]) Ej heller § 27 st. 2 stämpelförordningen bör då tolkas så, att utfärdande av aktiebrev skulle kunna framtvingas genom vitesförelägganden i det fall, att interimsbevis förut utfärdats och behandlats på i lagrummet angivet sätt. Även då bör stämpelbeläggning i stället kunna ske av ett protokollsutdrag, jfr föregående not in fine.

[25]) Jfr nedan s. 78 f.

sin rätt gällande mot bolaget.[26]) Intetdera av dessa båda stadganden kan upphävas medelst avtal eller bolagsstämmobeslut. Om nu emellertid bolaget med stöd av avtal eller stämmobeslut kunde vägra att utge aktiebrev, så skulle likväl stadgandet i AL § 52 förlora mycket av sin betydelse för aktieägarens möjligheter att omsätta och belåna sin aktie och stadgandet i AL 28: 3 skulle i realiteten helt och hållet eluderas. Ratio legis kräver därför, att en aktieägare icke blir bunden utav avtal eller bolagsstämmobeslut om att aktiebrev icke behöva upprättas ens om han själv deltagit i avtalet eller beslutet, och än mindre bindas naturligtvis då hans successorer.[27]) Härmed är dock ej sagt, att dylika avtal och beslut sakna *varje* obligatorisk verkan. De kunna ha ett fullt lojalt syfte: att (t. ex. i »familjebolag» eller under eller inför en likvidation) undvika de med aktiebrevs upprättande förenade kostnaderna.[28]) Om syftet är detta — vilket väl in dubio får antagas — synes avtalet, resp. stämmobeslutet böra tillerkännas den verkan, att aktieägarna icke äga rätt att *på bolagets bekostnad* utfå aktiebrev, att m. a. o. de aktieägare, som påfordra utfående av aktiebrev, själva ha att vidkännas kostnaderna därför.[29]) [30])

Enligt AL § 27 må aktiebrev ej utges, innan registrering enligt 33 § skett därom, att full betalning erlagts för aktier tillhopa motsvarande det belopp, vartill aktiekapitalet enligt bolagsordningen lägst må bestämmas, ej heller innan full betalning erlagts för den eller de aktier, varå brevet lyder. Brev å gratisaktie får enligt AL § 47 st. 7 ej utlämnas, innan registrering av beslutet om ökningen skett. I fråga om *nytecknade* aktier finns intet motsvarande förbud; även för dem gäller emellertid naturligtvis regeln, att aktiebrev ej få utges innan aktien till fullo betalats.[31])

Aktiebrev skall enligt huvudregeln i AL § 3 vara ställt till viss man. För rätt att utfärda innehavaraktier erfordras särskilt medgivande av konungen.[32]) [33]) [34]) Aktiebrevet skall vidare vara av den form, som före-

---

[26]) Jfr nedan s. 14 f.

[27]) Ur i texten framhållna synpunkter kan försvaras en någon gång uttalad åsikt, att aktiebrevs utfärdande ej är nödvändigt i sådana fall, då aktiernas överlåtbarhet enligt bolagsordningen är utesluten. Keller: Die Aktienurkunde nach dem allg. d. Handelsgesetzbuch und dem neuen Handelsgesetzbuch vom 10. Mai 1897. Diss. Schiltheim 1900 s. 46 f. — Enligt svensk rätt kan ju emellertid aktiernas omsättbarhet ej uteslutas.

[28]) Köersner a. st.

[29]) Att bolaget träder i likvidation kan i och för sig ej beröva aktieägarna deras rätt att erhålla aktiebrev, jfr regeringsrättens årsbok 1923 s. 40.

[30]) Till frågan *när* aktieägarna kunna påfordra aktiebrev se Skarstedt i Sv Jt 1923 s. 15 ff.

[31]) Om betydelsen av för tidigt utgivna dokument över aktien se nedan s. 145 f.

[32]) Före 1895 års lag var sådant medgivande ej erforderligt. — Ang. verkningarna av ett tidigare lämnat medgivande se Skarstedt s. 4 ff.

Det utan jämförelse vanligaste hos oss är ju aktiebrev till viss man; blott undantagsvis ha innehavaraktier medgivits. — Beträffande utländsk rätt förekommer för-

skrives i AL § 26 st. 1, d. v. s. det skall »undertecknas av styrelsen samt angiva ordningsnummer å den eller de aktier, varå breven lyda, akties belopp och dagen för utfärdandet. Styrelseledamots namnteckning må kunna återgivas genom tryck eller på annat dylikt sätt; dock skall varje aktiebrev vara egenhändigt undertecknat av minst en styrelseledamot.» Brist i formen medför naturligtvis rätt för aktieägaren att på bolagets bekostnad erhålla rättelse eller annat aktiebrev. Vad en formbrist har för betydelse för de till aktiebrevet anknutna rättsverkningarna framgår ej av lagen och är ej heller antytt under dess förarbeten. 1895 års lag, § 4, stadgade allenast, att å aktierna skulle utfärdas brev, »angivande ordningsnummer å den eller de aktier, varå de lyda». Föreskrifterna i AL § 26 föreslogos av kommittén utan motivering.[35]) Trots detta ligger det nära till hands att anta, att något mer än ett rent ordningsintresse

---

bud mot innehavaraktier i Ryssland (reglementet ang. aktiebolag $^{17}/_{8}$ 1927 pkt 47. ZHR 91 (1928) s. 417; för äldre rätt se Bergelmer s. 151) samt i Norge sedan 1921. Oftast tillåta lagarna båda formerna, så exempelvis i Danmark och Finland. Jfr närmare Lehmann I s. 202 f samt Bergelmer. I tysk rätt är namnaktie det normala enligt lagen; H. G. B. § 183 bestämmer nämligen, att aktierna skola ställas till viss man, såvida ej annat är bestämt i bolagsavtalet. Enligt samma paragraf st. 2 kan också bestämmas, att aktieägarna äga rätt att utbyta innehavaraktier mot namnaktier och vice versa. Sådant förekommer emellertid i praktiken enligt uppgift icke. Brodmann 183[2]. Rätten att bestämma, att aktierna skola ställas till innehavaren, har emellertid använts i sådan utsträckning, att namnaktier faktiskt äro undantag. Staub § 179[2]. I schweizisk rätt måste bolagsreglerna innehålla bestämmelse, huruvida aktiebreven skola ställas till viss man eller innehavaren samt om rätt till ombyte skall förefinnas eller ej. Innehavaraktien synes vara mest förekommande. Bumbacher s. 5 f. Även i Frankrike och Italien samt vissa dem rättsligt närstående länder äga aktieägarna — åtminstone om bolagsordningen det medger — valrätt mellan innehavaraktier och namnaktier. Pic II nr 736 ff. I Frankrike förekomma dessutom aktier till viss man eller order, vilka synas följa samma regler som andra orderpapper. Minard nr 144, Pic nr 735. Genom nyare lagstiftning ($^{4}/_{4}$ 1926) har givits vissa bestämmelser om orderaktier, som sägas övergå genom indossament inter partes men i förhållande till tredje man först genom inregistrering hos bolaget. (Blankoindossament ej tillåtet.) Lagen synes emellertid icke ha fått någon praktisk tillämpning, se Bulletin de la Société d'études législatives 1927 s. 139 ff, ZAIP I s. 284 f, II s. 652. — I den franska börshandeln förekommer endast innehavaraktier, varför namnaktier först måste konverteras. Thaller nr 148.

[33]) Med att aktiebrev skall ställas till viss man menar lagen givetvis att det skall utställas på en verklig aktieägare. Att som i praktiken har förekommit (Aktiebolaget Kreuger & Tolls gratisemission 1928) ställa aktiebrev på en ovidkommande tredje man (som förser brevet med blankoindossament) eller rent av på en fingerad person kan icke överensstämma med lagens mening.

[34]) En innehavaraktie kan enligt svensk rätt icke förvandlas till namnaktie genom påteckning av en aktieägares namn, exempelvis i den formen, att aktien förklaras ha vid arvskifte tillfallit viss person. Aktien har trots sådan påteckning tvivelsutan verkan av innehavaraktie mot såväl bolaget som ny förvärvare. Påteckningen kan dock bli av betydelse för frågan om god tro, ehuru sådan oaktat påteckningen måste presumeras. Jfr Minard nr 129, Vivante nr 990, Eschelsson s. 309 ff. Att en namnaktie ej heller genom transport till innehavaren eller in blanco utan vidare blir att jämställa med en innehavaraktie är också tydligt, härom närmare i det följande. Bolaget kan naturligtvis ej genom påteckning å ett aktiebrev förändra dess karaktär (annat än i samband med en ändring av bolagsordningen), jfr Lehmann II s. 98 f. Genom en anteckning på namnaktie kan ej heller verkan av senare indossament förringas. Brauer s. 8.

[35]) Motiven s. 25.

dikterat detta förslag. I och med att man i lagen tillade aktiebrevet särskild verkan så måste det nämligen ha framstått som erforderligt, att man utan svårighet skulle kunna avgöra, vilka dokument som äga denna verkan,[36]) och det naturliga var då att göra aktiebrevet till ett formfordrande papper liksom växeln och konossementet enligt växellagen § 1 och sjölagen § 132. AL § 26 använder också samma uttryckssätt som nämnda stadganden: (»aktiebrev skola — — —», »växel skall», »konossement skall»). AL 26: 1 bör därför anses innehålla föreskrifter om aktiebrevets nödvändiga form, vilkas åsidosättande har till följd, att dokumentet icke kan betraktas som ett aktiebrev.[37]) [38])

Föreskriften i § 3 och § 26 att brevet skall ange akties belopp innebär tydligen, att beloppet skall utsättas i penningar,[39]) varför det ej är nog att ange endast aktiens kvotdel i aktiekapitalet. Har aktien blivit i samband med nedsättning av aktiekapitalet till beloppet minskad, skall aktiebrevet genom styrelsens försorg förses med påskrift därom, AL § 50 sista stycket. — Enligt AL 26: 2 skola förbehåll, som bolaget i enlighet med AL §§ 49 eller 52 kan ha träffat, anges i aktiebreven,[40]) och detsamma gäller även inskränkning i rätten att förvärva aktier i vissa bolag enligt 12 § i lagen den 30 maj 1916 (se st. 2 i nämnda §).[41])

Aktiebreven skola vidare vara vederbörligen stämpelbelagda[42]) samt beträffande material och tryck (eller skrift) av den beskaffenhet, att de med hänsyn till sin åsyftade funktion såsom cirkulerande bevismedel kunna enligt gängse bruk och uppfattning anses vara av normal kvalitet. Mindre feltryck och skavanker ge ej aktieägaren rätt att på bolagets bekostnad erhålla nytt brev. En aktieägare torde dock alltid ha rätt att på egen bekostnad erhålla nytt aktiebrev i utbyte mot ett skadat sådant, även om han själv förorsakat skadorna.[43]) Är aktiebrevet helt och hållet

[36]) Jfr yttrandena i förarbetena till sjölagens regler om konossement, där just en sådan synpunkt starkt framhölls; N. J. A. II 1891 s. 79 f.

[37]) Att det kan bli att betrakta som ett interimsbevis se nedan s. 146.

[38]) »Återgiven» namnteckning enligt AL 26: 1 anses böra vara faksimile av originalet, Skarstedt s. 51. Detta lär dock ej kunna uppställas som ett formkrav av den i texten angivna innebörden redan därför att det knappast finns någon möjlighet att i varje fall avgöra vad som kan kallas faksimile.

[39]) Härmed avses i första hand svenskt mynt. Om aktiekapitalet även är angivet i utländskt myntslag (jfr 1890 års förslag s. 109, Augdahl s. 168) bör dock detta också framgå av breven.

[40]) Jfr närmare not 323 nedan.

[41]) Är bolaget bildat under 1895 års lags tillämplighetstid ($^1/_4$ 1897—$^{31}/_{12}$ 1911) behöva aktiebreven endast ange förbehåll om lösningsrätt, ej andra i AL § 52 omnämnda förbehåll. Om bolaget är bildat redan före $^1/_4$ 1897 beror det på bolagsordningens föreskrifter, om aktiebreven skola ange träffade förbehåll. Se AL § 141 2) och 6) och Skarstedts kommentarer härtill.

[42]) § 8 stämpelförordningen. Frågor ang. stämpelavgiften och vem som har att vidkännas densamma se rättsfall hos Skarstedt s. 327.

[43]) Arthuys nr 440, Vivante n:ris 1446 ff, Jacobi s. 376 H. G. B. § 229. — A. å. beträffande skuldebrev (där måhända också de olika förhållandena motivera en annan åsikt) Eschelsson s. 266, Hasselrot Försträckning s. 97. — Aktieägare tillerkännas stundom uttryckligen ifrågavarande rätt genom bestämmelser i bolagsordningen.

förstört eller bortkommet, så att det ej kan inlämnas till utbyte, är aktieägaren endast efter mortifikation berättigad utfå nytt aktiebrev.[44])

2.

Aktiebrevets legitimationskraft och värdepapperskvalitet.

A. Aktiebrevets legitimationskraft enligt AL 28: 3 och 76: 1 (beträffande införing i aktieboken, rösträtt för innehavaraktie).

Som i inledningen antytts gäller vid cession av vanlig fordran den allmänna regeln, att förvärvaren för att kunna kräva gäldenären måste *styrka* sitt förvärv. Häremot svarar en plikt för gäldenären att pröva den påstådde förvärvarens rätt.[45]) För att undvika olägenheterna av denna regel i form av tidsutdräkt och andra svårigheter för förvärvare har man knutit aktiv legitimationskraft till sådana dokument, som i större utsträckning äro föremål för omsättning (löpande skuldebrev, växlar, konossement m. m.). Vad aktiebrevets verkan i legitimationshänseende angår innehåller AL § 28 st. 3 följande bestämmelse: »Ej må styrelsen vägra att i aktieboken såsom ägare införa den, som företer aktiebrev, ställt till innehavaren eller försett med behörigen sammanhängande och till honom fortgående följd av överlåtelser.» Vidare stadgar AL § 76 st. 1, att rösträtt för *innehavaraktie* tillkommer den, som anmäler sig till deltagande i bolagsstämmans förhandlingar och därvid företer aktiebrev eller eljest styrker sin äganderätt till aktie.

Syftet med dessa bestämmelser är att utrusta aktiebrevet med effektiv legitimationskraft, och förarbetena till 28:3 visa, vilken stor vikt man lagt härpå.[46]) Stadgandet — som sammanhänger med den särskilda betydelse, AL tillagt aktieboksinregistreringen — hade ingen motsvarighet i 1848 och 1895 års aktiebolagslagar. I aktiebolagskommitténs provisoriska förslag[47]) hade stadgandet icke sin nuvarande form utan löd: »Ej må styrelsen vägra att i aktieboken såsom ägare införa den, som företer aktiebrev, försett med överlåtelse till honom eller med behörigen sammanhängande och till honom fortgående följd av överlåtelser, utan så är, att särskild anledning föreligger att misstänka överlåtelsens äkthet.» Mot bestämmelsen om rätt för bolaget att vägra inregistrering, då särskild anledning förefanns att misstänka överlåtelses äkthet, gjordes emel-

---

[44]) Rousseau nr 1432—1437, Staub § 229. — Se dock ang. bolagsordningsbestämmelser om utgivande av nya aktiebrev utan verklig dödning nedan s. 159.

[45]) Eschelsson s. 232 f. Ang. frågan om vissa modifikationer i denna princip se nedan not 535.

[46]) Se till det följande Kôersner nr 22 ff.

[47]) Se Förhandlingarna vid Sveriges Advokatsamfunds årsmöte 1907. Stockholm 1908 s. 30 ff.

lertid från flera håll invändning. Sveriges Advokatsamfunds Stockholmsavdelnings kommitterade föreslogo att bestämmelsen borde utbytas mot något sådant som »utan så är, att överlåtelse uppenbarligen är falsk». Advokatsamfundets Göteborgsavdelning och Stockholms Handelskammare ansågo, att bestämmelsen borde uteslutas, då den lätt kunde ge anledning till trakasseri. I kommitténs definitiva förslag fick bestämmelsen följande avfattning: »— — — utan så är, att verklig överlåtelse icke föreligger.» Vid förslagets granskning i lagrådet anmärkte tre ledamöter: »Ur paragrafens andra stycke torde böra utgå vad däri förekommer om att styrelse, änskönt å aktiebrev finnas formellt riktiga överlåtelser, skulle kunna vägra inregistrering, när den anser uppenbart, att verklig överlåtelse ej föreligger. Inrymmandet åt styrelsen av en dylik prövningsrätt skulle lätt kunna föranleda missbruk och minska effektiviteten av de föreslagna straffbestämmelserna. För utestängande av personer, till vilka någon verklig överlåtelse ej skett, böra andra utvägar sökas, och bestämmelserna i andra stycket av förslagets 73 § [AL § 76] torde i detta avseende ej vara overksamma.» Två av lagrådets ledamöter yttrade: »Enligt förslaget må den, som blivit ägare av aktie, icke utöva någon därpå grundad rättighet med mindre han blivit införd i den aktiebok, som skall genom styrelsens försorg föras. Denna anordning är emellertid ägnad att i vissa fall medföra rättsförlust för aktieägaren, då det nämligen kan inträffa, att styrelsen underkänner en överlåtelse, som rätteligen bort godkännas. Förslaget synes ock gå för långt därutinnan, att detsamma, även om aktiebrevet företer sammanhängande, till nye aktieägaren fortgående följd av överlåtelser, tillerkänner styrelsen rätt att vägra dennes införande i aktieboken, om enligt styrelsens åsikt verklig överlåtelse ej föreligger.» På grund av dessa anmärkningar fick stadgandet i AL § 28 st. 3 sin nuvarande form.

Nu får man emellertid icke gå så långt, att man anser styrelsen under *alla* förhållanden äga skyldighet eller rätt att inregistrera en formellt legitimerad person. Undantag måste i vissa fall göras här liksom ifråga om andra aktiva legitimationspapper. Av legitimationens anknytning till det faktiska innehavet av dokumentet följer ju, att den kan verka till förmån för en materiellt icke berättigad person. Om så är fallet föreligger dock naturligtvis icke någon *rätt* för honom att åberopa sig på den falska legitimationen och följaktligen icke någon skyldighet för gäldenären gentemot honom. I stor utsträckning måste emellertid gäldenären äga rätt att godta den falska legitimationen. Denna gäller i process tills den motbevisas och motbevisningen måste gäldenären föra på egen risk; skulle den misslyckas, måste han ej blott uppfylla huvudförpliktelsen utan också svara för morapåföljder. Detta är en nödvändig följd av det med den formella legitimationskraften eftersträvade syftet: att befria den be-

rättigade från varje vidare bevisskyldighet. Men av dessa stränga regler mot gäldenären måste följa, att han å sin sida också blir i motsvarande utsträckning befriad genom prestation till den legitimerade,[48]) d. v. s. att legitimationen också befriar honom från skyldighet att närmare undersöka den föregivne borgenärens materiella rätt. Under det sålunda gäldenären aldrig är *skyldig* att rätta sig efter en materiellt oberättigads legitimation, är han regelmässigt *berättigad* därtill. Men legitimationsreglerna äro blott medel i den materiella rättens tjänst och få givetvis icke till förfång för den materiella rätten själv utsträckas längre än som erfordras för fyllande av deras funktion att garantera snabbhet och säkerhet vid utnyttjandet av rättigheter. Varken effektiviteten i legitimationsreglerna eller gäldenärens befogade intressen påfordra nu i allmänhet, att gäldenären skall kunna prestera till en person, som visserligen är formellt legitimerad men *uppenbarligen* icke materiellt berättigad. Det är emellertid ej nog att gäldenären vet, än mindre att han bort veta, att legitimationen är falsk, eftersom han som sagt riskerar menliga påföljder, om han ej kan bevisa detta. Med hänsyn därtill bör gäldenären äga rätt att handla i enlighet med den formella legitimationen, såframt han icke har tillgång till erforderliga bevismedel att kullkasta legitimationen.[49]) Denna restriktion måste nu också gälla för aktiebrev. Lika litet som Up 10: 1, växellagen § 39 eller sjölagen § 134 st. 2 grundar AL 28: 3 för en tjuv eller eljest obehörig person någon materiell rätt, blott legitimation, och liksom utställaren av ett löpande skuldebrev, en växel eller ett konossement måste bolaget stundom äga ej blott rätt utan även plikt att ta hänsyn till det materiella rättsförhållandet i strid mot den formella legitimationen, exempelvis om en uppenbar förfalskning föreligger.[50]) Så till vida innebär nu AL 28: 3 icke någon principiell avvikelse från vad som gäller för löpande skuldebrev, växel och konossement. En gradskillnad måste man kanske dock av särskilda skäl anta: som nedan närmare skall beröras är nämligen inregistrering i aktieboken i vissa avseenden tillagd betydelse av exklusivt legitimationsmedel, och av fruktan för att detta skulle kunna ha till följd ett otillbörligt försvårande av aktieförvärvares rättsutövning har man icke ansett stadgandet i 28: 3 och de civila

---

[48]) Lika med prestation till den legitimerade är att betrakta en prestation till den, som härleder rätt från en legitimerad, exempelvis till den, som från en tjuv förvärvat ett innehavarpapper utan att få papperet i handom, Jacobi s. 170.

[49]) Serlachius s. 163, Jacobi s. 143 ff. — Här förutsättes att förfallotiden är inne I annat fall utsätter sig ju ej gäldenären för några risker genom prestationsvägran, varför han endast om han är i god tro kan bli befriad genom förtidsprestation, Eschelsson s. 250 ff.

[50]) Detta har också antagits i tysk rätt, där inregistrering har samma betydelse för förvärvares rätt som hos oss och skälen att begränsa bolagets prövningsrätt därför äro desamma, se Jacobi s. 224 not 33 (hänvisningen till s. 143 f). — Än längre går Lehmann II s. 102, 110, som anser bolaget skyldigt att vägra registrering så snart det känner till fakta, som komma överlåtelsen att framstå såsom ogiltig.

påföljderna av dess åsidosättande tillfyllest utan även stadgat straff för styrelseledamot, som eftersätter sin registreringsskyldighet, AL § 132 mom. 4, § 133. Med hänsyn till straffrisken får måhända styrelseledamöterna anses ha rätt att i än större utsträckning hålla sig till den formella legitimationen än en gäldenär, som endast riskerar civila morapåföljder vid vägran att prestera till innehavaren av ett löpande skuldebrev e. d. I beaktande av gäldenärens vidsträckta rätt att behandla innehavaren som rätt borgenär kan dock denna skillnad i realiteten allenast bli obetydlig, och som antytts är den ej av principiell utan blott av graduell art.

Även i fråga om innehavaraktiens legitimerande verkan beträffande rösträtt enligt AL § 76: 1 samt i andra fall, då aktiebrevet enligt vad nedan utvecklas ger legitimation, måste gälla samma begränsning i legitimationskraftens verkan.

*

Medan vid innehavaraktier papperets företeende[51]) i och för sig med nu angivna modifikationer är tillräcklig legitimation, har företeendet av ett namnaktiebrev icke alltid denna verkan. För det fall att aktiebrevet icke är försett med transportförklaringar i enlighet med AL § 28: 3 utan blott en muntlig eller i särskild handling avfattad överlåtelse föreligger, måste presentanten styrka sitt förvärv såsom vid vanlig cession. Först om aktiebrevet är försett med behörigen sammanhängande och till honom fortlöpande följd av överlåtelser, inträder den formella legitimationen enligt AL 28: 3. Ifråga om hur dessa överlåtelser närmare bestämt skola vara beskaffade för att äga den i lagrummet angivna verkan ligger det, med hänsyn till likheten i uttryckssättet mellan detta stadgande samt växellagen § 39 (och sjölagen § 134), nära till hands, att härutinnan i huvudsak följa växelrättsliga regler.[52]) Säkerligen har något sådant föresvävat lagstiftaren, som nog påverkats av motsvarande tyska stadgande med dessa direkta hänvisning till växelbestämmelserna ifråga om indossatariens legitimation (HGB 222). Den omständigheten, att den svenska lagen formellt gått en annan väg än den tyska och i stället för att hänvisa till växelrätten givit ett särskilt stadgande, nödvändiggör emellertid en undersökning, om detta innebär någon avvikelse från reglerna om växelindossamentet.

Inom den växelrättsliga doktrinen råder tvist, huruvida det föreligger någon skillnad mellan ett växelindossament och en vanlig civil cessions-

[51]) Till frågan om företeende alltid är nödvändigt se nedan s. 23 ff.

[52]) Den avvikelse, som finnes mellan stadgandena, bestående däri, att AL icke innehåller orden »eller överlåtelser in blanco», beror på att flera efter varandra följande blankoindossament på ett aktiebrev äro meningslösa (då ju aktieindossamentet icke äger växelindossamentets garantifunktion) samt i varje fall det sista blankoindossamentet måste utfyllas med namnet på den, som söker inregistrering.

förklaring, tecknad på växeln, och, om så anses vara fallet, när en överlåtelseförklaring är ett indossament och när den är allenast en civil cession.[53]) Skillnaden skulle bestå däri, att cessionen endast till cessionarien överför den rätt, cedenten ägde, under det att indossamentet är det speciella institut, som bringar papperets särskilda egenskaper i verksamhet vid överlåtelsen.[54]) Enligt en åsikt skulle nu en på växeln tecknad förklaring icke äga indossamentets rättsverkningar, om dess ordalag mer eller mindre klart tyda på en cession,[55]) medan en annan åsikt icke anser detta utesluta förklaringens verkan av växelrättsligt indossament.[56]) Hur därmed än må förhålla sig i fråga om växel, så kan man emellertid med hänsyn till formuleringen av AL § 28 st. 3 icke anta, att lagrummet avser något från vanlig överlåtelseförklaring artskilt indossament. AL begagnar ju — i motsats till växellagen — endast ordet överlåtelse, ej ordet indossament,[57]) och någon antydan till en begränsning i fråga om arten av överlåtelserna synes ej förekomma i förarbetena till lagstadgandet eller annorstädes.[58]) Man torde ej heller kunna uppställa krav på att överlåtelsen skall framträda som vare sig abstrakt eller dispositiv förklaring. Att causan är upptagen i överlåtelseförklaringen lär sålunda ej förringa dennas verkan, ej heller den omständigheten, att transporten är formulerad allenast som en bevisutsaga (»härmed erkänner jag, att jag överlåtit denna aktie till X.» e. d.). I det följande komma därför uttrycken transport, överlåtelse, indossament att användas som synonymer.

Härefter kommer frågan, i vad mån reglerna om plats och form för växelindossament — växellagen §§ 11, 12 och 13 — äro tillämpliga på aktieindossament. Enligt § 11 skall överlåtelse tecknas på själva växeln eller på en avskrift därav (kopia) eller på ett vid växeln eller avskriften häftat blad (allonge). Aktieindossament måste enligt AL § 28 st. 3 tecknas på aktiebrevet, och kopia är sålunda icke användbar.[59]) Allonge däremot är ju blott en utökning av aktiebrevets pappersstoff, så att indossament på sådan måste tillerkännas samma betydelse

---

[53]) Jacobi s. 453.

[54]) Jfr Granfelt s. 306 och Aubert s. 121 f, Den norske obligationsrets specielle del I. (1901) s. 417 f. — Däremot Stang s. 139 ff.

[55]) Se Aubert s. 122, Den norske obligationsrets specielle del I s. 418, som t. o. m. anser ordet »transporteras» göra överlåtelsen till en civil cession.

[56]) Trygger i N. J. A. II 1883 nr 2 s. 5 f, Lassen Haandbog i Obligationsretten. Speciel Del. (1897) s. 290, Laerebog i Obligationsrettens specielle Del. Tredje udg. ved H. Ussing (1924) s. 87, (jfr ock Lassen s. 545 not 18, s. 622 f), Evaldsen Fortolkning af vexelloven (1881) s. 60. — Jfr Rasting s. 48, 51.

[57]) HGB §§ 222 och 223 skiljer på »Indossamente» och »Abtretungserklärungen». Allenast i fråga om *äkthetsprövningen* av en *å aktiebrevet tecknad* överlåtelseförklaring har denna senare likställts med indossament, § 223, i det bolaget är berättigat men ej förpliktat pröva äktheten. Cosack s. 774. — I schweizisk rätt gäller detta endast indossament, Hahnloser s. 39.

[58]) Jfr härmed Fehr i NJF XIII s. 77, Köersner nr 75.

[59]) Annorlunda i tysk rätt enligt vanlig åsikt, Lehmann II s. 96, Pinner s. 38, Brauer s. 8 f, se dock Brodmann § 222[2 b)], Hahnloser s. 83.

som indossament på själva brevet.[60]) — Vad §§ 12 och 13 innehålla om fullständigt indossament och blankoindossament får väl — med den modifikation, som följer av att kopia icke är användbar — anses gälla även för aktiebrev. (Dock brukar aktieindossament i regel icke tecknas genom enbart indossantens, resp. indossantens och indossatariens namn, utan aktiebreven bruka innehålla ett antal rum, försedda med orden »transporteras å» med plats för indossatariens namn). Ännu en modifikation får kanske också göras i fråga om platsen för blankoindossament. Regeln härom i § 12 har sin grund däri, att en namnteckningens plats på den strängt formbundna växeln sedan gammalt tillagts särskild betydelse i fråga om namnteckningens växelrättsliga innebörd. En namnteckning — utöver utställarens och acceptantens — å växelns framsida betraktas sålunda såsom aval.[61]) I fråga om aktiebrev däremot torde ett blankoindossament principiellt kunna tecknas var som helst på brevet,[62]) men förutsättningen för att en namnteckning skall kunna anses som ett blankoindossament måste väl dock vara, att den efter en naturlig uppfattning verkligen framstår som ett sådant, vilket blott är fallet, om namnet är tecknat antingen på för överlåtelse särskilt avsedd plats (även om det skulle vara på aktiebrevets framsida) eller också på brevets baksida. I detta sammanhang bör emellertid erinras därom, att vid inregistrering erfordras, att blankoindossament utfyllts med namnet på den, som skall registreras; AL § 28 st. 3 fordrar en *till honom* fortgående följd av överlåtelser (jfr växellagen § 39).

En skillnad mellan aktiebrev och växel torde föreligga så till vida att, medan en växelgäldenär, som i återgångsväg förvärvat växeln, får anses legitimerad trots förefintligheten av indossament efter det, som lett växeln till honom (i varje fall om dessa strykas[63])), en tidigare aktieindossatarie måste ha nytt indossament för att bli legitimerad enligt AL 28: 3.[64])

Om nu aktiebrev med indossamentskedja i enlighet med det sagda föreles, så saknar bolaget — enligt vad förarbetena till 28: 3 tydligt utvisa vara menat — både skyldighet och rätt att pröva, huruvida ett indossament verkligen tecknats av indossanten, d. v. s. är *äkta*. Detsamma gäller förefintligheten av andra ogiltighetsanledningar: omyndighet, konkurs, rubbad själsverksamhet, tvång, misstag etc.[65]) — Ej heller lär bolaget behöva undersöka, om en kvinnlig aktieägare, som indosserat aktiebrevet, möjligen på grund av bestämmelserna i gamla giftermålsbalken saknat behörighet därtill. Om styrelsen vet eller bort veta, att kvinnan

---

60) Serlachius s. 157 f.
61) Aubert s. 130.
62) Annorlunda Brauer s. 9.
63) Jfr Undén Växel s. 20 ff, Rasting s. 138.
64) Jfr — ifråga om konossement — Heckscher i N. J. A. II 1893 nr 2 s. 17 f.
65) Jfr Lehmann II s. 102.

vid överlåtelsen var gift, kanske dock styrelsen bör undersöka, om hon likväl varit behörig överlåta aktien, detta åtminstone så länge icke »den gifta kvinnans genom nya giftermålsbalken lagstadgade emancipation jämväl i ekonomiskt avseende hunnit bliva mera allmänt genomförd.»[66])

För de nu förutsatta fall, då transporterna på aktiebrevet framstå såsom tecknade av vederbörande aktieägare själv,[67]) är tydligen bestämmelsen i AL § 28 st. 3 närmast avsedd. En annan grupp av fall är, då transport undertecknats ej av aktieägaren själv utan med annan persons namn för aktieägarens räkning, då indossanten sålunda uppträtt i uttryckligt angiven eller underförstådd egenskap av fullmäktig, förmyndare, organ eller företrädare för associationer, konkursförvaltare, auktionsförrättare etc. I dessa fall anger ju själva indossamentet, att för överlåtelsens giltighet erfordras behörighet för vederbörande att företräda aktieägaren, men dokumentet innehåller intet som talar för existensen av sådan behörighet. Emellertid föreligger säkerligen en utpräglad tendens i affärslivet att utan noggrannare prövning godtaga dylika transporter.[68]) Möjligen bör rättsordningen — åtminstone i viss utsträckning — tillmötesgå denna tendens,[69]) men innan några sedvanerättsliga regler utbildat sig, måste man tillråda bolagsstyrelserna försiktighet i förevarande avseende.[70])

I det fall, att någon överlåtelse ej föreligger, utan förvärvet beror på arv, giftorätt eller testamente, kunna ju förvärven icke återspegla sig på aktiebrevet i en sammanhängande och till förvärvaren fortgående följd av överlåtelser, utan för att sammanhang i förvärvsföljden skall visas, måste komplettering ske med bevismedel, som ligga utanför papperet och ej åtnjuta indossamentets privilegierade ställning i legitimationsavseende.[71]) [72])

---

[66]) Kôersner nr 101.

[67]) Ett indossament får antas härröra sig från föregående indossatarie, även om någon mindre avvikelse i namnet (förkortning, olika stavning e. d.) skulle föreligga, jfr Rasting s. 137, Stang s. 105.

[68]) Jfr Rasting s. 143.

[69]) Beträffande växel går Undén härutinnan mycket långt, se Växel s. 15 f.

[70]) Jfr närmare Kôersner nr 79. — En annan sak är, att affärslivet ofta kan finna med sin fördel förenligt att — för undvikande av tidsutdräkt — taga vissa risker. Av stor vikt är ju dock att känna riskens omfattning för att kunna mot varandra väga tidsvinsten och risken.

[71]) Emellertid tecknas ofta i sådana fall på aktiebrevet bevis om förvärvet av arvskiftesgodemän eller testamentsexekutorer, och även för sådan händelse är måhända affärslivet benäget att eftergiva kravet på att dessa personers behörighet måste till fullo styrkas.

[72]) Nämnas må, att *förvärvarens* person är av betydelse för det fall, att förfoganderätten är inskränkt till nackdel för vissa förvärvare (AL § 52, jfr lagen 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag). Att styrelsen i fråga om aktier, behäftade med lösningsrätt enligt AL § 52 mom. 1, skall pröva, huruvida förvärvaren är skyldig att hembjuda aktien, är ju klart. I fråga om andra inskränkningar är det väl tveksamt, om styrelsen i annat fall än då särskild anledning föreligger misstänka, att förvärvaren är ett »förbjudet» subjekt, måste kräva bevis om förvärvarens behörighet.

En omtvistad fråga i växelrätten är slutligen den om *identitetsprövningen,* d. v. s. undersökningen huruvida presentanten är identisk med den siste indossatarien på växeln. Beträffande införing i aktieboken, är det nu utan betydelse, av vem aktiebrevet presenteras:[73]) registreringen är ju icke en prestation till presentanten utan en åtgärd till förmån för den, vars namn införes i aktieboken. Om emellertid i enlighet med den här nedan förfäktade meningen legitimation i avseende på vissa rättigheter är anknuten till namnaktiebrevet och icke till aktieboken, så återkommer ju i dessa fall frågan om identitetsprövningen även för aktiebrevets del. Då denna fråga torde vara att avgöra på samma sätt som beträffande växel, check och konossement och sålunda icke är av speciell betydelse för aktiebrevet — utan tvärtom särskilt m. h. t. att kuponger eller andra innehavaren legitimerande dokument ofta tjänstgöra som legitimation i de fall, då aktiebrev eljest skulle behöva företes, är av mindre praktisk betydelse för aktiebrevet — skall jag ej upptaga den till någon utförligare behandling utan endast helt kortfattat söka motivera min uppfattning om hur den bör lösas.[74]) Eftersom å ena sidan varken dokumentets text gör identitetsprövning överflödig eller en frihet från sådan prövning lär kunna härledas ur några positiva rättssatser,[75]) å andra sidan en obegränsad prövningsplikt skulle stå i skarp strid med den i

---

Frågan sammanhänger ju icke med aktiebrevets legitimationskraft och kan ej här närmare behandlas. Se härom Köersner nr 117 ff.

[73]) Detta kan t. ex. ske genom mäklares försorg. Jfr Köersner nr 93. — Annorlunda blir förhållandet i rättssystem, där registreringen är av betydelse också för skyldigheterna mot bolaget, se t. ex. Fischer s. 155.

[74]) Ang. olika åsikter om identitetsprövning vid växel se Undén Växel s. 17 f.

[75]) Heckscher (N. J. A. II 1893 nr 2 s. 32 ff) har velat se ett samband mellan frågan om identitetsprövningen och en å växeln anbragt falsk kvitterings förmåga att kunna befria godtroende gäldenär. Då en innehavare av växeln lika väl kunde före som efter betalningen förse växeln med ett falskt kvitto, vore det oriktigt, att i senare fallet fordra identitetsprövning men ej i det förra. Eftersom presumtionen för kvittots äkthet och fordringen på identitetsprövning verkade i motsatt riktning, borde det kunna förutses, att endera under utvecklingens gång komme att försvinna. Och det vore i så fall intet beklagligt i om det bleve läran om nödvändigheten av identitetsprövningen, som måste giva vika. Emellertid vore det icke osannolikt, att utvecklingen i stället komme att fasthålla identitetsprövningen och avlägsna presumtionen för kvittots äkthet. — Då gällande svensk rätt utan tvivel icke fasthåller vid någon presumtion om kvittots äkthet (Undén Växel s. 18, 42), kan Heckschers argumentation endast styrka åsikten om att identitetsprövning är nödvändig.

Undén Växel s. 18 f härleder ur avtalslagens 35 § 2 st. den satsen att identitetsprövning skulle vara obehövlig, när förfallen växel infrias av betalningsskyldig växelgäldenär. Denna slutsats är dock säkerligen alltför djärv. Kvittot är enligt avtalslagen 35: 2 att uppfatta som en slags fullmakt för innehavaren att uppbära betalning (jfr Undén Växel s. 41 ff). Blotta innehavet av en på en annan person indosserad växel ger däremot icke innehavaren någon fullmakt att för indossatariens räkning uppbära betalning. Och Undéns åsikt torde vara oförenlig med den av honom själv hyllade satsen, att falsk kvittering å växeln icke skyddar gäldenären. Man kan vända om Heckschers nyss återgivna resonemang: då en gäldenär icke blir fri genom betalning av en med falskt kvitto försedd växel kan han omöjligen komma i bättre ställning, om innehavaren underlåter att teckna det falska kvittot eller först efter betalningen tecknar det.

handel och vandel härskande uppfattningen och även kunna i alltför hög grad eludera den legitimationskraft, som ju även för på viss man indosserade växlar etc. är av stor betydelse, synes en kompromiss böra väljas. Emellertid kan man svårligen ansluta sig till den vanliga uppfattningen, att det är nog med »den ytliga prövning, som brukas i affärslivet». För det första skulle man härigenom lätt riskera att råka ut på ett sluttande plan, då affärslivet nog tenderar till att — för att spara tid och besvär eller för att visa tillmötesgående — pröva mindre noggrant än vad en fastslagen rättsregel fordrar. För det andra äro affärsbruken nog mycket olika och framför allt växlande med hänsyn till storleken av det värde, som är i fråga,[76]) men man kan knappast i enlighet därmed upphöja en ren penningskala till rättslig måttstock. Ej heller kan principen formuleras så, att det är nog med den prövning, som en försiktig affärsman *bör* verkställa, då det är omöjligt att uttala något om hur han borde pröva, innan rättsregeln i avseende å identitetsprövningen är känd. Det återstår härefter knappast något annat än att bestämma prövningsskyldigheten så, att prövningen skall vara av beskaffenhet att övertyga en normalt förståndig och försiktig man om identiteten. En identitetsprövning bör sålunda krävas och densamma måste ske med en viss omsorg — i varje fall utan grov vårdslöshet[77]) — men huruvida prövningen in casu skall anses ha fyllt måttet eller ej är beroende av så många omständigheter, att frågan knappast kan avgöras efter några fixa regler utan i varje tvistigt fall måste bli föremål för en skälighetsbedömning.[78])

B. Omfattningen av aktiebrevets legitimationskraft i avseende å olika aktierättsliga rättigheter; aktiebrevets värdepappersnatur.

Beträffande *innehavaraktier* gäller — ehuru AL blott ger bestämmelser om deras legitimationsverkan i fråga om införing i aktieboken och

---

[76]) När det gäller mindre belopp nöjer man sig ofta med ett så gott som meningslöst uppvisande av brev, kvitton e. d. Jfr Rasting sid. 142 f, som anser det i varje fall vara tillräcklig identitetsbevisning med ett brev, lydande på indossatarien, såvida ej särskilda omständigheter tyda på en stöld. Se vidare Stang s. 108 med hänvisningar.

[77]) I art. 39: III av 1912 års förslag till internationell växelordning stadgas, att växelgäldenär, som vid förfallotid betalar mot växeln, blir befriad, såvida han ej gör sig skyldig till svek eller grov vårdslöshet (fraude eller faute lourde). I de genom Nationernas förbund utsedda experternas förslag (Publications of the League of Nations. II. Economic and financial. 1928. II. 13) har allenast den ändringen skett, att uttrycket fraude utbytts mot mauvaise foi. I en anmärkning härtill betona experterna att underlåtenhet att pröva identiteten kan innebära grov vårdslöshet. — Jfr Jacobi s. 172.

[78]) Beträffande den utanför avhandlingens ram fallande frågan om identitetsprövning rörande en person, som på grund av införing i aktieboken vill rösta e. d., må blott anmärkas, att därvidlag finns anledning att skärpa kravet på identitetsprövningen m. h. t. att då endast föreligger en muntlig uppgift, icke innehav av ett legitimerande dokument. — Till frågan Hahnloser s. 33 f.

rösträtt — utan något tvivel, att innehavet legitimerar för utövning av alla slag av rättigheter, såväl förvaltningsrättsliga som förmögenhetsrättsliga. Aktieboken har icke någon betydelse för aktieägarnas legitimation.[79]) Vad *namnaktiebrevets* formella legitimationskraft omfattar är mindre klart, i det att aktiebokens betydelse komplicerar frågan. Densamma är nu oupplösligt förknippad med spörsmålet huruvida och i vad utsträckning aktiebrevet äger värdepapperskvalitet, och dessa båda frågor skola därför behandlas i ett sammanhang.

Till en början blir då att avgöra, om aktiebrevet är *nödvändigt* för legitimationen i de ovan under A behandlade fallen, d. v. s. beträffande inregistrering i aktieboken och rösträtt för innehavaraktie. Att så är förhållandet med innehavaraktien är givet, och även ifråga om namnaktie torde det knappast vara föremål för delade meningar, att bolaget allenast på egen risk kan inregistrera annan person än den, som innehar aktiebrevet.[80])

I detta sammanhang må inskjutas några anmärkningar angående förhållandet mellan innehav och *företeende*.[80a]) Ett pappers värdepapperskvalitet innebär icke, att dess företeende alltid erfordras för legitimation. Värdepapperskvalitetens syfte är, som inledningsvis antytts, att skydda förvärvare och panttagare mot att prestation sker till överlåtaren resp. pantsättaren efter papperets tradition. Det relevanta är således papperets *innehav*. Företeendet har endast betydelse såsom bevismedel för innehav, varom det ju ger omedelbar visshet. Då det kan bli nödvändigt för gäldenären att bevisa, att prestation skett just till innehavaren av dokumentet, särskilt i sådana fall, då rättigheten genom prestationen upphör eller inskränkes, så bör gäldenären i regel ha rätt att kräva ej allenast företeende utan *överlämnande* till sig av papperet, definitivt när rättigheten helt utsläckes, men blott för förseende med påteckning, när rättigheten till någon del fortbestår.[81]) Men frånsett detta bör företeendet principiellt kunna ersättas av varje annat bevis om innehav,[82]) ehuru det i regel tydligen måste vara mycket svårt att annorledes än genom företeende till fullo styrka besittningen. AL 28: 3 innehåller icke något ovillkorligt krav på företeende av aktiebrevet,[83]) och undantagsvis skulle därför före-

[79]) Se nedan not 85.

[80]) Hagströmer s. 215. — Däremot behöver naturligtvis aktiebrevet ej nödvändigt vara försett med transportpåteckning för att bolaget skall ha skyldighet och rätt att inregistrera, blott förvärvet på annat sätt styrkes, N. J. A. 1927 s. 614.

[80a]) Man har nämligen antagit att ej blott innehav utan också företeende av aktiebrevet skulle vara nödvändigt, se not 83.

[81]) Aktieägare lära ej vara skyldiga att återställa aktiebreven till bolaget vid utdelning av likvidationskvot, då efterutdelning ju alltid kan komma att äga rum. Jfr N. J. A. 1928 s. 257, Kôersner s. 65 not 2, Jacobi s. 232 f, 412, Staub § 300[12], övriga hänvisningar hos Brodmann § 303[3 c]).

[82]) Jacobi s. 408.

[83]) Som i mortifikationsförslaget 1925 s. 24 sägs, jfr Kôersner nr 83. — HGB § 223 föreskriver däremot uttryckligen aktiebrevets företeende för inregistrering.

teendet kunna ersättas med annat betryggande bevis om innehav.[84]) Det är emellertid regel, att aktiebrev förses med bevis om varje inregistrering i aktieboken, ett ur alla synpunkter mycket lämpligt förfarande. Stundom är detta föreskrivet i bolagsordningen och vanligen innehålla aktiebreven särskilda rum för sådana bevis: i båda fallen böra bolagen knappast under några förhållanden ha skyldighet att inregistrera förvärvare utan att aktiebrevet företes. — Beträffande rösträtt för innehavaraktie stadgar AL § 76: 1 uttryckligen, att företeende ej är nödvändigt utan att rösträtt även tillkommer den, som *eljest styrker sin äganderätt till aktie.* Det är okänt, om man ansett att dessa ord skulle innebära något annat, än vad dem förutan skolat gälla. Möjligen kan avsikten ha varit att underlätta legitimationen i avseende å rösträtt, vilket kanske icke vore alldeles omotiverat med hänsyn dels till olägenheterna för aktieägarna i att till varje stämma behöva medföra aktiebreven (och kanske utsätta dem för en resas faror)[85]) och dels till att risken för aktiebrevets innehavare, att annan skall rösta för aktien, vanligen ej kan vara stor. Är innehavaren en panttagare har han ju icke rösträtt och vanligen icke heller enligt parternas mening rätt att hindra ägaren från att rösta;[86]) är han ägare så utövar han själv sin rösträtt — om han är intresserad därav — och kan ju då lätt förhindra annan att legitimera sig. Vari den eventuella lättnaden i bevisningen om innehavet skulle bestå är emellertid svårt att avgöra. Så-

---

[84]) Jfr Köersner nr 83.

[85]) En motionär (Vennersten) vid 1910 års riksdag yrkade, att aktiebok även skulle föras för innehavaraktier, vilket ej enligt förslaget var meningen. I motionen yttrades: »För ny ägare är det dock vidare bekvämare att en gång förete aktien och därefter äga rösträtt för densamma, än att vid varje stämma på annat sätt styrka sin äganderätt till aktien. Redan av nu angivna skäl torde således aktiebok böra bibehållas även för bolaget med [innehavaraktier].»

Enligt lagen skall nu visserligen aktiebok föras även över innehavaraktier, men aktieboken har icke den i motionen avsedda betydelsen. Lagutskottet (utlåtande nr 44) yttrade i anledning av motionen: I ordningens intresse syntes böra iakttagas, att den, som med företeende av innehavaraktiebrev begärde att bli införd i aktieboken såsom ägare av aktien, också borde få bli såsom sådan införd. Att emellertid dylik anteckning ej kunde tillerkännas rättsverkan vare sig därhän, att lättnad utan vidare bereddes den i aktieboken antecknade aktieägaren med avseende å skyldigheten att framdeles legitimera sig såsom ägare av aktien eller därhän, att inskränkning gjordes i ny aktieägares rätt att genom aktiebrevets blotta företeende styrka sin äganderätt, torde vara tydligt. Bestämmelser i sådan riktning skulle uppenbarligen stå i strid med innehavaraktiens natur av löpande papper. Härav följde, att man ej, såsom i fråga om namnaktier, kunde förklara, att aktieägare, som ej blivit såsom sådan införd i aktieboken, ej i förhållande till bolaget vore att anse såsom aktieägare. I fråga om rätten att utöva rösträtt för innehavaraktier borde gälla förslagets bestämmelser (§ 76 och följande §§) och borde det sålunda ankomma på prövning av det särskilda fallet, huruvida för aktie borde få utövas rösträtt av den, som utan att vid tillfället kunna förete aktien, redan förut införts i aktieboken såsom ägare av densamma. I övrigt vore aktieboken till endast i ordningens intresse och för att möjliggöra utsändande av vissa meddelanden till aktieägarna.

[86]) Staub § 252[5] antar en allmän skyldighet för panthavare att ge pantsättare möjlighet utöva sin rösträtt; likaså Lehmann II s. 63, Bumbacher s. 21. Jfr också Brodmann § 252[1 f]).

som exempel på tillräckligt bevis har nämnts ett intyg från bank, att aktien ligger såsom pant i banken för vederbörandes räkning,[87]) men det är att hålla i minnet, att bevisningen måste gå ut på ett ännu bestående innehav.[88]) Regelmässigt borde väl därför ett intyg om att aktien är pantsatt eller deponerad hos intygsgivaren godtas allenast om intyget på ett betryggande sätt ger vid handen, att pantsättningen eller depositionen icke kommer att upphöra före ifrågavarande bolagsstämma.[89])

Sedan aktiebrevets legitimationskraft och värdepapperskvalitet beträffande införing i aktieboken och rösträtt för innehavaraktie fastslagits blir frågan, om legitimationskraften och värdepappersnaturen sträcka sig även till andra aktierättsliga rättigheter. Beträffande innehavaraktiens legitimationskraft har frågan redan besvarats jakande, och samma svar är uppenbarligen att ge beträffande dess värdepapperskvalitet. Däremot måste det närmare undersökas om namnaktiebrevets legitimationsverkan och värdepappersnatur äro begränsade till införing i aktieboken eller ha större utsträckning.

Genom bestämmelsen i AL 28: 4 har aktieboken tillagts självständig betydelse i legitimationshänseende, i det att med det undantag, varom stadgas i AL 52: 4, den till vilken aktie övergått ej är »gentemot bolaget att anse såsom aktieägare, innan han blivit införd i aktieboken». Här uppställer sig nu den frågan, om detta stadgande förlägger legitimationen för samtliga aktierättsliga rättigheters utövning till aktieboken, om alltså den redan i den europeiska aktiebolagsrättens tidigare skeden framträdande konkurrensen i legitimationshänseende mellan aktiebrev och aktiebok i nu gällande svensk rätt är avgjord till aktiebokens förmån och aktiebrevet därmed nedsjunkit till att endast ge »förlegitimation» för registrering i boken.

---

[87]) Skarstedt s. 176.

[88]) Lagen säger ju, att *äganderätten skall styrkas.* Häri måste inläggas ett krav på bevisning om *bestående (åtminstone medelbart) innehav,* ty äganderätt till ett innehavarpapper kan ej styrkas på annat sätt.

[89]) Jfr den regel, som är uttalad i den litauiska lagen den 31 oktober 1924 om aktiebolag, § 44. Enligt denna skall ägare av innehavaraktier, som vill deltaga i bolagsstämma, senast fem dagar före stämman till styrelsen inge sina aktiebrev eller också utav statliga »Behörden», banker eller »Notaren» utställda bevis, att han är ägare av aktierna och att aktierna äro deponerade *och komma att vara deponerade ända till bolagsstämmans slut.* [Lagen återfinnes i Z. H. R. 88 (1926) s. 544 ff.]. — Någon gång innehålla äldre bolagsordningar liknande föreskrift. Så Aktiebolaget Stockholms Bryggerier 1889: »Rättighet att vid bolagsstämma rösta äga alla de, som vid densamma uppvisa aktiebrev eller bevis att aktiebrevet är hos in- eller utländsk bankinrättning för uppvisarens eller hans huvudmans räkning deponerat; skolande sådant bevis, för att kunna godkännas, innehålla dels uppgift å aktiebrevets ordningsnummer, dels intyg, att aktiebrevet ej från bankinrättningen utlämnas, före den utsatta bolagsstämman.»

Fall av nu förevarande beskaffenhet, som kunna väntas bli särskilt praktiska, äro de, då en förmyndare vill utöva rösträtt för sin myndling beträffande denne tillhöriga aktier, vilka enligt lagen den 27 juni 1924 om vård av omyndigs värdehandlingar deponerats.

Till belysning av denna fråga må från utredningen längre fram i arbetet rörande den eventuella materiellträttsliga betydelsen av införing i aktieboken här föregripas det resultatet, att i svensk rätt — i motsats till vad inom utländsk rätt i stor utsträckning var fallet — aktieboken under tidigare perioder i stort sett icke framträdde såsom något institut av betydelse för det rättsliga förhållandet mellan aktieägare och bolag. Före 1848 års lag förekomma blott sporadiska bestämmelser i privilegier och bolagsordningar angående aktiebok. Någon rättslig betydelse tillägges icke heller aktieboken av 1848 års lag, som blott stadgar, att genom bolagsordningen bestämmes, hur aktierna skola hos bolagets styrelse registreras (§ 4). Emellertid synes under denna lags giltighetstid framträda en tendens att genom bestämmelser i bolagsordningarna anknyta legitimation för *rösträtts* utövande till inregistrering i aktieboken.[90]) 1895 års lag föreskriver att förteckning över bolagets aktier skall föras, i vilken skall upptagas de ursprungliga aktieägarna samt införas de förändringar i äganderätten till aktie, som hos styrelsen anmälas (§ 47). Någon anknytning av legitimationsverkningar till aktieboksinregistreringen sker icke heller genom denna lag och det har t. o. m. antagits, att bestämmelse i bolagsordningen om att registrering vore förutsättning för rösträtt enligt 1895 års lag måste frånkännas verkan.[91]) Hur därmed förhållit sig må här lämnas därhän; för nu gällande rätts del är nämligen utan tvivel legitimationen i avseende å rösträtt — och andra förvaltningsrättigheter — anknuten till aktieboken. Enligt AL § 28 st. 4 är som sagt nämligen ingen att anse såsom aktieägare, innan han blivit införd i aktieboken, och då medförvaltningsrätt endast kan tillkomma aktieägare, är enligt stadgandet blott en i aktieboken införd person legitimerad att utöva förvaltningsrättsliga befogenheter.[92]) Av ordalagen i 28: 4 framgår nu blott detta, att registrering är *nödvändig*, ej att den ensam (d . v. s. utan något bevis om fortbestående innehav av aktiebrevet) innefattar legitimation för medförvaltningsrätt, men även det senare är utan något tvivel fallet. Beträffande rätt att delta i och utöva rösträtt på bolagsstämma är det uttryckligen stadgat, att sådan rätt tillkommer den inregistrerade (som i vederbörlig ordning anmäler sig), AL § 76. Och detsamma måste anses gälla för utövande av minoritetsrättigheter inom bolaget samt för rätt att på bolagets vägnar föra talan mot styrelse, stiftare eller revisorer enligt AL §§ 86—89. Även för talan om klander av bolagsstämmobeslut torde den i aktieboken registrerade vara legitimerad.[93])

---

[90]) Hagströmer s. 217.
[91]) Söderström s. 184 f.
[92]) Bestämmelsen i AL 28: 4 gäller även för äldre bolag, Skarstedt s. 295.
[93]) Brodmann § 271² c.

Ej heller för legitimationen i avseende på direkt ekonomiska rättigheter har aktieboken tidigare i allmänhet ansetts äga någon betydelse. Hagströmer — som säkerligen härutinnan är representativ för sin tids uppfattning — utgår från att bolaget principiellt var berättigat att betrakta förutvarande aktieägare såsom aktierättens innehavare till dess *anmälan* skett om aktierättens övergång.[94]) Om inregistrering i aktieboken följde på denna anmälan eller ej ansågs säkerligen sakna betydelse. 1895 års lag § 47 kan icke heller ha åsyftat att tillägga aktieboken verkan i legitimationsavseende. Däremot ligger det onekligen nära till hands att anse AL 28: 4 innebära en anknytning av legitimationen till aktieboken ej blott för medförvaltningsrätt utan även för de direkt ekonomiska rättigheterna.

Med hänsyn till aktiebrevets ställning i kredit- och omsättningslivet vore det nu emellertid uppenbarligen ytterst olämpligt, om registrering i aktieboken vore tillräcklig för utövning av de konkreta ekonomiska anspråken. Redan Hagströmer betonar, att hänsyn till eventuella panthavare »synes bjuda, att lyftning av utdelning icke medgives utan aktiebrevets företeende. Härom innehålles ofta uttrycklig föreskrift i fråga om den utdelning, som vid bolagets upplösning faller.»[95]) Aktiebrevet betraktas och behandlas i affärslivet som ett kredit- och omsättningsobjekt och pantsättning av aktier (utan denuntiation till bolaget) sker numera i en sådan omfattning, att det allmänna kreditlivets krav på säkerhet för innehavare utav aktiebrev mot att en annan skall kunna utnyttja aktiens ekonomiska värde knappast kunna avvisas. AL har nu också beaktat detta och i vissa fall föreskrivit, att aktiebrevet måste uppvisas vid utövande av ur aktien flytande ekonomiska rättigheter. Sålunda måste aktiebrevet företes vid utövande av nyteckningsrätt, § 40, vid utbekommande av gratisaktie, § 47 sista st., vid kapitalåterbäring i samband med aktiekapitalets nedsättning, § 49 sista st., § 50 sista st.; (sistnämnda båda stadganden säga visserligen blott, att aktiebrevet skall förses med påskrift, men häri ligger ju också ett krav på företeende). Tydligen bör detsamma, ehuru ej uttryckligen föreskrivet i lagen, gälla i fråga om utbetalning av likvidationskvot[96]) och detta är också i praxis fastslaget.[97]) — Beträffande dividend (då kuponger ej utfärdats) ställer sig förhållandet nog tveksammare. Skälen för att kräva aktiebrevets företeende göra sig ej med samma styrka gällande här. Vid pantsättning brukar ju vanligen pantsättaren enligt parternas mening äga lyfta utdelning intill dess realisationsrätt inträtt[98]), och en förvärvare, som ej före

[94]) Hagströmer s. 217.
[95]) Hagströmer s. 217 f., se ock Söderström s. 139.
[96]) Skarstedt s. 289.
[97]) N. J. A. 1905 s. 517, 1927 s. 18.
[98]) Undén Panträtt s. 149, jfr Stang s. 148 ff.

en utdelning hunnit registrera sig, riskerar ju dock endast att förlora denna dividend. Vidare är det måhända också ur bekvämlighetssynpunkt olämpligt att för varje utdelning fordra aktiebrevets företeende. Möjligen bör man därför icke uppställa detta krav,[99]) [100]) såvida ej bolagsordningen eller aktiebrevets text föreskriver uppvisande eller på aktiebrevet finns särskild plats avsedd för avstämpling av utbetalad dividend.[101]) [102])

Vad är innebörden av kravet på aktiebrevets företeende i nu angivna fall? Onekligen vore det naturligast att fatta kravet såsom ett uttryck därför, att aktiebrevet är nödvändigt för legitimationen, att det alltså är ett värdepapper i förevarande avseenden. En annan uppfattning är dock tänkbar, nämligen den, att aktiebrevets företeende icke skulle ha något med legitimationen att göra utan vara en alldeles fristående skyldighet. Enligt en sådan uppfattning skulle en betalning till den senast inregistrerade aktieägaren principiellt befria bolaget, även om denne skulle ha överlåtit eller pantsatt aktien och därför vid betalningen icke längre inneha aktiebrevet. Förvärvaren eller panttagaren skulle i så fall vara hänvisad till en skadeståndstalan på grund av att aktiebrevets företeende icke utkrävts. Tillägges aktiebrevet värdepapperskaraktär åter blir ju en betalning till överlåtaren, resp. pantsättaren efter aktiebrevets tradition icke befriande för bolaget; förvärvarens resp. panttagarens rätt beröres icke av betalningen, utan han kan av bolaget påfordra beloppets utbetalning till sig. Skadan av utbetalningen blir sålunda — alldeles som om det gällt en innehavarobligation eller innehavaraktie — i första hand bolagets, och detta kan i sin tur få ett skadeståndsanspråk mot styrelsen. Först om bolaget skulle sakna tillgångar, blir den felaktiga utbetalningen en åtgärd, som åsamkar aktiebrevets innehavare skada, och i så fall kan han vända sig mot dem, som äro ansvariga för utbetalningen.

---

[99]) Jfr Bergelmer Lagen om bankrörelse (1911) s. 51. — Staub § 213[15] anser utövningsrätten betingad av aktiebrevets företeende.

[100]) Om kuponger icke förekomme i så stor utsträckning som nu är fallet, skulle det föreligga större skäl att anknyta legitimationen även för dividend till aktiebrevet, men under nuvarande förhållanden blir väl frågan praktisk blott för mindre »familjebolag».

[101]) Däremot bör aktiebrevets företeende fordras för utfående av nya kuponger (om talong ej utgivits). En panthavares realisationsrätt skulle ju praktiskt taget eluderas, om en hel kupongserie utan hans vetskap och vilja utlämnades till pantsättaren. I en och annan bolagsordning finns också föreskrift, att aktiebrevet skall företes för utfående av nya kuponger. — Andra möjligen förekommande rättigheter av förmögenhetsrättslig natur torde ej kunna anses vara anknutna till aktiebrevet såsom värdepapper; sålunda torde (såvitt ej annat är i laga ordning bestämt) aktiebrevets företeende ej kunna påfordras för rätt att göra gällande aktieägares lösningsrätt enligt AL § 52 eller för en aktieägaren tillkommande rätt att nyttja bolagets egendom e. d. Något intresse i att anknyta dessa rättigheter till aktiebrevet föreligger knappast.

[102]) HGB innehåller ingen föreskrift om företeende av namnaktiebrev vid utbetalning av amorterings- eller likvidationsbelopp. Att märka är, att namnaktien är sällsynt i Tyskland och torde spela en underordnad roll som kredit- och omsättningsobjekt. Emellertid uppger Weider s. 44 f, att det på grund av bolagsordningsbestämmelser är regel, att utbetalning blott sker mot brevets uppvisande och påstämpling.

Vilken av dessa två uppfattningar, som härskar i Sverige, kan icke med full säkerhet avgöras, då frågan aldrig synes ha ställts på sin spets. I rättsfallen om skadestånd på grund av försummelse att vid utbetalning av likvidationskvot infordra aktiebreven[103]) var förhållandet det, att bolagets samtliga tillgångar utdelats, varför skadeståndstalan under alla omständigheter var att rikta mot dem, som hade att ansvara för den oriktiga utbetalningen. Att aktiebrevets värdepappersnatur icke klart framhållits vid frågans behandling tyder emellertid måhända på att man ansett aktiebrevets företeende vara erforderligt icke som legitimationsmedel utan som en fristående skyldighet. Några bärande skäl för en sådan uppfattning stå dock knappast att uppbringa. Stadgandena om aktiebrevs företeende skilja icke mellan innehavar- och namnaktiebrev.[104]) För innehavaraktie är obestridligen innehavet nödvändigt för legitimation och företeendet det reguljära beviset för styrkande av innehavet. Det är föga naturligt att lägga in helt andra rättsgrunder för kravet på namnaktiebrevets företeende, vilket man ej heller gör beträffande något annat dokument: är företeende nödvändigt (icke blott beroende på gäldenärens begäran), så är det just för legitimationens skull.[105]) Om den här nedan uppställda åsikten att aktiebrevet är negotiabelt godkännes, så är ju också därmed aktiebrevets värdepappersnatur given.[106])

---

[103]) Not 97 här ovan.

[104]) Ur förarbetena till dessa stadganden är icke mycket att hämta för frågans belysning. Beträffande § 49 sista st. säges i motiven (s. 33) att denna bestämmelse ej torde tarva någon närmare förklaring, och till stadgandet i § 50 sista st. är ingen motivering given. Ifrågavarande bestämmelser i §§ 40 och 47 funnos ej i förslaget utan tillkommo på lagrådets hemställan. Som motiv härför framhöll lagrådet den minskning av äldre aktiers värde, vartill nyemission vanligen ledde, samt betydelsen för köpare av äldre aktier liksom för panthavare att aktiebreven därför måste företes. Vid nyemission brukade visserligen stundom föreskrivas, att äldre aktiebrev måste företes för utövande av företrädesrätt vid nyteckning. Detta iakttoges dock ej allmänt, och om aktieägare tillerkändes företrädesrätt till teckning, resp. gratisaktier, torde ett sådant villkor icke kunna mot aktieägares bestridande uppställas för begagnande av nämnda rätt, med mindre bestämmelse därom infördes i lagen.

Riktigheten av denna sista punkt måste bestridas.

[105]) Särskilt i sådana fall, då kravet på företeende icke är uttryckligen uttalat i AL, synes det naturligast att grunda detta krav på aktiebrevets erforderlighet för legitimation. För en alldeles fristående skyldighet för bolaget att utkräva företeende vore man väl mer benägen att fordra särskild hemul; om den inregistrerade såsom sådan är legitimerad att uppbära likvidationskvot kan man väl knappast kalla det »en självklar sak» (Skarstedt s. 289) att aktiebreven *dessutom* måste företes och svarandenas bestridande av denna extra skyldighet i rättsfallen N. J. A. 1905 s. 517 och 1927 s. 18 tycks från denna synpunkt ingalunda sakna fog.

[106]) Ett uttalande, som förefaller att hävda aktiebrevets natur av värdepapper i den betydelse, vari begreppet användes i detta arbete, är *Tryggers* (Kommentar till utsökningslagen, 1 uppl. s. 247 f, 2 uppl. s. 271 f), enligt vilket aktierätten är »bunden vid papperet» (i likhet med vad fallet är beträffande förfallna kuponger, se sistnämnda sida not 4) varmed Trygger förstår det, »att ingen annan än den, som innehar handlingen, kan göra gällande eller eljest disponera över den på handlingen grundade fordringen eller rättigheten». — I övrigt äro uttalandena i doktrinen obestämda, se sålunda Köersner nr 82, Bergendal s. 250 not 3.

Det förtjänar här anmärkas, att även författare, som anse denuntiation erforderlig för stiftande av panträtt i ej löpande skuldebrev, utan vidare hålla tradition av

Om nu åsikten att aktiebrevet har natur av värdepapper icke är den allmänna eller åtminstone icke vunnit klar utformning, så beror väl detta dels på att värdepappersbegreppet icke är inarbetat i rättsuppfattningen men dels och framför allt på en tolkning av stadgandet i AL 28: 4, som icke kan erkännas vara riktig. Det må först påpekas, att detta stadgande blott innehåller den negativa satsen, att en icke registrerad förvärvare icke är legitimerad såsom aktieägare. Även om detta nu skulle innebära, att en oregistrerad person icke kan vara legitimerad till utövning av de konkreta förmögenhetsanspråken, så skulle det sålunda ej utgöra något hinder för att *förutom* registreringen kräva aktiebrevets innehav för legitimation.[107]) Häremot skulle man nu icke utan skäl kunna invända, att

aktiebrev tillräcklig, Undén Panträtt s. 149, Hasselrot Pant II s. 138. Måhända utgå dessa förf. härvid mer eller mindre medvetet från den förutsättningen, att aktiebrevet har värdepappersrättsliga verkningar. Om nämligen tradition av ett papper i pantsättningsavseende skall kunna ersätta denuntiation, så måste detta bero just på att pantsättaren efter traditionen icke är legitimerad att uppbära prestation av utställaren, att papperet alltså är ett värdepapper.

I detta sammanhang må något dröjas vid värdepappersbegreppets betydelse för pantsättningsreglerna, detta m. h. t. den vikt, som i detta arbete lagts vid nämnda begrepp. Blir det omtvistade prejudikatet N. J. A. 1926 s. 454 bestämmande för svensk rätt, så att denuntiation vid pantsättning (eller »säkerhetsöverlåtelse») av namnskuldebrev icke anses erforderlig, blir ju papperets karaktär utan betydelse för frågan om denuntiationens erforderlighet (såvida ej prejudikatet kan tolkas såsom uttryck för en spirande tendens att tillägga namnskuldebrevet värdepapperskvalitet, vilket kanske ej är alldeles uteslutet. Slår en sådan tendens igenom, kan striden om denuntiation och tradition vid pantsättning av namnskuldebrev utan vidare avblåsas). Skulle man uppge kravet på tradition av ej löpande skuldebrev och liknande bevisdokument (jfr Köersner i T f R 1927 s. 259 not 2, s. 262, Undén Panträtt s. 123 f, Benckert i NJF XIV s. 271) så kvarstår dock frågan vilka dokument som måste traderas, och för denna fråga blir värdepappersbegreppet av betydelse åtminstone så till vida, att traditionskravet under inga omständigheter kan uppges för värdepapper. Kommer åter — vilket väl är det troliga — rättsutvecklingen att gå därhän, att vissa papper pantsättas såsom saker genom blotta traditionen, under det att för andra rättigheters pantsättning erfordras denuntiation så bör, som i början av denna not antytts, denuntiationens erforderlighet upphöra där värdepapperskvaliteten begynner. Det avgörande bör ej som stundom sägs och som stadgats i 7 § av Vinding Kruses förslag vid XIV nordiska juristmötet vara om papperet är negotiabelt (eller »löpande»), jfr Ussing i NJF XIV s. 306. Så till vida bestrides alltså Benckerts påstående NJF XIV s. 270 f, att man knappast kan »uppställa någon klar regel, om man ej vill fordra denuntiation för pantsättning av alla fordringar, som ej grunda sig på negotiabla dokument.» Benckert nödgas också i samma andedrag till ett undantag från regeln, nämligen för intecknade ej löpande skuldebrev. Detta undantag måste just sammanhänga med att en intecknad namnrevers åtminstone i vissa avseenden har värdepappersnatur (beträffande inteckningsrätten), jfr härtill Undén Panträtt s. 132 ff med vidare hänvisningar. (Bergendals avvägning mellan skälen för och mot den intecknade namnreversens »negotiabilitet», NJF XIII s. 94 f, synes mig ge till utslag, att man bör stanna vid värdepapperskvaliteten.) Ett annat undantag från satsen att blott negotiabla dokument kunna pantsättas genom enbart tradition gör Benckert just i fråga om namnaktiebrev, som enligt honom ej äro negotiabla, se Benckert a. st.

[107]) Till jämförelse må nämnas, att den litauiska lagen av den $^{31}/_{10}$ 1924 om aktiebolag, § 7 (enl. den tyska översättningen ZHR 88 s. 544 ff.) stadgar, att den i aktieboken registrerade gäller såsom aktieägare emot bolaget; likaså Liecht. Art. 328: 2.

Såtillvida måste man ju emellertid vara bunden av bestämmelsen i AL § 28 st. 3, att en i behörig ordning skedd registrering innefattar tillräckligt bevis, att den registrerade en gång förvärvat aktierätt. Endast för bevis, att han *fortfarande* är aktieägare, kan man därför kräva något utöver det förhållandet, att han i aktieboken står såsom aktieägare.

en sådan dubbellegitimation vore onödig och onaturlig. Men den bör undvikas icke genom att förklara endast aktieboken legitimationsgrundande utan tvärtom genom att förknippa legitimationen för de konkreta förmögenhetsanspråken uteslutande med aktiebrevet. Rätt tolkad utgör bestämmelsen i 28: 4 icke något hinder utan ett stöd därför. Detta framgår om man ställer stadgandet och dess tillkomsthistoria i belysning av distinktionen mellan de konkreta förmögenhetsanspråken — om vilkas utövning det ju här är fråga — och den abstrakta andelsrätten i bolaget. Denna distinktion är av betydelse i överlåtelsehänseende. Medan den abstrakta andelsrätten i bolagets förmögenhet är själva kärnan i aktierätten och jämte medförvaltningsrätten bildar en odelbar enhet, kunna de ur aktierätten uppkomna konkreta förmögenhetsrättsliga anspråken självständigt överlåtas.[108]) Beträffande vinstutdelning och företrädesrätt att teckna nya aktier, resp. rätt till gratisaktier tar sig detta i affärslivet uttryck däri, att rättigheterna dokumenteras i överlåtbara kuponger och avstämplingsbevis, vilkas giltighet man veterligen icke sätter i fråga; att rättigheternas överlåtbarhet emellertid icke kan vara beroende av att dokument över dem utfärdats torde väl vara uppenbart. Beträffande rätt till amorteringsbelopp och likvidationskvot bruka inga särskilda dokument förekomma, men anledningen härtill är, att det praktiskt icke föreligger något behov därav, icke att rättigheterna (som, frigjorda ur den medlemsrättsliga bundenheten, ha karaktär av vanliga fordringar) ej kunna självständigt överlåtas; någon grund till att anta det senare föreligger icke.

Om man nu med distinktionen mellan den abstrakta andelsrätten och de konkreta förmögenhetsanspråken i minnet granskar AL 28: 4, finner man, att detta stadgande i själva verket intet innehåller angående legitimationen för sistnämnda anspråk. Det rör nämligen blott legitimation för *aktieägarskap,* och denna legitimation omfattar ej utan vidare de självständigt överlåtbara konkreta förmögenhetsanspråken. Frågar man då vad lagstiftarens mening härvidlag varit, så blir svaret, att spörsmålet om aktiebokens legitimerande verkan beträffande de konkreta förmögenhetsrättigheterna under förarbetena till stadgandet visserligen icke — såvitt av tillgängliga källor framgår — upprullats i hela sin vidd, men att lagrummets formulering dock skett i uttryckligt uttalad avsikt att från aktieboken lösgöra legitimationen i avseende å ett konkret anspråk, nämligen rätten till utdelning enligt kuponger. Enligt 1908 års förslag § 28 st. 3 skulle ingen, innan

---

108) Jfr Lehmann II s. 117 f, Staub § $179^{1\,b)}$, ^{25}, § $213^{8\,ff}$, § 291^{19}, § 300^{13}, Brodmann § 179^{2}, § $213^{5\,a),\,b)}$, Fischer s. 337, 391 f, Hahnloser s. 101 f, Goldschmit § 213^{14}, Schlesinger s. 23 f, Bernicken s. 8 ff, 21 ff, 92 ff, Weider s. 28 f, Augdahl s. 243 f. — Om överlåtbarheten av konkreta anspråk råder i tysk doktrin i allmänhet så gott som enighet. En särställning intar emellertid företrädesrätten till nya aktier, men detta synes bero på den säregna positiva utformningen av företrädesrätten, HGB § 282. Se härom nedan not 547.

han blivit införd i aktieboken, få »uppbära vinstutdelning eller åtnjuta annan rättighet, som tillkommer aktieägare». Som sammanställningen med vinstutdelning utvisar avsåg denna bestämmelse tydligen alla ur aktien uppkomna rättigheter, såväl direkt ekonomiska som förvaltningsrättsliga. I sitt för lagens slutliga utformning avgörande yttrande[109]) säger lagrådet härom: »Då vinstutdelningen i aktiebolag allmänt torde ske mot avlämnande av de till aktierna hörande kuponger, innebär förslaget, att, då vinstkupong företes, undersökning måste i varje fall äga rum, huruvida innehavaren av kupongen är eller företräder aktieägare, som är berättigad att uppbära vinstutdelning. En dylik undersökning torde emellertid ofta nog möta stora svårigheter, helst vinstutdelningen för en mängd bolag ombesörjes av bankkontor i landets olika delar. Och då ifrågavarande stadgande icke synes i avsevärd grad vara ägnat att, såsom av kommittén är åsyftat, motverka användandet av s. k. bulvaner, hemställes, att, i händelse förslagets bestämmelser om rättsverkans förknippande med anteckning i aktieboken i huvudsak bibehållas, nämnda stadgande må uteslutas, vilket torde medföra, att till inlösen förfallna kuponger i alla de fall, där ej bolaget träffat uttryckliga bestämmelser i motsatt riktning, kunna, såsom hittills allmänt lärer varit fallet, anses såsom fordringsbevis, gällande i var mans hand. Påföljden av, att den, till vilken aktie övergått, ej införts i aktieboken, torde, i händelse denna hemställan bifalles, böra angivas vara, att han ej gent emot bolaget är att anse såsom aktieägare.»

Principiellt fullt riktigt har lagrådet här skilt mellan själva aktierätten och ett därur uppkommet konkret förmögenhetsanspråk. Även om nu lagrådet skulle ha åsyftat någon skillnad i förevarande avseende mellan dividendrätt mot kupong och övriga konkreta förmögenhetsanspråk — vilket ju icke är givet: man kanske blott tänkt på det mest praktiska fallet — så vore det en alltför subjektiv lagtolkning att i enlighet därmed tolka stadgandet i AL 28: 3 i strid mot icke blott praktiska hänsyn utan även stadgandets ordalydelse: denna gör ju tydligen icke dividendrätt mot kupong mer oberoende av aktieboken än andra ur aktierätten frigjorda förmögenhetsrättsliga anspråk.[110]) I själva verket torde ej heller rättsuppfattningen konsekvent fasthålla vid att aktieboksregistrering är nödvändigt legitimationsmedel för alla förmögenhetsrättigheter utom i kuponger dokumenterad dividendrätt, ty i så fall skulle man ju beröva avstämplingsbevisen, som vunnit stark utbredning i affärslivet och stundom ställas till innehavaren,[110a]) deras självständiga legitimationskraft. Icke heller kan förhållandet vara det, att 28: 4 principiellt gör aktieboksregistrering nödvän-

---

109) Återgivet hos Skarstedt s. 55.

110) Att uttryckssättet i AL 52: 4 ej fullt korresponderar med 28: 4 kan uppenbarligen icke inverka på tolkningen av det sistnämnda stadgandet.

110a) Se närmare kapitlet om dessa papper.

dig för legitimationen men att undantag därifrån kunna göras för sådana rättigheter, som i likhet med dividendrätt dokumenterats i särskilda papper. Ty 28: 4 är ett tvingande stadgande, och om det innebure, att aktieboksregistrering är nödvändig för utövning av konkreta förmögenhetsanspråk, så skulle man icke kunna bringa stadgandet ur tillämpning genom att utge dokument över dylika anspråk.

AL 28: 4 kan sålunda icke anses knyta legitimationen för utövning av konkreta förmögenhetsrättigheter till aktieboken. Äro aktiebrev eller särskilda dokument över rättigheterna icke utgivna, måste då allmänna cessionsregler bli att tillämpa. Om en person styrker sig ha förvärvat rätt till utdelning, företrädesrätt till nyteckning etc., så kan därför bolaget icke tillbakavisa honom på den grund, att han icke är införd i aktieboken, och ej heller kan bolaget prestera till en person blott och bart därför att han är registrerad. Har bolaget fått den kännedom om en skedd överlåtelse av utdelningsrätten etc., som i allmänhet erfordras för att betaga en gäldenär rätten att med befriande verkan prestera till överlåtaren, så hjälper det icke bolaget, att överlåtaren är registrerad i aktieboken: det blir icke befriat genom betalning till honom. En annan sak är, att registreringen faktiskt i regel kommer att vara avgörande av det skälet, att bolaget saknar vederbörlig kännedom om skedda överlåtelser. — För det spörsmål, vars lösning här eftersträvas, nämligen frågan om aktiebrevets legitimationskraft och värdepappersnatur, har den antagna tolkningen av 28: 4 först och främst den konsekvensen, att åsikten om aktiebrevets karaktär av värdepapper vinner ett kraftigt stöd. Man kan nämligen icke gärna anta, att varken aktieboken eller aktiebrevet — vars företeende ostridigt kräves — skulle erfordras som grund för legitimation. Men ej heller frågan om aktiebrevets legitimationskraft i avseende på ifrågavarande anspråk kan nu bjuda några svårigheter: bolaget kan näppeligen ha rätt eller skyldighet att kräva större legitimation, än som enligt 28: 3 gäller för inregistrering i aktieboken, och den som företer ett med vederbörlig indossamentskedja enligt i det föregående angivna regler försett[111]) aktiebrev bör därför anses legitimerad att utöva ifrågavarande konkreta förmögenhetsanspråk.[112]) [113])

Om resultaten av undersökningen angående aktiebokens och namnaktie-

---

[111]) I praktiken lär man icke sällan gå så långt, att man såsom legitimation åtminstone i vissa fall, exempelvis för att mot aktiebrevets avstämpling erhålla avstämplingsbevis, godtar innehav av aktiebrev, även om det ej är indosserat in blanco eller till presentanten; den senare betraktas då såsom befullmäktigad. Härvidlag handla dock bolagen helt på egen risk.

[112]) Härvidlag kan ej såsom för införing i aktieboken fordras, att blankoindossament utfylles. Ej heller gäller ju straffbestämmelserna i AL 132: 4 och 133 med de därav följande konsekvenserna i legitimationsavseende, jfr ovan s. 16 f.

[113]) Något hinder för bolaget att i författningen föreskriva, att i flera eller färre fall inregistrering jämte företeende av aktiebrev är nödvändigt, finns väl inte, men dylika föreskrifter torde i praktiken knappast förekomma.

brevets legitimationsverkningar äro riktiga, är sålunda legitimationen anknuten till aktieboken i fråga om medförvaltningsrättigheterna men (med praktiskt betydelselösa undantag) till aktiebrevet (resp. särskilda dokument) såsom legitimations- och värdepapper i fråga om de konkreta ekonomiska anspråken. Konkurrensen mellan aktiebok och aktiebrev avlöses därmed av ett *suum cuique*, vilket bäst motsvarar det dualistiska systemet med aktiebok och cirkulerande aktiebrev. Den fastare förbindelse med bolaget, de ofta mer personligt färgade intressen, som träda i dagen genom deltagande i bolagets förvaltning, kunna väl förenas med ett krav på inregistrering i aktieboken. De direkt ekonomiska intressen, som koncentrera sig på aktiens värde såsom kredit- och omsättningsobjekt åter, tillgodoses bäst genom de konkreta förmögenhetsrättigheternas anknytning till enbart dokumentet såsom legitimerande värdepapper, genom den rörlighet, den säkerhet för förvärvare och panttagare, som följer av en sådan anknytning.[114]) Skillnaden i förevarande avseende mellan innehavar- och namnaktier kommer sålunda att hänföra sig blott till medförvaltningsrätten; det är också endast hänsyn till en sådan skillnad, som prägla AL:s olika regler för namn- och innehavaraktier och som motiverat förbudet mot att utan särskilt tillstånd utge innehavaraktier.[115])

C. Aktiebrevets legitimationskraft i avseende å fullmäktigskap och utövningsrätt i eget namn.

I det föregående har förutsatts, att den genom aktiebrevets innehav legitimerade uppträder såsom ägare av aktien, resp. en konkret förmögenhetsrätt. Legitimationen skulle nu kunna tänkas gälla även för det fall, att han icke framträdde såsom ägare utan allenast påfordrade att få utöva en annan persons rätt.

Utövning av en annan persons rätt kan ske i två olika former: i denne andres namn eller i eget namn. I förra fallet talar man om fullmäktig-

---

[114]) I verkligheten förhåller det sig så, att vissa aktieägare eftersträva inflytande över bolagets förvaltning, andra icke. Man kan särskilja olika grupper av aktieägare alltefter det omedelbara syfte de fullfölja med sitt aktieförvärv — ehuru naturligtvis i praktiken ofta olika syften kombineras med och inflätas i varandra. En grupp är de rena spekulanterna, som köpa och sälja i hopp om kursvinster. En annan grupp är de spridda aktieägare, som söka en kapitalplacering och eftersträva förmånlig avkastning av sitt kapital i form av utdelning. Dessa båda grupper ägna sig i regel föga åt bolagets förvaltning: de sakna ofta all slags sakkunnighet därtill och ha ofta ej heller någon möjlighet att göra sina röster gällande gentemot majoritetskonsortier o. d. Den tredje gruppen är de aktieägare, som direkt sträva efter att gripa in i bolagets förvaltning för finansiella eller direkt industriella syften och därigenom bli vad man kallat »företagaraktionärer» (Haussman s. 17 ff, 85; Ludewig s. 6 ff). Ju mindre bolaget är dess mindre framträder någon skillnad mellan dessa grupper, och i »familjebolaget» kan man i regel knappast tala om dem. Men allt eftersom bolagen bli större differentieras grupperna och skärpas intressemotsättningarna dem emellan. Avvägningen mellan dessa motsättningar är ett av den moderna aktierättens stora problem.

[115]) Se härom not 316.

skap, ett institut, vars grundprinciper äro lagreglerade (avtalslagens andra kap.) och i stort sett icke omtvistade. Däremot saknas allmänna föreskrifter om utövning av annans rätt i eget namn, och det tvistas inom doktrinen om en sådan utövningsrätts existensberättigande och »konstruktion». Det ligger icke inom ramen för detta arbete att närmare ingå härpå. För de ändamål som här fullföljas, är det tillräckligt att konstatera, *att* i fråga om vanliga fordringsrättigheter det ekonomiska livet anser sig vara i behov av en mellanform mellan fullmakt att indriva fordran och cession av fordringen, en mellanform, som å ena sidan befriar borgenären från att nödgas inträda såsom part i en eventuell rättegång och å andra sidan icke innebär de med en cession förbundna farorna i händelse av cessionariens obestånd, *att* denna mellanform rättstekniskt måste få karaktär av en på ena eller andra sättet bestämd rätt eller makt att i eget namn indriva en annans fordran och icke blott får innefatta *legitimation* därtill[116]) *samt att* praxis — om än med den oklarhet, som måste följa av osäkerheten i fråga om institutets teoretiska uppbyggnad — anser fordringsägaren kunna med rättslig verkan bemyndiga en annan att i eget namn föra talan mot gäldenären.[117])

I fråga om aktierättsliga rättigheter lär det nu icke finnas några skäl att behandla de konkreta förmögenhetsanspråk, som gå ut på ett penningbelopp, annorlunda i förevarande avseende än vanliga fordringar. Aktieägaren kan sålunda säkerligen utan att tillgripa någon verklig överlåtelse bemyndiga en annan person att i eget namn av bolaget utkräva dividend, amorteringsbelopp eller likvidationskvot. Men detsamma synes

---

116) Det i tysk litteratur efter Staub brukliga uttrycket *legitimationsöverlåtelse* är sålunda ej fullt egentligt.

117) Se N. J. A. 1915 s. 588. Beträffande rättsfallen N. J. A. 1877 s. 550 och 1901 s. 202, se nedan s. 42 f och not 141. Jfr också N. J. A. 1905 s. 90 och 1926 s. 209. — Se vidare Wetter s. 186 ff, Lagerström i Sv JT 1916 s. 28 ff, Hemming-Sjöberg i Sv JT 1929 s. 97 ff. Beträffande den överflödande tyska litteraturen i frågan, se hänvisningar hos Wetter a. st. och vidare exempelvis Jacobi s. 181 ff, Löbl i Archiv für die civilistische Praxis 1928 s. 266 ff, 1929 s. 1 ff.

Rätt att i eget namn utöva annans fordran föreligger vid det växelrättsliga tysta prokuraindossamentet. Emot Hammarskjöld, som i T f R 1893 s. 301 ff antagit detta vara en fiduciarisk överlåtelse av växeln, har Undén, Växel s. 55 ff, med rätta påvisat, att ett sådant antagande är oförenligt med gällande rättsregler ang. indossatariens rättsställning i förhållande till indossanten och gäldenärens rätt till invändningar. Men Undéns sats att det tysta prokuraindossamentet är en »rättshandling i indossamentsform, innefattande ett fullmaktsförhållande», kan icke heller godtas, om man bibehåller det traditionella fullmaktsbegreppet såsom avseende handlande i annans namn. Den tyste prokuraindossatarien lär *icke* kunna föra talan i indossantens namn. »Endossataren — — — er materielt vekselberettiget, processuelt Part i Vekselsagen.» (Rasting s. 78.) — Till frågan huruvida en *öppen* prokuraindossatarie har att i process etc. uppträda i eget namn eller såsom fullmäktig, se t. ex. Wetter a. a. s. 201 ff, Granfelt s. 142, Undén Växel s. 66 not 1, Rasting s. 76. Det ligger naturligtvis där närmare till hands att anta ej utövningsrätt i eget namn utan blott fullmakt, men även det förra kan utan tvivel ha legat parternas syften närmast. Att praxis ställer sig tveksam till frågan är fullt förklarligt, se rättsfall N. J. A. 1892 s. 257, 1896 s. 306; jfr Wetter s. 192 f, Lagerström i Sv JT 1916 s. 28 ff.

böra antagas i fråga om rätt till gratisaktie och företrädesrätt till nyteckning.[118]) Beträffande medförvaltningsrätten påkallar emellertid frågan särskild uppmärksamhet. Problemet om »legitimationsöverlåtelse» beträffande medförvaltningsrätt är mycket omdebatterat, särskilt i Tyskland, där det utgör en av de viktigare frågorna i de aktuella reformsträvandena (sammanhängande som det är med de framför allt genom krigs- och efterkrigstidens häftiga förändringar i penningvärdet samt kartell- och koncernväsendets allt större utbredning aktualiserade spörsmålen om förhållandet mellan »kapital och personlighet», mellan aktieägare och styrelse). Man har stundom sökt förklara legitimationsöverlåtelse omöjlig av rent logiska skäl,[119]) men i den mån man därvid förbisett, att de juridiska begreppen endast äro sammanfattningar av rättsregler och att en »begreppslig omöjlighet» i den juridiska begreppsvärlden inte gärna kan betyda annat än oförenlighet med gällande rättssatser, äro dessa försök förfelade.[120]) Och det har knappast lyckats legitimationsöverlåtelsens motståndare i tysk doktrin att i gällande rättssatser påvisa något direkt hinder för legitimationsöverlåtelsen.[121]) Tyngre väga de rättspolitiska betänkligheter, vartill institutets användning givit upphov. Det har visat sig särskilt ägnat att sätta aktieägarnas förvaltningsrätt ur spelet och lägga makten över bolagens förvaltning i händerna på utomstå-

---

118) Beträffande det sistnämnda, se Bernicken s. 65. — Att märka är då emellertid, att den i eget namn handlande ju blir genom aktieteckningen själv förpliktad gentemot bolaget. Hur det ställer sig med den på aktieteckningen grundade rätten är väl att avgöra i enlighet med vad som antas gälla beträffande en genom kommissionärs avtal med tredje man uppkommen rättighet, härtill se t. ex. Lassen s. 222 ff och senast Hult: Bidrag till läran om försäkring av tredje mans intresse (1927) s. 71 not 1.

119) Så Cohn i ZHR 92 (1928) s. 337 ff.

120) Jfr Löbl i Archiv für die civilistische Praxis 1929 s. 60 ff.

121) Legitimationsöverlåtelsen godtas nu också av stadig praxis — se senast RG 111: 405, 118: 330, J. W. 1928 s. 216 — och av det övervägande antalet teoretici, Gieseke passim, Müller-Erzbach s. 341, Staub § 222[16 ff], § 223[17 ff], Jacobi s. 180 ff, Fischer s. 192 f, Brodmann § 223[2 c)], § 252[1 l)], Bernicken i J. W. 1926 s. 2880 f, Ludewig s. 118 ff och i J. W. 1928 s. 1560. Motståndare: Planitz s. 10 ff, Nord i J. W. 1926 s. 530 f, Cohn a. a., jfr även Nussbaum: Aktionär und Verwaltung, 1928 s. 26 samt i J. W. 1928 s. 629. — Övriga länder, där nyare rätt synes godta legitimationsöverlåtelse, äro Österrike, Ungern och Tjeckoslovakien, se Gieseke s. 32 ff, J. W. 1928 s. 2050 f. I Schweiz är frågan omstridd, Hahnloser s. 31 f, Bumbacher s. 13 ff, Gieseke s. 26 ff, ang. reformförslag, se Bumbacher s. 20, Auslandsrecht 1926 s. 27, Hachenburg i J. W. 1926 s. 509, Wieland i ZAIP I s. 152. — Annars tycks legitimationsöverlåtelse i egentlig mening i allmänhet ej vara erkänd eller ens känd, jfr Gieseke s. 23 ff, Auslandsrecht 1924 s. 277 f. Liknande resultat kan dock i allmänhet nås genom fiduciarisk aktieöverlåtelse. I Frankrike, varest lagen $^{24}/_{7}$ 1867, art. 13, innehåller en mot skenaktionärer riktad bestämmelse, medges sålunda »report-avtal», d. v. s. ett avtal om överlåtelse med skyldighet för förvärvaren att låta överlåtaren återförvärva aktien. Såvida ej avsikten med transaktionen är bedräglig, anses en »reporteur» såsom verklig aktieägare med rösträtt, Pic III nr 1277, jfr II nr 1211; vidare Gieseke s. 24 f med hänvisningar. — Liknande är förhållandet i Belgien, Gieseke s. 25 f. I England slutligen synes en ren proformaöverlåtelse av aktie för att bereda proformaförvärvaren rösträtt kunna med laga verkan äga rum, Jordan and Borrie s. 254, Gieseke s. 23. — Jfr Nussbaum a. a. s. 27.

ende (banker o. d.).[122]) Och vidare bereder legitimationsöverlåtelsen faktiskt stora möjligheter till kringgående av begränsningar i aktieägares rösträtt. Häremot har man emellertid invänt, att samma olägenheter — om också icke i *alldeles* samma grad — kunna följa av fiduciarisk aktieöverlåtelse samt att endast missbruken av legitimationsöverlåtelsen böra bekämpas, icke själva institutet, som dock skulle fylla ett praktiskt behov.[123]) Man kan nog ej komma längre än till att beteckna frågan om legitimationsöverlåtelsens giltighet såsom oklar, där den ej reglerats i positiv rätt. Före 1910 års AL fanns nu icke i svensk lag någon bestämmelse, som kunde tillmätas betydelse för frågan, och vad som vid sådant förhållande gällde låter sig knappast med säkerhet avgöra. I praxis uttalades visserligen krav på verkligt aktieägarskap för rösträttsutövning, se rättsfallet N. J. A. 1910 s. 38, vari överdomstolarna efter klander upphävde bolagsstämmobeslut på den grund, att rösträtt utövats av personer, som icke »förvärvat verklig äganderätt» till de aktier de röstat för. Jfr även N. J. A. 1911 s. 463. Emellertid grundades här klandertalan på att bolagsordningens bestämmelser om inskränkning i aktieägares rösträtt eluderats, och det råder ingen meningsskiljaktighet om att i sådant fall legitimationsöverlåtelsen bör vara utan verkan.[124]) *Alldeles* givet är det kanske ej att domstolarna kommit till samma resultat, om det ej funnits anledning anta några dylika illojala motiv. Hur därmed förhållit sig må emellertid lämnas därhän, då frågan nu måste bedömas från de särskilda förutsättningar, som skapats av stadgandet i AL § 76 st. 2 och 3: »Vill någon själv eller genom ombud utöva rösträtt för aktie, vare han, såframt å bolagsstämman aktieägare med sammanlagt aktiebelopp av minst en tiondedel av det å stämman företrädda aktiekapitalet framställt yrkande därom, pliktig att avlämna en av honom egenhändig underskriven försäkran, att han icke under falskt sken av köp, gåva eller annat avtal åtkommit aktien, utan verkligen är ägare av densamma, och att han ej heller för att kringgå i lag eller bolagsordning meddelade bestämmelser om rösträtt förvärvat aktien med skyldighet att åter avyttra densamma. Vad nu är stadgat äge ej tillämpning å den, till vilken aktien övergått genom arv, giftorätt eller testamente, ej heller då den uppgivne ägaren av aktien förut å ordinarie bolagsstämma såsom ägare fört talan för sam-

---

[122]) Bumbacher s. 13 ff, Planitz s. 18 ff, jfr Gieseke s. 38 ff. — I Tyskland har frågan särskilt aktualiserats genom bankernas användning av deponerade och pantsatta aktier till att med stöd av formulärmässiga klausuler vid depositions- och pantsättningsavtalen ang. rösträtt för bankerna förskaffa sig dominerande inflytande över bolagens förvaltning, se Gieseke s. 1 ff, Brodmann § 252. Huvudsakligen förekommer väl detta vid innehavaraktier, där ju legitimationsöverlåtelsen är enklare; innehavaraktiernas sällsynthet hos oss har väl bidragit till att vi ej i så hög grad fått känning av frågan.

[123]) Staub § 222[18].

[124]) Staub § 223[19], Brodmann § 252[1 1)], Giesecke s. 21.

ma aktie, såframt ej visas, att därefter förändring i äganderätten till aktien ägt rum.

Skall försäkran avgivas av förmyndare eller målsman eller eljest av någon, som är satt att företräda ägaren, varde försäkran därefter lämpad.»

Genom detta stadgande — som icke synes ha motsvarighet i främmande lagar[125]) — har man enligt vad förarbetena utvisa[126]) velat förhindra kringgående av föreskrifter om begränsning i aktieägares rösträtt och förbud för styrelseledamöter att rösta om ansvarsfrihet genom skenbara eller tillfälliga överlåtelser. Stadgandet har nu i ett avseende fått en vidare avfattning än som omedelbart påkallats av detta syfte. Det tar sikte på två fall: skenöverlåtelse och överlåtelse med skyldighet till återföryttring, d. v. s. fiduciarisk överlåtelse (varmed tydligen bör likställas resolutivt villkorad överlåtelse). Blott för det senare fallet har en begränsning med hänsyn till syftet skett, i det att den fiduciariska överlåtelsen faller under stadgandet endast om den ägt rum *för att kringgå bestämmelser om rösträtt.* Skenöverlåtelsen är även utan sådant syfte underkastad stadgandet.

Fastän nu legitimationsöverlåtelse står närmast och ofta ej skiljes från fiduciarisk överlåtelse, så är det omöjligt att i förevarande avseende likställa legitimationsöverlåtelsen med den fiduciariska överlåtelsen. Visserligen har man vid lagrummets avfattande säkerligen icke haft tanke på egentlig legitimationsöverlåtelse[127]), men man har dock i stadgandet satt upp såsom ett primärt krav för rösträtt att man »verkligen är aktieägare». Härefter har man tillagt det *ytterligare* kravet på vissa verkliga aktieägare, nämligen fiduciariska sådana, att deras förvärv skall ha skett utan syfte att kringgå rösträttsbegränsningar. Någon möjlighet att komma ifrån kravet på aktieägarskap finns sålunda icke,[127 a]) och legitimationsaktionären fyller icke detta krav.[128])

---

125) Jfr Gieseke s. 34 ff.

126) 1908 års motiv s. 58 ff.

127) Felaktig är Giesekes uppgift (s. 34) att AL 76 innehåller »eine ausdrücklich auf die Legitimationsübertragung bezügliche Vorschrift».

127a) Jfr även F. K:s prot. 1910, 2 nr 29 s. 10 ff. Kommittén hade föreslagit att skyldighet avge försäkran endast skulle gälla beträffande namnaktier. Att innehavaraktier undantagits berodde på att bestämmelserna om skyldighet att avge försäkran »icke torde låta sig väl förena med den rörlighet, som dessa aktier enligt den allmänna uppfattningen böra äga». Lagutskottet utsträckte emellertid bestämmelsen till att gälla även innehavaraktier. I riksdagen yttrade en talare (Wijkander) bl. a.: I namnet innehavaraktier ligger, att det är innehavet som är bestämmande, ej äganderätten. Ifrågavarande bestämmelse skulle medföra, »att det faktiskt för rösträtt vid bolagsstämma icke längre är fråga om innehavet av sådana aktier, utan att det skulle bliva fråga om äganderätten till dem. Det är en mycket våldsam inkräktning på det gamla förhållandet, som sålunda skulle äga rum.» (!) — En annan talare (Afzelius) replikerade: »Gentemot herr Wijkander får jag säga, att jag icke förstår, att några andra verkligen äro aktieägare än de, som äro ägare av aktier. Innehavarformen är ej till, för att bulvaner skola få uppträda, utan för att lätta beviset att man är ägare. — — —

Legitimationsaktionärens ställning är emellertid ännu icke utredd. Så snart en försäkran enligt stadgandet vederbörligen framställts saknar han rösträtt, vare sig han vägrar att avge försäkran eller avger en falsk sådan.[129]) Men hur ställer det sig, om försäkran ej avfordras honom? I tysk litteratur, där stadgandet uppmärksammats under diskussionen om legitimationsöverlåtelsen, har antagits, att i dylikt fall legitimationsaktionären äger *rätt* att rösta och att hans medverkan till ett beslut sålunda icke kan beröra dettas giltighet.[130]) Denna tolkning av AL § 76 är emellertid knappast riktig. Skulle bestämmelsen (e contrario) medge legitimations- eller skenförvärvaren *rätt* att rösta, om blott försäkran ej avkrävs honom, borde väl detsamma gälla även det andra, i lagrummet lika behandlade fallet: fiduciarisk överlåtelse i avsikt att kringgå bestämmelser om rösträtt. Men detta kan icke vara meningen. Lagstiftaren har velat bekämpa obehöriga rösträttstransaktioner genom att underlätta den eljest ofta omöjliga *bevisningen* om att en dylik transaktion föreligger. Att försäkran får utkrävas blott om viss minoritet förenar sig i yrkande därom samt under förutsättning, att vederbörande ej förut på ordinarie bolagsstämma såsom ägare fört talan för aktien, kan endast bero på att man velat förhindra krav på försäkran allenast av okynne eller trakasseringslusta,[131]) och det saknas varje anledning till antagande, att enligt lagstiftarens syfte försäkran skulle vara det *enda* sättet att bevisa en persons obehörighet och att hindra honom från att rösta. Är hans obehörighet uppenbar eller eljest bevislig, så både kan och bör han förvägras rösträtt. Endast om man uppfattar saken så, blir bestämmelsen om viss minoritet såsom förutsättning för rätt att kräva försäkran rimlig; skulle en underlåtenhet att fordra försäkran medföra rätt för en legitimationsaktionär att rösta, vore det högst egendomligt, om ej varje enskild aktieägare finge utkräva försäkran. Ju större omfattning legitimationsöverlåtelserna tagit (och alltså ju mer svårartade de äro), dess större skulle i annat fall utsikterna bli att genomtvinga det med transaktionerna åsyftade resultatet, och varje skydd däremot skulle saknas, om legitimationsöverlåtelserna omfatta så många aktier, att den i § 76 st. 2 angivna minoriteten icke kan uppbringas på stämman eller om, som i praktiken förekommer, en majoritetshavare redan på första ordinarie stämman, då vanligen inga stridigheter inom bolaget förekomma och ingen därför tänker

---

Det är — — — ingenting annat man här fordrar, än att man skall uppgiva, att man är ägare: men att man är *ägare* det fordras.»

[128]) § 76 st. 3 är tydligen ej heller avsett för legitimationsaktionärer; den »lämpning» av försäkran, som där föreskrives, förutsätter försäkran i annans namn.

[129]) Det senare står ej i lagen men måste uppenbarligen gälla ändå.

[130]) Gieseke s. 35.

[131]) Motiven till AL s. 58 f.

på att utkräva försäkran, använt sig av bulvaner.[132]) Lägger man slutligen härtill den omständigheten att legitimationsöverlåtelsernas värde för lojala ändamål i varje fall är i stor utsträckning spolierat genom skyldigheten att på begäran avge försäkran, bör resultatet bli att svensk rätt i fråga om aktierösträtt icke kan anses medge legitimationsöverlåtelse. Ett stämmobeslut, tillkommet under medverkan av en legitimationsaktionär, bör därför också kunna klandras, även om försäkran icke avkrävts honom.[133])

Är alltså legitimationsöverlåtelse otillåtlig beträffande rösträtt, måste den också anses utesluten för andra medförvaltningsrättigheter.[134])

Jag återkommer nu till frågan huruvida den legitimation, som i det föregående sagts gälla för (äganderätt till) aktierättsliga rättigheter, även omfattar fullmäktigskap resp. utövningsrätt i eget namn. Då utövning i eget namn av annans medförvaltningsrättigheter är otillåtlig och legitimationen för de konkreta ekonomiska rättigheterna icke är anknuten till aktieboken samt det väl utan vidare kan fastslås, att inregistrering i aktieboken icke kan innebära någon *fullmaktslegitimation*, så uppstår spörsmålet icke för den på aktieboken grundade utan blott för den till aktiebrevet anknutna legitimationen, och det är tvivelsutan att för aktiebrevets del besvara på samma sätt som motsvarande fråga för andra aktiva legitimationspappers del. Denna fråga vore väl förtjänt av en ingående undersökning, men då den är av allmännare innebörd och av långt

---

[132]) Från sin tolkning följdriktigt finner också Gieseke kravet på viss minoritet för rätt att fordra försäkran tvivelaktigt, s. 36. Och Nussbaum, a. a. s. 28, som synes utan vidare förutsätta Giesekes tolkning såsom riktig, förklarar den svenska ståndpunkten lida av halvhet: legitimationsöverlåtelsen bör antingen klart tillåtas eller klart förbjudas.

[133]) Härifrån är ju att skilja frågan om verkan av att en icke-aktieägare varit legitimerad såsom verklig aktieägare och på den grund fått rösta; härom nedan s. 45 f.

[134]) Ej heller bör en legitimationsöverlåtelse eller en skenöverlåtelse medföra rätt till registrering, vars huvudsakliga funktion är att ge legitimation för utövning av förvaltningsrättigheter. En annan åsikt synes Skarstedt s. 56 företräda: »Stadgandet i tredje mom. (av AL § 28) innebär att styrelsens prövningsrätt vid begäran om anteckning i boken angående aktiers övergång är av helt och hållet formell natur. Åt styrelsen är alltså icke överlämnad sådan prövningsrätt, att styrelsen skulle äga att vägra akties inregistrering på den grund, att styrelsen funne allenast skenöverlåtelse föreligga. För utestängande av 'bulvaner' har lagen i stället berett utväg genom bestämmelserna i 76 § 2 och 3 mom. — (Jfr, för *äldre* rätt, H. 1910: 38 och 1911: 463.)» — Allenast i den mån detta yttrande konstaterar, att styrelsen ej är skyldig och blott på egen risk kan pröva, att skenöverlåtelse eller legitimationsöverlåtelse ej föreligger, överensstämmer det med den här hävdade åsikten. Att styrelsen, om den vet och kan visa, att det endast föreligger en skenöverlåtelse, det oaktat skulle äga rätt och plikt att registrera skenförvärvaren kan, som förut framhållits, näppeligen vara riktigt, och de nämnda domarna måste anses överensstämma ej allenast med *äldre* rätt. Stadgandet i AL 28: 3 syftar till skydd för verkliga aktieägare. Att det faktiskt kan verka till förmån för skenförvärvare och andra icke-aktieägare är blott det nödvändiga onda, som måste tagas med på köpet. Men det finns ingen anledning att i högre grad än som för tillgodoseende av verkliga aktieförvärvares intressen erfordras gynna skenförvärvare. Tvärtom böra väl möjligheterna att avvisa skenförvärvare o. d. underlättas så mycket som utan skada för verkliga aktieägare kan ske för att de icke eftersträvade, skenförvärvare gynnande biverkningarna av 28: 3 i någon mån må neutraliseras.

större praktisk betydelse för andra dokument än aktiebrev (särskilt löpande skuldebrev och växlar), kan den här blott ägnas en mera summarisk behandling.

När en person i eget namn inkasserar en annans fordran, har hans legitimation ingen annan betydelse än om han uppgivit sig vara ägare till fordringen. I båda fallen handlar inkasseraren i eget namn, är processpart, svarar gentemot gäldenären för rättegångskostnader. Den senare befrias genom betalning på samma sätt som genom betalning till ägaren. (Olikheterna i avseende å förhållandet mellan inkasseraren och borgenären samt beträffande gäldenärens rätt till invändningar ha intet att göra med legitimationen i förevarande hänseende.) Då legitimationen sålunda i båda fallen har samma rättsverkningar, förefaller det naturligt, att den skall vara av samma beskaffenhet, att sålunda ägarlegitimationen även skall gälla för utövningsrätt i eget namn. Detta överensstämmer också med det faktiska bruket och med de praktiska behoven.

När en person åter skall indriva en annans fordran såsom fullmäktig för denne, får legitimationen en annan betydelse. Den innebär då, att huvudmannen förs in på arenan: blir part i rättegång och direkt ansvarig för rättegångskostnader m. m. Mot dessa olika verkningar av legitimationen synas böra svara olika förutsättningar för densamma, och det vore knappast naturligt att låta blotta innehavet av papperet legitimera innehavaren att åvälva papperets ägare obligatoriska förpliktelser. Nu är emellertid förhållandet det, att den principiellt klara distinktionen mellan handlande i eget och i annans namn i förevarande avseende *praktiskt* spelar en underordnad roll i utomprocessuella förhållanden. För parterna är det i regel likgiltigt, om en inkasserare uppger sig handla i eget eller i borgenärens namn. Vad som eftersträvas är blott å ena sidan prestationens erläggande, å andra sidan befrielse från skulden; båda syftena nås ju antingen inkasseraren har fullmakt eller bemyndigande att indriva i eget namn. I själva verket torde det också i allmänhet icke mellan inkasseraren och gäldenären bringas på tal, huruvida den förre uppträder i eget eller i borgenärens namn. Vid detta förhållande torde man kunna ifrågasätta, om det verkligen i legitimationsavseende bör läggas någon vikt vid om innehavaren av papperet kräver gäldenären utom rätta i eget eller annans namn och om det icke är riktigast att i båda fallen låta gäldenären bli befriad genom betalning till innehavaren[135]) [136]) — ehuru väl gäldenären bör ha rätt fordra företeende av fullmakt, om innehavaren icke klart uppträder i eget namn. I process åter aktualiseras som nyss

---

[135]) Se också N. J. A. 1928 notisavd. A nr 28.

[136]) Detta antas också i tysk rätt, se t. ex. Protokolle der Kommission für die zweite Lesung des Entwurfs des bürgerlichen Gesetzbuchs. Berlin 1897—1899, s. 532, Enneccerus s. 595, Jacobi s. 142 ff, 169, 240.

framhållits de olika verkningarna av talan i eget och talan i annans namn, och särskild fullmaktslegitimation måste fordras. Och säkerligen bör detsamma gälla även vid utövning av medförvaltningsrätt på grund av innehavaraktie. Utövning av sådan rätt kan ådraga vederbörande förpliktelser, icke allenast mot bolaget utan även mot tredje man, se t. ex. AL §§ 54, 101, och med hänsyn därtill måste för utövning i annans namn erfordras fullmäktiglegitimation enligt allmänna regler.[137])

Vad den svenska rättslitteraturens ståndpunkt i frågan angår, så anser Wetter att, då en person, som i eget namn skall indriva en annans fordran enligt en löpande förbindelse, »icke skall intaga ställningen av fullmäktig, utan uppträda såsom en i eget namn över fordringen förfogande, så torde gälla, att han inför tredje man icke behöver styrka huvudmannens samtycke på annat sätt än genom urkundens innehav».[138]) Frånsett det att Wetter måhända ovillkorligt kräver mer än dokumentets innehav för fullmäktiglegitimation även utom rätta överensstämmer Wetters åsikt med de nyss angivna synpunkterna. Hasselrot anser visserligen också själv stadgandet i Up 10: 1 vara byggt på presumtionen, att det löpande skuldebrevets innehavare är ägare och att innehavet sålunda skulle vara legitimation för innehavaren såsom ägare men icke såsom fullmäktig, men förklarar, under åberopande av rättsfallen N. J. A. 1901 s. 202 och 1915 s. 588, att den härskande meningen är en annan.[139]) Hasselrot har emellertid härvidlag icke skilt mellan fullmäktigskap och handlande i eget namn, vilket dock är nödvändigt för de åberopade rättsfallens rätta bedömning. I sistnämnda rättsfall ansågs innehavaren av ett annan person tillhörigt löpande skuldebrev behörig att föra talan, men väl att märka kärade han och vann dom i eget namn. I 1901 års rättsfall yrkade E. åläggande för C. att till E. utge ett belopp på grund av ett av C. utfärdat löpande skuldebrev. E. uppgav sig vid underrätten vara ej ägare utan endast innehavare av skuldebrevet, som han mottagit av N., samt förklarade, att han ej vore på annat sätt av N. befullmäktigad till talans utförande än genom skuldebrevets överlämnande. Med anledning härav yrkade C., att då E. medgivit sig endast vara innehavare, ej ägare av skuldebrevet, E:s talan måtte ogillas. Underrätten yttrade, att som E. medgivit att han ej vore ägare till skuldebrevet utan endast för inkassering för N:s räkning innehade detsamma, samt att han ej vore av N. på annat sätt befullmäktigad än genom skuldebrevets överlämnande, alltså och då E. sålunda på grund av skuldebrevet ej ägde någon fordran hos C. samt N:s rätt i denna sak ej kunde komma under bedömande, ogil-

---

[137]) Se dock Hagströmer s. 226. — HGB § 252 föreskriver skriftlig form för fullmakt.

[138]) Wetter s. 194, jfr också Hemming-Sjöberg i Sv JT 1929 s. 102 f.

[139]) Hasselrot Försträckning s. 121.

lades E:s talan. I hovrättens dom heter det: hovrätten hade av handlingarna inhämtat, hurusom E. i hovrätten anfört, att han icke, som underrätten upptagit, medgivit, att han endast för inkassering emottagit skuldebrevet, men tillika uppgivit, att han icke, åtminstone ej ensam, med äganderätt innehade detsamma, vilket till honom överlämnats av N.; och fastställdes med avseende härå och vad i övrigt i saken förekommit det slut, vartill underrätten kommit. N. rev. hemställde, att hovrättens dom måtte fastställas. H. D. utlät sig: enär E:s i saken havda uppgifter icke utmärkte vare sig att E. förde talan för egen del eller vem som vore rätt sakägare, fastställdes det slut, vartill hovrätten kommit. — Detta prejudikat innefattar i varje fall icke något klart avgörande i frågan om fullmäktiglegitimation genom skuldebrevets innehav. Sedan underrätten fastslagit, att innehav av skuldebrevet ej utgjorde tillräcklig fullmakt, fördunklas principfrågan genom E:s oklara uppgifter om med vilken rätt han för talan. H. D:s formulering kan innebära, att E. skulle ansetts behörig, om han klart uppgivit sig föra talan på grund av vederbörande borgenärs bemyndigande för honom att uppträda i eget namn.[140]) En sådan uppgift måste ju krävas. Att i H. D:s dom inlägga den meningen, att innehav av skuldebrevet skulle vara tillräcklig legitimation för innehavaren såsom fullmäktig, därest uppgift om verklige ägaren lämnats, är då icke nödvändigt.[141])

D. När inträda aktiebrevets legitimationskraft och värdepappers-kvalitet?

Ett aktiebrev äger naturligtvis sina normala verkningar som legitimations- och värdepapper, när bolaget utlämnat det till vederbörande aktie-

[140]) Jfr den av två justitieråd uttalade avvikande meningen, enligt vilken den omständigheten, att E. icke vore ägare av skuldebrevet, vilket blivit av uppgiven person till honom överlämnat, icke emot stadgandet i U. P. § 10 mom. 1 kunde i och för sig föranleda därtill, att E:s talan borde ogillas.

[141]) I rättsfallet N. J. A. 1877 s. 550 påstod trassenten-remittenten Ö., att växeln dragits för annan persons, M., räkning och bestred på denna grund allt avseende vid invändningar, gällande emot Ö. själv. Enligt N. Rev. och ett justitieråds åsikt borde käromålet avslås, emedan Ö., som själv uppgivit fordringen tillhöra M., ej visat sig vara av denne lagligen bemyndigad att utkräva fordringen. Göta hovrätt däremot åberopade, att Ö. vore ostridigt innehavare av växeln, och i hovrättens härpå grundade bifall till det redan i första instans godkända käromålet gjorde H. D. ej ändring. Jfr Hammarskjöld i T f R 1893 s. 321 not 1. Här ålades visserligen gäldenären att betala till Ö. *såsom ombud för M.*, men detta uttryckssätt kan icke tolkas så, att Ö. ansetts såsom *fullmäktig* för M. och M. sålunda varit part i rättegången med skyldighet att svara för rättegångskostnader etc. Meningen med uttryckssättet är att avskära gäldenären från rätt att göra viss invändning emot Ö. personligen. (Jfr härmed rättsfallet i Naumanns Tidskrift 1878 s. 512.) Jfr justitierådet Södergrens yttrande: Ö:s uppgifter i målet kunde ej »utan huvudsaklig inre motsägelse» fattas annorlunda, än att, så länge växeln icke blivit M:s tillhörighet, Ö. ägde fordringsrätten; men då Ö., som icke visat sig äga bemyndigande av M. att å hans vägnar föra rättegång mot gäldenären, uttryckligen förklarat sig utsöka beloppet endast såsom ombud för M., kunde Ö:s talan sådan den blivit i saken utförd ej bifallas.

ägare, men dessa verkningar kunna också tänkas inträda utan att aktiebrevet kommit i rätte aktieägarens hand. Frågan härom kan dock icke bli aktuell så länge brevet för aktieägarens räkning kvarligger hos bolaget — något bevis om innehav kan ju då icke erfordras[142]) — utan problemet uppstår först i det fall, att brevet kommit ur bolagets men icke i aktieägarens besittning. Då inträder brevets legitimationskraft och värdepapperskvalitet endast om brevet genom godtrosförvärv vinner giltighet, vilket — efter vad nedan kommer att närmare utvecklas — blott kan vara händelsen med innehavaraktie, i det att för godtrosförvärv till namnaktie måste fordras indossament av rätte ägaren.

En annan fråga är, hur *rätte aktieägarens* ställning i legitimationsavseende påverkas av att brevet förkommer, innan han fått det i sin hand. I regel kan det icke beröra honom att bolaget förlorat aktiebrevet, men i vissa fall måste han anses stå risken för brevets förkommande, vilket även måste inverka på legitimationsfrågan. Risken för aktiebrevets förkommande måste anses övergå på aktieägaren, om bolaget på hans begäran med posten avsänder brevet till honom[142a]) och väl också om han underlåter att inom rimlig tid, sedan han satts i tillfälle därtill, avhämta brevet och detta avskilts för hans räkning samt, om det är en namnaktie, försetts med hans namn:[143]) bolaget kan nämligen knappast anses skyldigt att utan åtagande på egen risk förvara breven åt aktieägarna.[144]) Om sålunda risken övergått på aktieägaren bör ett godtrosförvärv av innehavaraktie gå ut över honom och icke över bolaget,[145]) och detta behöver naturligtvis då ej heller till honom verkställa en prestation, som det ej skulle kunna åberopa mot godtroende innehavare av brevet. Beträffande namnaktie kan som sagt intet godtrosförvärv av det förkomna brevet inträda, och bolaget skulle därför utan risk kunna prestera till aktieägaren. Men när risken för brevets förkommande övergått på denne, bör han också vidkännas följderna av brevets förkommande, alldeles som om detta inträffat efter det han fått brevet i sin besittning. Bolaget bör ej vara skyldigt överta bevisbördan gentemot en person, som sedermera presenterar aktiebrevet med falska indossament, utan måste ha rätt att som villkor för

---

142) Stundom förekommer, att bolaget låter aktieägare deponera aktiebrev hos bolaget. Huruvida ett av bolaget i sådant fall utställt recepisse för aktiebrevet bör tillmätas någon betydelse utöver den blotta bevisurkundens må här lämnas därhän; recepisset torde väl vara att bedöma på samma sätt som andra slag av recepissen. Jfr Lassen s. 632 f, Bezard-Falgas nr 9, Liecht. Art. 322: 3.

142 a) Om risken för postförsändelser se Holmbäck: Rättskunskap för posttjänstemän (1927) s. 47, 99.

143) Jfr Veit Simon s. 186.

144) Därav följer ju ej att bolaget helt och hållet befrias från *vårdnadsplikt* beträffande breven och skadeståndsskyldighet för vårdslöshet därutinnan.

145) Detta är den riktiga kärnan av den någon gång uttalade åsikten, att godtrosförvärv till ej utgivna aktiebrev går ut över aktieägaren och ej över bolaget, Hahnloser s. 84 f, jfr ang. fransk rätt not 382 nedan.

prestation till aktieägaren kräva, att denne på sin bekostnad låter döda det förkomna brevet.

E. Legitimationens verkan.

Att en person är legitimerad gentemot bolaget innebär i regel — i överensstämmelse med vad som gäller om legitimation i allmänhet — att han genom innehav av aktiebrev (eller registrering i aktieboken) anses ha styrkt sin rätt, i följd varav dels han äger fordra att bolaget behandlar honom såsom berättigad och dels bolaget får tillgodoräkna sig prestationer till honom som om de skett till den verklige aktieägaren, även om denne sedermera skulle befinnas vara en annan person. I fråga om aktierätt gäller nu detta fullt ut, då den legitimerade uppträder gentemot bolaget såsom borgenär emot gäldenär, d. v. s. i avseende å konkreta förmögenhetsanspråk. När aktieägaren icke uppträder i denna motsatsställning till bolaget utan i stället gör anspråk på sin rätt att deltaga såsom medlem i bolagets inre liv, framför allt utöva rösträtt vid bolagsstämma, kräva i viss mån andra synpunkter beaktande. De vanliga legitimationsreglerna gälla utan tvivel för dem, som ha att pröva behörighet att rösta, så till vida att de prövande äro fria från ansvar och skadeståndsskyldighet, om de iaktta nämnda regler. Men därav följer icke, att bolagsstämmans beslut i samma utsträckning äro felfria. Det förtjänar en särskild undersökning hur det ställer sig om en person, som väl är formellt legitimerad men icke i realiteten aktieägare, fått rösta. Att legitimationens verkan regelmässigt måste upprätthållas även om legitimationen sedermera befinnes ha varit oriktig, beror ju på hänsyn till den persons befogade intressen, gentemot vilken legitimationen riktar sig (gäldenären), men om nu i en kategori av rättsliga situationer sådana intressen saknas, bortfaller anledningen till att upprätthålla den oriktiga legitimationens verkan, och detta torde just vara fallet ifråga om rösträtt vid bolagsstämma. Visserligen vore det naturligtvis ur en synpunkt önskvärt, att prövning av de röstandes behörighet enligt sedvanliga legitimationsregler skulle utesluta klanderrätt, grundad på att legitimationen sedermera finnes icke ha motsvarats av materiell rätt.[146]) Men det praktiska intresset därav kan dock icke ställas i paritet med en gäldenärs oavvisliga krav att bli befriad genom betalning till en genom innehavet av ett legitimationspapper vederbörligen legitimerad person. Man kan icke säga, att bolaget (aktieägarna) alltid eller ens i regel ha intresse av att det genom oberättigade personers röster tillkomna beslutet skall vara oantastligt, utan tvärtom tala avgörande skäl för möjligheten av restitutio in integrum genom klander av beslutet. Då detta tillkommit

[146]) Jfr J. W. 1928 s. 2050.

genom röster från icke-aktieägare, d. v. s. personer, som kanske icke ha några med bolagets bästa sammanfallande utan endast däremot stridande syften, kan beslutet icke presumeras tillgodose bolagets intressen i samma mån som om blott verkliga aktieägare åstadkommit detsamma. Ett eget intresse i bolagets välfärd hos dem, som bestämma över dess öden, är det privata bolagets livsnerv.[147]) Man bör därför upprätthålla kravet på materiell rätt och ej blott formell legitimation vid röstningen såsom förutsättning för beslutets oklanderlighet;[148]) detta torde också överensstämma med härskande rättsuppfattning.[149])

[147]) Jfr Bumbacher s. 14 ff. — Härmed är ju ej sagt att aktieägarna alltid låter sig ledas av hänsyn till bolagets bästa, endast att de kunna antas regelmässigt göra det *mer* än obehöriga personer. Ett tillseende av att endast verkliga aktieägare få bestämma över bolagets förvaltning är därför endast det första naturliga ledet i de moderna strävanden, som gå ut på skyddande och befrämjande av själva bolaget (»das Unternehmen an sich») såsom en för den allmänna samhällsekonomien betydelsefull faktor. Jfr Haussmann s. 27 ff, Ludewig s. 70 ff, 147 ff. Nästa steg i riktning mot detta mål är att skapa garantier för själva bolagets intressen i sådana fall, då dessa komma i konflikt med på förvaltningen bestämmande aktieägargruppers (det må vara majoritets- eller minoritetsgruppers) privata intressen. Om denna på dagordningen i vissa länder stående fråga se särsk. Ludewig a. st., Kuncz: Die Grundzüge des neuesten ungarischen Gesetzentwurfes über die Aktiengesellschaften, ZAIP I s. 441 ff.

[148]) Den motsatta åsikten förefaller alldeles orimlig i extrema fall, t. ex. om personer genom stöld och förfalskning lyckats bli formellt legitimerade och därigenom diktera ett bolagsstämmobeslut. Egendomligt nog synes tysk doktrin dock ofta anse formell legitimation utesluta klanderrätt. Så Jacobi s. 224, som helt allmänt säger: »Auch bei Unwirksamkeit des Erwerbes kann also der Verein den eingetragenen neuen Aktionär z. B. ohne Schaden für die Gültigkeit des Beschlusses bei der Mitgliederversammlung mitwirken lassen.» (Till stöd för detta sitt uttalande åberopar Jacobi R. G. 30, 51 och 40, 82. En så vidsträckt tolkning av dessa domar synes emellertid ej berättigad. De få väl blott anses avse *legitimationsöverlåtelse.*) Likaså Hahnloser s. 41. Brodmann § 252[3 f)] anser ett beslut felfritt så framt ej vid stämman gjorts invändning mot den legitimerade; vid § 255[3 d)] säger emellertid B: »Ist ein Erschienener ohne Widerspruch als Aktionär zugelassen worden, so kann seinetwegen der Beschluss nur durch den Nachweis angefochten werden, dass er materiell nicht berechtigt war, das Aktionärrecht auszuüben.» Någon möjlighet att förena dessa B:s yttranden ser jag ej. — Annorlunda dock efter vad det vill synas Horrwitz: Das Recht der Generalversammlungen der Aktiengesellschaften — — — (Berlin 1913) s. 128 f. — Såvitt jag kunnat finna har frågan ej gjorts till föremål för någon klarläggande utredning i tysk doktrin. — I schweiziska förslaget av 1919 till revision av aktierätten (Entwurf eines Bundesgesetzes betr. Revision der Titel XXIV—XXX des Obligationenrechts vom Dezember 1919), Art. 744, stadgas uttryckligen klanderrätt mot beslut, till vilka obefogade personer medverkat; Bumbacher s. 20, Auslandsrecht 1926 s. 27. I holländsk rätt har den åsikten framställts, att besluten skulle vara giltiga om i god tro tillåtelse givits för de obefogade att rösta. Se Auslandsrecht 1924 s. 278. Detta krav på god tro är naturligtvis konsekvent, om man vill i förevarande avseende tillämpa vanliga legitimationsregler. Redan svårigheten att bestämma, hos vilka den goda tron skall förefinnas för att äga angivna verkan, tyder emellertid på att vanliga legitimationsregler knappast äro ägnade att komma till användning i ifrågavarande fall. Den nyssberörda åsikten har ej heller vunnit efterföljd i holländsk praxis, se a. st. Holländska handelslagboken art. 44 a och b i lydelse enligt lagen den 2 juli 1928 stadgar, att endast aktieägare ha rösträtt samt att varje aktieägare har rätt att personligen eller genom skriftligen befullmäktigat ombud deltaga i och rösta vid bolagsstämma. Om en legitimerad men materiellt oberättigad ändå fått medverka till ett beslut, lär detta kunna klandras enligt art. 46 a, se Auslandsrecht a. st. — Detsamma synes gälla i fransk rätt, Pic III nr 1265.

[149]) Jfr N. J. A. 1910 s. 38, 1911 s. 463, Skarstedt s. 183. — Detsamma synes för norsk rätt Augdahl s. 400 f. förutsätta.

3.

Tidpunkten för aktierättens övergång.

A. Aktierättens övergång i förhållande till bolaget.

Frågan om tidpunkten för aktierättens övergång till ny aktieägare i förhållande till bolaget sammanfaller ju icke med frågan när fångesmannens legitimation upphör eller förvärvarens legitimation inträder. Visserligen är det klart, att själva rättsövergången förutsättes ske *senast* i det ögonblick, legitimationen växlar, men det är icke givet, att aktieägarskapets övergång sker *först* vid denna tidpunkt. I fråga om aktiebrev till innehavaren är sålunda visserligen uppvisande (eller annat bevis om innehav) nödvändigt för en aktieägares legitimation, men han anses icke först i och med uppvisandet bli aktieägare. I fråga om namnaktier har däremot gjort sig gällande en motsatt mening, enligt vilken först inregistrering i aktieboken eller åtminstone anmälan därtill skulle göra en förvärvare till delägare i bolaget. Till stöd för denna mening ha åberopats speciellt aktierättsliga grunder och i vissa rättssystem har åsikten också historiska skäl för sig. Innan frågan härom vidare behandlas, bör emellertid undersökas vår rätts ställning till motsvarande spörsmål vid den vanliga fordringscessionen. Denna brukar ju betraktas såsom urtypen för rättighetsöverlåtelse, och det system, som rättsordningen tillämpar vid fordringscession, erbjuder sig som en naturlig utgångspunkt för bedömandet av aktieöverlåtelsen, i det att särskilda skäl böra påvisas för att beträffande aktieöverlåtelse tillämpa från cessionsreglerna avvikande normer.

Med att fordringsrätten i förhållande till gäldenären övergått menas ju, att cessionarien med bortseende från legitimationsfrågan anses berättigad gentemot gäldenären. Visserligen är nu legitimationsfrågan den *praktiskt* viktigare, då först förvärvarens legitimation sätter honom i stånd att framtvinga gäldenärens prestation, men all betydelse saknar det icke, om cessionarien anses materiellt berättigad innan han är legitimerad. Det innebär nämligen, att gäldenären med befriande verkan *kan* prestera till honom samt att gäldenärens rätt att prestera till cedenten icke sträcker sig längre än rimliga hänsyn till gäldenärens säkerhet kräva.

Enligt svensk rätt anses nu vanligen fordringsrätten gentemot gäldenären övergå på cessionarien redan i och med cessionsavtalet. I strid häremot har Fehr[150]) sökt motivera den åsikten, att det för borgenärsskapets övergång avgörande momentet skulle vara *denuntiationen*, men de skäl

---

[150]) T f R 1925 145 ff.

Fehr härför åberopat torde på sin höjd kunna tala för att ge denuntiationen legitimationsgrundande verkan.[151]) Den för svensk rättsuppfattning icke naturliga regeln, att cedenten efter överlåtelsen allt fortfarande skulle vara gentemot gäldenären *berättigad*, är ingalunda nödvändig för att tillgodose parternas legitima krav. Gäldenären är skyddad därigenom att cedenten är *legitimerad*, så länge gäldenären ej om cessionen fått kunskap, denuntiation eller vad man nu vill fordra. Cedenten kan naturligtvis icke ha något berättigat krav på att fortfarande *äga rätt* emot gäldenären; redan den fortbestående legitimationen är i och för sig för cedenten en obehörig förmån. För cessionarien slutligen är det ju fördelaktigast att bli borgenär genom cessionsavtalet och endast för sin legitimations skull behöva denuntiera. Frågan om rätt till invändningar torde knappast behöva få en olika lösning allt eftersom denuntiationen tillägges den ena eller den andra betydelsen.[152]) Symtomatiskt är också, att Fehr drives till att låta sitt denuntiationsbegrepp praktiskt taget innefatta detsamma som ligger i begreppet »säker kännedom». Sålunda säger Fehr — efter att under denuntiationsbegreppet ha infört även en av gäldenären vidtagen, emot cessionarien riktad rättshandling, varigenom gäldenären visat sig äga tillförlitlig kännedom om överlåtelsen[153]) — följande: »Så snart man nu i denuntiationen inräknar både en från någondera borgenären utgående rättshandling, som blott inkluderar kungörandet av cessionen, och en från gäldenären utgående rättshandling, är det — — — svårt att ens från denuntationsteoriens ståndpunkt finna något mera träffande uttryck än just ordet kännedom eller dess synonymer.» Fehr synes sålunda fordra denuntiation därför att sådan är ett medel, och det praktiskt taget enda medlet,[154]) att säkerställa gäldenären

---

[151] I Fehrs framställning är knappast tillräckligt genomgående skilt mellan frågan, om denuntiationen är nödvändig för själva rättighetens övergång, och frågan, om denuntiation erfordras endast för att beröva cedenten hans legitimation.

[152]) Fehr förvägrar en gäldenär, som före denuntiationen betalat till cedenten, rätt till en *condictio indebiti*, vilket Fehr anser svårt att förena med uppfattningen, att fordringsrätten övergått redan genom avtalet. Men för det första är frågan om condictio indebiti i förevarande fall icke nödvändigt beroende av om »fordringsrätten övergått» eller ej. Det citerade uttrycket betecknar ju blott vissa rättsregler, vilka framför allt äro att bestämma genom en avvägning mellan cessionariens och gäldenärens intressen, under det att i fråga om gäldenärens rätt till en condictio indebiti mot cedenten andra synpunkter kunna tänkas spela in. För det andra är det väl tvivelaktigt, om en condictio indebiti i detta fall verkligen icke tillkommer gäldenären. — Ett annat stöd för sin sats vill Fehr finna däri, att cedenten bör kunna avbryta preskription och »bevakningen kan blott verkställas av borgenären» (s. 157). Härtill må anmärkas, att några starkare praktiska skäl för att tillerkänna cedenten rätt att — utan fullmakt från cessionarien — avbryta preskription väl knappast existera. (Det är f. övr. omtvistat, om bevakning behöver göras av en person, som materiellt är borgenär, eller om det är nog med att den bevakande är legitimerad; se Nordling Om präskription enligt svensk allmän förmögenhetsrätt (1877) s. 109 not 1, Hasselrot Några spörsmål ang. preskription etc. (1925) s. 45 not 5).

[153]) A. a. s. 185.

[154]) A. a. s. 209.

i bevisavseende, men detta sker ju just genom en legitimationsregel.[155]) För gällande rätts del räknar Fehr nu också själv med sannolikheten av att hans uppfattning icke accepteras.[156])

Även om sålunda borgenärsskapet vid cession anses övergå redan genom avtalet, kunde det som nyss antytts tänkas föreligga särskilda skäl att för aktieägarskapets övergång till förvärvaren fordra, att denne på något sätt trätt i kommunikation med bolaget. Olikheten härvidlag mellan aktierätt och fordran skulle då bero på aktiens karaktär av delägarrätt. I en förening, där medlemmarnas person är av väsentligt intresse, kan en överlåtelse av delägarrätt överhuvud icke ske utan föreningens (övriga medlemmars) samtycke. Först när detta erhållits blir förvärvaren delägare: föreningen »beviljar honom inträde». Själva överlåtelseavtalet har ej någon verkan gentemot föreningen. Om därför ett rättssystem tillåter aktiebolag att godtyckligt avvisa förvärvare, kan aktierätten i förhållande till bolaget övergå först efter bolagets samtycke.[157]) I och med att aktien blir fritt överlåtbar, vinner emellertid själva överlåtelseavtalet ökad betydelse; förvärvaren får makt att tvinga bolaget till att behandla honom som aktieägare, och på grund därav utbreder sig åsikten att övergången av aktieägarskapet sker genom överlåtelseavtalet. Men logiskt nödvändig är denna åsikt naturligtvis icke — lika litet som det vore logiskt omöjligt att förlägga borgenärsskapets övergång till denuntiationen. Alltjämt antages också på många håll att — trots aktiens fria överlåtbarhet — aktieägarskapets övergång sker först genom anmälan till eller registrering i aktieboken; hur i så fall förvärvarens rättsliga ställning dessförinnan skall karaktäriseras är föremål för olika meningar.[158])

---

155) Vad främmande rätt angår stadgar visserligen franska code civil art. 1690, att cessionarien är »saisi» i förhållande till tredje man, d. v. s. andra än cedenten och således även i förhållande till cessus, först genom en denuntiation (»signification») till cessus eller en accept av denne i en »acte authentique», i enlighet varmed art. 1691 förklarar, att betalning till cedenten före denuntiationen eller accepten befriar cessus. Intressant är emellertid att se, hur dessa bestämmelser faktiskt tillämpas i fransk rätt. Medan doktrinen synes uppehålla principen att fordringen i förhållande till gäldenären övergår först genom denuntiationen eller accepten, har praxis intagit den ståndpunkten, att en cessus, som med kännedom om cessionen betalar till cedenten, ej blir befriad, om hans handlingssätt innebär svikligt samförstånd med cedenten eller allenast grov vårdslöshet (imprudence grave). Se rättsfall, anförda under de vanliga franska lageditionerna (Dalloz), Aubry et Rau: Cours de droit civil français, 5 éd. del V (1907) s. 205 f. Man kan alltså göra sig skyldig till grov vårdslöshet genom att betala sin skuld till en fordringsägare. I realiteten blir det ju också i fransk rätt med en sådan rättstillämpning allenast en legitimationsregel i art. 1690. Jfr också Planiol: Traité élémentaire de droit civil II 9 éd. (1923) nr 1613: »Par la le droit français se rapproche sensiblement du droit allemand dans ses résultats, bien que tous deux partent de conceptions théoriques opposées: la signification du transport n'est qu'un moyen de mettre le cédé de mauvaise foi — — —».

156) A. a. s. 148, jfr N J F XIII s. 72. — Här saknas anledning ingå på frågan, huruvida gäldenärens rätt att behandla cedenten som borgenär upphör först efter det gäldenären faktiskt erhållit kännedom om cessionen eller redan när han bort ha vunnit sådan kännedom.

157) Hahnloser s. 93 ff.

158) Se härtill Hahnloser s. 43 ff.

Universalhistoriskt framstår aktieboksinföringen som konstitutiv för aktietransport. I södra, mellersta och västra Europas tidigaste aktiebolagsbildningar skedde transporten vanligen genom omföring i aktieboken i bestämda former, stundom under medverkan av offentliga tjänstemän; själva överlåtelseavtalet trädde i bakgrunden och några cirkulerande dokument över aktierätten funnos icke. I 1600-talets stora holländska kompanier — vilka ju i mycket utgjort förebilder för de nord- och mellaneuropeiska ländernas bolagsbildningar under 1600- och 1700-talen — ägde sålunda överlåtelse rum på följande sätt:[159])

»Lorsque deux personnes ont conclu entre elles ou par l'entremise d'un courtier le prix d'une ou plusieurs actions et qu'il est question de les livrer, le vendeur va à la maison des Indes pour en faire sa déclaration au teneur de livres qui l'enregistre aussitôt et qui, après l'avoir fait signer à celui qui transporte l'action, y fait encore ajouter la signature d'un des Directeurs devant lequel il faut, outre cela, que le vendeur déclare de bouche la vente qu'il en a faite.

Le transport ainsi enregistré et l'acheteur en ayant été informé, il est permis à ce dernier d'aller s'en assurer à la maison des Indes, s'il ne se fie pas à celui avec qui il a traité; après quoi il doit faire écrire en Banque la valeur des actions transportées pour le compte du vendeur qui de son côté, quand il est certain que la somme lui a été écrite en Banque, retourne à la maison des Indes en signer la quittance au bas du transport qu'il en a fait.

Tant que cette quittance n'est point signée, l'acquéreur ne peut disposer des actions transportées, bien qu'il en a fait la payment: aussi, en cas de refus par le vendeur de signer cette quittance après en avoir reçu la juste valeur, il y peut être contraint sur une simple requête présentée aux Echevins.»

I stort sett likartad form, såvitt i detta sammanhang är av intresse, synes ha kommit till användning i de italienska bankerna, »montes», vilka, framträdande redan på 1300- och 1400-talen, vanligen anses som de första aktiebolagen i egentlig mening. Förvärvarens medverkan synes emellertid ej här ha krävts, varjämte ej heller som i Holland valutaförhållandet indragits i själva aktietransporten.[160]) Även i de tidigaste engelska bolagsbildningarna skedde transporten genom en av säljare och köpare undertecknad förklaring i aktieboken, »sedan köparen slutit avtal med säljaren».[161])

I åtminstone huvudsakligen obruten succession har principen om aktieboksinregistreringen som det avgörande momentet i aktietransporten här-

---

159) Kostanecki s. 22 f.
160) Kostanecki s. 19 ff, 23 ff.
161) Kostanecki s. 26.

skat i vissa rättssystem och gäller där ännu i dag. I fransk rätt säges sålunda visserligen, att aktierätten vid överlåtelse övergår inter partes redan genom avtalet[162]) [163]), men i förhållande till bolaget och tredje man (däribland överlåtarens borgenärer)[164]) anses aktierätten övergå först genom en »déclaration de transfert inscrite sur les régistres, et signée de celui qui fait le transfert ou d'un fondé de pouvoirs». (C. com. art. 36.)[165]) [166]) Likaså anses i engelsk rätt delägarskapets övergång äga rum först genom införing i aktieägarregistret.[167]) Även i tysk rätt var den historiska utgångspunkten, att överlåtelse av aktierätt skedde under medverkan av bolaget genom omskrivning i aktieboken.[168]) När aktiebolagsrätten gjordes till föremål för rikslagsstiftning genom ADHGB, voro emellertid indossabla aktiebrev i bruk[169]) och någon klar uppfattning angående förhållandet mellan indossament och inregistrering i boken torde väl knappast ha förelegat i rättslivet. ADHGB 183 stadgade, att i förhållande till bolaget blott de skulle anses såsom aktieägare, vilka såsom sådana voro införda i aktieboken. HGB 223: 3 formulerar regeln så: Im Verhältnisse zu der Gesellschaft gilt nur derjenige als Aktionär, welcher als solcher im Aktienbuche verzeichnet ist.» Dessa bestämmelser ha stundom ansetts innebära, att principen om inregistreringen såsom avgörande för aktieägarskapets övergång bibehållits. Särskilt har praxis länge följt den s. k. kontraktsteorien (Vertragstheorie), enligt vilken aktierättens övergång sker genom ett mellan förvärvaren och bolaget slutet avtal, som fullbordas genom anmälan till aktieboken och införing däri.[170]) Denna teori kan emellertid betecknas såsom övergiven. Enligt

---

[162]) Detta gäller ju blott om aktierna äro individualiserade; i annat fall sker rättsövergången genom individualiseringen. Arthuys nr 415.

[163]) Jfr Arthuys nr 413, Houpin nr 339, 341, Wahl nr 1509, Pic nr 740, Lacour nr 1136 ff. Sistnämnde förf. anser själv, att överlåtelsen blott har den verkan, att överlåtaren blir obligatoriskt förpliktad att avge en »déclaration de transfert». Likaså Minard nr 182 ff.

[164]) Arthuys nr 413, Pic nr 740.

[165]) Denna procedur är nu vanligen i praktiken förenklad därhän, att överlåtare och förvärvare underteckna blanketter för överlåtelse- och acceptförklaring och insända dessa, bestyrkta, till bolaget, varefter inregistreringen av förvärvaren sker utan parternas personliga närvaro; Pic nr 749. Stundom fordras blott överlåtarens förklaring; Lacour nr 1127.

[166]) Fastän aktietransporten i fransk rätt både i lagen (C. comm. art. 36) och stundom i doktrinen (t. ex. Lyon-Caen et Renault: Traité de droit commercial 4e éd. (1908) II: 1 nr 605, Wahl nr 1516, jfr Thaller nr 130) kallas eller jämställes med en cession, synes man anse bolaget ha ovillkorlig rätt och plikt att behandla »cedenten» såsom aktieägare ända till dess förvärvaren inregistrerats, se t. ex. Pic II nr 740, oaktat man — som i not 155 här ovan omnämnts — under vissa omständigheter frånkänner vanlig cessus rätt att med befriande verkan betala till cedenten före denuntiation eller accept.

[167]) Topham s. 105 f, Curti s. 90, 329. The laws of England V nr 242, 286, 312.

[168]) Lehmann I s. 210 f, Kostanecki s. 121, 135 ff, jfr Jacobi s. 215.

[169]) Kostanecki s. 135 ff.

[170]) Se Hahnloser s. 44 ff, Jacobi s. 216 ff med hänvisningar till prejudikat och litteratur.

den nu allmänna meningen saknar inregistreringen betydelse för aktieägarskapets övergång och har endast legitimerande verkan. Aktietransportens tyngdpunkt har glidit över till överlåtelsen inter partes: i och med att denna är perfekt är överlåtaren ostridigt ur spelet, och såväl i förhärskande doktrin[171]) som nyare praxis[172]) betraktas förvärvaren från detta ögonblick såsom materiellt aktieägare. Endast — såvitt jag kunnat finna — två av de nyare författarna anmäla avvikande mening. Brodmann[173]) anser visserligen i överensstämmelse med den allmänna åsikten att kontraktsteorien med rätta övergivits och att själva aktieägarskapet övergår genom den perfekta överlåtelsen. Men det oaktat vill han ej frånkänna registreringen rättsgrundande kraft: den ger enligt honom ej blott legitimation utan en verklig materiell rätt, nämligen rätt att i eget namn utöva aktierätten,[174]) och denna materiella rätt tillkommer sålunda överlåtaren, ända till dess förvärvaren blivit inregistrerad. — På ett annat sätt avviker Ruth[175]) från den härskande läran. I likhet med denna — men i olikhet alltså med Brodmann — anser han inregistreringen blott ha legitimationsbetydelse.[176]) Men icke heller själva överlåtelsen överför enligt Ruth aktieägarskapet, utan detta erhåller förvärvaren först genom anmälan för inregistrering i aktieboken. Denna anmälan är en aktieteckningen motsvarande *Beitrittserklärung*, varförutan något medlemskap ej kan uppstå. Själva överlåtelsen är blott causa för förvärvet av delägarrätten. Rätt att vinna medlemskap genom anmälan till aktieboken tillkommer visserligen endast den, som av en föregående aktieägare förvärvat aktie, men överlåtelseavtalet är »nur formelle Legitimation für die Berechtigung des Beitritts», på dess materiella giltighet kommer det ej an. I händelse av överlåtelseavtalets ogiltighet har överlåtaren blott rätt att kräva återtransport av aktien. — I Norge infördes genom 1910 års aktiebolagslag, § 33, skyldighet för bolagen att föra aktiebok. Lagen innehåller intet stadgande om att *införingen* i boken har någon verkan, men i § 34 st. 3 sägs, att *anmälan* skall ske till styrelsen för att överlåtelse av namnaktie skall ha giltighet mot bolaget; godkännes förvärvet (och i fråga om inbetalda aktier kan godkännande blott

---

171) Hahnloser s. 43, Büsing s. 146, Behrend Handelsrecht s. 806 ff, Jacobi s. 214 ff, Staub § $223^{4, 9}$, Goldschmit § 223^{3} m. fl.

172) R. G. 79, 163; 86, 157.

173) § 223^{2-4}.

174) Om själva inregistreringen (»Eintragungsgeschäft»), som förlänar denna rätt, är i sin ordning, kan bolaget därför icke åberopa sig på att den inregistrerades förvärv (»Erwerbsgeschäft») är ogiltigt; bolaget måste behandla honom och blott honom som aktieägare och kan avvisa honom först efter det inregistreringen upphävts, vilket emellertid blott kan ske med »nötigenfalls durch Klage zu erzwingender Zustimmung der Beteiligten», Brodmann § 223^{4g}, jfr också Jacobi s. 223 ff, nedan not 207.

175) I ZHR 88 (1926) s. 455 ff, särsk. s. 496 ff.

176) A. a. s. 468, 496.

vägras med stöd av bestämmelse i i bolagsordningen) skall anmärkning härom ske i aktieboken. Platou[177]) lägger utan vidare in häri, att man först efter inregistreringen blir ägare, och påstår kategoriskt detta vara HGB:s ståndpunkt. Senare författare frånkänna inregistreringen rättskapande betydelse.[178]) Giltigheten av överlåtelsen är, säger Augdahl, icke beroende av införing i aktieboken; aktieägare blir man genom överlåtelsen. Aktieboken ger ej ens legitimation. Visserligen är den, som har formellt giltig transport på aktiebrev, legitimerad som aktieägare, sedan han anmält sig, men denna legitimation har intet samband med inregistreringen, och bolaget har både rätt och plikt att avkräva honom ytterligare legitimation, om det är anledning att betvivla hans åtkomst. I dansk rätt slutligen är aktiebok ej ens föreskriven i lagen. Enligt Torp[179]) bruka dock bolagsordningarna bestämma, att aktiebok skall föras och att blott däri noterade överlåtelser ha giltighet mot bolaget, men för överlåtelsens »civilrättsliga verkningar» är sådan notering utan betydelse.[180])

I *svenska* rättskällor framträder aktiebolagsinstitutet första gången[181]) i Karl IX:s öppna patent av den 8 september 1607, ehuru det däri projekterade kompaniet för skeppsfart och handel på Moskva och Persien aldrig kom till stånd. I kompaniet skulle alla rikets undersåtar äga insätta penningar eller varor i obegränsad mängd. Över såväl »huvudsumman» som den årliga vinsten skulle insättaren kunna fritt förfoga: »zuverkaufen, zuverschreiben, Geld darauf zunehmen, ein Testament darüber zumachen».[182]) Varken förteckning över delägare eller egentliga aktieurkunder omtalas emellertid; inbetalningar skulle ske hos vissa personer i Göteborg, Stockholm och Reval mot kvitto, vilket papper väl tänktes blott såsom en vanlig bevishandling; något annat låter sig i varje fall knappast fastställa. I Gustaf II Adolfs privilegium år 1615 för ett allmänt handelskompani påträffas däremot bestämmelser angående aktietransport, vilka föreskriva bolagets medverkan vid transporten på ett sätt, som påminner om de ovanberörda tidigare utländska reglerna. Enligt privilegiet skulle nämligen ingen av participanterna »hafva macht sin inlagde Hufwudstool och Action, som han hafwer i Compagniet, at sellia eller förpanta i heelt eller halfft Compagniet til förfång: Men skal

---

177) S. 125 f, 156.
178) Hansen § 34[11], Augdahl s. 299.
179) S. 198.
180) Bulgariska handelslagen av 1897, art. 180, stadgar, att förvärvaren av en namnaktie, såvida ej bolagsordningen innehåller andra bestämmelser, är *legitimerad* mot bolaget först sedan förvärvet, efter aktiebrevets uppvisande, är infört i aktieboken.
181) Åtminstone om man bortser från Stora Kopparbergs Bergslag och vissa andra gruvföretag, Hammarskjöld s. 57 f.
182) Stiernman I s. 538 ff.

någon transportation skie, då skal hon skie af Participanten eller hans Fulmechtige in för Guvernatoren, Twå Direktoribus och Compagniets Secretario. Skeer det annorlunda, och Compagniet lijder der af skada, ware krafftlöst».[183]) Ej heller detta kompani kom visserligen till stånd, men efter nya privilegier år 1619 och 1620, då kompaniet fick exportmonopol på koppar, trädde det i verksamhet. Sistnämnda privilegier upptaga liknande bestämmelser om transport av aktier som 1615 års privilegium.[184])

Anmärkningsvärt är emellertid att — trots all utländsk, särskilt holländsk påverkan på bolagsväsendet i övrigt — liknande bestämmelser icke återfinnas i under den följande tiden utfärdade bolagsprivilegier och oktrojer. Överhuvud påträffas bestämmelser rörande aktietransport blott i enstaka fall. I »Sweriges Rijkes General Handels Compagnies Contract» 1625 stadgas: »Om någon häreffter sin inlagde Summa begärade at sällja, kan han thet sigh ifrån och en annan anskrifwa låta, effter thet bevijss han ther på hafwer ifrån Cammaren eller Staden, och Kiöparen öfwergifwa.»[185]) Detta dunkla stadgande lämnar ju i oklarhet hur aktietransporten närmare bestämt skulle tillgå; Veit Simon[186]) antar, att omskrivning ägde rum i någon medlemslista, men detta framgår åtminstone ej uttryckligen av stadgandet; då detta endast talar om beviset, urkunden, kan ju möjligen ha åsyftats en transport, tecknad på detta bevis.[187]) I associationsreglerna för Assecurance-Compagniet 1739 omtalas »annotering» av ny förvärvare. När första inbetalningen skett, »förfogar Lått-tagaren sig med Banco-Attesten till Assecurance-Contoiret, Hwaräst han af Directeurerne undfår en underskrefwen Lått-sedel, och Bewis, at han sig i Compagniet, som består af 1,000 Låtter, för en Lått af 1,000 dal. Sm:t låtit anteckna, samt därpå praenumererat 200 dal. Sm:t; At denne Låttsedel skal giälla i dens hand, på hwilken han är ricktigt transporterad, med år, dag och datum, samt i Assecurance-Contoiret upwist och annoterad warandes Innehafwaren förbunden til alt, hwad sielfwa Associationsreglorne dictera».[188]) — I övrigt sakna privilegier och reglementen för de svenska bolag, som bildats före 1848 års lag, re-

---

183) Stiernman I s. 660 ff.
184) Stiernman I s. 721, 764, Hagströmer s. 85.
185) Stiernman I s. 913.
186) S. 88.
187) Bland i riksarkivet förvarade handlingar, tillhörande det genom detta bolags förening år 1642 med Västindiska kompaniet uppkomna handelskompaniet, finns en slags delägarförteckning. Varje delägare är där under sitt särskilda upplägg debiterad för utfäst insats och krediterad för inbetalade belopp. Till anteckningar om transport synes denna förteckning emellertid ej vara använd eller avsedd. Någon särskild aktietransportbok, som Veit Simon s. 90 antager ha, efter holländskt mönster, förts, eller ens någon antydan om existensen av en sådan bok har jag icke lyckats påträffa.
188) Modée Utdrag utur alla ifrån den 7 december 1718 utkomne Publique handlingar etc. II s. 1572 ff.

gelmässigt upplysningar om hur aktiernas transport skulle ske.[189]) Ej heller den tidigare rättslitteraturen kastar ljus däröver.[190]) Orsaken till att så ringa beaktande kommit denna fråga till del är väl först och främst den, att i Sverige icke utvecklat sig någon aktieomsättning av större betydelse, under det att aktiehandeln på många håll utrikes redan långt tidigare fått en sådan omfattning, att statsmakterna för att stävja svindlerier ofta funno sig föranlåtna att ingripa och söka hindra en alltför livlig aktiespekulation. Ett vittnesbörd om hur föga den svenska aktiemarknaden utvecklat sig är 8 § i Saltsjuderikompaniets privilegier (1717), vari det heter, att den, som skulle vilja föryttra sin lott, ingalunda skulle vara förbunden att sälja den efter den förut gjorda omkostnaden, utan efter dess rätta värde, i anseende till nyttan, som därav kunde förmodas.[191]) En annan orsak till frånvaron av bestämmelser om aktietransport och aktiebok kanske man kan söka i de dåtida aktiebolagens juridiska karaktär. De första kompanierna framträdde såsom ett slags offentligrättsliga företag, vartill medborgarna i gemen fingo lämna förlagslån, och även sedan bolagen antagit en mera privaträttslig karaktär betraktades ofta blott vissa delägare såsom de egentliga aktieägarna och övriga »såsom närmast jämförliga med förlagsgivare, tyste bolagsmän eller på sin höjd kommanditister».[192]) [193]) Man kan måhända därför våga antagandet, att överlåtelse av aktierätt i allmänhet utan vidare ansågs följa vanliga cessionsregler.[194])

1848 års aktielag (§ 4) hänvisade till bolagsordningarna att reglera frågorna om aktieförteckning och registrering av nya aktieägare; 1895 års lag (§ 47) stadgade, att över alla bolagets aktier skulle hållas förteck-

---

[189]) I några bolagsordningar från 1800-talets första hälft påträffas bestämmelser om att det skulle föras en *matrikel*, vari även senare aktieägare skulle antecknas. Hammarskjöld s. 82. Intet tyder emellertid på att detta skulle vara mer än en ordningsföreskrift; bestämmelsen förekommer även hos bolag med innehavaraktier.

[190]) Jfr Hagströmer s. 93 f.

[191]) Hagströmer s. 93.

[192]) Hammarskjöld s. 83, jfr s. 60, Hagströmer s. 90.

[193]) Ett belysande exempel på hur oklar gränsen mellan aktier och skuldförbindelser var långt fram i tiden ger rättsfallet i Schmidt: Juridiskt Arkiv XIV s. 140, där det rörde sig om skuldförbindelser, som utfärdats under namn av aktier. — I den ekonomiska verkligheten är nu också denna gräns ganska flytande genom de olika mellanformer mellan aktier och skuldförbindelser, som förekomma i flera främmande länder. I Sverige har ju ett av våra största bolag (aktiebolaget Kreuger & Toll) under år 1928 introducerat s. k. participating debentures, »skuldebrev med föränderlig ränta», d. v. s. skuldebrev med ränta, som stiger i proportion med utdelningen å bolagets aktier, och som till kapitalet gå före aktieägarna men efter andra borgenärer. »Med bortseende från saknaden av rösträtt», säger chefen för finansdepartementet i skrivelse den $^{3}/_{11}$ 1928 till de s. k. bolagsskattesakkunniga, »torde dessa skuldebrev — — — få anses bereda innehavaren en ställning, som reellt sett föga skiljer sig från aktieägarens.» — Lägger man härtill att flera bolag emitterat aktier, vilkas rösträtt praktiskt taget upphävts genom att reduceras till $^{1}/_{1000}$ röst, så är det än tydligare hur liten skillnaden mellan aktier och skuldförbindelser ekonomiskt sett kan vara.

[194]) Se också Hagströmer s. 211.

ning, i vilken skulle upptagas de ursprungliga aktieägarna samt införas de förändringar i äganderätten till aktie, som hos styrelsen anmäldes. Varken i dessa lagar eller i de bolagsordningar, som tillkommit under deras giltighetstid, finner man något som tyder på att införandet i aktieförteckningarna av nya aktieägare skulle innebära en akt av konstitutiv verkan; säkerligen ansågos aktieförteckningarna i allmänhet vara till blott i ordningens intresse.[195])

Kan man för viss utländsk rätt säga, att omskrivning i aktieboken historiskt spelar en primär roll vid aktietransport och att först senare rättsutveckling på sina håll minskat aktiebokens betydelse till förmån för överlåtelsen inter partes, så är därför utvecklingsgången i viss mån den motsatta i svensk rätt, i det att först 1910 års lag tillägger införingen i aktieboken en betydelsefullare verkan. I motiven[196]) säger sig kommittén ha föreslagit *införande* av den redan tidigare för bankaktiebolag gällande viktiga principen, att, då aktiebreven äro ställda till viss man, endast den som införts i aktieboken, äger åtnjuta aktieägare tillkommande rättigheter. Som av det förut anförda torde framgå är kommitténs uppfattning, att registreringen dessförinnan icke ägde dylik verkan, säkerligen riktig.

Frågan är nu, vilken betydelse som är att tillägga bestämmelsen i AL 28: 4. Ordalagen — särskilt om de ses i belysning av stadgandets tillkomsthistoria[197]) — utvisa tydligt, att lagens mening är den, att *fak-*

---

[195]) Jfr Söderström s. 147.

[196]) S. 26.

[197]) Stadgandet har ju sin förebild i banklagstiftningen och till dess belysning må här beröras den historiska utveckling, som ligger bakom stadgandet i 1911 års banklag § 23 st. 5 (vilket är av samma lydelse som AL § 28 st. 4). 1881 års bankkommittés den 14 dec. 1883 avgivna förslag till lag ang. bankbolag innehöll i § 13 bestämmelse om skyldighet för bankbolag att föra registerbok, vari alla i behörig ordning godkända förändringar i äganderätten till lotter genast skulle antecknas. Vidare stadgades: »Ej må någon uppbära vinstutdelning å lott, för vilken han ej är i registerboken införd såsom ägare.» Kommitténs motivering (s. 291) för denna bestämmelse lyder: »Då de solidariska bolagsmännens ansvarighet utöver andel i grundfonden är enligt förslaget gjord beroende av det antal lotter, för vilka de äro i registerboken antecknade såsom innehavare, har, till förekommande därav att ny ägare till banklotter skall underlåta att ställa sig till efterrättelse föreskrifterna om överlåtelsens anmälan för bolaget och anteckning i registerboken, den nya bestämmelse blivit i förslaget upptagen, att ej någon må uppbära vinstutdelning å lott, för vilken han ej är i registerboken antecknad såsom ägare.»

Propositionen till 1886 års riksdag (nr 27) som, i motsats till kommittén, skilde mellan bankaktiebolag med till aktiens belopp begränsat ansvar för delägarna, å ena, samt banker med solidariskt ansvariga delägare, å andra sidan, bibehöll ifrågavarande bestämmelse även för bankaktiebolag — detta ehuru kommitténs ovan återgivna motivering för stadgandet ju icke är tillämplig i fråga om aktiebanker. Bestämmelsen inflöt också i 1886 års lag ang. bankaktiebolag § 8.

I 1901 års kommittés förslag till lag ang. bankaktiebolag (avg. d. 4 febr. 1902), § 18, knöts en vidsträcktare verkan till inregistreringen genom bestämmelsen, att ingen finge uppbära utdelning *eller utöva annan bolagsmannen tillkommande rättighet,* innan han blivit i registerboken införd. Vid förslagets granskning i H. D. anförde fem ledamöter: »Vare sig bolagsmans delaktighet i bolaget härleder sig från hans teckning för bolagets bildande eller enligt 17 § från förändring

tiskt skedd registrering är ett oundgängligt villkor för en förvärvares rätt att gentemot bolaget anses såsom ägare av en namnaktie. Om styrelsen, trots att förvärvaren anmält sig till inregistrering och vederbörligen legitimerat sig, underlåter att införa honom i boken, så ådrar sig visserligen styrelsen straffansvar och skadeståndsskyldighet (AL § 132: 4, § 133, § 135: 2) men förvärvaren har i allt fall icke rätt att utöva medförvaltningsrätt. Även om lämpligheten av denna princip kanske kan ifrågasättas[198]) är sålunda stadgandet så till vida klart, att det åtmin-

i äganderätten till aktie, bör han äga utöva den honom i berörda egenskap tillkommande rätt i förra fallet omedelbart efter bolagets bildande och i senare fallet från det han anmält sig till inträde i bolaget, men av ifrågavarande bestämmelse följer, att genom underlåtenhet av styrelsen att i registerboken göra föreskrivna anteckningar om äganderätt till aktier bolagsman skulle förhindras att utöva sin rätt. En dylik underlåtenhet bör ej inverka på denna rätt.» I anledning av denna anmärkning vidtogs i propositionen till 1903 års riksdag (nr 67 a) den ändringen, att bestämmelsen uteslöts ur § 18 och i stället i § 17 tillades ett andra moment, varigenom §:en i propositionen fick följande lydelse: »Har genom köp, arv eller på annat sätt förändring i äganderätten till aktie skett, vare den nye ägaren, efter skriftlig anmälan hos bolagets styrelse — — — berättigad att i bolaget inträda.

Innan sådan anmälan skett, må han ej från bolaget uppbära utdelning.» — På förslag av sammansatta banko- och lagutskottet återställdes emellertid §§ 17 och 18 till sin lydelse enligt kommitténs förslag. Utskottet beaktade visserligen de inom H. D. antydda olägenheterna men ansåg förslagets regler om ansvar och ersättningsskyldighet för styrelse, som läte försummelse av ifrågavarande slag komma sig till last, härvidlag ge fullt betryggande skydd. Kommitteförslaget syntes mera ägnat att motverka missbruk genom skenöverlåtelser av aktierätt och motsvarande bestämmelse i 1886 års lag hade, såvitt utskottet hade sig bekant, i tillämpningen ej medfört några olägenheter utan tvärtom visat sig ändamålsenlig.

Stadgandet i § 23 st. 5 av 1911 års banklag fick sin lydelse på samma sätt som AL § 28 st. 4. Se härom ovan s. 14 f. Kommitténs förslag löd: »Ej må någon, innan han blivit införd i aktieboken, uppbära vinstutdelning eller åtnjuta annan rättighet, som tillkommer aktieägare.»

[198]) Obehörig vägran av styrelsen att inregistrera en förvärvare kan ju i själva verket sägas göra aktieboken felaktig, alldeles som om styrelsen skulle obehörigen stryka en registrerad person eller i hans ställe obehörigen inregistrera en annan. Starka betänkligheter yppades också mot ifrågavarande princip såväl vid behandlingen av förslaget till AL (se ovan s. 15) som under förarbetena till motsvarande stadgande i banklagstiftningen (se föregående not). — Att regeln i HGB 223: 3 även gäller, om styrelsen rättsstridigt underlåter att införa en förvärvare, antar Brodmann § $223^{4\,i}$ och RG 53, 106. Däremot Hueck: Anfechtbarkeit und Nichtigkeit von Generalversammlungsbeschlüssen (1924) s. 135 not 22, Jacobi s. 225. Frånsett detta fall anses HGB 223: 3 enligt den härskande uppfattningen göra införing i aktieboken till nödvändig förutsättning för en persons rätt att gälla som aktieägare mot bolaget, se Denkschrift zu dem Entwurf eines Handelsgesetzbuchs (Berlin 1897) s. 146 f, Brodmann § 223^3, Staub § 223^7, Brauer s. 32. — Likaså för schweizisk rätt Hahnloser s. 56. (Den åsikten har emellertid också förfäktats, att införingen icke är nödvändig utan att bolaget är berättigat att — ehuru på egen risk — behandla en annan än den inregistrerade som aktieägare; se Behrend Handelsrecht s. 809, hänvisningar hos Brauer a. st., Jacobi s. 223). Regeln i HGB 223: 3 har nu emellertid i viss mån tillkommit under förutsättningar, som icke äga motsvarighet i svensk rätt. I tysk rätt är regeln naturligare med hänsyn därtill att inregistreringen ger bolaget rätt att kräva förvärvaren på inbetalning av det för aktien tecknade beloppet. Regeln motiveras i förarbetena (Denkschrift s. 146 f) också i första hand därmed, att förvärvaren av detta skäl bör nödgas inregistrera sig. Samma synpunkt går igen, när regeln först inkommer i svensk rätt i banklagstiftningen, se föreg. not. I svensk aktiebolagsrätt har ju däremot förvärvaren såsom sådan ingen insatsskyldighet och registreringen är därför betydelselös för bolagets rätt att infordra tecknat belopp.

Frågan har också diskuterats i Finland. Chydenius s. 196 f tillerkänner den aktie-

stone gör aktiebolagsinregistreringen till *exklusivt legitimationsmedel.*[199]) Man skulle kanske då kunna tycka, att det vore meningslöst att likväl anse förvärvaren såsom aktieägare mot bolaget, då han icke kan utöva en aktieägares rätt,[200]) och att aktieboksinregistreringen sålunda borde antas konstituera aktieägarskapet. Skillnaden mellan om inregistreringen är konstitutiv eller blott exklusivt legitimerande framträder emellertid,

förvärvare, som obehörigen förvägrats inregistrering, endast skadeståndsrätt mot vederbörande styrelseledamöter in dolo eller culpa. Denna åsikt stöder Chydenius därpå, att det enligt 1895 års finska AL:s stadgande i 32 § står bolaget fritt att pröva överlåtelses giltighet. »Då bolaget en gång har rätt till prövning, så måste nämligen denna vara godtycklig.» — Finska lagberedningen, som i sitt år 1914 avgivna förslag till förordning om aktiebolag till upptagande i nya lagen föreslagit det redan i 1895 års lag befintliga stadgandet, att överlåtelse ej äger verkan mot bolaget, innan nye ägaren blivit inskriven i aktieboken, yttrar härom i motiven s. 56 f: »Ifrån de av Lagberedningen anlitade experternas sida har vid denna paragraf, som motsvarar 32 § i 1895 års lag, det förslag till omformulering framställts, att verkan av aktieöverlåtelse gentemot bolaget skulle räknas ifrån det överlåtelsen anmälts till inskrivning i aktieboken, icke såsom i gällande lag ifrån det inskrivningen skett. Härmed avsågs att förebygga att tredska ifrån bolagsstyrelsens sida att verkställa inskrivningen kunde vålla hinder för aktieägaren att utan uppskov begagna sin aktierätt, varvid tillika framhölls att den bolaget förbehållna rätten att pröva giltigheten av överlåtelsen lätt kunde begagnas såsom svepskäl för att förhala inskrivningen, medan bevisningen att överlåtelsen varit i fullständig ordning efteråt skulle falla sig svår och besvärlig för vederbörande aktieägare.

Vid slutlig prövning av detta ärende har Lagberedningen emellertid funnit att den föreslagna ändringen kunde godkännas endast i det fall, att varje prövning av överlåtelsens giltighet vore utesluten. Då bolaget emellertid, på sätt även förekommer i andra aktielagar, måste förbehållas rätt att verkställa sådan prövning, där den synes av omständigheterna påkallad, kan överlåtelsens rättsverkan gentemot bolaget icke obetingat anknytas vid dess anmälan till inskrivning. Vid sådant förhållande bleve det ovisst, ifrån vilken tid denna rättsverkan egentligen borde räknas. Det synes jämväl ligga i sakens natur, att det i första hand bör ankomma på bolagsstyrelsen att pröva överlåtelsens giltighet. Lagberedningen har alltså bibehållit stadgandet i denna del oförändrat, såsom jämväl överensstämmande med vad utländsk rätt (tysk lag 223 § 3 mom., svensk lag 28 § 4 mom.) i allmänhet därom stadgar.»

[199]) Aktieboksinregistreringens betydelse härutinnan företer likhet med den betydelse, som tillkommer innehav av ett värdepapper. Skillnaden är, att ett värdepapper är nödvändigt legitimationsmedel av hänsyn till andra rättsägare (förvärvare etc.) medan aktieboksregistrering kräves i ordningsintresse och av vissa andra allmänna hänsyn (jfr not 316). Härmed sammanhänger, att prestation med laga verkan kan ske även till annan än innehavaren av ett värdepapper, under förutsättning att inga andras rätt kränkes, alltså om den, till vilken prestation sker, är den materiellt berättigade, under det att aktieboksinregistrering under alla förhållanden kräves, för att medförvaltningsrätt skall kunna utövas. Måhända vore det därför riktigare att beteckna inregistreringens *nödvändighet* icke som ett legitimationsfenomen utan som en materiell förutsättning för rätt att utöva medförvaltning, och *såtillvida* kan Brodmanns åsikt om det materiellt rättsgrundande i inregistreringen vara riktig.

[200]) Så Ruth i ZHR 88 s. 497: »Was soll das für ein merkwürdiges Mitgliedschaftverhältniss sein: Der Erwerber ist Aktionär, aber er kann keine der zur Mitgleidschaft gehörigen Rechte ausüben — — — Also Mitglied und zugleich Nichtmitglied? Das ist rechtlich völlig unvereinbar.» — Om dessa satser vore riktiga, skulle Ruth med dem slå ihjäl sin egen åsikt, att *anmälan* till aktieboken konstituerar förvärvarens aktieägarskap. Enligt lagen fordras dock regelmässigt *inregistrering* för att en förvärvare skall anses som aktieägare mot bolaget, och även om därifrån undantag göres för det fall, att styrelsen rättsstridigt underlåter att inregistrera ett anmält förvärv, så kan det icke gärna vara förenligt med lagen att *alltid* anse anmälans ögonblick som det avgörande.

om man betraktar icke den oregistrerade förvärvarens utan den alltjämt registrerade överlåtarens rättsställning. Är förvärvaren ännu icke aktieägare måste överlåtaren fortfarande vara det och sålunda ha rätt att uppträda såsom sådan. Anses åter inregistreringen blott legitimerande så är överlåtaren visserligen intill dess förvärvaren registrerats fortfarande legitimerad *men däremot icke berättigad.*

Frågan om inregistreringen är materiellträttsligt konstitutiv eller blott legitimerande är icke uttryckligen berörd under förarbetena till 28: 4 och hör väl för övrigt till sådana problem, vartill lagstiftaren icke är benägen att ta bestämd ställning. Att man utgått från fiktionen om anmälan och registrering såsom ett avtal, varigenom förvärvarens rätt uppkommer, är i varje fall otroligt. Kommitteförslaget talade blott om att förvärvaren icke skulle få »uppbära vinstutdelning eller åtnjuta annan rättighet, som tillkommer aktieägare», innan han registrerats. Detta uttryck förefaller som en onödig omskrivning, om meningen vore den, att förvärvaren först genom inregistreringen blir aktieägare. Att 28: 4 i lagen fick en annan lydelse beror därpå, att man i visst avseende velat *inskränka* registreringens betydelse.[201]) Stadgandet talar nu icke om vem som *är* utan blott om vem som är *att anse såsom* aktieägare, och i vårt lagspråk har man väl just att vänta en sådan formulering av en legitimationsregel.[202]) Med hänsyn till att den före AL gällande lagstiftningen icke tillade aktieboken någon betydelse alls är det också naturligast att endast ge 28: 4 den utsträckning, som påkallas av dess syfte (»att införa ordning och reda samt motverka förekomsten av bulvaner vid bolagsstämma»), och detta tillgodoses fullt med en exklusiv legitimationsregel. Resultatet av en dylik måste också sägas vara lyckligare än av en regel, som tillägger inregistreringen konstitutiv karaktär. Att en förvärvare genom styrelsens försumlighet eller t. o. m. dess onda uppsåt kan utestängas från medförvaltningen är en olägenhet, men därför att man accepterat den behöver man icke tillerkänna rösträtt m. m. åt överlåtaren, som dock icke längre har något som helst rättmätigt intresse i bolaget.[203]) Man har visserligen sagt att överlåtaren måste anses vara berättigad, enär i annat fall ingen kunde uppträda som aktieägare.[204]) Detta kan obestridligen vålla olägenheter men är dock rimligare än att en notoriskt oberättigad skall få rösta o. d., kanske till obotligt förfång för den rätte aktieägaren.[205]) För övrigt måste även i andra fall kunna inträffa den si-

---

[201]) Se ovan s. 32.

[202]) Jfr Undén Växel s. 7.

[203]) Märk särskilt ett sådant fall att den registrerade notoriskt sålt aktien men det — exempelvis på grund av tvesala — råder tvivel om vem som är rätt förvärvare. — Se dock Chydenius s. 195.

[204]) Jacobi s. 223.

[205]) Stadgandet i AL § 76 sista punkten kan f. övr. sägas förutsätta, att en såsom aktieägare legitimerad person icke längre är berättigad att mot bolaget uppträ-

tuationen, att vid ett visst tillfälle ingen kan utöva på en viss aktie grundade rättigheter.[206])

---

da såsom aktieägare, när han överlåtit sin aktie. Enligt stadgandet åligger skyldighet att på begäran avge försäkran enligt föregående punkt i §:en icke den, som förut å ordinarie bolagsstämma såsom ägare fört talan för samma aktie, »såframt ej visas, att därefter förändring i äganderätten till aktien ägt rum». — Jfr i fråga om behörighet att klandra bolagsstämmobeslut H. D:s dom i rättsfallet N. J. A. 1927 s. 614: Ett bolags samtliga aktier ansågos på av utredningen i målet närmare framgående sätt överlåtna på X., varför föregående ägare av aktier, som registrerats på X., icke ansågos behöriga att klandra efter överlåtelsen fattade bolagsstämmobeslut. En av de tidigare aktieägarna, Westrell, som — tydligen för att aktieägarnas antal icke skulle synas ha nedgått under det föreskrivna femtalet — fortfarande kvarstod såsom registrerad för en enda aktie, ansågs emellertid behörig att föra klandertalan. Detta senare står ju i strid mot regeln, att blott verklig aktieägare får föra talan av ifrågavarande slag. Emellertid synes frågan om Westrells av motparterna ej bestridda behörighet att föra talan för den enda aktien ej ha ställts på sin spets; H. D. förklarar honom ha saknat rätt att vid stämma »föra talan för mer än en aktie», och någon närmare undersökning om han verkligen ens för denna aktie borde få föra klandertalan kanske ej ägt rum.

Jfr vidare Sv. Jt 1925 Rf. s. 64.

[206]) Jfr Jacobi s. 225. — Beträffande aktie, till vilken förutvarande aktieägare enligt AL § 52 har lösningsrätt, gäller enligt st. 4 samma § att den, till vilken aktie övergått, icke innan det visar sig, att lösningsrätten ej begagnas, är att »i förhållande till bolaget anse såsom aktieägare; dock äge han uppbära den vinstutdelning, som må vara med aktierätten förknippad, och utöva den aktien, i händelse av aktiekapitalets ökning, tillkommande företrädesrätt till teckning av ny aktie.» Förvärvaren kan sålunda icke registreras, Skarstedt s. 112, och icke utöva medförvaltningsrätt. Men icke heller överlåtaren har, av skäl som i texten angivits, rätt till medförvaltning. Det överensstämmer bäst med det svävande rättsläget, att ingen har denna rätt. Detta måste väl också vara stadgandets mening, fastän det endast ansetts erforderligt att utsäga, att rätten icke tillkommer förvärvaren.

I praktiken brytes icke sällan mot den i texten framställda regeln, att rösträtt ej får utövas av person, som avhänt sig sin aktie. Sålunda torde det förekomma, att rösträtt utövas på grund av fullmakt från den sist inregistrerade aktieägaren långa tider efter det aktien bytt ägare.

I detta samband må något beröras verkan av ett avtal, som har form av överlåtelse av aktie med överlåtaren förbehållen rätt att allt fortfarande rösta för aktien. Meningen kan vara, att förvärvaren allenast skall äga rätt *gentemot överlåtaren* till aktiens ekonomiska avkastning. I så fall är ju icke själva delägarrätten berörd av avtalet och detta kommer icke bolaget vid; Fischer s. 158, Hahnloser s. 28. Vidare kan avtalet, om omständigheterna ge anledning till ett sådant antagande, innebära att aktierätten tills vidare icke skall övergå på förvärvaren, vilket naturligtvis kan mellan parterna giltigen avtalas, Köersner s. 73 not 3, jfr Lassen s. 544 f. Även då har ju överlåtaren såsom fortfarande aktieägare rösträtt. — Annorlunda naturligtvis vid resolutivt villkorad överlåtelse. — Avtalet kan också tänkas gå ut på verklig överlåtelse av vissa i aktierätten ingående rättigheter. Frånsett dividend — jfr nedan s. 131 — är det nu emellertid omstritt, om ens konkreta förmögenhetsrättsliga anspråk kunna med verkan mot bolaget överlåtas, innan de frigjort sig ur den medlemsrättsliga bundenheten; se litteraturhänvisningar i not 108 ovan. Tillerkännas dylika överlåtelser verkan mot bolaget, kunna situationer uppstå, i vilka det framstår såsom tveksamt, vem som verkligen bör kallas aktieägare. Omfattar överlåtelsen all framtida avkastning av aktien och även rätt till likvidationskvot är naturligtvis — frånsett parternas benämning av avtalet — själva aktierätten att anse såsom överlåten, varvid rösträtten måste medfölja. Om överlåtelseavtalet omfattar ej samtliga förmögenhetsanspråk men ett större antal av dem, finge man kanske avgöra frågan om var aktierätten ligger genom att söka bestämma vem av de båda som har det ekonomiskt största intresset i bolaget. På motsvarande sätt torde böra bedömas avtal, varigenom olika aktierättsliga rättigheter överlåtas till olika personer, resp. liknande testamentariska dispositioner (ex. på en dylik i N. J. A. 1927 s. 280).

Naturligtvis kan ej heller enbart rösträtt överlåtas. När en bolagsordning (Aktie-

Registreringen kan sålunda enligt svensk rätt icke anses konstituera aktieägarskapet; icke heller är den Brodmannska teorien, att registreringen ger utövningsrätt i eget namn, förenlig med vårt rättssystem. Teorien är säkerligen svår att försvara även i tysk rätt[207]) och i svensk faller den redan på att utövning i eget namn av annans medförvaltningsrätt icke är tillåten.[208]) Ej heller åsikten, att aktieägarskapets övergång sker genom anmälan för registrering, torde stå i överensstämmelse med svensk rätt. Bestämmelsen i 7 § av 1848 års lag att bolagsordningen, där aktierna ställas till viss man, skall innefatta föreskrift, huruvida den som genom överlåtelse, arv eller på annat sätt blivit delägares rättsinnehavare, må, efter skedd anmälan, inträda i bolaget eller är skyldig att för aktien taga lösen, kunde visserligen tyckas tyda på den uppfattningen hos lagstiftaren, att det först efter anmälan kan ske »inträde i bolaget» såsom i en personförening. Men stadgandet torde blott ha avsett att framtvinga en klar bestämmelse om huruvida lösningsrätt till aktie skulle förefinnas eller ej.[209]) 1895 och 1910 års lagar innehålla ingen antydan om att anmälan till aktieboken skulle ha någon betydelse i förevarande avseende. Principiellt göra sig samma synpunkter gällande som i fråga om vanlig fordringsöverlåtelse. I synnerhet då, som enligt svensk rätt är fallet, förvärvaren icke utan vidare ikläder sig några skyldigheter mot bolaget, saknas anledning till en olika behandling av aktieöverlåtelse och annan rättighetsöverlåtelse, och något »inträde i bolaget», som har karaktär av ett avtal eller annan rättshandling mellan bolaget och

---

bolaget lantbruksprodukter 1921) stadgar att »rösträtt vid bolagsstämma får av aktieägare endast på annan aktieägare överlåtas» kan detta därför ej ha annan betydelse, än att allenast aktieägare får såsom ombud för annan utöva rösträtt.

[207]) Även om legitimationsöverlåtelse i fråga om aktierätt erkännes återstår att förklara, hur den kan ske utan någon överenskommelse mellan den verkliga aktieägaren och den, som skall ha utövningsrätten. En sådan överenskommelse behöver ju inte föreligga ens i det fall, att en förvärvare underlåter att registrera sig — för vilket fall Jacobi s. 223 ff i överensstämmelse med Brodmann tillerkänner överlåtaren utövningsrätt i eget namn. Då Brodmann anser utövningsrätt föreligga även för en förvärvare, vars fång är ogiltigt, så har han ju uppgivit varje krav på att utövningsrätten skall grunda sig på en giltig överenskommelse. Hur kan då rätte ägaren berövas utövningsrätten genom inregistreringen, som ju är en akt, vari han icke alls deltar? Brodmann § 223[2 a)], s. 192, anmärker själv gentemot kontraktsteorien, att överlåtaren måste vara part i ett sådant avtal, som teorien opererar med. Samma anmärkning kan göras mot Brodmanns egen konstruktion; detta har han visserligen också insett — men »lagen bestämmer» att överlåtaren ej behöver medverka. »Es ist eine starke Singularität, welche das Gesetz hier schafft»; (Brodmann § 223[3]). Reflexionerna göra sig själva.

[208]) Se ovan s. 36 ff.

[209]) Jfr Hahnloser s. 91. — Några bolagsordningar, tillkomna under 1848 års lags giltighetstid, föreskriva, att transport skall anmälas hos styrelsen, som därom tecknar bevis å aktiebrevet, »varförutan aktien åtföljande rättighet till omröstning vid bolagets sammankomster icke anses på den nye ägaren överflyttad». Stundom sägs uttryckligen, att förvärvare först efter vederbörlig anmälan vinner inträde i bolaget (Södertälje Vattenkurinrättnings Aktiebolag 1849). Men ej heller dylika bestämmelser torde nödvändigt behöva tolkas såsom annat än legitimationsregler. Jfr Hagströmer s. 211. Annorlunda Söderström s. 191.

förvärvaren, är icke mer erforderligt än ett sådant »inträde» av ny borgenär i ett fordringsförhållande.[210])

Emellertid är ännu ej till fullo klarlagt, vid vilken tidpunkt aktieägarskapets övergång äger rum. Äro ej aktiebrev utgivna, kan det knappast bli fråga om annat än att avtalets tidpunkt är den avgörande. Äro aktiebrev utfärdade, skulle det åter kunna vara möjligt, att förlägga aktieägarskapets övergång till traditionen av aktiebrevet. Om man godtoge satsen om denuntiationens konstitutiva verkan vid vanlig fordringscession, så skulle man väl än mindre kunna anse den i ett aktiebrev eller annat värdepapper dokumenterade rättigheten övergå i förhållande till bolaget, resp. gäldenären genom blotta överlåtelseavtalet; däremot kan man ej sluta från åsikten om att avtalet är avgörande vid vanlig cession till att så måste vara fallet även vid värdepapper. Tysk rätt kräver sålunda i förevarande avseende tradition av värdepapperet, ehuru vid vanlig muntlig fordran blotta avtalet är avgörande.[211]) I svensk rätt torde tillräckliga skäl icke föreligga att avvika från de vanliga cessionsreglerna i detta avseende: traditionen bör icke anses såsom någon form för överlåtelsen utan endast som ett för förvärvarens legitimation erforderligt moment.[212]) Aktiebrevets starka legitimationskraft gör för övrigt frågan särdeles opraktisk; som förut framhållits kan det — vad man än anser om det vanliga cessionsfallet — icke räcka med »säker kännedom» om en skedd överlåtelse för att bolaget skall vara skyldigt vägra att förhandla

---

[210]) Att bolagets medverkan till och inflytande på aktieöverlåtelsen försvunnit sammanhänger särskilt med aktierättens anknytning till cirkulerande dokument, och tillräckliga skäl saknas att i förevarande avseende skilja mellan innehavar- och namnaktier; Fischer s. 156.

[211]) Jacobi s. 493, Staub § 222[7], § 366[2]. Praktiskt är emellertid traditionskravets betydelse väsentligt eluderad genom att tradition kan ersättas med constitutum possessorium, Staub sist a. st.

[212]) Hagströmer s. 211, Eschelsson s. 222 f, Stang s. 119 ff, Lassen s. 542 ff med hänvisningar, Hagerup s. 155 ff. Mer eller mindre klara uttalanden i motsatt riktning finnas dock. Se hos Stang s. 122 omnämnda förf., Wetter s. 193, Björling i TfR 1906 s. 367. Sistnämnde författare yttrar, att beträffande sådan fordran eller annan rättighet, som grundas å löpande förbindelse eller annan handling, vilken gäller i innehavarens hand, »så kan helt naturligt överlåtelse av fordringen eller rättigheten utan tradition av handlingen icke godkännas. Detta gäller också sådan villkorlig, begränsad överlåtelse som 'pantsättning' och handlingens pantsättning blir sålunda en given form för ärendet — — —.» Se även Björling: Den svenska rättens extinktiva laga fång till lösören på grund av god tro (1896) s. 170. Jfr Eschelsson s. 223 not 1. Se vidare Serlachius s. 148: »— — — urkundens överlämnande ett essentiale i överlåtelsen», jfr s. 161; Granfelt s. 129: »Överlåtelse av växel sker genom det därå tecknade *indossamentet*. — — — Indossamentet allena är dock ej härför till fylles. För fordringsöverlåtelsen erfordras därjämte *tradition* av själva växelurkunden, vilket beror uppå växelns egenskap av värdepapper.» — Dessa yttranden äro nog återklang av det Brunnerska värdepappersbegreppet (jfr ovan not 7). I tysk rätt är det nu som sagt riktigt, att tradition måste ske för att överlåtelsen skall vara perfekt, men detta beror på särskilda tyskrättsliga förutsättningar (som även gripa in vid överlåtelse av vanlig lös sak). F. övr. torde det även i tysk rätt vara oriktigt att i själva värdepappersbegreppet ta upp papperets nödvändighet för överlåtelse, då detta allenast är en följd av papperets nödvändighet för utövning av rättigheten gentemot utställaren; Jacobi s. 236 not 8.

med en genom innehavet av ett aktiebrev legitimerad person, utan därför fordras, att bolaget har tillgång till erforderliga bevis om innehavarens bristande materiella rätt.

Samma regler måste gälla i fråga om särskilda förmögenhetsrättsliga anspråk, så att rättsövergången i förhållande till bolaget sker genom avtalet, även om legitimation först vinnes vid en senare tidpunkt.

B. Aktierättens övergång i förhållande till tredje man.

Enligt den i svensk rätt åtminstone intill allra senaste tid förhärskande åsikten övergår äganderätten till skuldebrev och andra dokument i betydelse av rättsskydd mot överlåtarens borgenärer vid utmätning eller konkurs genom blotta överlåtelseavtalet utan att tradition av papperet behöver ske eller några andra formaliteter uppfyllas.[213]) Såsom skäl för denna mening brukar åberopas, att papperen icke falla under den s. k. lösöreköpsförordningens (K. F. $^{20}/_{11}$ 1845) tillämplighetsområde, då de icke äro »lösöre»,[214]) samt att förordningen, i den mån den innebär ett positivrättsligt avsteg från den förut generellt antagna regeln om äganderättens övergång nudo pacto, är att tolka restriktivt.

I och för sig skulle det väl nu knappast vara omöjligt av språkliga skäl att bringa in dokumenten under lösöreköpsförordningen;[215]) svårare våld än så har ofta gjorts på lagens ord för att nå ett resultat, som funnits önskvärt. Men däremot tala också andra, mer avgörande skäl än de språkliga: lösöreköpsförordningens formaliteter äro icke ägnade eller avsedda för dokument och något behov av »lösöreköp» i fråga om sådana föreligger i allmänhet icke.[216]) Härav bör nu emellertid ej anses utan vidare följa, att avtalet har starkare sakrättsliga verkningar i fråga om alla slag av dokument än i fråga om lösöre. På den så omstridda lösöreköpsförordningens karaktär av undantagslagstiftning lär man nämligen numera knappast kunna bygga några kontrarieslut i strid emot vad reala grunder kräva.[217]) [218]) Och är det sant, att det ej finns någon anledning att möjliggöra ett »lösöreköp» till dokument, så är det emellertid också

---

[213]) Afzelius: Om cession av fordringar enligt svensk rätt (1887) s. 50 f, Eschelsson s. 222 f, Hillgård: Bidrag till läran om säljarens stoppningsrätt (1923) s. 97 f, Lassen s. 540 ff. Beträffande Winroth se nästa not.

[214]) Sjögren i TfR 1914 s. 312, Fehr: Två spörsmål ur svensk civilrätt (1913) s. 9 not 2, samt i TfR 1925 s. 215 ff, Lundstedt: Om lösöreköp, en studie i positiv svensk civilrätt (1912) s. 75 not 1, s. 96 och 100, Kôersner i TfR 1927 s. 205 not 1. — Winroth s. 16, 223, däremot hänför till lösöre »kroppsliga ting och därmed likställda bevishandlingar av värdepappers natur».

[215]) Att orden »lösöre» och »persedlar» icke i och för sig äro så otvetydiga, se Benckert i Sv JT 1916 s. 366, Undén Sakrätt s. 16, Bergman s. 133 f.

[216]) Kôersner i TfR 1927 s. 215.

[217]) Jfr Bergman s. 140 (s. 133).

[218]) Förordningen anses ju numera gälla även verkliga omsättningsköp, Undén Sakrätt s. 176 f.

tydligt, att de skäl, av vilka fordringen vägrar sakrättsligt skydd åt transaktioner, som ej konfirmerats genom tradition eller förordningens formaliteter, i minst lika hög, ja, t. o. m. högre grad göra sig gällande beträffande i kredit och omsättning brukliga dokument.[219]) [220]) Då någon klar praxis i motsatt riktning ej heller finns, bör man vara berättigad att i fråga om sådana papper tillämpa den av de praktiska behoven påkallade regeln och sålunda tillerkänna förvärvaren rättsskydd mot avlåtarens borgenärer först efter tradition. I den nyaste doktrinen har också ägt rum en strömkantring, i det att två författare, som nyligen behandlat frågan, Kôersner och Undén,[221]) uttala sig för sakrättsligt skydd vid *löpande* papper först genom traditionen, den förstnämnde dock »med betonande av spörsmålets ovissa beskaffenhet». Vad härvid speciellt angår aktiebrev vill Undén tillämpa traditionsprincipen allenast på innehavaraktier, under det att Kôersner därmed likställer blankotransporterade namnaktier;[222]) beträffande andra namnaktier anser Kôersner, »ehuru med någon tvekan», traditionsregeln icke för närvarande gälla men håller det ej uteslutet, att utvecklingen kommer att åvägabringa en ändring därutinnan.[223])

En närmare undersökning synes emellertid ge vid handen, att det är oberättigat att i förevarande avseende skilja mellan innehavaraktier och namnaktier, resp. mellan innehavaraktier och blankotransporterade namnaktier å ena samt icke blankotransporterade namnaktier å andra sidan.

För att man skall kunna analogiskt tillämpa den ifråga om lösa saker gällande traditionsregeln på ett dokument, bör dettas innehav äga en med besittningen av lös sak jämförlig betydelse i de hänseenden, som varit av relevans vid uppställandet av traditionskravet i fråga om lösa saker. Traditionskravet brukar sägas vara motiverat av väsentligen två intressekomplex. *Kreditintresset* kräver tradition för att kreditgivare i allmänhet skola kunna räkna med att en person äger vad han besitter (»kreditlegitimation»), och för att simulerade rättshandlingar skola försvåras. *Omsättningsintresset* påkallar traditionsregeln till förebyggande av att

---

[219]) Kôersner a. st., Undén Sakrätt s. 196 f.

[220]) Man kan dock icke i positiv svensk rätt utan vidare grunda åsikten om traditionens nödvändighet för sakrättsligt skydd vid överlåtelse av dylika papper därpå, att tradition är nödvändig för *pantsättning,* ehuru väl samma skäl, som motivera traditionskravet vid pantsättning, i stort sett göra sig gällande även vid överlåtelse, och därtill kommer det praktiskt tungt vägande skälet, att man riskerar pantsättningar i överlåtelsens form, om denna är enklare än pantsättningsformen. Härtill jfr Undén Sakrätt s. 80 f, Panträtt s. 94 ff, Kôersner i T f R 1927 s. 236 ff, Benckert: Pantsättning eller överlåtelse till säkerhet för fordran (1926) s. 1, Vinding Kruse i TfR 1924 s. 410, Jacobi s. 441.

[221]) Kôersner i TfR 1927 s. 215 f, i Sv JT 1928 s. 344 f, Undén Sakrätt s. 196 f. [Jfr även Hallager-Aubert: Obligationsrettens almindelige del (1887) s. 204.] — Häremot Hasselrot Några spörsmål ang. fullmakt (1927) s. 135 f.

[222]) TfR 1927 s. 215 not 1.

[223]) A. a. s. 216 f.

överlåtarens besittning skall ge honom sken av fortbestående förfoganderätt och därmed provocera de för omsättningslivet olägliga tvesalukonflikterna.[224]) Traditionens roll härvidlag är negativ, att undanröja skenet av överlåtarens fortbestående äganderätt. Av underordnad vikt i jämförelse därmed är om traditionen tillika har den positiva funktionen att skydda förvärvare mot tidigare överlåtelser. Endast så till vida kan denna positiva funktion vara av betydelse, att den i och för sig — oberoende alltså av traditionens verkan i förhållande till överlåtarens borgenärer — nödgar en förvärvare, som vill vara säker mot vindikationskrav, att skaffa sig besittning, och det därför kan falla sig mera naturligt att kräva tradition för hans säkerhet även i andra hänseenden.

Att nu de praktiska behov, som betingat traditionsregeln, gälla för namnaktier lika väl som för innehavaraktier är obestridligt, och en skillnad härvidlag dem emellan kan ej heller byggas på rent teoretiska skäl. Den egenskap hos ett dokument, som med hänsyn till traditionsregelns nyss angivna grunder bör föranleda regelns tillämplighet på dokumentet, torde nämligen vara värdepapperskvaliteten, och som i det föregående utretts är namnaktiebrevet ett värdepapper (beträffande de ekonomiska rättigheterna, vilka naturligtvis här i första hand intressera) i praktiskt taget lika hög grad som innehavaraktien. Värdepapperskvaliteten innebär ju att ingen annan än papperets besittare är legitimerad att utöva rättigheten, och papperets besittning får därigenom — men också först därigenom — en sådan betydelse, att traditionsregeln ur kreditintressets synpunkt framstår såsom motiverad ungefärligen liksom vid lös sak. Däremot kan det i detta avseende icke spela någon omedelbar roll om papperet också är löpande: det är ju icke fråga om något förvärv, där negotiabilitet eller invindikabilitet kan bli av betydelse,[225]) utan blott om kreditskydd — d. v. s. i sista hand skydd mot konkursprivilegier — gentemot senare avlåtelser, som ej följts av tradtion.[226]) Till enahanda resultat synes omsättningsintresset såsom grund för traditionsregeln leda. Då ingen annan än innehavaren av värdepapperet är legitimerad att utöva rättigheten, ger tydligen papperets innehav en mycket stor sannolikhet för att rättigheten ej övergått på någon annan, vilket alldeles som vid

---

[224]) Undén Sakrätt s. 66 ff, Bergman s. 41 ff, 86 ff. De i texten angivna synpunkterna äro helt schematiska men för det fullföljda syftet tillräckliga.

[225]) Traditionskravet bör därför gälla för ett löpande papper även om detta icke skulle vara försett med sådana indossament, som erfordras för godtrosförvärv.

[226]) Icke heller kan man säga, att besittningen *faktiskt* ger starkare sannolikhet för äganderätt i fråga om innehavaraktie än beträffande namnaktie. Om namnaktiebrevet är ställt eller indosserat på besittaren är väl förhållandet snarast det motsatta. Är brevet icke ställt eller indosserat till besittaren (resp. in blanco) kan väl detta möjligen vara ägnat att väcka tvivel på att han verkligen förvärvat äganderätt — men detta kan härvidlag icke spela någon roll, då ju även vid lösa saker (resp. innehavarpapper) kreditskydd föreligger endast om besittaren verkligen förvärvat äganderätt.

lös sak kan tänkas förorsaka tvesalukonflikter, under det att traditionen av värdepapperet effektivt berövar överlåtaren möjlighet att utåt framstå såsom innehavare av rättigheten. Traditionen har alltså den negativa betydelse, som för lösa saker eftersträvas med traditionsregeln, och denna regels analogiska tillämpning på dokumentet är därmed motiverad. Härtill kommer nu, att traditionens positiva betydelse också synes böra vara densamma för värdepapper som för lös sak. Antingen man anser godtrosförvärvet vid tvesala såsom en utlöpare av den allmänna, på handelsbalken 11:4 och 12:4 grundade godtrosförvärvsprincipen eller såsom vilande på en självständig rättsgrund[227]) måste visserligen alla rättsobjekt, som äro res habiles för det allmänna godtrosförvärvet (och alltså alla invindikabla dokument), också kunna vara föremål för godtrosförvärv vid tvesala, men det är icke nödvändigt, att sistnämnda slags godtrosförvärv *endast* kan gälla sådana objekt. Vid den enhetliga kategorien lösa saker spelar detta icke någon roll, men beträffande dokument måste man se till, om samma egenskaper hos dokumentet äro nödvändiga i båda fallen. Det egenartade vid tvesala är ju att förvärvet sker från en person, som åtminstone *varit* verklig ägare, varför dokumentet icke som vid det vanliga godtrosförvärvet behöver ge presumtion för att överlåtaren vederbörligen *förvärvat* papperet. Denna reduktion av kravet på dokumentets legitimerande kraft gentemot förvärvare synes böra leda till att värdepapperskvaliteten är tillräcklig för godtrosförvärv vid tvesala: värdepapperet — liksom ett icke vederbörligen transporterat löpande papper — utgör ej tillfyllestgörande bevis för en förvärvare att fångesmannen i behörig ordning förvärvat papperet men bör ge säkerhet för att han ej överlåtit det till annan. Dess uppgift att skydda förvärvare mot betalning o. d. till överlåtaren efter papperets tradition kräver nämligen som ett naturligt komplement att förvärvaren också tryggas mot tidigare av överlåtaren företagna transaktioner, om vilka förvärvaren — i motsats till vad fallet är beträffande av gäldenären verkställd betalning o. d. — knappast har möjlighet att vinna kännedom. Värdepapperets nödvändighet i legitimationsavseende ger också en förvärvare ett helt annat intresse av att tillförsäkra sig besittningen än när det endast gäller en vanlig bevishandling, och om han undantagsvis av någon anledning skulle underlåta detta, kan han onekligen sägas stå närmare än en godtroende senare förvärvare att bära förlusten, i händelse fångesmannen skulle svika hans förtroende och göra sig skyldig till en dubbelförsäljning.[228]) Att även annars vindikabla dokument kunna skydda godtrosför-

---

[227]) Härom senast Benckert s. 137 ff, Bergman s. 42 ff.

[228]) Hagerup s. 171 ff, Stang s. 98 ff. — Detta skydd för den godtroende senare förvärvaren synes f. ö. — liksom andra på värdepapperskvaliteten grundade rättsverkningar — böra gälla även om papperet icke försetts med indossament till honom (eller blankoindossament). — Om överlåtaren försett papperet med transport till

värvare vid tvesala antas också i allmänhet i norsk rätt;[229]) i tysk följer detsamma av principen, att tradition i avseende å alla värdepapper är ett nödvändigt moment i själva överlåtelsen.[230]) I svensk doktrin är frågan icke uppmärksammad, då man endast laborerar med löpande papper och bevisdokument och därför tar för givet, att blott de förra kunna bereda senare förvärvare vid tvesala skydd.[231]) Liksom de praktiska behoven frampressat åsikten om att namnaktiebrevet kan pantsättas som lös sak utan att någon teoretisk förklaring till detta undantag lämnats har nu emellertid också givits uttryck för den åsikten, att namnaktiebrevet vid tvesala skyddar senare godtrosförvärvare;[232]) att denna åsikt icke funnit mer än två talesmän medan åsikten om namnaktiens duglighet som handpant är allmän beror väl helt enkelt på tvesalufallets mindre praktiska betydelse i jämförelse med aktiepantsättningen.

Det synes sålunda icke motiverat att anse traditionsregeln otillämplig på namnaktiebrev — vilka på grund av sin talrikare förekomst hos oss spela den ojämförligt största rollen såsom kredit- och omsättningsobjekt — när man en gång i kreditens och omsättningens intresse antagit regeln i fråga om innehavaraktier.[233]) — Den kompromiss, som består i att

---

den tidigare förvärvaren måste emellertid regelmässigt godtrosförvärv för en senare förvärvare vara uteslutet, även om man ej som i dansk och norsk rätt anser en sådan transportpåteckning helt ersätta traditionen, jfr motiven till lagen om försäkringsavtal s. 208. Däremot torde en sådan transport icke böra anses skydda mot överlåtarens borgenärer: kreditskyddet bygger ju ej på god tro i teknisk mening och om transportpåteckningen tillerkändes dylik verkan skulle alltför stora möjligheter öppnas för illojalt kringgående av kreditskyddsregeln; jfr Benckert i NJF XIV s. 270.

[229]) Se i föreg. not omnämnda förf. med vidare hänvisningar.

[230]) Jacobi s. 440 ff. — I dansk rätt är frågan av ringare betydelse med hänsyn därtill, att praktiskt taget samtliga dokument, som kunna komma i fråga såsom värdepapper, äro invindikabla, jfr Ussing i NJF XIV s. 306.

[231]) Det föreligger dock en särskild anledning att ta denna åsikt under omprövning däri, att lagstiftningen själv i ett fall gått en annan väg. Enligt lagen om försäkringsavtal § 113 är livförsäkringsbrevet objekt för godtrosförvärv vid tvesala ehuru det enligt § 115 (jfr motiven till lagen s. 209) icke ens om det är ställt till innehavaren är invindikabelt.

[232]) Hagströmer s. 218 f, Kôersner i T f R 1927 s. 216, Kôersner nr 175. — Att såsom Hagströmer tillägga den omständigheten, att säljaren är införd i aktieboken, betydelse för senare köpares rätt är dock knappast riktigt. Aktieboken får hos oss anses sakna betydelse i förhållandet mellan olika pretendenter till aktien inbördes. — Kôersner först a. st. åter torde åtminstone de lege lata gå för långt, när han vill skydda senare förvärvare vid tvesala även när det gäller icke löpande skuldebrev. Detta överensstämmer knappast med den ringa betydelse, som enligt svensk rättsuppfattning tillkommer det ej löpande (ointecknade) skuldebrevet. (I rättsfallen N. J. A. 1906 s. 104 och Sv JT 1916 s. 308 var det avgörande, att vederbörande i god tro *uppburit betalning.*) Först värdepapperskvaliteten ger dokumentet sådan betydelse, att det lämpligen bör tilläggas verkan att legitimera även i förhållande till tredje man. Jfr också Hagerup s. 171 ff.

[233]) Praxis synes icke lämna någon ledning för spörsmålets avgörande. N. J. A. 1911 s. 204 tycks utvisa, att en verklig äganderättsöverlåtelse av aktier skulle ansetts gälla mot överlåtarens borgenärer genom blotta avtalet. Men dels framkommer detta i H. D:s dom endast e contrario och dels kan det möjligen ha varit av någon betydelse, att aktierna innehades av tredje man; i sådant fall träder behovet av kredit- och omsättningsskydd onekligen mindre starkt i dagen, jfr Kôers-

tillämpa traditionsregeln ifråga om namnaktier därest de äro blankoindosserade men ej eljest, innebär ett praktiskt mycket betydelsefullt tillmötesgående av kredit- och omsättningslivets intressen, men kompromissen är principiellt ohållbar. Varken i fråga om värdepapperskvaliteten och traditionens negativa funktion eller ens (om vad nyss sagts är riktigt) beträffande godtrosförvärv vid tvesala[234]) äger blankotransporten någon säregen verkan, som kan motivera en olikhet i förevarande avseende mellan blankoindosserat och fullständigt indosserat aktiebrev.

I andra avseenden än i förhållandet till överlåtarens utmätnings- och konkursborgenärer torde åter blotta avtalet regelmässigt få anses medföra de rättsverkningar, som sammanfattas under begreppet äganderättens övergång. Även den förvärvare, som ej fått aktiebrevet traderat till sig, kan vindicera aktien från annan innehavare, därest denne ej är skyddad genom godtrosförvärv, och i fråga om straffrättsligt skydd anses förvärvaren såsom ägare.[235])

*

Vad i det föregående sagts angående tiden för rättighetens övergång gäller naturligtvis endast i händelse avtalet avser individualiserade dokument. Att detta är fallet är väl det regelmässiga i fråga om vanliga skuldebrev, växlar o. d., men beträffande i större antal emitterade aktier (och obligationer) åter är väl förhållandet det motsatta. I börshandeln, där ju de största värdena i aktier omsättas, röra sig transaktionerna om endast generiskt bestämda aktier, och ej heller i övrigt kan ett köpavtal antas avse visst individualiserat aktiebrev, såvida ej detta framgår av omständigheterna. För det fall, att avtalets objekt sålunda är att anse såsom blott generiskt bestämt, kan naturligtvis icke äganderätten i något avseende övergå genom blotta avtalet. Först en individualisering skulle då kunna bringa förvärvaren äganderättsskydd, och i vad mån individualiseringen har sådan verkan beror på reglerna om äganderättens övergång vid speciesförvärv. Enligt det ovan sagda skulle alltså individualiseringen icke ge rättsskydd mot säljarens borgenärer vid utmätning eller konkurs men väl i andra avseenden. — Frågan vad som erfordras för en individualisering av överlåtna dokument erbjuder inga speciella svårigheter beträffande aktiebrev;[236]) ett indossament till för-

---

ner i T f R 1927 s. 217 not 1. Slutligen ligger rättsfallet i tiden före den utveckling, som lett till det generella traditionskravet i fråga om lösöre: den i målet ifrågavarande överlåtelsen ägde t. o. m. rum innan 1907 års ändring i lösöreköpsförordningen trätt i kraft.

[234]) Som sagt antar Köersner själv vid tvesala godtrosförvärv av namnaktie utan blankoindossament.

[235]) Undén Sakrätt s. 186, se hänvisningar samma sida noterna 1—4.

[236]) Jfr Arthuys nr 415.

värvaren måste regelmässigt vara tillräckligt, och genom angivande av aktiens nummer kan även individualisering ske.[237])

De nu framställda reglerna om äganderättsövergången gälla ju ej i fråga om sådant förvärv (gåva), som enligt positiv rätt för att bli fullgiltigt kräver tradition.[238]) — Slutligen må nämnas att äganderättsförbehåll ifråga om aktiebrev liksom för lösa saker enligt gällande rätt har sakrättslig verkan.[239])

4.

Aktiebrevets negotiabilitet.

»Även om aktier måste normalt gälla, att en förvärvare ej kan erhålla en bättre eller mera tryggad rätt än den hans fångesman har att överlåta.»[240]) I detta kapitel skall behandlas frågan huruvida undantag kunna göras från denna sats och särskilt vad aktiebrevet kan spela för roll därvidlag.

Regeln att ingen kan överlåta bättre rätt än han själv äger (*nemo plus juris transferre potest quam ipse habet*) är ju i moderna rättssystem långt ifrån någon undantagslös princip.[241]) Medan rättsordningens uppgift under tidigare skeden huvudsakligen var att skydda status quo, att skapa »frid», har rättsutvecklingen — hand i hand med de faktiska levnadsförhållandenas omvandling — alltmer sökt åstadkomma även en »dynamisk» säkerhet: skydd för omsättningen. Principen nemo plus juris etc. har därmed genombrutits: förvärvaren har gynnats på bekostnad av tidigare innehavare och — vad som här är i fråga — den förpliktade, gentemot vilken den överlåtna rättigheten riktar sig. Genombrottet har naturligtvis skett på de punkter, där omsättningen är livligast och dess säkerhet därför ett ur allmän synpunkt särskilt starkt intresse. Det kan nu knappast råda delade meningar om att det just beträffande aktier föreligger ett speciellt behov av omsättningsskydd och att man därför i fråga om dem bör kunna vänta, att rättsordningen tillgodoser den dynamiska säkerhetens krav och alltså — vad nu ifrågavarande hänseende angår — begränsar bolagets rätt att mot aktieförvärvare göra gällande invändningar på grund av bolagets förhållande till tidigare aktieägare. Redan aktiernas karaktär av massvis emitterade, för omsättning avsedda

---

237) Jfr T f R 1924 s. 396.
238) Benckert s. 271.
239) Undén Sakrätt s. 194 f, jfr s. 152 ff.
240) Bergendal s. 93.
241) Man kan naturligtvis lägga in satsen som en bestämmelse till *överlåtelsebegreppet*, men då blir följden att detta begrepps användbarhet inskränkes på ett sätt, som knappast är lämpligt.

rättsobjekt strider mot tanken, att förvärvaren skulle behöva för att vara säker mot invändningar från bolagets sida ingå i undersökningar angående aktiernas tidigare öden, och de sedvanliga formerna för den moderna aktieomsättningen, särskilt fondbörshandeln, omöjliggöra praktiskt taget dylika undersökningar. Behovet av omsättningsskydd är större än i fråga om de flesta andra rättigheter; möjligheten för förvärvare att själva skydda sig nästan utesluten. Här om någonstädes måste den objektiva rätten gripa in och moderera satsen nemo plus juris etc.

Enligt den allmänna uppfattningen i svensk doktrin är nu innehavaraktiebrevet negotiabelt.[242]) Om detta vore rättsordningens enda tribut åt aktieomsättningens trygghet i förevarande avseende så vore det emellertid illa beställt med densamma — eftersom rättsordningen med andra handen tar tillbaka vad den givit genom att praktiskt taget förbjuda innehavaraktien. Kunna inte andra rättsregler leda till skydd för aktieförvärvare, reser sig med oemotståndlig styrka kravet på negotiabilitet även för namnaktiebrevet.

Det kan här vara av intresse att ta i betraktande hur utländsk rätt ställer sig till frågan om skydd för förvärvare av namnaktier mot bolagets invändningar.

I *tysk* rätt anses i allmänhet ett viss sådant skydd gälla, men om dess grund och utsträckning råder icke enighet. Enligt den före 1897 års HGB gällande lagstiftningen var aktiebrev till viss man icke något negotiabelt papper. Visserligen kunde överlåtelse ske genom indossament, men lagen stadgade därom endast att i fråga om *formen* för indossamentet växellagens regler ägde tillämpning och någon materiellträttslig betydelse ansågs därför icke tillkomma indossamentet.[243]) Genom den förut omnämnda kontraktsteorien trodde man sig emellertid kunna grunda skydd för förvärvaren efter registreringen gentemot bolagets invändningar. Förvärvaren som begär registrering, säger Reichsgericht,[244]) förklarar sig vilja inträda i bolaget i stället för den, som tidigare är inregistrerad såsom ägare av aktien; men därav följer icke, att han inträder i det konkreta rättsförhållande, i vilket den tidigare aktieägaren stod till bolaget. Genom inregistreringen sluts mellan förvärvaren och bolaget ett avtal, för vilket blott bolagsordningen men denna också helt och hållet är bestämmande. Han blir aktieägare »aus eigenem Rechte».[245]) — Konsekvenserna av kontraktsteorien skulle tydligen kunna innebära det

---

[242]) Se bl. a. Almén s. 207 not 9, Undén Sakrätt s. 27 f, Benckert i NJF XIV s. 270, Skarstedt s. 55, 1925 års mortifikationsförslag s. 24.

[243]) Lehmann II s. 94 ff, Behrend s. 56 ff.

[244]) RG 3, 163.

[245]) Brauer s. 33 f; jfr Hahnloser s. 86, Das Handelsgesetzbuch. Erläutert von Lehmann und Ring. Zweite Auflage (1913) s. 88, samt Jacobi s. 216 ff med hänvisningar och prejudikat.

mest vidsträckta skydd för förvärvare, t. ex. även mot aktiens ogiltighet i förre ägarens hand, men hur långt man velat dra ut dessa konsekvenser synes ingenstädes angivet. Kontraktsteorien är, som sagt,[246]) numera övergiven såsom ohållbar. Kvar står dock, med många författare samlade kring sig, en närbesläktad åsikt, som kastat kontraktsfiktionen över bord men kvarhåller satsen om förvärvarens självständiga rätt. Denna sats söker man deducera ur själva aktierättens natur och aktieöverlåtelsens rättsliga innebörd. Redan Renaud[247]) utvecklar sålunda den sedermera av andra författare[248]) upptagna tankegången, att aktierätten såsom medlemsrätt i bolaget icke övergår på förvärvaren genom en cession; det föreligger blott en slags succession, och denna består däri att den gamle aktieägaren utträder ur och den nye inträder i bolaget. Då förvärvaren sålunda icke är överlåtarens cessionarie, kan han icke mötas med invändningar ur överlåtarens person. Andra författare [249]) åter anse det nödvändigt att mera betona författningens allenabestämmande betydelse för aktierätten, då ej blotta antagandet av en succession i stället för en cession kan förklara, varför en förvärvare vinner bättre rätt än överlåtaren.[250]) Författningen är, säga dessa författare, grundvalen för själva bolaget och därmed för aktierna. Då aktieägarna äro växlande personer, verkar författningen på aktierätten själv, förkroppsligar sig i denna. Författningen fixerar sålunda aktierätten, så att denna endast kan förändras genom författningsändringar, icke röna inflytande av några personliga överenskommelser eller förhållanden mellan en enskild aktieägare och bolaget. Därför övergår aktierätten på en förvärvare såsom en bestämd storhet, ungefär som en vanlig sak. — Efter antagandet av 1897 års HGB har slutligen också principen om aktiebrevets negotiabilitet vunnit betydande förkämpar. HGB § 222 utsträcker tillämpningen av de växelrättsliga indossamentsreglerna att gälla ej blott aktieindossamentets form utan även innehavarens legitimation och hans »Verpflichtung zur Herausgabe», d. v. s. hans skydd mot vindikation. Ehuru ej uttryckligen sagts, att även bolagets invändningar avskäras genom förvärv i god tro av indosserat aktiebrev, har sålunda aktiebrevets karaktär av omsättningspapper i andra avseenden markerats. Att HGB § 222 icke nämner tyska växelordningens 82 artikel (negotiabilitet) spelar icke någon roll, säger Jacobi,[251]) då artikel 74 (skydd mot vindikation) är åberopad och invindikabilitet utan komplettering med negotiabilitet är »fast sinnlos».

---

[246]) Ovan s. 51.
[247]) S. 354.
[248]) Behrend Handelsrecht s. 805, Lehmann II s. 32 ff.
[249]) Lippmann i ZHR 39 (1899) s. 143 ff, Hahnloser s. 87 ff, se vidare Fischer s. 149, Brodmann § 222[2] a.
[250]) Hahnloser s. 87.
[251]) S. 217, 271.

Ett förvärv i god tro av aktiebrev, indosserat enligt växellagens regler, avskär sålunda enligt denna åsikt bolagets invändningar i likhet med vad fallet är beträffande växelgäldenärs invändningar.[252])

Den *franska* namnaktien är icke dokumenterad i något cirkulerande dokument. Visserligen utfärdas i regel ett slags aktiebevis, men detta betraktas endast som ett bevis om skedd inregistrering i bolagets aktiebok och ersättes med nytt bevis efter varje ny aktieägares registrering. Utan betydelse är visserligen icke detta dokument: dess företeende brukar erfordras för vinnande av registrering och i det — efter vad det vill synas ganska vanliga — fallet, att vinstutdelningskuponger icke utfärdas, anses i allmänhet dividend kunna utbetalas till aktiebevisets innehavare mot bevisets avstämpling.[253]) Har emellertid beviset förkommit, kan den inregistrerade aktieägaren hindra utbetalning till dess innehavare genom anmälan till bolaget, varefter han också utan vidare kan erhålla duplett av beviset. Kapitalutbetalning åter sker blott till den inregistrerade.[254]) I gengäld för att aktiebrevet sålunda ej är negotiabelt skyddas emellertid förvärvaren genom inregistreringen i aktieboken, vartill man nämligen knyter den verkan, att förvärvaren vinner en självständig rätt och icke kan mötas med invändningar, hämtade från bolagets förhållande till tidigare aktieägare.[255]) Om den teoretiska förklaringen till denna verkan av inskrivningen råder tvist.[256]) Stundom säges en *transfert* innefatta ett direkt engagemang av bolaget gentemot förvärvaren, ett åtagande av garanti e. d.[257]) — alltså kontraktsteorien — eller en akt av samma natur som inskrivning i fastighetskataster.[258]) Somliga författare ha emellertid riktigt nog anmärkt, att den risk, bolaget löper genom en inregistrering (bolaget förlorar ej blott allsköns invändningar emot tidigare aktieägare utan blir också bundet mot förvärvaren, även om överlåtelsen skett av obehörig person o. s. v.[259]) — vilken risk visserligen praktiskt reduceras genom formaliteterna och bolagens noggranna prövning vid inregistreringen — med hänsyn till det förhållandet, att bolaget är *skyldigt* verkställa inregistreringen, icke gärna förklaras enbart med hänvisning till en i inskrivningen liggande utfästelse.[260]) Bolagets

---

[252]) Se ock Staub § 223[12], Pinner s. 38 f, jfr även Büsing s. 152 ff, Veit Simon s. 208, vilken senare lämnar frågan om namnaktiens negotiabilitet öppen.

[253]) Houpin nr 294, Pic nr 749.

[254]) Lacour nr 1122, Arthuys nr 416, Houpin nr 294.

[255]) Pic nr 741, Lacour nr 1121, Minard nr 232, Julliot nr 136 ff m. fl. — Hans rätt är »indépendant, dans ses conditions d'existence et de validité et dans son étendue». Minard a. st.

[256]) Översikt av de många teorierna härom hos Bezard-Falgas nr 25 ff.

[257]) Wagner nr 9, Wahl nr 1519.

[258]) Lacour nr 1136, Senac: Essai sur la revendication des titres nominatifs. Tolouse 1913, s. 25. Osias: L'acte abstrait en droit comparé. Paris 1924 s. 91.

[259]) Se nedan s. 108.

[260]) Bezard-Falgas nr 41, jfr Vivante nr 994.

nämnda skyldighet är ju ett korollarium av aktiernas i fransk litteratur starkt betonade fria omsättbarhet[261]) och inregistreringens verkan sammanhänger alltså med aktiernas omsättbarhet. Så har man kommit fram till en egendomligt utformad negotiabilitetsregel. Visserligen har man inte kunnat förklara aktiebevisen negotiabla men i stället tilläggas *själva aktierna* karaktär av *titres négociables* och för att förklara denna negotiabilitet tillgriper man de vanliga omsättningspappersteorierna.[262]) Liksom utställaren av ett negotiabelt papper ådrar sig risken av att mot senare förvärvare icke kunna göra invändningar på grund av förhållandet till en tidigare borgenär, säges bolaget ha åtagit sig en liknande risk »en émettant des actions négociables».[263]) Rätten för aktieägare att när som helst förvandla sina aktier till innehavaraktier framkallar också en benägenhet att jämställa de båda aktieformerna i förevarande avseende.[264])

I fråga om sättet för transport och inregistrering av namnaktier överensstämma i huvudsak med den franska *belgisk*[265]) och *italiensk*[266]) rätt. Angående bolagets invändningar mot ny förvärvare enligt italiensk rätt säger Vivante,[267]) att innan aktiebrevet — som är nödvändigt för erhållande av inregistrering, »nyckeln till aktieboken» — överlämnats till förvärvaren och denne registrerats, förvärvaren allenast har en med överlåtarens identisk rätt: alla bolagets invändningar mot överlåtaren kunna göras gällande mot förvärvaren; den senare kan ej utkräva något som redan betalats till överlåtaren, även om betalningen ej antecknats på dokumentet och förvärvaren är i god tro. Men då formaliteterna vid inregistreringen fullbordats, bestämmes förvärvarens rätt efter dokumentets innehåll; genom emissionen av aktierna har bolaget nämligen förbundit sig att såsom direkt och oberoende rättsägare erkänna den, som framstår såsom sådan på grund av aktiebrevet och inregistreringen i aktieboken.[268])

---

261) Pic II nr 724 ff.

262) Jfr exempelvis Thaller nr 7 ff, Lacour nr 1068 ff, Capitant: De la cause des obligations. Paris 1924, nr 185 ff. T. o. m. rättighetens »förkroppsligande» i ett negotiabelt dokument säges ibland ha sin motsvarighet vid namnaktien, ehuru förkroppsligandet ej äger rum i aktieurkunden utan i inskrivningen i aktieboken. »Quant au certificat remis au titulaire il n'a qu'une importance secondaire. Dès lors, si on applique aux titres nominatifs (et en doit le faire, puisque ce sont des titres négociables destinés à une circulation) le principe de l'incorporation du droit dans l'ecrit, il faut reconnaitre que le droit est incorporé non dans le certificat que detient le titulaire, mais dans l'inscription même de son nom», Lacour nr 1121.

263) Bezard-Falgas nr 41.

264) Jfr Thaller nr 148, Vivante nr 994, ZAIP I s. 541. En förf. har t. o. m. velat förklara verkningarna av *titres nominatifs* därmed, att de egentligen vore recepissen för hos bolaget deponerade *titres au porteur*. Lévy-Ullmann i Annales de droit commercial 1897 s. 130 ff. Jfr Bezard-Falgas nris 9, 10, 31.

265) Belgiska handelsbolagsboken (enligt lagen 25 maj 1913) art. 42 och 43.

266) Vivante nr 992 ff.

267) Vivante nr 993.

268) Att aktiebrevet (jämte inregistreringen) tillskrives denna betydelse låter förmoda, att italiensk rätt här, som även i många andra avseenden torde vara fallet, sökt sammansmälta tyska och franska rättsprinciper.

Ej heller i *engelsk* och *skotsk* rätt är den till viss man ställda aktien utbildad till något cirkulerande papper. Aktiebrevet, *share certificate*, brukar betecknas såsom varande endast *prima facie evidence* för aktierätten.[269]) Certifikatet kan omfatta huru många aktier som helst och innehåller sålunda ett bevis om att den i certifikatet angivne personen äger så eller så många aktier i bolaget. Har certifikatet förkommit kan utan vidare nytt sådant utställas. Hur överlåtelse av aktie sker bestämmes av Articles of Association[270]) och dessa kunna ge styrelsen rätt att godtyckligt vägra godkänna överlåtelse. Överlåtelse skall regelmässigt ske genom särskild handling, undertecknad av både överlåtare och förvärvare, vilken handling tillsammans med överlåtarens share certificate inlämnas till bolaget, varefter förvärvaren införes i aktieägarregistret och erhåller ett eget certifikat (om överlåtaren ej avhänt sig alla sina aktier får också han ett nytt certifikat över de återstående aktierna). Utövning av aktierättsliga befogenheter förutsätter aldrig företeende av certifikatet; dividend utbetalas till inregistrerad aktieägare.[271]) Emellertid är certifikatet ingalunda utan betydelse för godtroende förvärvares rättsskydd. *Estoppel*-reglerna ingripa och ålägga bolaget skyldighet svara för de förluster, som kunna uppstå för förvärvare, vars goda tro haft stöd i ett share certificate. Ett sådant »declares to all the world that the person who is named in it, and to whom it is given, is the registered holder of certain shares or stock in the company, and that they are paid up to the extent therein mentioned; and it is given with the intention that it shall be used as such a declaration, so that the company is estopped from disputing the truth of any statement in it as against any person not knowing that the statement is untrue, who has acted or refrained from acting on the faith of it, and has thereby suffered loss».[272]) [273])

Om sålunda engelsk och skotsk rätt fasthåller vid principen att på viss man ställda aktier icke äro negotiabla papper, har rättsutvecklingen i *Nordamerika* gått därhän, att aktiebrevet, *certificate of stock*, praktiskt taget fått karaktären av ett *negotiable instrument*. Visserligen är även i Förenta Staterna regeln den, att ett nytt certifikat utställes till varje ny aktieägare, som inregistreras, och registreringen är avgörande för bolagets skyldighet att behandla förvärvare såsom aktieägare. Efter äldre rätt[274]) var enligt huvudregeln registreringen avgörande även i förhållande till tredje man, men numera uppges den motsatta regeln gälla i de

---

[269]) CA 23, The Laws of England V nr 303, M'Neil s. 48 f, Schuster s. 329 ff, Lehmann II s. 91.
[270]) CA 22.
[271]) Schuster s. 333.
[272]) The Laws of England V nr 303.
[273]) Om estoppel-reglerna beträffande share certificates se vidare M'Neil s. 48, Schuster s. 330 not 4.
[274]) Lehmann II s. 93.

flesta staterna: registreringen är ej nödvändig för att aktierätten i förhållande till tredje man skall anses ha övergått på förvärvaren.[275]) Registreringen har sålunda icke i alla relationer konstitutiv karaktär. Och som antytts har certifikatet tillvunnit sig en självständig betydelse: överlåtelse sker vanligen i den formen, att ägaren på certifikatet tecknar en kombinerad blankoöverlåtelse och blankofullmakt, den senare innefattande behörighet att vid ny ägares registrering utöva den medverkan, som principiellt tillkommer den förut registrerade ägaren. Ett på detta sätt »blankoindosserat» certifikat kan cirkulera ur hand i hand genom enbart tradition. En förvärvare i god tro skyddas nu — såvida ej papperet utan vårdslöshet från ägarens sida stulits eller eljest gått förlorat för honom — i nästan alla avseenden, vari han skulle ha skyddats vid förvärv av ett »negotiable instrument». Denna ytterst på estoppel-principen grundade regel skyddar förvärvaren mot »not only the rights of previous holders, but against the claims of the corporation itself.»[276])

I *dansk* rätt anses aktiebrev till viss man vara ett negotiabelt papper, underkastat de på 1798 års förordning grundade reglerna om extinktion av utställarens invändningar till förmån för godtroende förvärvare,[277]) och även i *Norge* är enligt den dominerande meningen namnaktiebrevet negotiabelt.[278])

Man kan alltså konstatera en genomgående tendens i utländsk rätt att skydda förvärvare av namnaktie mot bolagets invändningar, detta även fastän innehavaraktien vanligen är tillåten. I svensk rätt, där innehavaraktien som sagt praktiskt taget är förbjuden, äro skälen så mycket starkare att skydda omsättningssäkerheten i fråga om namnaktier. Det förtjänar undersökas, om ej någon av de vägar, varpå utländsk rätt sökt nå sådant skydd, är framkomlig även hos oss.

Den i fransk och tidigare tysk rätt uppställda kontraktsteorien kan först elimineras. Som i det föregående sagts är inregistreringen enligt svensk rätt icke det rättsfaktum, varigenom förvärvarens aktierätt uppkommer, och icke något frivilligt engagement från bolagets sida utan blott en till aktieägarens legitimation syftande åtgärd, som bolaget efter vederbörlig anmälan är skyldigt verkställa. På sin höjd kunde bolaget anses äga rätt att göra invändningar gällande emot förvärvaren men förlora denna rätt genom underlåtenhet att vid inregistreringen göra förbehåll om invändningarna.[279]) Häremot kan emellertid i första hand an-

---

[275]) Cook s. 223.
[276]) Cook s. 233.
[277]) Torp s. 200, Lassen s. 629.
[278]) Stang s. 209 f, Augdahl s. 305 med hänvisningar i not 1. Annorlunda Platou s. 132 not 5. — Även i holländsk rätt har namnaktiebrevet åtminstone i viss utsträckning negotiabilitet, se härom nedan not 307; jfr även för finsk rätt Chydenius s. 206.
[279]) Så Büsing s. 155 f.

märkas, att rättsskyddet för att på ett rationellt sätt bereda omsättningstrygghet måste inträda vid en tidigare tidpunkt. Vidare är det med registreringens form och karaktär i svensk rätt alldeles oförenligt att tillägga den någon som helst verkan utan avstående från invändningar, vilket med tillräcklig tydlighet framgår av vad i tidigare sammanhang sagts angående betydelsen av inregistrering i aktieboken enligt AL och den rättshistoriska utvecklingen i avseende på aktietransport.

I motsats till kontraktsteorien synes den tyska åsikten, att aktieförvärvarens rätt är självständig på grund av att aktieöverlåtelse icke är en cession utan en egenartad succession, ha vunnit genklang i svensk doktrin, nämligen hos Hagströmer, som — i nära anslutning till Renaud — förklarar, att aktierätten »fullständigt» övergår på förvärvaren, som äger densamma med en »självständig» rätt, i följd varav den nye ägaren icke kan mötas med några å förre ägarens person grundade invändningar.[280]) Denna teori bygger emellertid på en numera i allmänhet övergiven uppfattning om »cessionens väsen såsom ett mandatum in rem suam».[281]) Nu brukar man ju vanligen fatta även fordringscessionen såsom en verklig övergång av rätten till cessionarien.[282]) Detta är ju dock en ren konstruktionsfråga, och att ur svaret på den deducera en skillnad mellan aktie- och fordringsöverlåtelse är givetvis förfelat. Det är ej heller annat än en petitio principii när man talar om att aktieförvärv på grund av själva sin juridiska natur i motsats till fordringsförvärv måste ge en självständig rätt.[283]) Den relation mellan förvärvares och överlåtares rätt, som gör det befogat och lämpligt att tala om rättighetens identitet, föreligger icke i lägre utan snarare i högre grad vid aktieförvärv än vid fordringsförvärv. Den nye aktieägaren har ju dock sin rätt endast och allenast därför att den förre aktieägaren överlåtit aktien till honom,[284]) vilket just är karakteristiskt för en ren kapitalassociation som ett aktiebolag, där delägarrättigheterna principiellt äro till antalet bestämda; i en personförening däremot behöver en medlems

---

[280]) Hagströmer s. 212.
[281]) Renaud s. 354.
[282]) Se t. ex. Lassen s. 538 ff med hänvisningar.
[283]) Jfr också Bergendals ovan vid not 240 citerade yttrande.
[284]) Jacobi s. 222. — Stundom framskymtar den uppfattningen, att kvittningsrätt är utesluten i fråga om utdelning, som bestämts efter den nye aktieägarens förvärv, på den grund att rätten till sådan utdelning aldrig tillhört den förre aktieägaren utan såsom fordringsrätt uppstått i förvärvarens hand, i följd varav den för kvittningsrätt erforderliga *ömsesidigheten* icke skulle föreligga. Antagligen ligger ett sådant resonemang under hovrättens dom i målet N. J. A. 1916 s. 45. Häremot kan emellertid invändas, att dividendrätten dock är grundad i aktierätten såsom en åtminstone eventuell fordran; ett sådant förhållande torde enligt svensk rättsuppfattning involvera kvittningsrätt. Jfr Rabenius i T f R 1919 s. 6 ff, samt ang. legotagares kvittningsrätt mot ny ägares anspråk på senare legoavgifter — vilka ju ej heller bestå såsom aktuella fordringar utan allenast ha sin grund i legoavtalet och först genom brukandet aktualiseras — nedan s. 79 med hänvisningar. — Jfr även Hahnloser s. 101 med hänvisningar.

utträde och en annans inträde icke ha något samband med varandra: en ny medlem kan intas utan att hans rätt på något vis härleder sig från eller står i samband med någon tidigare medlemsrätt.[285])

Dessa anmärkningar drabba ej den av många tyska författare omfattade meningen, att aktierättigheterna äro genom bolagets författning fixerade storheter och därför ej röna inflytande av tidigare aktieägares personliga förhållande till bolaget. Denna mening innehåller en riktig kärna men är till sin betydelse mycket begränsad.[286]) Riktigt är att författningen utgör grundvalen för bolaget och därmed för aktierna. Genom att författningen å ena sidan bestämmer de medlemsrättsliga begränsningar, som varje aktieägare är underkastad, å andra sidan de medlemsrättsliga befogenheter, som tillkomma honom, fastlägger den hela bolagets inre struktur. En enskild aktierätt kan därför icke förändras utan att bolagets organisation rubbas, men en organisationsändring kan blott ske genom författningsändring i vederbörlig ordning, icke genom överenskommelse mellan bolaget och en enskild aktieägare. En sådan överenskommelse (t. ex. att aktieägaren ej skall begagna sin rösträtt) kan på sin höjd grundlägga en obligatorisk förpliktelse för den aktieägare, som ingår överenskommelsen. Klart är nu att vid aktieförvärv aktierätten också i förvärvarens hand har sitt av författningen fixerade innehåll,[287]) samt att obligatoriska förpliktelser av nyss angivet slag icke utan vidare övergå på honom.[288]) Men däremot följer ej av författningens nu beskrivna betydelse för aktierätten att bolaget icke kan göra gällande invändning om att aktierätten är ogiltig eller upphört, och icke ens lär man kunna säga, att kvittningsrätt för bolaget mot en senare aktieägare med motfordran hos en tidigare — där förutsättningar för kvittning vid cession i övrigt äro förhanden — skulle beröra själva aktierätten såsom en av författningen fixerad storhet och därmed ingripa i själva bolagets struktur. Många författare anse ju nu också att bolaget — där ej någon särskild omständighet, såsom aktiebrevets negotiabilitet, föranleder något annat — kan mot ny aktieägare göra gällande in-

---

[285]) Denna motsättning får ett yttre uttryck däri, att det moderna aktiebolagets aktieböcker föras efter *realfolieprincipen*, d. v. s. varje *aktie* (eller aktiebrev) har sitt upplägg, under det att i en personförening naturligtvis *personalfolieprincipen* är den rätta. Kostanecki s. 28 ff. Vidare framträder aktiens karaktär av en trots växling av aktieägarens person bestående rättighet däri, att ett och samma aktiebrev tjänar att i olika aktieägares händer dokumentera delägarrätten. Betecknande är att i England, där aktiebolaget ännu i icke ringa grad har karaktär av personförening — Schuster s. 328 —, personalfoliesystemet ännu härskar och aktiedokumenten ej cirkulera.

[286]) Detta förbises när man, som Brodmann § 222[2] a), förklarar negotiabiliteten sakna betydelse för både namn- och innehavaraktier.

[287]) Att en förvärvare därför ej heller kan få *större* rätt än enligt författningen, se nedan.

[288]) Annorlunda Augdahl s. 308, som förutsätter att dylik överenskommelse har verkan mot förvärvare, såvida han ej kan åberopa godtrosförvärv av aktiebrev.

vändningar i allmänhet på grund av förhållandet till tidigare aktieägare,[289]) och mycket väl kunde bolaget tänkas äga möjlighet därtill enligt positiv rätt.[290]) Ifrågavarande teori kan därför icke leda till det resultat, vartill den väl dock närmast syftat, nämligen avskärande av kvittningsinvändningar mot utdelning o. d.

Kan alltså ingen av de nu berörda teorierna grunda skydd för aktieförvärvare ens mot kvittningsinvändningar så förtjänar det — innan frågan om aktiebrevets negotiabilitet upptas — undersökas, om ej i svensk rätt den i AL § 52 uttryckligt uttalade principen om aktiens omsättbarhet måste leda till en begränsning av bolagets rätt till kvittning med hänsyn därtill, att en oinskränkt sådan rätt de facto skulle kunna eludera omsättbarheten. Förbudet mot att (utöver i särskilt medgivna avseenden) inskränka akties överlåtbarhet inkom i svensk rätt genom 1895 års lag, § 28. Varken då eller senare synes någon motivering till förbudet ha givits, men fastställande av regelns praktiska syfte är naturligtvis här som eljest oundgängligt för regelns rätta tillämpning. Såsom skäl för akties fria överlåtbarhet brukar man åberopa den omständigheten, att aktiebolaget till sin natur är en kapitalförening med ringa eller ingen vikt lagd på delägarnas person, samt att det insatta kapitalet icke av insättaren-aktieägaren kan utbrytas utan är bundet, så länge bolaget består, varför han i gengäld bör kunna lösgöra sitt kapital genom att föryttra aktien.[291]) En minst lika viktig synpunkt är den, att den enskilde aktieägaren i stor utsträckning är underkastad majoritetens bestämmanderätt och därför som ett yttersta värn mot majoritetsförtryck bör äga möjlighet att genom aktiens överlåtelse dra sig ur spelet.

Om nu dessa grunder uppbära förbudet i AL § 52, så måste detsamma rikta sig mot ej blott bestämmelser i bolagsordningen utan även bolagsstämmobeslut och privata avtal mellan bolaget och aktieägare, utgående på inskränkning i rätten att förfoga över aktien.[292]) Men ratio legis

---

[289]) Staub § 223[12], Jacobi s. 277, Cosack s. 774, Bohne: Die rechtliche Natur der Aktienurkunde bei Entstehung und Übertragung des Aktienrechts unter besonderer Berücksichtigung nichtiger Aktienurkunden. Diss. Greifswald 1914, s. 68, Augdahl s. 307.

[290]) Så kan sägas vara fallet, *realiter sett,* med det engelska *lien*-institutet. Till säkerhet för fordringar av alla slag mot en aktieägare har bolaget — i Skottland utan, M'Neil s. 58 f, men i England endast med stöd av bolagsordningen, Schuster s. 329, Topham s. 120, — »a first lien on the shares». Denna rätt är visserligen närmast konstruerad som en inskränkning i aktiernas omsättbarhet, som en »retentionsrätt», i det att bolaget, så länge dess fordring ej betalats, kan vägra att registrera ny aktieägare. Men i realiteten är det fråga om en kvittningsrätt, vilket framträder om man betraktar förutsättningarna för *lien:* rättigheten kan göras gällande även i fråga om utdelning å aktien *men icke för fordringar, som uppkommit efter det bolaget fått meddelande om överlåtelsen.*

[291]) Se Köersner s. 1 med hänvisningar i not 1.

[292]) För att upprätthålla effektiviteten av förbudet mot att inskränka akties överlåtbarhet torde det vara nödvändigt, att i alla fall anse avtal av detta slag verkningslösa i förhållande till förvärvare, även om avtalet skulle uppbäras av fullt

kräver mer än så. En akties överlåtbarhet skulle kunna praktiskt taget omintetgöras eller väsentligt försvåras även på annat sätt än genom direkt på inskränkning i omsättbarheten utgående bestämmelser. Sålunda skulle en oinskränkt rätt för bolaget att emot ny aktieägares krav på utdelning etc. kvitta genfordringar mot tidigare aktieägare kunna innebära högst avsevärda hinder för aktiernas omsättbarhet. En belysande jämförelse kan här göras med frågan om arrendators resp. hyresgästs kvittningsrätt efter överlåtelse av egendomen, vilken rätt ju är begränsad av 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom, 2 kap. 30 §, 3 kap. 133 §. Lagstiftaren har här funnit sig nödsakad bryta »den strängt personliga karaktären av arrendeförhållandet — — — — — för att icke äventyra säkerheten vid omsättningen av fastigheter».[293]) »Möjligheten att på något så när fördelaktigt sätt kunna avhända sig en sak är så väsentligt betingad av att ägaren kan skaffa sin köpare intäkterna av denna, att befogenheten härtill måste antagas vara honom förbehållen, även om saken är utlegd; han måste ha rätt att sälja egendomen med de av densamma efter avhändelsen fallande legoavgifterna, utan att förvärvaren kan mötas med motfordringar på ägaren, som icke stå i förbindelse med legoförhållandet», säger Lassen.[294]) Kräver sålunda hänsyn till fastigheters omsättbarhet, att den civila avkastningen icke kan bortkvittas med fordringar hos tidigare ägare, så måste det också kunna sägas, att rätt att på motsvarande sätt bortkvitta avkastningen av en aktie icke står i överensstämmelse med förbudet mot inskränkning av akties överlåtbarhet och syftet med detta förbud. En begränsning av bolagets kvittningsrätt synes på denna grund böra antas.[295]) [296])

Även om nu enligt det sagda ett visst skydd tillkommer aktieförvärva-

---

lojala intressen. (Huruvida även de obligatoriska verkningarna av dylika avtal böra inskränkas för det fall, att avtalets verkliga syfte är att kringgå förbudet mot att göra aktie oöverlåtlig måste här lämnas därhän.) — På samma sätt som avtal av nu berörd beskaffenhet bör man betrakta liknande överenskommelser mellan aktieägare inbördes, s. k. konsortieavtal. Dessa böra sålunda icke tillerkännas verkan mot förvärvare. Skarstedt s. 116 f, Fischer s. 144 not 4, Cook s. 349, vidare om konsortieavtal Staub § 317[8].

[293]) Lagberedningens förslag till jordabalk I (1905) s. 160 ff.

[294]) Lassen s. 756.

[295]) Belysande för hur en kvittningsrätt anses hämma omsättbarheten är att aktier i engelska bolag, vilka i bolagsordningen infört bestämmelse om *lien,* icke noteras på börsen i London, Schuster s. 329 not 3. — Närmare om kvittningsrättens begränsning nedan s. 103 ff.

[296]) Även vid löpande skuldebrev har gäldenären oberoende av ny borgenärs goda tro icke rätt att kvitta med genfordran hos tidigare borgenär, Eschelsson s. 217 f, Rabenius i T f R 1918 s. 362. Eschelsson antar att ett av gäldenären gjort *förbehåll* om kvittningsrätt likväl har verkan, såframt godtrosförvärv ej inträder. Även om detta är riktigt, så gäller ej motsvarande i fråga om aktier. Kvittningsrättens bortfallande vid löpande skuldebrev kan nämligen ej bero därpå, att omsättbarheten av ett skuldebrev ej får avtalsenligt inskränkas — ty så kan otvivelaktigt ske. Syftet måste i stället vara det, att *när* skuldebrevet för förvärvaren framträder såsom ett omsättningsobjekt utan restriktioner, den ovisshet angående värdet, som skulle följa av kvittningsrätt, bör elimineras. Jfr Eschelsson s. 218.

ren, är detta långt ifrån fullständigt: det gäller blott mot vissa kvittningsinvändningar och ej alls mot invändningar att aktierätten icke giltigen uppkommit eller icke längre består, att själva aktiebrevet är ogiltigt eller att något konkret förmögenhetsrättsligt anspråk konsumerats. Skall ett vidsträcktare rättsskydd beredas förvärvaren, lär detta näppeligen kunna ske på annat sätt än genom att tillägga aktiebrevet negotiabilitet. Som av den lämnade översikten framgår är tendensen därtill i utländsk rätt påtaglig: negotiabilitetsprincipen är antagen i de oss i rättsligt avseende så närstående länderna Danmark och Norge samt — åtminstone i viss utsträckning — i Holland, och även i Tyskland anse inflytelserika författare principen gälla. I Frankrike (resp. Belgien) och Italien är *aktiedokumentet* ej ett cirkulerande papper, men när man ofta förklarar själva aktierna vara negotiabla på samma grunder som negotiabla dokument, är man tydligen reellt mycket nära principen om aktiebrevets negotiabilitet. Beträffande anglosachsisk rätt slutligen står man väl i England och Skottland teoretiskt kvar på den ståndpunkten, att namnaktiebrevet blott är en vanlig bevisurkund, men estoppel-reglernas tillämpning skapar ett rättsläge, som — efter vad det nordamerikanska aktiebrevets utveckling mot att bli ett *negotiable instrument* utvisar — naturligt och utan svårigheter leder över till negotiabiliteten. Den starka resonans negotiabilitetsprincipen eller någon därmed jämförlig grundsats sålunda äger i rättsuppfattningen över praktiskt taget hela den västerländska kulturvärlden, är naturligtvis i och för sig ett fullgiltigt skäl till att ställa sig kritisk mot den svenska doktrinens ur praktisk synpunkt otillfredsställande antagande, att blott innehavaraktien och icke namnaktien kan tillerkännas negotiabilitet.

Detta antagande grundar sig tvivelsutan på det resonemanget, att aktiebrevets *innehavarklausul* medför analogisk tillämpning av de för andra negotiabla papper, särskilt löpande skuldebrev, givna reglerna samt att innehavarklausulen också är nödvändig för en sådan analogi. Är detta resonemang oantastligt?

När man ställs inför frågan om analogisk tillämpning på andra dokument av reglerna för löpande skuldebrev måste man undersöka av vilka grunder rätten anknutit dessa regler till innehavarskuldebrevet. Man möter därmed problemet om det löpande skuldebrevets »natur» eller »förklaring», ett problem, som berett jurisprudensen oändliga mödor. Gentemot de framförallt i tysk och senare även i fransk litteratur framställda otaliga negotiabilitetsteorierna, som oftast äro — för att tala med en italiensk författare — enbart bisarra, står svensk rättsuppfattning i allmänhet helt främmande[296a]) och någon nödvändighet att närmare skärskåda dem här föreligger därför knappast. Som ett generellt omdöme

296a) Eschelsson s. 51.

om de flesta av dem kan man säga, att de innebära det på förhand till misslyckande dömda försöket att härleda utställarens ovillkorliga bundenhet gentemot godtrosförvärvare direkt ur utställarens vilja; problemet är ju just att förklara bundenhet *i strid mot* hans vilja. Det gamla metodfelet att i en på sin höjd såsom deskription riktig konstruktion se en slags rättsproducerande verklighet vidlåder också många av dessa teorier. I svensk doktrin ha två olika betraktelsesätt anlagts på det löpande skuldebrevet. Enligt flera inflytelserika författare förklaras negotiabiliteten därmed att den i skuldebrevet gjorda utfästelsen är omedelbart (eller direkt) riktad till innehavaren av skuldebrevet (eller har en självständig riktning mot innehavaren, resp. mot innehavare i god tro).[297]) I opposition mot denna åsikt — som i det följande i brist på bättre namn kommer att kallas *utfästelseteorien* — har Eschelsson gjort gällande, att negotiabiliteten icke beror på beskaffenheten av den i skuldebrevet nedlagda utfästelsen; det löpande skuldebrevet skiljer sig enligt Eschelsson endast därigenom från det icke löpande, att gäldenären i det förra »uttryckligen givit sitt samtycke till den på detsamma grundade fordringsrättens överlåtande. Beträffande den på ett dylikt skuldebrev grundade fordran har så i lag bestämts, att den skall vara föremål för ett godtrosförvärv med allt vad därav följer beträffande ett sådant objekt som en fordringsrätt, d. v. s. den skall kunna vara föremål för ett godtrosförvärv såväl vad beträffar själva fordrans existens och beskaffenhet, som vad beträffar fel med avseende på den möjligen existerande fordrans förvärv från föregående innehavare av densamma. Den djupast liggande grunden till dessa lagens bestämmelser är att söka i den ekonomiska omsättningens krav.»[298])

Mot Eschelssons starka betonande av det positivistiska i reglerna för det löpande skuldebrevet kan nog anmärkas, att negotiabiliteten står i alltför intimt samband med modern rättsåskådning och praktiska behov för att nödvändigt vara beroende av uttryckligt lagstöd samt att negotiabiliteten också historiskt visat sig i olika rättssystem tränga igenom även utan lagens hjälp. Eschelsson kan nu ej heller ha menat, att negotiabilitet endast skulle kunna tillerkännas de dokument, för vilka »så i lag bestämts». Men för avgörandet av vilka andra dokument, som äro negotiabla, ger Eschelssons åsikt ingen ledning och så tillvida ligger det något ofullbordat i den;[299]) en negotiabilitetsteoris första uppgift

---

[297]) Se Norling s. 189, Trygger Skriftliga bevis 2 uppl. (1921) s. 141 f, Kommentar till utsökningslagen 1 uppl. s. 545 f, Ekeberg Om växelförpliktelses uppkomst etc. (1905) s. 9, 16. Jfr vidare Eschelsson s. 89 f.

[298]) Eschelsson s. 72, 85.

[299]) I förordet till Eschelssons arbete — vilket ju utgivits efter hennes död — upplyses, att Eschelsson enligt vad vissa i manuskriptet förekommande men av utgivaren uteslutna anteckningar utvisade, icke ansett sin teori om det löpande skuldebrevet fullständigt utarbetad. — Jag har med anledning därav gjort forskningar efter manuskriptet, vilket emellertid tyvärr tycks vara förkommet.

måste dock vara att ge grunden för bestämningen av negotiabilitetens utsträckning i rättssystemet. Denna uppgift kan däremot utfästelseteorien sägas fylla genom att hänvisa till ett dokuments »riktning» till senare innehavare såsom negotiabilitetens grund. Emellertid är utfästelseteorien lika litet som de i utländsk doktrin icke sällsynta teorierna om skuldlöftets riktning ad incertam personam och liknande[300]) hållbar såframt den söker förklaringen i utställarens i skuldebrevet manifesterade vilja såsom sådan; just detta har väl Eschelsson med sin kritik mot utfästelseteorien framför allt velat hävda.[301]) Men åtminstone för nu gällande svensk rätts del behöver teorien ej heller bygga på gäldenärens vilja, då ju hos oss ett löftes giltighet icke är beroende av löftesgivarens »verkliga vilja»: viljeteorien ligger icke till grund för vår rättshandlingslära. I full överensstämmelse med våra allmänna avtalsrättsliga grundsatser står därför, att det enligt utfästelseteorien till senare innehavare riktade löftet kan bli bindande, även om det icke uppbäres av löftesgivaren-utställarens verkliga vilja.[302]) [303])

[300]) Om dylika teorier se t. ex. Jacobi s. 249 ff.

[301]) Se t. ex. Eschelsson s. 73 f, 78.

[302]) Nordling utgår ju från sin allmänna tillitsteoretiska uppfattning. Ekeberg a. a. s. 11 anser väl »allt tal om tillitsteori här böra få vika». Detta uttalande bygger emellertid på då gällande rätts inskränkningar i det skydd, som enligt en tillitsteoretisk uppfattning bort tillkomma godtroende förvärvare, vilka inskränkningar genom 1915 års avtalslagstiftning bortfallit. Hur det än må förhålla sig med berörda inskränkningars förenlighet eller oförenlighet med tillitsteorien så måste dock vidhållas, att skuldebrevets riktning mot senare innehavare icke, därest gäldenärens förhållande till denne skall bedömas enligt viljesdogmen, förklarar negotiabiliteten.

[303]) Med utfästelseteoriens inpassande i en tillitsteoretisk avtalslära förfaller också Eschelssons anmärkning s. 90 ff, att teorien icke skulle kunna förenas med rättsreglerna angående invändningar på grund av rättsfakta, som i förhållandet mellan gäldenären och tidigare borgenär upphävt eller inskränkt en »felfri» utfästelse. Om utfästelsen verkligen hade en »självständig riktning» mot ny innehavare, så skulle, menar Eschelsson, denne alltid stå obunden av vad tidigare borgenär gör och låter: något rum för god eller ond tro med avseende därå skulle då överhuvud taget ej finnas. I och med det att man låter en borgenärs åtgärder bliva — frånsett god tro — av betydelse för ny borgenärs rätt, skulle man ha »ryckt bort grunden för allt tal om någon dennes *självständiga fordringsrätt* på grund av utfästelsen», Eschelsson s. 91, jfr också Jacobi s. 251. Genom denna kritik skulle utfästelseteorien vara till fullo vederlagd, om den i skuldebrevet nedlagda förklaringen måste bedömas med hänsyn till förhållandena vid *samma* tidpunkt, vare sig det gäller förste eller senare innehavares rätt. Men detta är ingalunda givet. En sträng viljeteori skulle väl kunna sätta den tidpunkt, med hänsyn till vilken viljeförklaringens verkningar skola bedömas, i relation enbart till tidpunkten för den förklarandes viljeyttring, men ur tillitsteoretisk synpunkt måste man räkna med en tidpunkt, som sammanfaller med eller följer efter ögonblicket för viljeförklaringens inträngande i mottagarens medvetande: först efter detta ögonblick kan det ju bli fråga om någon tillit hos honom. Har nu efter viljeförklaringens avgivande men innan den kommit till mottagarens kännedom inträffat något förhållande, som enligt allmänna regler upphäver bundenheten vid en utfästelse, kan mottagaren icke med kännedom om nämnda förhållande vinna någon rätt på grund av viljeförklaringen. Av 39 § avtalslagen framgår också att, där en persons goda tro är av betydelse för en rättshandlings giltighet, den goda tron principiellt skall avse förhållandena då »rättshandlingen blev honom kunnig». Om man nu vill i det löpande skuldebrevet se en till senare förvärvare riktad förklaring, måste följden enligt gällande avtalsregler

Även om man sålunda tar hänsyn till vår avtalsrätts tillitsteoretiska principer är det emellertid icke fullt korrekt eller i varje fall icke tillräckligt att säga, att det löpande skuldebrevet är direkt eller omedelbart riktat till senare innehavare, så att denne äger en självständig rätt på grund av utfästelsen. En sådan rätt tillkommer ju nämligen blott den, som i god tro åtkommer papperet genom ett omsättningsförvärv. Det är icke någon önskan att komma i kontakt med eller gynna senare innehavare i och för sig, som föranleder utställaren att förse papperet med en innehavarklausul, utan vad han åsyftar, eller rättare sagt vad han på grund av innehavarklausulen kan antas åsyfta, är att papperet skall bli ett värdefullt omsättningsobjekt och därigenom lättare eller fördelaktigare kunna »placeras»; genom detta syfte bestämmes skuldebrevets riktning. En närmare undersökning av denna tankegång leder ned till vad som är den bärande grundvalen för utfästelseteorien och klarlägger därmed hur teorien bör formuleras.

Frågan till vem ett löfte skall anses riktat är avhängig av ett annat spörsmål: vad är löftets funktion i rättslivet?

Vårt förmögenhetsrättssystem bygger ju på satsen, att varje (vuxen, normal) individ är bäst skickad att själv tillgodose sina intressen och därför själv bör inom rättsordningens ram ta initiativet för vinnande av de förändringar i fördelningen av nyttigheter, som han finner erforderliga eller önskvärda för sin behovstillfredsställelse. Löftet är ett instrument för åstadkommande av sådana förändringar, och sin funktion i detta avseende fyller löftet genom att hos en eller flera andra personer utlösa ett för löftesgivaren förmånligt handlande. För att löftet skall uppnå denna effekt måste det hos löftesmottagaren väcka en förväntning om att löftet skall uppfyllas — vilket ju är dettas naturliga mening[304]) — ty först därigenom kan löftet förmå löftesmottagaren till den »motprestation», som löftesgivaren eftersträvar. Att skapa och skydda denna för den rättsliga samfärdseln nödvändiga löftestilltro hör till avtalsrättens viktigaste uppgifter, och den genom 1915 års avtalslag åtminstone i huvudsak sanktionerade tillitsteoriens bärande syfte är just att stärka den all-

---

bli, att verkan av denna förklaring i förhållande till den godtroende förvärvaren bedömes efter förhållandena icke vid skuldebrevets utgivande till förste borgenären utan vid en senare tidpunkt, då skuldebrevets riktning mot senare innehavare på något sätt aktualiseras mot den förvärvare, varom det är fråga. Har sålunda före sistnämnda tidpunkt inträffat något förhållande av beskaffenhet att enligt allmänna regler upphäva gäldenärens förpliktelse (betalning, avbetalning, eftergift etc.), så blir detta av betydelse för förvärvare i ond tro. — I fråga om invändningar mot den giltiga *uppkomsten* av fordringen synes man i nordisk litteratur ense om att en förvärvares goda tro bör extingvera samma invändningar som en vanlig löftesmottagares, se Eschelsson s. 208, Lassen s. 592 ff. Med denna princip överensstämmer nu också stadgandet i Up. 10: 2.

[304]) »The nature of a promise is to create an expectation in the person to whom it is made», säger den kände engelske juristen Pollock.

männa löftestilliten genom att låta löftesgivaren bli bunden även i många fall, då löftet icke överensstämmer med hans verkliga vilja: detta är ändamålet med bestämmelserna i avtalslagen §§ 29—33.[305])

Är sålunda löftets funktion att väcka tillit måste »den, till vilken förklaringen är riktad» (avtalslagen § 32 st. 1, jfr även uttrycket »den, gentemot vilken rättshandlingen företogs», i §§ 28—31 och 33) och på vars goda tro det alltså kommer an, vara just den person, vars tilltro till löftet erfordras för att det skall fullgöra sin funktion, d. v. s. — då löftesgivaren anses själv böra få avgöra, vilket mål han vill vinna med löftet som medel — den person, vars tillit han kan antas ha velat väcka genom sitt löfte. Vem denna person i det särskilda fallet är måste avgöras genom en tolkning av löftet efter de regler, som gälla för tolkningen av löftet i andra avseenden. Någon svårighet kan denna tolkning icke vålla vid det vanliga muntliga löftet inter presentes, men löftet framträder icke alltid i denna enkla form utan stundom också på ett sådant sätt, att löftesmottagaren icke är lika omedelbart angiven — varpå fullmakten och den offentliga utfästelsen kunna bjuda exempel — och löftets riktning måste då bestämmas genom en tolkning, som går ut på att avgöra vilken eller vilka personer löftesgivaren, objektivt bedömt, kan antas ha velat förmå till ett visst handlingssätt på grund av tilltro till löftet. Vid det löfte, som tar sig uttryck i ett skuldebrev (eller liknande dokument), är nu naturligtvis den förste borgenären löftesmottagare i första hand: det är honom utställaren söker förmå till en motprestation. Härvid stannar det också om dokumentet blott är en bevishandling till förste borgenärens tjänst. Ges däremot dokumentet formen av ett löpande skuldebrev så tillkommer ett nytt moment i löftet. Innehavarklausulen åsyftar ej att stärka förste borgenärens tillit till att gäldenären skall fullgöra sin prestation till honom, ty i det avseendet ger klausulen icke borgenären större säkerhet; ur denna synpunkt är alltså klausulen meningslös för båda parterna. Dess syfte kan som antytts endast vara att göra papperet mera värdefullt genom att höja dess omsättbarhet, vilket åter endast kan ske genom att det i högre grad än en bevishandling skapar tilltro hos eventuella förvärvare. Den analogi, varpå utfästelseteorien bygger, får härmed sin principiella motivering. Liksom det vanliga muntliga löftet når sin effekt genom att väcka förväntning hos löftesmottagaren söker utställaren av ett löpande skuldebrev en bättre

---

305) När jag här och på andra ställen talar om tillitsteori åsyftas därmed blott den åsikten, att en allmän tillit till löften bör upprätthållas i omsättningens intresse och att man för detta ändamål måste i stor utsträckning förvägra löftesgivaren rätt att mot godtroende medkontrahent göra invändning om att löftet icke överensstämmer med löftesgivarens verkliga vilja. En allenast på detta sätt bestämd tillitsteori överensstämmer ju ostridigt med vår nu gällande avtalsrätt och beröres ej av tvisten om prioritetsförhållandet mellan rättsreglerna om löftets bindande kraft och löftestilliten. (Härom senast Lundstedt: Obligationsbegreppet. Förra delen. 1929. s. 128 ff.)

effekt av sitt skuldlöfte genom att, i avsikt att göra papperet ägnat för omsättning, låta detsamma appellera till tredje man och stimulera hans intresse av att förvärva skuldebrevet. Med hänsyn härtill är det en välmotiverad analogisk användning av reglerna för det vanliga löftet, som får uttryck genom satsen, att det löpande skuldebrevet kan anses riktat till senare förvärvare, vilkas tilltro till det i dokumentet nedlagda löftet är nödvändig för att ge skuldebrevet dess speciella omsättbarhet; skälen till att genom rättsregler skapa och skydda löftestilltro äro i båda fallen desamma. Och i enlighet härmed bör utfästelseteorien formuleras så, att det löpande skuldebrevet framstår såsom speciellt avsett att vara ett omsättningsobjekt och därför kan sägas vara riktat till omsättningens representanter, senare förvärvare.[306]) [307])

---

[306]) Ett indirekt stöd för det sagda lämnar även Jacobi. I polemik mot teorierna om papperets riktning till tredje man, ad incertam personam etc., säger han (s. 254): »Von einer Haftung aus dem Willen kann also keine Rede sein. Will man aber zutreffend behaupten, dass für diese Erklärung dem Dritterwerber gegenüber die reine Erklärungstheorie gelte, so bleibt die Frage nach dem Warum aber noch zu lösen.» [Jfr Neubecker Haftung für Wort und Werk (1910) s. 28.] — Att lösa denna fråga möter ju för svensk rätt ingen svårighet; det är samma avtalsteori som tillämpas i vår avtalsrätt i allmänhet, som kommer till användning på utfästelsen i ett negotiabelt dokument. — Att Jacobis egen åsikt likväl bottnar i samma grundtanke som utfästelseteorien se nästa not in fine.

[307]) I utfästelseteorien ligger, att godtrosförvärvaren icke vinner rätt allenast på grund av sin goda tro: denna skall äga ett adekvat stöd i ett dokument, som härrör från gäldenären. För att genom en persons tillit skall skapas en förpliktelse för en annan måste nämligen av naturliga hänsyn till denne senare såsom allmän regel fordras, att han genom något sitt handlande — åtminstone ett negativt sådant — skall ha skapat en sådan grundval för tilliten, att denna senare just med hänsyn därtill framstår såsom befogad. Det är denna kausalrelation mellan den berättigades tillit och den förpliktades handlande, som skänker det i och för sig individualistiska i en persons krav på skydd för sin tillit den prägel av rättfärdighet, varpå varje livskraftig rättsregel måste bygga. Sett från den handlandes synpunkt blir hans förpliktelse motiverad genom regeln, att envar bör handla på egen risk. Gierke: Deutsches Privatrecht 2 (1905) s. 111 f, Hübner s. 561 f, Neubecker: Haftung für Wort und Werk (1910) s. 5 f, 185 ff, Gounot: Le princip de l'autonomie de la volonté en droit privé (1912) s. 167 f, Nordling s. 193. — Utfästelseteoriens grundtanke visar sig sålunda som en naturlig och rättspolitiskt önskvärd kausalrelation mellan utställarens handlande och en senare borgenärs tilltro till det genom handlandet uppkomna skenet av ett till honom riktat löfte. Denna sats är ett utslag av en i moderna rättssystem i allmänhet tydligt framträdande tendens att låta en person svara för ett av honom tillskapat sken som om detta vore verklighet. Denna tendens ligger väl under exempelvis den engelska rättens *estoppel*-lära. (Om ett speciellt fall i engelsk rätt, då »skenet blir verklighet på bekostnad av dem, som medverkat till detta», se Bergman s. 72 ff.) — I holländsk rätt kommer enligt van der Heyden s. 38 f i ett stort antal lagbestämmelser till uttryck den tanken att tredje man »te goeder trouw, met inachtneming van de regelen van voorzichtigheid, die het verkeer eischt, zijn afgegaan op een schijn, door anderen gewekt, dan verdienen zij bescherming tegen de gevolgen zelfs der waarheid, die hun niet kenbaar was. Het nadeelig gevolg der onwaarheid zal niet te hunnen laste moeten komen, maar ten laste der anderen, die nauwer dan zij betrokken waren bij de aanleiding van hun vertrouwen.» Denna tanke är nu obestridligen särskilt fruktbärande just för den rättsliga bedömningen av de många dokument, som det nutida affärslivet begagnar sig av till kredit- och omsättningsobjekt. Så fortsätter också Heyden a. st. — berörande en föreskrift i 1925 års holländska förslag till aktiebolagslag (nuvarande art. 38 d) —: »Deze gedachte ———— heeft de ontwerper terecht ook hier toepasselijk geacht. De naamloze vennotschap immers,

Beträffande nu andra dokument än skuldebrev har det sagda den konsekvensen, att alla papper, som i likhet med det löpande skuldebrevet framstå såsom särskilt avsedda för omsättning, också böra vara negotiabla. Det kan emellertid naturligtvis icke vara nog med ett subjektivt antagande från en förvärvares sida, att utställaren velat göra dokumentet till ett för omsättning speciellt avsett sådant, utan dokumentet måste objektivt sett ge stöd för ett dylikt antagande. Så kan naturligtvis vara fallet först och främst om dokumentet självt innehåller den vanligen just på omsättbarheten särskilt riktade innehavarklausulen. Men liksom en sådan klausul inte alltid kan vara tillräcklig — vilket strax skall närmare utvecklas — kan den ej heller alltid vara nödvändig; man måste här som vid tolkning av löften i allmänhet ta hänsyn ej blott till skuldebrevets ordalydelse »utan till samtliga omständigheter, som kunna vara av betydelse för ett riktigt bedömande av dess innebörd».[307a]) Detta måste leda till att även ett namndokument framstår som avsett för omsättningen, om namndokument av detta slag enligt allmänt bruk i affärslivet faktiskt behandlas som negotiabla, för omsättning avsedda papper — vilket tar sig uttryck däri, att de i större utsträckning gå i omsättning samt att förvärvare icke bruka och ej heller för att anses såsom normalt försiktiga behöva göra några efterforskningar

---

die stortingskwitanties stelt of neerlegt in *aandeelbewijzen, die voor omgang in het verkeer bestemd zijn* (kurs. här) is er nader aan toe, de schade, welke daaruit kan ontstaan, te lijden, dan derden die te goeder trouw op een dergelijke verklaring mochten zijn afgegaan.» — Samma idé går igen i fransk litteratur, se t. ex. Lacour nr 1066: »dans toute émission d'un titre de crédit il y a un appel fait à la foi publique»; jfr Pic II s. 66 not 2: »nous sommes ici dans un de ces cas où, quelque opinion que l'on professe sur l'ensemble du système l'on doit admettre que la croyance crée le droit — — —.» Och av särskilt intresse i detta sammanhang är en omsättningspappersteori, som träder fram i nyare tysk doktrin. I motsättning till de många tidigare konstruktionerna, särskilt den högeligen konstlade kreationsteorien, hävdar denna, att förpliktelsen enligt ett omsättningspapper såsom andra förpliktelser i regel vilar på ett kontrakt och senare borgenärers rätt på ett förvärv av tidigare innehavares rätt. Men för abnorma fall, då intet kontrakt föreligger, eller då överlåtarens rätt är inskränkt eller har upphört, utan att detta framgår av papperet, träda i verksamhet två i tysk rätt i viss omfattning erkända principer: Veranlassungs- och Rechtsscheins-principerna. Dessa gälla på alla rättsområden »så långt den objektiva rätten erkänner det». Efter den förra är var och en ansvarig för sina åtgöranden, såvida de »als wirksam gewollte Handlungen in Betracht kommen». Har man nu genom en sådan handling skapat ett sken av en mot sig riktad rätt, blir man enligt den senare principen bunden såsom om skenet vore verklighet. Jacobi s. 255 ff, Herbert Meyer: Das Akzept. Berlin 1918, s. 21. Rechtsscheinsprincipen, som historiskt låter leda sig tillbaka till det gamla germanska institutet Gewere (Brütt: Die abstrakte Forderung nach deutschem Reichsrecht. Berlin 1908, s. 212, Cosack und Mitteis s. 447 ff, Hübner s. 560 ff) och i nutiden har sin mest bekanta yttringsform i reglerna för besittning av lös sak och det tyska fastighetsbokväsendet, får på detta vis sin tillämpning även på obligatoriska rättigheter. — Här är icke platsen att granska denna teoris historiska och positiva förutsättningar i tysk rätt; allenast må dess nära överensstämmelse med utfästelseteorien påpekas. Även enligt denna fordras »Rechtsschein» — skuldebrevet såsom grund för förvärvarens goda tro, såsom tillitsbas — och »Veranlassung» — skuldebrevets härrörande från den däri uppgivne utställaren. Jfr även nedan not 335 och s. 111 ff.

307a) Almén s. 177.

angående utställarens eventuella invändningar mot tidigare innehavare[308]) — samt utställaren såsom normalt förståndig och försiktig man måste ha känt till detta bruk. I så fall kan han nämligen också antas ha räknat därmed och velat tillgodogöra sig det därav följande större värdet hos papperet. I ungefärlig överensstämmelse med det sagda brukar nu också principen för bestämmande av vilka handlingar, som äro negotiabla, formuleras i dansk doktrin[309]) och åtminstone i det närmaste samma princip gäller väl i norsk rätt, där ett papper brukar sägas kunna bli negotiabelt genom sedvana.[310])

Ej heller i Sverige är ju nu rättsuppfattningen den, att negotiabilitet icke annat än på grund av lag kan tillkomma ett papper, utan vissa dokument, som äro ställda till innehavaren (eller, vad därmed kan vara att jämställa, sakna uppgift om vem som är berättigad) anses vara negotiabla.[311]) Då nu emellertid icke alla innehavarpapper gärna kunna tillerkännas negotiabilitet utan stundom måste vara blotta legitimationspapper, så står man i allt fall inför nödvändigheten att bestämma den princip, efter vilken man skiljer negotiabla och blott legitimerande innehavarpapper. Någon annan princip lär svårligen kunna uppställas — och har icke heller formulerats — än den, som låter det bero på bruk och uppfattning i handelslivet.[312]) Beträffande namnpapper åter är utan tvivel den svenska rättens huvud-

---

[308]) Ett sådant handelsbruk kan bestå oberoende av en fastslagen regel om papperets negotiabilitet och man skulle därvid kunna tala om en allmän tillit till papperet, även om man förnekar, att löftestilltro över huvud kan existera, innan härtill syftande rättsregler uppehållas, jfr Lundstedt i not 305 a. a. s. 139 ff. En dylik allmän tilltro till papperet är naturligtvis i och för sig ett starkt skäl för att låta negotiabilitet inträda, men även här kan lämnas öppen frågan om prioritetsförhållandet mellan rättsregeln (negotiabilitetsregeln) och tilliten. Det är det faktiska, för en normalt förfaren utställare bekanta allmänna bruket av papperet såsom ett negotiabelt cirkulerande dokument, som på det i texten angivna sättet skapar förutsättningarna för analogien från det vanliga löftet i fråga om avvägningen mellan löftesgivares och mottagares intressen.

[309]) Skiftningar framträda i fråga om hur högt man skall ställa kravet på uppfattningen i handelslivet, se Lassen s. 629 f, Vinding Kruse i NJF XIV Bil. 2 s. 32.

[310]) Stang s. 41 ff, Hagerup s. 98 f, jfr Vinding Kruse a. st. Detsamma gäller i England, The laws of England II nr 965 ff, Curti s. 88. Nämnas kan också att 1925 års italienska förslag till handelslagbok, enligt vilket även namnpapper i stor utsträckning äro negotiabla, förklarar dokumenten negotiabla eller blott legitimerande allt eftersom de äro »destinati a circolare» eller ej, se ZAIP I s. 545. Om man emot den i texten uppställda principen skulle anmärka, att den gör gränsen mellan negotiabla och icke negotiabla dokument i praktiken osäker, så kan alltså svaras, att flera rättssystem, framför allt de med vårt så nära besläktade danska och norska, funnit principen ändamålsenlig. En viss obestämdhet följer f. ö. med all rättsutveckling, som ej sker i form av lagstiftning, men detta är icke något tillräckligt skäl att ställa sig avvisande mot den levande rättens utveckling. Den avgörande betydelse, som i den moderna handelsrätten tillkommer handelsbruk och sedvana, är ju f. ö. erkänd, t. o. m. i uttrycklig lag, se avtalslagens, köplagens, kommissionslagens första §§.

[311]) Se t. ex. Undén Sakrätt s. 27 f.

[312]) Jfr Undén Sakrätt s. 28, som framhåller att vissa märken, biljetter o. d. icke äro negotiabla när de »icke äro avsedda att överlåtas».

regel den, att uttrycklig lagbestämmelse är förutsättning för negotiabilitet. Härav skulle man kanske vilja dra den slutsatsen, att den nu ifrågavarande principen icke för namnpappers del är förenlig med positiv svensk rätt. Som ett säkerligen representativt uttryck för den svenska doktrinens uppfattning härutinnan kan anföras ett vid det senaste nordiska juristmötet fällt yttrande. I det av Vinding Kruse upprättade förslaget till lag om pant i lösöre och rättigheter sägs (§ 7) att med omsättningspapper förstås ett dokument, vartill det antingen på grund av lag eller på grund av en fast handelssedvana är knuten den verkan, att invändningar mot dokumentets giltighet och rättigheter över dokumentet i regel icke kunna framställas mot godtrosförvärvare. Vinding Kruse har härvid utgått från, att enligt *nordisk* rätt ett dokument kan bli negotiabelt, när det efter den allmänna uppfattningen i handelslivet är negotiabelt och faktiskt användes som sådant.[313]) Den svenske korreferenten, professor Benckert, yttrade härom: »Uppfattningen angående vilka handlingar, som äro att anse som negotiabla, är en helt annan i Sverige och Finland än i Danmark. Den i förslagets 7 § meddelade bestämmelsen angående negotiabla dokument saknar därför tillämplighet för vår liksom för Finlands del. Enligt vår rättsuppfattning tilläggas handlingar löpande natur allenast i vida mer begränsad omfattning. I Sverige betraktas sålunda exempelvis flertalet aktiebrev, nämligen sådana som äro ställda till viss man, icke såsom löpande handlingar.»[314])

Det torde nu emellertid kunna sättas i fråga, om skillnaden mellan dansk och svensk rätt verkligen är så djupgående, som i detta sista yttrande antydes. Vid närmare betraktande förefaller det snarare som om här skulle föreligga ett av de icke ovanliga fall, då en divergens mellan olika rättssystem är mer skenbar än verklig. Den verkliga innebörden av olikheten mellan svensk och dansk rätt framträder, om man klargör orsaken till att den danska uppfattningen kommit att anknyta negotiabilitet även till namnpapper, medan den svenska i regel reserverat negotiabiliteten för innehavarpapper. Ehuru denna orsak icke synes vara förut framhävd är den utan tvivel att söka i följande omständigheter: Den svenska uppfattningen är från sina förutsättningar helt naturlig; ett namnpapper kan nämligen icke gärna enligt svensk rätt anses vara utav utställaren speciellt avsett för omsättningen av den anledningen, att utställaren för att ge uttryck åt en sådan avsikt kunnat och bort ställa papperet till innehavaren. Men i dansk rätt kan man icke resonera på det sättet *därför, att utställaren i regel icke äger välja innehavarformen; denna är nämligen i allmänhet förbjuden genom stämpellagstiftningen.*[315]) Frånsett de på grund av uttryck-

[313]) Vinding Kruse a. st.
[314]) NJF XIV s. 270.
[315]) Lassen s. 607 not 16. — De härifrån gjorda undantagen torde i allmänhet avse just sådana papper, som på grund av lag äro negotiabla även när de ställas

lig lag negotiabla dokumenten skulle sålunda, om innehavarklausul vore nödvändig förutsättning för negotiabilitet, några negotiabla dokument överhuvud knappast kunna förekomma i Danmark. Den praktiska skillnaden mellan svensk och dansk rätt torde därför i avsevärd mån reduceras genom att man hos oss i stor utsträckning använder innehavarpapper i de fall, då enligt dansk uppfattning ett namndokument är negotiabelt. Och själva principen för bestämmandet av negotiabilitetens förhandenvaro behöver icke anses alls vara olika; blott dess tillämpning blir att modifiera med hänsyn till de olika förutsättningarna. Även enligt svensk rätt kan principen upprätthållas, ehuru som sagt den utställare, som icke förser papperet med innehavarklausul, regelmässigt icke kan antas ha velat skapa ett speciellt för omsättning avsett papper. Men förutsättningen måste då också vara att han verkligen kan använda innehavarklausulen. Skulle denna för något särskilt slag av papper vara förbjuden, bör alldeles som i dansk rätt detta papper kunna vara negotiabelt, ehuru ställt till viss man, naturligtvis såvida icke förbudet mot innehavarklausulen just skulle syfta till att utesluta papperets negotiabilitet. *Förutsättningarna för att ett namnpapper enligt det nu sagda även enligt svensk rätt oberoende av uttrycklig lagföreskrift skall kunna vara negotiabelt föreligga just utpräglade i fråga om namnaktien.* Aktiernas omsättbarhet är som förut påpekats av särskilt stort intresse för aktieägarna och därmed indirekt för aktiebolagen i allmänhet, vilka dessförutan icke skulle kunna dra till sig erforderligt kapital. Och i affärslivet behandlas aktierna genomgående som verkliga omsättningspapper; att en förvärvare eller panttagare verkställer några undersökningar angående eventuella invändningar av bolaget mot tidigare innehavare av aktien förekommer praktiskt taget icke (under det att otvivelaktigt en normalt försiktig man vid förvärv av ett skuldebrev till viss man anses böra och brukar förhöra sig hos gäldenären angående dennes eventuella invändningar mot skuldebrevet, såvida han ej på grund av personlig kännedom om överlåtaren fullt litar på honom). Icke heller åsyftar förbudet mot att utan Konungens tillstånd ställa aktier till innehavaren att inskränka förekomsten av negotiabla aktiebrev, vilket väl i och för sig är ganska självfallet — ty något intresse för det allmänna att begränsa godtroende aktieförvärvares skydd mot bolagets invändningar eller aktiernas omsättbarhet över huvud finns ej — och även framgår av motiveringen för förbudet.[316]) Tvärtom har

---

till viss man (konossement, vissa »Oplagsbeviser» etc. se Lassen a. st. och s. 631 f). Liknande inskränkningar i rätten att utge innehavarpapper gälla i Norge, se Hallager-Aubert: Den norske obligationsrets almindelige Del (1887) s. 7 f, Fehr i NJF XIII s. 78.

[316]) Detta inkom i vår rätt först genom 1895 års lag. Enligt 1890 års förslag skulle aktiebrev ställas till innehavaren eller till viss man. I en motion (F. K. nr 24) vid 1895 års riksdag påyrkades emellertid förbud för innehavaraktier. Med hänsyn till att bolagen dreve verksamhet i så stor omfattning och särskilt därför

ju lagen själv genom den tvingande regeln i AL § 52 fastslagit även namnaktiens omsättbarhet och man skulle rent av kunna säga, att denna med den moderna aktiens natur överensstämmande regel ersätter det »lov» att låta rättigheten »komma i annans hand», vilket enligt Up. 10: 1 konstituerar ett skuldebrevs negotiabilitet.[317])

När nu som konklusion av det föregående uppställes satsen om namnaktiebrevets negotiabilitet må till förekommande av missförstånd uttryckligen framhållas, att härmed icke göres ett påstående om att denna sats »*är gällande rätt*». Med begreppet gällande rätt bör väl åsyftas de rättsregler, som kunna beräknas inom den närmaste tiden och under förhandenvarande förutsättningar följas av domstolarna, och en undersökning i gällande rätt kan då endast bestå i en utredning angående de grunder, som bestämma domstolarnas avgöranden. I frågan om vilka dessa grunder böra vara stå som bekant emot varandra olika meningar, som i litteraturen ofta accentueras till extrema motsättningar men i vår nuvarande domstolspraxis väl knappast kunna väntas framträda annat än som nyanser i uppfattningen rörande betydelsen av å ena sidan rättens kontinuitet och

---

att de ägde fast egendom till betydande värde och utsträckning samt delägarna i ett aktiebolag ägde bestämma över bolagets verksamhet vore det enligt motionärens uppfattning billigt och rättvist, att det lika litet vore aktieägare som varje enskild näringsidkare eller fastighetsägare tillåtet att dölja sig under anonymitetens slöja. Särskilt maktpåliggande att aktieägarna vore kända vore det med hänsyn till gällande förbud mot utländsk undersåtes fastighetsförvärv. — Vederbörande utskott (särskilda utskottets, n:o 1, utlåtande n:o 1, Bihang till Riksdagens Prot. 1895. 8 saml.) fann dessa skäl behjärtansvärda men ställde sig först likväl avvisande: »Ett allmänt förbud mot akties ställande till innehavaren skulle uppenbarligen skjuta långt över målet, då i många, för att ej säga de flesta fall det är för det allmänna fullkomligt likgiltigt, på vilket sätt aktieägarna skola legitimera sig i förhållande till bolaget och aktierätten från en till annan överflyttas.» Uppenbarligen överensstämde det bäst med aktiebolagets egenskap av kapitalassociation, om aktierna så litet som möjligt bundes vid vissa personer. Efter återremiss från riksdagen (där samma synpunkter i allmänhet betonades, se F. K:s prot. II: 23, 2 s. 24 ff, A. K:s prot. III: 32 s. 20 ff; — en talare i A. K. ansåg innehavaraktier böra förbjudas enär de uppmuntrade till jobberi och »gründersvindel», men detta bemöttes därmed, att sådana företeelser lika väl läte förena sig med namnaktier, se s. 25, 29, 32) föreslog emellertid utskottet, i enlighet med vad motionären själv under riksdagsdebatten yrkat, det också i lagen influtna och sedan i 1910 års AL övergångna stadgandet, att innehavaraktier allenast med konungens tillstånd få utges. Detta stadgandes syfte kan sålunda icke sägas vara annat än att det ansetts önskvärt, att bolagets verksamhet icke skall ledas av anonyma personer särskilt med hänsyn till kontrollen över utlänningars fastighetsförvärv. Detta syfte har ju icke något att göra med negotiabiliteten.

[317]) Jfr Hagströmer s. 212, som karakteriserar aktien som en rättighet, vilken »man från början givit lov att låta komma i annan mans hand». — Ett dylikt »lov» behöver ju icke nödvändigt ges i form av innehavar- eller orderklausul, Eschelsson s. 8, utan kan även uttryckas på annat sätt. Man kunde tänka sig att i aktiebrevets text upptagits bestämmelsen att aktien finge fritt överlåtas e. d. (i äldre aktiebrev sägs ej sällan, att X. inbetalat aktien samt att därför X eller den som genom transport blivit behörig innehavare av aktien äger åtnjuta de med densamma förenade rättigheter e. d.; f. ö. ha även aktiebrev med orderklausul förekommit), vilket kunde motsvara ett tillstånd enligt Up 10: 1. Med hänsyn till stadgandet i AL § 52 är emellertid en dylik klausul i aktiebrevet överflödig, och den synes ej heller förekomma i nyare aktiebrev.

å andra sidan det levande livets omedelbara praktiska behov. Den föregående framställningen har syftat till att visa, att namnaktiebrevets negotiabilitet icke allenast kräves av praktiska behov utan också står i harmoni med den positiva rättens grundsatser. Utfästelseteorien, genom vilken negotiabiliteten återförts på allmänna rättsprinciper, vilar emellertid på analogislut och någon objektiv norm för bestämmandet av ett analogisluts riktighet ges icke. Om domstolarna komma att erkänna namnaktiebrevets negotiabilitet blir ytterst en fråga av psykologisk art; här kan blott uttalas en förhoppning om att den skall bejakas.[318]) Med denna reservation må nu resultatet av undersökningen formuleras så, att namnaktiebrevet principiellt är att anse såsom negotiabelt i likhet med det löpande skuldebrevet. Om alltså en aktieförvärvare kan åberopa ett godtrosförvärv av aktiebrev, skulle han vara skyddad mot ett antal invändningar, som bolaget kunnat framställa mot tidigare aktieägare. I den mån åter ett godtrosförvärv av aktiebrev ej äger rum — om aktiebrev ej äro utfärdade eller någon förutsättning för godtrosförvärv brister — bibehålles bolaget vid sin rätt till invändningar (med de ovan s. 77 ff. angivna undantagen). Denna begränsning är också motiverad av goda skäl, ty först när aktien dokumenterats i ett aktiebrev är den ägnad för och faktiskt använd i den verkliga omsättningen, och omsättningslivets speciella intressen kunna endast påräkna tillgodoseende i fråga om den i normala former skeende cirkulationen.

Det vunna resultatet måste emellertid från en ny utgångspunkt underkastas en granskning. Det har nämligen nåtts genom ett resonemang, som endast tagit hänsyn till själva dokumentet såsom ett för omsättning avsett papper. Tänkbart är ju dock att skiljaktigheter mellan de rättigheter, som dokumenteras i olika papper (penningfordran, resp. aktierätt), kunna nödga till modifikationer. Uppgiften blir därför att i fråga om olika slag av invändningar tillse, huruvida några speciella skäl tala för en särskild reglering av aktiebrevets rättsverkningar. Det antagna principresultatet kommer därigenom att preciseras till sin räckvidd.

Först och främst är nu betydelsen av aktiebrevets (även innehavaraktiens) negotiabilitet inskränkt så tillvida, att vissa invändningar aldrig kunna bortfalla genom godtrosförvärv. Aktien är ju en delägarrätt: därav följer, att varje aktieägare är underkastad de bestämmelser, som enligt bolagets författning gälla för bolagets inre rättsförhållanden. Från på dylika bestämmelser grundade begränsningar i aktieägarnas rätt kan icke en förvärvare befrias genom godtrosförvärv. Man kan säga, att god tro här är utesluten, då varje aktieägare har skyldighet att äga kännedom om de regler, som bestämma delägarrättens innebörd. Även om exem-

---

318) Utan tvivel ligger det i tiden en allmän tendens att utvidga kretsen av negotiabla dokument, se Bergendal i NJF XIII s. 93.

pelvis ett aktiebrev innehåller avskrift av bolagsordningen och denna sedermera ändrats, utan att avskriften i enlighet därmed rättats, kan sålunda förvärvaren av aktiebrevet icke motsätta sig, att bolaget mot honom åberopar den nya bestämmelsen.[319]) Likaledes måste i regel varje aktieägare tåla invändning om att ett stadgande i bolagsordningen eller ett bolagsstämmobeslut är ogiltigt, t. ex. att ett beslut om ökning av aktiekapitalet icke i laga ordning tillkommit;[320]) övriga aktieägares rätt att klandra ett sådant beslut kan ej eluderas genom ett godtrosförvärv.[321]) Motsvarande gäller naturligtvis, om själva bolagets giltighet skulle sättas i fråga. Så till vida är aktiebrevet icke något »abstrakt» papper.[322]) Det sagda gäller även för det fall, att en författningsenlig inskränkning i aktierätten eller dess omsättbarhet enligt givna bestämmelser skolat framgå av själva aktiebrevet. Underlåtenhet att ombesörja anteckning på aktiebrev i dylikt fall kan blott föranleda skadeståndsskyldighet (eventuellt straff) för vederbörande styrelseledamöter.[323])

---

[319]) Stang s. 210 f, Augdahl s. 306 f.

[320]) Lehmann I s. 200 f.

[321]) Aktiebrev böra naturligtvis ej utges, innan tid för klander av bolagsstämmobeslutet gått ut och ej heller under en pågående klanderprocess. Skarstedt i Sv Jt 1923 s. 33 f. — Om ett undantag från det i texten sagda se nedan not 351.

[322]) Vivante nr 954 f.

[323]) Förvärv i strid mot ett i bolagsordningen intaget förbehåll enligt AL § 52 st. 2 (förbud mot utlänningar m. fl. att förvärva aktier), är sålunda *ogiltigt*, Skarstedt s. 114, även om förbehållet ej framgår av aktiebrevet och förvärvaren är i god tro. Jfr Staub § 222[3] och [4]. — Endast beträffande tidigare aktieägares rätt att vid akties övergång lösa denna (AL § 52) har den i texten angivna principen varit föremål för delade meningar. Hanssen § 31, 8 anser det självklart, att förbehåll om dylik rätt gäller utan påteckning, se också Augdahl s. 306; däremot Torp i U f R 1927 s. 198, jfr Stang s. 211. I svensk rätt får dock frågan anses vara positivt avgjord. 1895 års lag stadgade uttryckligt i § 28 att förbehåll angående rätt att vid akties övergång lösa aktien måste vara antecknat å aktiebrevet för att vara gällande. 1910 års AL § 26 st. 2 lyder däremot: »Har förbehåll träffats enligt 49 § om aktiekapitalets nedsättning genom inlösen av aktier eller enligt 52 § om rätt för aktieägare att vid akties övergång lösa aktien eller om förbud i vissa fall mot akties förvärvande, varde ock det förbehåll angivet i aktiebrevet.» AL framvisar här sålunda två olikheter mot 1895 års lag: för det första har angivits ytterligare två omständigheter, varom anteckning skall göras i aktiebrevet, och för det andra har bestämmelsen, att underlåtenhet intaga förbehåll om lösningsrätt i aktiebrevet medförde förbehållets ogiltighet, utgått. Den senare ändringen åsyftar enligt uttryckligt uttalande i motiven s. 26 att göra giltigheten av förbehållet oberoende av dess intagande i aktiebrevet. Se också Skarstedt s. 51.

Även förarbetena ge emellertid vissa skäl *emot* regelns lämplighet de lege ferenda. I motiven s. 26 sägs: »Kommittén har ansett det vara för strängt och ej av behovet påkallat att för underlåtenhet att i aktiebrev angiva förbehåll, som nu sagts, föreskriva såsom påföljd förbehållets ogiltighet. I fråga om förbehåll angående rätt att vid akties övergång lösa aktien innebär detta en ändring i gällande lag, som stadgar, att, där förbehållet ej anmärkts å aktiebrevet, detsamma är utan verkan. Från gällande lags ståndpunkt är emellertid ett dylikt stadgande till fullo motiverat därav, att bolagsordningen kan innehålla vilka bestämmelser som helst — även de för aktieägaren mest oförmånliga — rörande den grund, efter vilken aktien skall lösas, och det vid sådant förhållande skulle kunna synas obilligt att göra lösningsrätten gällande mot den, som, i saknad av uppgift i aktiebrevet om förefintligheten av lösningsrätt, förvärvat aktien utan kännedom om denna rätts bestånd. Då enligt förslagets 50 § lösensbelopp, där ej överenskommelse kan träffas, ovillkor-

De nu berörda invändningarna äro av helt medlemsrättslig art; de grunda sig på författningen, grundvalen för bolagets existens, såsom bestämmande för bolagets inre struktur och därmed också för aktierättigheternas existens och omfattning.[324]) En helt annan ställning inta sådana invändningar, som ej ha sin grund i författningen utan endast hänföra sig till individuella förhållanden mellan bolaget och enskilda aktieägare. Från aktiens karaktär av genom författningen bestämd delägarrätt kan man icke härleda någon slutsats angående bolagets rätt till dylika invändningar.

Invändningar av detta slag [325]) kunna lämpligen uppdelas i invändningar rörande aktierättens uppkomst, invändningar mot aktiebrevets giltighet, invändningar om att aktierätten upphört eller att något ur aktierätten uppkommmet konkret anspråk konsumerats samt kvittningsinvändningar.

Invändningar rörande aktierättens uppkomst.

Att en aktie är att anse såsom ogiltig beror oftast på något förhållande, som sammanhänger med själva bolagets existens eller organisation och alltså enligt vad nyss sagts innebär aktiens ogiltighet i varje innehavares

---

ligen skall bestämmas av skiljemän, har det ansetts onödigt att i förslaget bibehålla berörda stadgande. Genom dess borttagande har ock den fördelen vunnits, att ifrågavarande tre förbehåll blivit i förevarande hänseende likställda.» — Propositionen intog kommitténs ståndpunkt, men i lagen bortföll, efter lagutskottets initiativ (lagutskottets utlåtande nr 44) hindret mot att i bolagsordningen träffa bestämmelser om lösensbeloppet (AL 52: 3; ang. tolkningen av denna bestämmelse se Regeringsrättens årsbok 1924 s. 141 ff, Skarstedt s. 109 ff). Kommitténs resonemang talar ju för att förbehållets verkan vid sådant förhållande borde göras beroende av anteckning på aktiebrevet. — Av intresse är också att bolagets rätt att i bolagsordningen bestämma lösensbeloppet på ett kanske för de lagstiftande myndigheterna avgörande sätt förfäktats av Kallenberg i särskilt yttrande (motiven s. 145 ff), men att Kallenberg härvid förutsatt, att förbehållet för att äga verkan måste vara antecknat på aktiebrevet (s. 143). Jfr ock uttalanden i riksdagen, F. K. Prot. 1910. 2. Nr 28 s. 67 ff (Petersson, Trygger, Afzelius). — (Obs. att medan sålunda *ursprunglig* bestämmelse i bolagsordningen kan vara verksam utan anteckning å aktiebreven, en *senare* ändring av bolagsordningen, varigenom lösningsrätt införes, ej må »gå i verkställighet, innan registrering skett», samt att för vinnande av registrering erfordras »bevis att förbehållet blivit antecknat å varje brev å aktie, som detsamma avser», AL § 94. — Då emellertid detta *bevis* väl icke behöver utgöras av annat än en försäkran av styrelsen, blir i realiteten även det i denna § avsedda skydd för aktieförvärvare allenast den garanti, som kan ligga i straffbestämmelsen i AL § 132: 2.)

1895 års lags regler äro fortfarande tillämpliga på aktiebrev i bolag, bildade under denna lags giltighetstid, AL § 141: 2, Skarstedt s. 299. Om bolaget är bildat före nämnda lags ikraftträdande och bolagsordningen innehåller sådant förbehåll, som omförmäles i AL § 52, eller förbehåll ang. annan inskränkning i rätten att förfoga över aktie, så gäller om förbehållets verkningar vad bolagsordningen därom föreskriver, AL § 141: 6), Skarstedt s. 299, 301.

[324]) Jfr ovan s. 77.

[325]) Preskriptionsinvändning kan, åtminstone i regel, ej utsläckas genom god tro; Eschelsson s. 219 ff. — Endast direkt ekonomiska rättigheter av fordrans natur kunna ju preskriberas. Till frågan se Fehr: Bidrag till läran om fordringspreskription enligt svensk rätt (1913) s. 140 ff, Torp s. 196, Brodmann § 300[3] e.

hand, så exempelvis om själva bolaget eller ett beslut angående ökning av aktiekapitalet icke är giltigt. Emellertid kan också tänkas fall, då ogiltigheten av aktien beror på något förhållande, som hänför sig blott till en viss akties uppkomst, omständigheter i samband med det individuella rättsförhållandet mellan bolaget och ifrågavarande akties förste innehavare. Vad som egentligen kan tänkas förekomma härvidlag är, att *aktieteckningen* lider av någon ogiltighetsanledning. Invändningar om vissa för aktieteckningen speciella ogiltighetsanledningar beröras i AL §§ 11—13 samt, beträffande nyteckning, § 43.[326]) Dessa invändningar göra teckningen utan verkan mot såväl tecknaren som bolaget,[327]) men de kunna icke göras gällande, så framt de ej anmälts hos registreringsmyndigheten[328]) innan bolaget registrerats, resp. vid nyteckning innan registrering enligt AL § 45 skett i anledning av anmälan, att aktien till fullo inbetalts. Frågan är nu om dylika invändningar före registreringen kunna avskäras genom godtrosförvärv av aktiebrev. Sådana få visserligen icke vid nyteckning utges före bolagets registrering, men om så i allt fall sker anses dock breven giltiga;[329]) vid nyteckning finns intet lagligt hinder mot att utge aktiebrev före registrering enligt AL § 45.[330]) Innan bolaget registrerats lär nu emellertid icke något godtrosförvärv av ifrågavarande slag kunna erkännas: aktieförvärvaren måste alltid räkna med att registreringsmyndigheten finner aktieteckningen ogiltig och någon god tro i avseende på att bolaget registrerats kan icke godkännas.[331]) Ej heller i fråga om nytecknade aktier kan aktiebrevets negotiabilitet med-

---

[326]) Nämnda stadganden lyda:

§ 11. Aktieteckning vare ogiltig, där den ej göres å teckningslista, som uppfyller föreskrifterna i 10 §.

Aktieteckning med villkor vare ogiltig, där ej, efter ty i 7 § sägs, bestämmelse om sådan teckning intagits i stiftelseurkunden.

§ 12. Har ej före utgången av den tid, inom vilken enligt teckningslistan konstituerande stämma skall hållas, beslut å sådan stämma fattats om bolagets bildande eller om uppskov därmed enligt vad i 15 § stadgas, vare aktieteckningen icke vidare bindande.

§ 13. Ej må sådan grund för aktietecknings ogiltighet, som i 11 och 12 §§ avses, göras gällande, utan så är, att den hos registreringsmyndigheten anmälts före bolagets registrering.

§ 43. Teckning av ny aktie vare ogiltig, där den ej göres å teckningslista, som uppfyller föreskrifterna i 42 § 1, 2 och 3 mom.

Teckning med villkor vare ogiltig, där ej, efter ty i 37 § sägs, bestämmelse om villkoret meddelats i beslutet om aktiekapitalets ökning.

Ej må sådan grund för ogiltighet av teckning av aktie, som ovan i denna paragraf avses, göras gällande, utan så är, att den anmälts hos registreringsmyndigheten, innan registrering enligt 45 § skett i anledning av anmälan, att aktien till fullo inbetalts.

[327]) Skarstedt s. 24, 25.

[328]) Denna prövar ju oberoende av anmälan, huruvida ogiltighet föreligger, regeringsrättens årsbok 1919 s. 218, Skarstedt s. 26, jfr Olivecrona s. 130.

[329]) Se nedan not 509.

[330]) Se ovan s. 11.

[331]) Det praktiskt taget uteslutna fallet, att anmälan om ogiltigheten skett men registrering i allt fall — av förbiseende — beviljas, må här lämnas ur räkningen.

föra någon extinktion utav ifrågavarande slags invändningar, om förvärvaren vet eller bort veta, att registrering av aktien enligt AL § 45 icke skett. Men här kunna obestridligen fall inträffa, då en förvärvare icke kan sägas ha haft anledning att anta annat än att aktien registrerats,[332]) och i så fall bör han vara skyddad enligt negotiabilitetsgrundsatsen. Om nu registrering av aktien likväl icke beviljas, blir resultatet av godtrosförvärvet uppkomsten av en aktie utöver det antal, vilkas sammanlagda nominalbelopp utgör bolagets aktiekapital, men som nedan närmare skall utvecklas bör detta icke anses lägga hinder i vägen för ett godtrosförvärv.

Praktiskt sällsynta fall torde vara, att förhållandena vid aktieteckningen ge rum för någon invändning från *bolagets* sida angående *de vanliga civilrättsliga ogiltighetsanledningarna*: tvång, svek, misstag etc. Naturligtvis kunna dock sådana fall förekomma, exempelvis om en tecknare lämnat svikliga uppgifter beträffande egendom, varmed han skall likvidera tecknade aktier. I fråga om det mera praktiska fallet att *tecknaren* gör dylik invändning föreligger ett prejudikat från högsta instans, som förklarar en på svikligt förfarande från stiftares sida grundad invändning av aktietecknare om teckningens ogiltighet icke kunna göras gällande mot bolaget.[333]) Den princip, H.D. här inaugurerat, syftar tydligen till samma mål som bestämmelserna i AL §§ 13 och 43,[334]) d. v. s. till att skydda de intressen, som anknyta sig till bolagets och dess aktiekapitals bestånd, framför allt kreditorernas. Ett bolags aktiekapital utbjudes till borgenärerna såsom kreditbas, och det ligger tydligen stor vikt på att denna bas icke är underminerad av tecknares ogiltighetsinvändningar.[335]) Då emellertid kreditbasen utbjudes först i och med bolagets resp. kapitalökningens *registre-*

---

[332]) T. ex. om registrering enligt § 45 sista st. skett men ifrågavarande aktie ej ingått i det anmälda beloppet.

[333]) N J A 1918 s. 398. Jfr Bergendal s. 66 ff.

[334]) »Det har ansetts att rättssäkerheten skulle lida, om en aktietecknare, sedan bolaget registrerats, skulle kunna med tillämpning av berörda bestämmelser utträda ur bolaget eller skiljas därifrån.» Skarstedt s. 27.

[335]) Med hänsyn härtill kan man förstå den särskilt i tysk doktrin vanliga åsikten, att aktieteckningen är en mot offentligheten riktad rättshandling, se Brodmann § $189^{1\,b,\,4\,a}$, Müller-Erzbach s. 319, Staub § 189^{25-27}, Cosack und Mitteis s. 449; jfr även Platou s. 68 ff, Augdahl s. 61 ff. — Naturligtvis kan frågan om aktieteckningens natur icke här upptas, men påpekas må hur denna i tysk rätt härskande föreställning bygger på alldeles samma grundtanke som den i det föregående förfäktade utfästelseteorien. I båda fallen tänker man sig en förklaring, avsedd att verka utanför kretsen av de omedelbara kontrahenterna. Reichsgericht utvecklar tankegången (R G 9, 37): »Der Satz von der Geltung des wahren Willens entgegen der Erklärung erscheint jedenfalls auf dem Gebiet solcher Erklärungen nur in äusserst beschränkten Grenzen anwendbar, welche bestimmt sind, über den Kreis der Parteien hinaus Dritten das Vorhandensein des erklärten Verhältnisses kundzugeben und damit auf ihre Entschliessungen zu wirken, wie Ermächtigungs- und zur öffentlichen Kenntnis bestimmte Beteiligungserklärungen.» — Tillämpad i svensk rätt leder en sådan tankegång till extinktion av sådana invändningar, som enligt allmänna regler kunna utsläckas genom medkontrahents goda tro.

ring, synas tecknares invändningar böra avskäras först genom registreringen.[336]) Härigenom vinnes också en naturlig överensstämmelse med reglerna i AL §§ 13 och 43. Efter samma grunder bör väl nu också bolagets rätt att göra gällande aktieteckningsogiltighet bedömas och alltså rätten bortfalla i och med bolagets eller kapitalökningens registrering. Tredje mans intresse skulle tydligen kunna bli lidande genom att bolaget därefter finge förklara aktieteckningar ogiltiga, och när aktierna i formellt laga ordning tillkommit och registrering skett, bör bolaget därför endast kunna utsläcka en aktierätt genom förverkande eller kapitalnedsättning enligt AL:s regler. Före registreringen bör däremot bolaget kunna göra invändning om ogiltigheten enligt vanliga civilrättsliga regler, och ifråga om extinktion av dylika ogiltighetsinvändningar genom godtrosförvärv av aktiebrev bör gälla vad nyss sagts om invändningar enligt AL §§ 11—13 och 43, så att dylikt godtrosförvärv blott kan komma ifråga vid nyteckning. Negotiabiliteten — både innehavar- och namnaktiens — visar sig sålunda spela en mycket obetydlig roll beträffande invändningar om aktierättens ogiltighet.

Invändningar mot aktiebrevets giltighet.

Medan de nyss behandlade invändningarna gå ut på att själva aktierätten på grund av något fel vid teckningen eller gratisemissionen är ogiltig, innebära nu ifrågavarande invändningar, att — även om teckningen resp. gratisemissionen är felfri — det *aktiebrev*, varom fråga är, på något obehörigt sätt kommit i rörelsen och på den grund icke ger sin innehavare någon rätt.

Invändningar rörande negotiabla pappers giltighet beröras i avtalslagen § 35 st. 1 och Up. § 10 mom. 2. Förstnämnda stadgande skyddar godtrosförvärvare mot invändning att ett papper utan utställarens vilja kommit ur hans besittning, medan Up. 10: 2 avskär invändning om förhållanden enligt avtalslagen §§ 29—33 (tvång, svek, ocker, misstag, omständigheter som strida mot tro och heder). Avtalslagen 35: 1 gäller »skuldebrev eller annan handling, som är gällande i innehavarens hand eller eljest av löpande beskaffenhet», och dess formulering är sålunda tillräckligt vid att rymma »löpande» dokument av alla slag.[337]) Stadgandet i Up. 10: 2 åter avser ju direkt endast löpande skuldebrev (med hänsyn till stadgandets plats hade en bestämmelse för andra handlingar ej varit motiverad) men tvivelsutan är det tillämpligt på alla i avtalslagen 35: 1 avsedda handlingar.[338])

---

[336]) Så Brodmann § 189[4 b], Goldschmit § 189[26], annorlunda Staub § 189[25].
[337]) Den motsvarande regeln i B G B § 794 talar däremot endast om *skuldförbindelser*.
[338]) Jfr Almén s. 255 not 4.

Det finns nu särskild anledning undersöka, om dessa bestämmelser äro tillämpliga på aktier över huvud; undersökningen härav skall till en början begränsas till innehavaraktien. Stadgandet i avtalslagen 35:1 gör inga handlingar negotiabla, om de icke äro det förut: det förutsätter för sin tillämplighet, att handlingen *är* löpande. Att innehavaraktien åtminstone i viss utsträckning är negotiabel anse ju nu alla författare, som beröra dess rättsliga natur. En av avtalslagens upphovsmän, Almén, förklarar också utan vidare avtalslagen 35:1 och Up. 10:2 tillämpliga,[339]) medan andra författare icke närmare ingå på negotiabilitetens utsträckning;[340]) då de icke antyda någon begränsning ligger det antagandet dock närmast till hands, att även de anse negotiabiliteten gälla ifrågavarande invändningar. Den ende svenske författare, som — ehuru blott i förbigående — dragit stadgandenas tillämplighet på innehavaraktien i tvivelsmål, är Kôersner, som »hyser — — — stor tvekan, om icke de särskilda aktiebolagsrättsliga reglerna angående aktiekapitalet m. m. i detta fall böra gå framför här ifrågavarande godtrosregler».[341])

Trots Alméns uttalande är det icke troligt, att avtalslagens stiftare haft uppmärksamheten riktad på aktiebrev och medvetet velat föra innehavaraktien under 35:1. Riktigheten av att använda den i stadgandet uttryckta regeln på aktier har nämligen i utländsk doktrin bestritts på speciellt aktierättsliga grunder, och att lagstiftaren utan närmare motivering velat ta ståndpunkt i en på aktierättslig mark pågående fejd kan icke antas. Icke desto mindre synes stadgandet böra tillämpas på innehavaraktien, då det ju odisputabelt är avsett att gälla för negotiabla dokument i allmänhet och de särskilda skäl, som åberopats för aktiebrevets undantagande därifrån, knappast äro tvingande. Man har först och främst sagt, att regeln skulle medföra en ökning av aktiekapitalet genom en ny aktierätts uppkomst.[342]) Även om detta vore riktigt, skulle det måhända icke vara så självfallet, att på den grund godtrosförvärvaren borde lämnas i sticket.[343]) Men antagandet, att aktiekapitalet genom ett godtrosförvärv av detta slag skulle ökas, är ett misstag. Lagens regler om aktiekapitalet syfta till att skydda bolagsborgenärerna, att sörja för att ett mot aktiekapitalet svarande reellt kapital tillföres bolaget vid dess grundande och sedermera behålles. Att aktiekapitalet brukar vara = summan av aktiernas nominalbelopp är endast den normala följden av det sätt, varpå dessa lagregler äro anordnade, icke själva syftet med reglerna och icke ens någon nödvändig förutsättning för deras effektivitet.

---

339) Almén s. 207 not 9 och väl också Undén s. 26 ff.
340) Se hänvisningar i not 242 ovan.
341) Kôersner s. 99 not 1.
342) Staub § 223^{25}; se vidare Lehmann II s. 106, Fischer s. 161, Goldschmit § 223^{7}, Brodmann § 222^{2}, Augdahl s. 308.
343) Jfr Jacobi s. 324 not 52.

Om blott det mot aktiekapitalet svarande reella kapitalet tillföres bolaget är det ur synpunkten av aktiekapitalets garantifunktion fullkomligt irrelevant, om aktiekapitalet icke skulle överensstämma med summan av aktiernas nominalbelopp.[344]) Enligt lagen består nu också aktiekapitalet av »det tecknade beloppet med avdrag ej mindre i anledning av överteckning än ock för förverkad och ej av annan övertagen aktierätt»,[345]) se AL § 23, och beröres alltså icke av att en ny aktie genom godtrosförvärv uppstår.[346]) Icke heller eljest torde därigenom trädas för nära några aktierättsliga principer av den betydelse, att de böra gå före den godtroende förvärvarens intressen.[347]) Nog kan det medföra vissa olägenheter, att aktiekapitalet och aktiernas nominalvärden icke sammanfalla: sålunda kan det ju vara av intresse för en person, som önskar beräkna värdet av en aktie (t. ex. en spekulant på aktien), att kunna utgå från att aktiens nominella värde i förhållande till det registrerade aktiekapitalet anger aktiens kvotdel i bolagsförmögenheten. Men det är att märka, att aktier med rätt till andel i bolagsförmögenheten även i andra fall kunna bestå utan att vara registrerade,[348]) och i realiteten drabbas ju en aktieförvärvare på samma sätt av att obligationer eller särskilt *participating debentures* obehörigen utkomma och genom godtrosförvärv vinna giltighet mot bolaget. Och å andra sidan tala samma skäl som för aktiebrevets negotiabilitet i allmänhet för godtrosförvärv även här. Ett sådant är mest adekvat i förhållande både till förvärvarens goda tro och till bolagets etablerande av basen för den goda tron, nämligen aktiebrevet (som ju måste vara vederbörligen *utställt* av bolaget). Den ekonomiska följden av bolagets (styrelsens) handlande går på ett naturligt sätt ut över aktieägarna, som få sin kvotdel i bolagsförmögenheten minskad — alldeles i analogi med verkningarna av godtrosförvärv till en obehörigen utkommen obligation.[349])

---

[344]) Se närmare nedan not 509.

[345]) Skarstedt s. 50.

[346]) Se också Jacobi s. 324 f, Cosack s. 749, Thaller nr 142, Pic nr 743, Vivante nr 1455 ff.

[347]) Veit Simons påstående (s. 184 f) att ny aktie icke genom godtrosförvärv kunde uppstå, enär aktiers uppkomst icke kan ske på annat än i lagen uttryckligen angivet sätt, är tydligen en petitio principii: frågan är just om ej rättsordningen såsom vid negotiabla papper i allmänhet anser det tillräckligt, att bolaget skapat skenet av en behörigen uppkommen aktierätt. I och för sig är det »nicht verständlich, welches Element des Mitgliedschaftsverhältnisses der Norm des § 794 Widerstand entgegensetzen sollte». Jacobi s. 324 not 51. — Påpekas må också att de mot godtrosförvärvet anförda skälen också skulle utesluta tillämpningen av den för alla skriftliga handlingar gällande regeln i avtalslagen § 34 ang. skenrättshandling.

[348]) Jacobi s. 325; nedan not 509. Det motsatta fallet: en minskning av antalet aktier utan nedsättning av aktiekapitalet, äger rum i det — enligt AL dock ej tillåtna (AL § 51) — fallet, att dödning av aktier sker utan kapitalnedsättning; jfr HGB § 227. Likaså om man anser en aktieägare kunna *efterge* sin aktierätt; Lehmann II s. 137.

[349]) Naturligtvis både kan och bör bolaget söka förmå godtrosförvärvaren att avstå från aktien mot ersättning. Och förbudet i AL § 51 mot förvärv av egen aktie bör ej anses lägga hinder i vägen för bolaget att inköpa en egen aktie och makulera

Bör man alltså anse avtalslagen 35:1 gälla för innehavaraktiebrev, måste också den kompletterande regeln i Up. 10:2 vara tillämplig. Om sålunda en person genom svek eller lindrigare tvång förmått bolaget att till honom utge en innehavaraktie,[350]), är bolagets invändning därom utan verkan mot godtrosförvärvare. Detsamma bör — a fortiori — gälla om bolaget *avsiktligt* utger för stort antal aktiebrev.[351])

Om nu i enlighet med det föregående även namnaktiebrevet tillerkännes negotiabilitet, bör denna i princip omfatta även ifrågavarande invändningar. Har sålunda bolaget avsiktligt utgivit för många namnaktiebrev eller av misstag e. d. utlämnat dubbla aktiebrev till en aktieägare, så bör invändning härom icke kunna göras mot godtrosförvärvare.[352]) Emellertid torde eljest invändningar av nu ifrågavarande slag i regel icke kunna avskäras genom godtrosförvärv av namnaktiebrev. För ett sådant godtros-

---

aktiebrevet samt därigenom neutralisera verkan av det skedda godtrosförvärvet. I praktiken kan på ettdera av dessa sätt en ökning av antalet aktier genom godtrosförvärv regelmässigt undvikas. Att godtrosförvärvaren principiellt skyddas har ju dock i allt fall den betydelsen, att hans intressen gentemot bolaget äro garderade, även om han enligt allmänna skadeståndsregler icke skulle kunna göra någon rätt gällande mot bolaget eller ens — på grund av subjektiva skäl — mot någon styrelseledamot.

[350]) Vem som äger utge aktiebrev för bolagets räkning beror ju på vad som i allmänhet gäller i fråga om rätt att företräda bolaget, såvida icke någon i det speciella fallet anförtrotts att ombesörja utgivningen.

[351]) Vilket enligt uppgift icke är sällsynt i Tyskland, Jacobi s. 325 not 56.

Det kan i första ögonkastet synas oegentligt, att en godtroende förvärvare ej blir skyddad, om aktiebrevet utgivits i samband med ett — visserligen ogiltigt — bolagsstämmobeslut ang. aktiekapitalets ökning men väl om aktiebrevet obehörigen bragts i rörelsen utan att något stämmobeslut alls fattats. Men ehuru aktieägarna icke genom godtrosförvärv skyddas mot ett bolagsstämmobesluts ogiltighet, äga de praktiskt taget betryggande säkerhet i förevarande avseende genom klanderpreskriptionen och registreringsmyndighetens prövning. I fråga om aktiebrev, som obehörigen kommit i rörelsen utan samband med något ogiltigt bolagsstämmobeslut — d. v. s. i anslutning till en i och för sig giltig nyemission eller också utan att något ökningsbeslut alls fattats — har däremot godtroende förvärvare intet annat skydd än det, negotiabiliteten bjuder honom. Bemärkas bör, att förvärvarens aktsamhetsplikt kräver en viss kännedom om bolagets förhållanden, så att han ej kan anses vara i god tro, om aktiebrevet framstår såsom avseende en genom nyemission uppkommen aktie, ehuru något beslut om nyemission aldrig fattats. Å andra sidan kan det nog tänkas fall, då en förvärvare, även om han känt till den ogiltiga nyemissionen, icke rimligen kan sägas ha bort veta, att aktiebrevet utgivits i samband därmed (exempelvis om aktiebrevet ursprungligen utställts för en primäraktie, som emellertid förverkats, eller om aktiebrevet antedaterats). I sådant fall kan man ej förebrå förvärvaren, att han eftersatt sin plikt att förskaffa sig kännedom om bolagets förhållanden, och ej heller har han haft anledning undersöka om nyemissionen är giltig, om tiden för klandertalans anställande emot ökningsbeslutet utgått eller om registrering skett i vederbörlig ordning. I ett sådant fall synes godtrosförvärvare böra vinna skydd mot invändning om ökningsbeslutets ogiltighet.

[352]) Om man icke antar negotiabilitet i detta fall kan man råka ut för nästan oöverstigliga praktiska svårigheter. Antag att en aktieägare fått 20 aktiebrev i stället för 10 och låter sälja dem alla, indosserade in blanco, på börsen, där de gå åt olika håll och genom flera händer. Det blir sannerligen brydsamt att avgöra, vilka av de senare innehavarna som äro aktieägare och vilka som ej äro det. Exemplet belyser hur radikalt oförenliga de vanliga civila cessionsreglerna äro med dokument, som emitteras massvis och äro föremål för börshandel eller annan livligare omsättning.

förvärv måste nämligen — som i det följande kommer att närmare utvecklas — erfordras *äkta indossament*. Har aktiebrevet från början kommit i händerna på annan person än den, varå det lyder, måste ju emellertid en förfalskning äga rum för åstadkommande av sammanhängande indossament.

Att invändning om att ett aktiebrev är *falskt* ej kan avskäras genom godtrosförvärv är med hänsyn till negotiabilitetens grund självfallet. Vad som menas med att ett aktiebrev är falskt, kan behöva någon utredning. Med hänsyn till bestämmelsen i AL § 26 att alla styrelseledamöternas namnteckningar utom en kunna återges genom tryck e. d. torde en godtroende förvärvare vara skyddad, så snart en äkta namnteckning av en styrelseledamot föreligger, såvida icke i bolagsordningen är föreskrivet, att aktiebrev skola undertecknas egenhändigt av flera eller samtliga styrelseledamöter, i vilket fall aktiebrevet får anses falskt, när någon av de sålunda erforderliga namnteckningarna förfalskats. — Förutom förfalskningsinvändningar gälla vid negotiabla dokument invändningar om rån-tvång, omyndighet och rubbad själsverksamhet även mot förvärvare i god tro.[352a]) Beträffande aktiebrev kan omyndighet eller rubbad själsverksamhet vid utgivandet ju endast föreligga hos den eller de fysiska personer, som handla på bolagets vägnar. Har bolaget såsom styrelseledamot eller fullmäktig utsett resp. efter omyndigförklaring behållit en omyndig, kan det naturligtvis icke mot tredje man göra gällande någon invändning på grund av omyndigheten.

Invändningar om att aktierätten upphört eller att ett ur aktierätten uppkommet konkret anspråk konsumerats.

Under bolagets bestånd kan en aktierätt upphöra antingen därigenom att aktie på grund av underlåtenhet att i rätt tid verkställa inbetalning därå eller avlämna skriftlig förbindelse å oguldet belopp förklaras förverkad (AL §§ 29 och 30) eller ock därigenom att aktie i samband med aktiekapitalets nedsättning »dödas» med eller utan kapitalutbetalning (AL §§ 49 och 50).[353]) Frågan är nu om bolaget mot den, som i god tro förvärvat ett aktiebrev, kan invända, att aktien på något av dessa sätt upphört att existera.

Vad först angår förverkande så få ju enligt AL § 27 varken innehavare- eller namnaktiebrev utges, innan full betalning erlagts för den eller de

---

352a) Att den verkan en *formbrist* kan ha — härom ovan s. 12 f — ej upphäves genom godtrosförvärv är klart. Ej heller kan ett *dödat* aktiebrev bli föremål för något godtrosförvärv.

353) Skillnaden mellan detta slags dödning och mortifikation är ju, att mortifikation icke riktar sig mot själva aktierätten utan endast mot bevismedlet för densamma, nämligen aktiebrevet.

aktier, varå brevet lyder. Om bolaget i strid häremot utgivit aktiebrev och sedan ej tillser, att det indras vid förverkandet, bör bolaget icke mot godtroende förvärvare kunna göra gällande, att aktierätten upphört.[354]) Det har i dubbel måtto varit orsak till förvärvarens goda tro.[355])

Vad inlösen av aktie i samband med nedsättning av aktiekapitalet angår skall som förut nämnts enligt § 26 mom. 2 ett i bolagsordningen intaget förbehåll om nedsättning av aktiekapitalet genom inlösen av aktier visserligen vara angivet i de aktiebrev, förbehållet avser, men åsidosättande av denna föreskrift har icke till följd, att förbehållet blir utan verkan ens i fråga om innehavaraktier. Enligt AL § 49 sista stycket och § 50 sista stycket »bör» nu aktie, som till fullgörande av nedsättning blivit inlöst eller till sitt belopp minskad, förses med påskrift därom. Man kunde möjligen tänka sig, att också åsidosättandet härav — som *ej* är straffbelagt — skulle sakna betydelse för bolagets rätt att åberopa det faktum, varom påskriften skolat vittna, så att en förvärvare i god tro på sin höjd skulle kunna erhålla ett skadeståndsanspråk.[356]) Men en sådan emot principen om aktiebrevets negotiabilitet stridande uppfattning behöver och bör icke godtagas. Visserligen måste icke blott en i bolagsordningen intagen amorteringsplan utan även ett i vederbörlig ordning fattat beslut om nedsättning gälla mot alla aktieägare. Har således nedsättning skett utan återbetalning av kapital och i följd härav antingen vissa aktier upphört eller samtliga blivit minskade till sitt belopp, gäller den i och med nedsättningsbeslutets registrering fullbordade (AL § 50 st. 3) nedsättningen emot alla,

---

354) Annorlunda ställer sig förhållandet i rättssystem, som tillåta utgivande av aktiebrev före fullbetalning. Skall i sådana system icke hela kaduceringsinstitutet riskeras, måste ju förverkandet även drabba aktieurkunden. Jfr Lehmann II s. 131 ff, Staub § 219[8], Brodmann § 219[9]. Men kaduceringsförfarandet bör då också ske i former, liknande den vanliga mortifikationens, se HGB § 219. — Frågan har emellertid i tysk rätt mycket diskuterats för det fall, att bolaget obehörigen förklarat en aktie förverkad och därefter låter en annan överta aktien och utger aktiebrev till honom. Somliga författare anse blott den gamla aktien, somliga den nya aktien och somliga slutligen båda aktierna giltiga (se t. ex. Fischer s. 371 f, Staub § 219[5], Brodmann § 220[7] med hänvisningar, Hahnloser s. 130 f). — Att låta den gamle aktieägaren, som kanske vederbörligen fullgjort alla sina skyldigheter mot bolaget, genom ett oriktigt förverkandeförfarande av bolaget berövas sin aktie är knappast i överensstämmelse med allmänna rättsprinciper. Vad den nya aktien beträffar följer av den i texten antagna åsikten, att godtrosförvärv av aktiebrev skyddar en senare förvärvare i god tro, jfr Jacobi s. 326. — Även Lehmann II s. 134 f, som anser förvärvaren enligt positiv rätt blott äga skadeståndsanspråk mot bolaget, erkänner de lege ferenda den av engelsk rätt antagna principen, att i detta fall skydda den redlige förvärvaren, förtjäna företräde. (C. A. First schedule 29.)

355) Oberoende av att aktiernas antal sålunda icke minskas, torde styrelsen vara skyldig att, ifall ansökan om bolagets registrering redan gjorts, enligt AL § 34 för registrering anmäla, att aktierätten förverkats. — För det fall, att bolaget har fixt aktiekapital, betyder det sagda, att full betalning kanske ej kan erhållas för alla aktier och bolaget därför måste likvidera. Detta kan ju förebyggas genom att styrelsen inbetalar beloppet, vartill den måste vara gentemot bolaget skyldig, då det oriktiga förfaringssättet ligger den till last. Jfr norska aktiebolagslagen § 19, Augdahl s. 141.

356) Detta tycks Skarstedt s. 90 förutsätta.

även om påskrift å aktiebreven icke skett.[357]) Och vidare måste naturligtvis den, som förvärvat en aktie utan vetskap om att den blivit lottad till inlösen, finna sig i inlösningen. Detta är författningsenliga begränsningar i aktierätten, som varje aktieägare är underkastad, vilket även är nödvändigt för att nedsättningen skall kunna genomföras: bolaget saknar ju möjlighet att tvinga in aktiebreven för påskrift. Men ett annat blir förhållandet i avseende på amorteringsbeloppet. Vid nedsättningen utlöser sig ju aktieägarens rätt i ett anspråk på amorteringssumman och detta anspråk bör omfattas av negotiabiliteten. I fråga om innehavaraktier är väl detta också den allmänna meningen: att invändning om på dokumentet ej antecknad betalning avskäres genom godtrosförvärv är kanske negotiabilitetens mest praktiska yttringssätt och innehavaraktien anses ju negotiabel. Om nu också namnaktiebrevet är negotiabelt bör för det gälla detsamma. AL ger heller ingen anledning att skilja mellan innehavar- och namnaktier: föreskriften om att utbetalning skall påtecknas dokumentet gäller för båda, och genom underlåtenhet att ombesörja påskriften ger bolaget i båda fallen förvärvaren samma anledning till antagande, att inlösen ännu ej verkställts.[358])

Alldeles samma synpunkter göra sig gällande beträffande kapitalutdelning i samband med bolagets likvidation och upplösning. Ehuru det saknas föreskrift om skyldighet för likvidatorer att vid utskiftning av bolagets tillgångar infordra aktiebreven och förse dem med påskrift om utbetalningen, har praxis med rätta hävdat denna skyldighet,[359]) och härtill är negotiabiliteten ett naturligt korollarium.[360])

Även beträffande företrädesrätt till nyteckning eller rätt till gratisaktie bör negotiabilitetsgrundsatsen verka. Vid utövandet av sådan rätt skall aktiebrevet, vare sig det är ställt till innehavaren eller viss man, företes och förses med påskrift, AL §§ 40 och 47. Om dylik påskrift försummats, bör enligt negotiabilitetsprincipen godtrosförvärvare vinna rätt att teckna, om tiden därför ännu ej gått tillända, resp. utfå gratisaktie. Är det fråga om nyteckning kan det inträffa, att ej alla övriga aktieägare begagnat sin företrädesrätt, i vilket fall godtrosförvärvaren ju kan få teckna i någon annan aktieägares ställe. Även vid gratisemissioner förekommer icke så sällan i större bolag, att ej alla gratisaktierna uttagas. Särskilt i de mycket vanliga fall, då rätt till nyteckning eller gratisaktie tillkommer endast flera äldre aktier i förening, kan det lätt

---

357) Skarstedt s. 101 f, jfr Lehmann II s. 140.
358) Överensstämmande Augdahl s. 305 f.
359) N. J. A. 1905 s. 517, 1927 s. 18.
360) Överensstämmande Stang s. 212 f, Augdahl s. 305 f. — När likvidationstillståndet inträtt bör man måhända ställa aktsamhetskravet emot förvärvaren högre. I all synnerhet bör väl detta gälla, om den tid är inne, då bolagets tillgångar *skola* utdelas, d. v. s. efter årsstämningstidens utgång (och sedan veterlig gäld betalts), AL § 112. Obs. emellertid, att utdelning kan ske förut (jfr N. J. A. 1922 s. 137).

inträffa, att ägare av udda aktier utav olika anledningar ej åvägabringa förening av aktierna på en hand, så att företrädesrättigheten kan utövas. Men även om skyddet för en förvärvare, som i anledning av den försummade avstämplingen litat på att vinna ifrågavarande rätt, någon gång skulle leda till en utökning av antalet nya aktier, behöver detta som förut nämnts ej innebära oöverstigligt hinder för negotiabilitetsgrundsatsens tillämpning.[361])

I fråga om vinstutdelning slutligen kan negotiabilitetsgrundsatsen blott få mycket begränsad tillämpning. Endast om undantagsvis i författningen eller aktiebrevet skulle vara uttryckligen bestämt, att aktiebrevet skall avstämplas vid dividendutbetalning, bör en godtroende förvärvare kunna vinna rätt till dividend, som utan avstämpling på brevet redan utbetalats till tidigare aktieägare.[362])

Kvittningsinvändningar.

Även om aktiebrev ej äro utfärdade bör, som i det föregående sagts, principen om aktiens omsättbarhet anses innebära en begränsning av bolagets rätt att gentemot ny aktieägare till kvittning åberopa fordringar hos tidigare aktieägare. Frågan i hur hög grad kvittningsrätten oberoende av aktiebrev (och kuponger) är att begränsa synes ej ha fått sin lösning i praxis;[363]) i litteraturen har den några gånger berörts men endast helt kort-

---

[361]) Vid nyteckning kan en särskild komplikation inträda. Om en aktieförvärvare i god tro vinner rätt att teckna, fastän teckningsrätt för aktien redan begagnats, kan följden bli en överteckning. Denna komplikation måste lösas genom att man endast registrerar det till teckning utbjudna beloppet; resultatet blir då detsamma som vid godtrosförvärv av ej utgivet aktiebrev.

[362]) Då negotiabiliteten i detta fall skulle bero på en av bolaget frivilligt träffad bestämmelse och dessutom behovet av negotiabilitet i de sällsynta fall, då kuponger ej finnas, är ringa (aktieförvärv omfattar ju normalt blott ej förfallen utdelning; jfr härmed att i norsk och dansk rätt ett skuldebrevs negotiabilitet ej omfattar förfallna räntor) bör man nog vara försiktig med antagande av negotiabilitet i detta avseende. En föreskrift blott om att aktiebrevet skall *företes* synes sålunda endast böra medföra, att brevet blir nödvändigt legitimationsmedel, d. v. s. värdepapper, för dividendrätten.

Under motsvarande förutsättningar bör negotiabiliteten verka även beträffande rätt till nya kuponger. I mortifikationsförslagen 1907 s. 27, 1925 s. 24 säges: »Uppvisas huvudhandlingen [d. v. s. aktiebrevet] torde det nya kupongarket kunna utlämnas till dennas innehavare *endast handlingen förses med bevis om utlämnandet. Har så skett kan en innehavare av talongen sedermera icke påstå någon rätt att utfå det nya kupongarket.*» (Kurs. här.) Får man tolka detta yttrande efter orden, anse också kommittéerna ett godtrosförvärv i avseende å rätt till nya kuponger kunna äga rum, därest ej aktiebrevet försetts med påskrift. Visserligen förutsätta kommittéerna därför tydligen ett förvärv både av det opåtecknade aktiebrevet och *talong,* men talongen torde icke äga den rättsliga betydelse, att den kan grundlägga ett godtrosförvärv — se nedan i kapitlet om talongen — utan man får anse godtrosförvärvet stödja sig på det opåtecknade aktiebrevet och talongen blott vara en förutsättning för den goda tron. Jfr nedan not 497. — Angående de förut utgivna kupongerna se nedan not 476.

[363]) I de fall, då fråga om bolags kvittningsrätt bragts inför H. D., har den springande punkten varit den rättsliga betydelsen av kuponger. Till bedömande har

fattat och utan att någon motivering givits. Ett par författare förklara, att förvärvare ej kan mötas med kvittningsinvändningar utan är berättigad till oavkortad utdelning, även om denna förfallit, innan förvärvaren anmält sig för inregistrering;[364]) enligt en annan i litteraturen uttalad mening åter kan kvittning ske om dividenden förfallit före förvärvarens anmälan till aktieboken.[365]) Det vill synas som om företräde borde lämnas åt den förra meningen, preciserad[366]) därhän, att förvärvaren tillerkännes skydd mot kvittningsinvändningar i fråga om sådan utdelning, som förfallit *efter aktiens förvärv*. Det normala omsättningsintresset, som ligger till grund för inskränkningen i kvittningsrätten och därför också bör bestämma måttet av denna inskränkning, får nämligen anses hänföra sig till den utdelning, som vid *förvärvet* ännu ej förfallit till betalning. Det är ju denna utdelning, som normalt brukar omfattas av överlåtelsen, se köplagen § 19, och aktiers normala värde (marknads-, börsvärde) bestämmes med inräknande av ej förfallen utdelning. Avvikelsen från den senare av de båda åsikterna blir emellertid praktiskt föga betydande, då bolaget, så länge den förre aktieägaren är legitimerad, kan *verkställa* kvittning med fordran på honom, likaväl som bolaget kan *betala* honom.[367]) Den enda skillnaden blir, att om bolaget icke innan den föregående aktieägarens legitimation upphört begagnat kvittningsmöjligheten, rätt därtill icke vidare står öppen.[368]) — Även mot krav på amorterings- eller likvidationsbelopp,

---

också förelegat fråga om kvittningsrätt för bankbolag efter överlåtelse av huvudlott, varvid det gällt att avgöra betydelsen av bestämmelser i bolagsordning angående särskilda inskränkningar i och villkor för rätten att överlåta sådan lott. Se Hasselrot Pant II s. 141 ff samt Handelsbalken II, andra uppl. (1910) s. 139 ff, Rabenius i T f R 1918 s. 323 not 1. — För det numera väl ytterst sällsynta fall, att allmänna aktiebolags ordningar på grund av äldre lag och AL § 141 6) innehålla ännu giltiga bestämmelser om inskränkningar i eller villkor för rätten att överlåta aktier, kunna dessa rättsfall vara av intresse. Dylika bestämmelser böra säkerligen i första hand anses endast gå ut på att möjliggöra för bolaget att hindra utomstående från att utan tillstånd träda in i bolaget och utöva förvaltningsrättsliga befogenheter (Hasselrot Pant II s. 140 not 1, Hahnloser s. 120) och därför så litet som möjligt medföra inskränkning i förvärvares rätt att utan hinder av bolagets genfordringar hos tidigare aktieägare åtnjuta ekonomisk avkastning av aktien.

[364]) Skarstedt s. 55 f, Hasselrot Pant II s. 139 f. — Hagströmer s. 212 framhåller att bolaget icke mot aktieförvärvare eller panttagare kan begagna till kvittning en bolagets fordran hos förre aktieägaren, även om denna fordran uppkommit förr än aktierättens övergång blivit bolaget bekant, utan att närmare ange tiden, då dividenden skall ha förfallit för att vara fri från kvittningsinvändningar.

[365]) Köersner nr 177 och väl även Undén Panträtt s. 149.

[366]) De författare, som företräda denna mening, yttra sig ej om någon skillnad i kvittningshänseende beträffande utdelning, som förfallit redan före förvärvet.

[367]) Invändning om att kvittning verkställts är likställd med betalningsinvändning, Rabenius i T f R 1918 s. 362, och kan blott avskäras genom godtrosförvärv av negotiabelt dokument.

[368]) Detta överensstämmer, mutatis mutandis, med den inskränkning i kvittningsrätten, som föreligger vid ett löpande skuldebrev: grunden för inskränkningen är i båda fallen det normala omsättningsintresset, jfr ovan not 296. Vid löpande skuldebrev avskäras nu visserligen kvittningsinvändningar även om kapital- eller räntebelopp skulle ha förfallit före ny borgenärs förvärv, men detta beror icke på att grunden för begränsningen är någon annan utan blott på att det normala omsättnings-

som är förfallet vid ny aktieägares förvärv, bör bolaget kunna göra invändning om kvittning med motfordran hos den förre aktieägaren. Det är ej uteslutet att bolaget därvid i vissa fall bör tillerkännas en något längre gående kvittningsrätt med hänsyn till att skälen för aktiens omsättbarhet ej göra sig gällande med samma styrka, sedan aktierättens väsentliga innehåll blivit allenast en fordran på amorterings- eller likvidationsbeloppet, men frågan härom må lämnas öppen, då den med den här nedan antagna åsikten om aktiebrevets verkan härvidlag blir utan betydelse, så snart aktiebrev äro utfärdade.

Från det nu sagda är ett viktigt undantag att göra: bolagets krav på inbetalning av tecknat belopp — alltså en konnex motfordran — bör alltid kunna göras kvittningsvis gällande mot ny aktieägare.[369])

Om man så övergår till frågan vad som gäller i kvittningsavseende för det fall, att aktiebrev (utan kuponger) äro utfärdade, måste man utgå från att aktiebrevets negotiabilitet i allmänhet icke kan ha någon *omedelbar* verkan gentemot bolagets kvittningsinvändningar. Vid godtrosförvärv av negotiabla papper skall ju den goda tron basera sig på dokumentet: på vad det innehåller eller bort innehålla. Men existensen av en till kvittning användbar genfordran kan regelmässigt icke framgå eller böra framgå av dokumentet, då ju den däri angivna rättigheten icke är berörd av motfordringens existens i och för sig;[370]) dokumentet är m. a. o. i detta hänseende fullkomligt neutralt.[371]) När enligt gällande rätt kvittningsinvändningar aldrig kunna göras gällande mot ny förvärvare av löpande skuldebrev beror detta ej heller på god tro, utan förvärvarens vetskap om genfordringens existens är betydelselös. Ett undantag härifrån synes emellertid böra göras beträffande bolagets fordran på inbetalning av tecknat belopp. Enligt en av Hagströmer[372]) företrädd åsikt skulle bolaget, även i händelse aktiebrev äro utfärdade, alltid kunna mot ny aktieägares krav kvitta dylik fordran. Åtminstone för nu gällande svensk rätts del torde detta icke böra antagas. Som sagt kunna aktiebrev i regel ej innehålla upplysning om existensen av genfordringar, men enligt AL § 27 får aktiebrev ej utges, innan full betalning är erlagd för den eller de aktier, varå brevet lyder.[373]) Om bolaget i strid mot detta stadgande utgivit aktie-

intresset vid aktier, som ej anknutits till något dokument, endast hänför sig till ej förfallen utdelning men vid löpande skuldebrev omfattar allt som ej enligt skuldebrevet är guldet: kapital och ränta bilda härvidlag enligt svensk rättsuppfattning en odelbar enhet (märk att även förfallen ränta enligt svensk rätt — i motsats till vad fallet är i dansk och norsk — omfattas av det löpande skuldebrevets negotiabilitet).

[369]) Se Hagströmer s. 222 f, jfr ock nedan s. 133.

[370]) Annorlunda när kvittning redan skett, vilket är likställt med skedd betalning; jfr not 367.

[371]) Annorlunda Augdahl s. 307 f.

[372]) s. 223. Jfr norska aktiebolagslagen § 41 sista punkten, Augdahl s. 297.

[373]) Någon motsvarande bestämmelse fanns ju icke i 1848 års lag, varför Hagströmers yttrande måhända för då gällande rätts del är riktigt. — Påpekas må att AL

brev, har det därigenom skapat grund för ny förvärvares tro, att aktien till fullo inbetalts, och bör bära konsekvenserna därav.[374]) Godtrosförvärvaren bör därför bli skyddad mot kvittningsinvändning *i den mån kvittningsrätten varit tillåten just på grund av motfordringens beskaffenhet att vara ett krav på inbetalning av tecknat aktiebelopp.* Bolaget måste däremot för sin ifrågavarande fordran fortfarande äga kvittningsrätt i samma begränsade utsträckning som för en annan, vanlig motfordran.

Beträffande vanlig motfordran måste skiljas mellan dividend å ena samt amorterings- eller likvidationsbelopp å andra sidan. För dividend på namnaktie äro i allmänhet samma kvittningsregler att tillämpa, som då aktiebrev ej är utgivet; dividendfordringen är nämligen i allmänhet icke att anse såsom anknuten till själva aktiebrevet.[375]) [376]) Om emellertid aktiebrevet är ställt på innehavaren eller på sätt förut angivits gjorts till värdepapper även beträffande rätten till dividend (genom bestämmelse i bolagsordningen eller genom vad aktiebrevet självt utmärker) bör — alldeles som om dividendrätten vore anknuten till en kupong — invändning om kvittning med fordran hos tidigare aktieägare aldrig kunna göras gällande mot ny aktieägare oberoende av dennes goda tro. Värdepappers-

---

även i detta hänseende sålunda likställer innehavar- och namnaktiebrev. — I utländsk rätt få aktiebrev till viss man vanligen utges redan före full inbetalning av aktien, varvid aktiebrevet skall innehålla uppgift om hur mycket som inbetalts. Olika meningar råda om följden av att en sådan uppgift är felaktig, så att aktiebrevet anger mer vara inbetalt, än som i verkligheten är fallet. För godtrosförvärvares skydd Torp s. 200, The Laws of England V nr 145; annorlunda Hahnloser s. 88 f, Veit Simon s. 207 f, som anta att i dylikt fall t. o. m. skyldigheten emot bolaget att inbetala det oguldna beloppet (vilken skyldighet ju enligt tysk rätt åligger den inregistrerade) övergår på förvärvare, även om han är i god tro. Häremot Jacobi s. 268 f. — Även Augdahl s. 307 anser dylik uppgift icke skydda godtroende förvärvare; däremot Torp i U f R 1927 s. 198. — Bumbacher s. 6 lämnar den förbluffande uppgiften, att bestämmelsen i SOR Art. 638 (att på ej fullt inbetalda aktiebrev skall tydligt angivas, hur mycket som betalats) »wird von der Praxis ganz ausser Acht gelassen, ohne Rechtsfolgen nach sich zu ziehen». — Holländska handelslagen art. 38 d i lydelse enligt lagen den 2 juli 1928 stadgar, att bolaget icke gentemot godtrosförvärvare kan invända, att innehavaraktie ej till fullo betalts eller att å namnaktie ej inbetalats det belopp, som av bolaget å brevet angivits vara inbetalt. Jfr Auslandsrecht 1926 s. 17, Heyden s. 37 ff.

[374]) Chydenius s. 206. — Aktien bör då ej heller kunna i godtrosförvärvarens hand av bolaget förklaras förverkad. Om styrelsen, som är ansvarig för aktiebrevets för tidiga utgivande, ej inbetalar resterande belopp (jfr Chydenius a. st.), måste aktiekapitalet emellertid minskas med den ej fullt inbetalda aktien, och styrelsen har att enligt AL § 34 anmäla förhållandet, såframt det inträffat efter ansökning om bolagets registrering.

[375]) Jfr norskt rättsfall, ref. i Norsk Retstidende 1926 s. 32.

[376]) Om en ur aktierätten uppkommen fordran mot bolaget sålunda undantagsvis kan mötas med invändning om kvittning med bolagets motfordran hos tidigare aktieägare, är naturligtvis förutsättningen för kvittningsrätt att också vanliga villkor för sådan rätt föreligga. En motfordring skall enligt allmänna kvittningsregler ha förvärvats av gäldenären innan huvudfordringens övergång blev honom bekant, och vidare skall motfordringen vara förfallen antingen före nämnda tidpunkt eller om efter densamma så dock före huvudfordringen, se Rabenius i T f R 1918 s. 350 ff. På dessa allmänna förutsättningar för kvittningsrätt kan här ej vidare ingås.

kvaliteten bör skydda förvärvaren i den mån rättigheten i traditionens ögonblick består, d. v. s. mot alla andra invändningar än den, att rättigheten redan före tradition av papperet utsläckts genom betalning, *verkställd* kvittning e. d. — Utav vad i det föregående sagts angående aktiebrevets betydelse för rätten till amorterings- eller likvidationsbelopp följer, att bolaget ej mot ny innehavares krav på sådant belopp kan göra invändning om kvittning med motfordran hos föregående aktieägare.

* * *

Den föregående framställningen har givit till resultat, att icke blott innehavar- utan även namnaktiebrevet har legitimationskraft, värdepapperskvalitet och negotiabilitet. Härmed äro ju icke alla olikheter mellan innehavar- och namnaktier i dessa avseenden upphävda. Först och främst föreligger ju den i det föregående behandlade skillnaden, att vid namnaktien legitimation för medförvaltningsrätten är överflyttad till aktieboken. Detta är den ur AL:s synpunkt viktigaste skillnaden och den kan ej utplånas genom partsdispositioner. En andra skillnad är de olika förutsättningarna för legitimation och godtrosförvärv; den kan i stor utsträckning elimineras genom privatdispositioner: blankoindossamentet. I fråga om legitimationen är denna skillnad behandlad i det föregående; förutsättningarna för godtrosförvärv komma att avhandlas samtidigt med förututsättningarna för ett gentemot tidigare rättsägare riktat godtrosförvärv.

5.

Aktiebrevets invindikabilitet.

A. I vilken utsträckning är aktiebrevet invindikabelt?

Enligt det föregående åtnjuter godtroende aktieförvärvare i tillfredsställande utsträckning skydd mot bolagets invändningar, men av minst lika stor betydelse för honom — och för aktieomsättningen i allmänhet — är trygghet även gentemot vindicerande aktieägare och andra sakrättsägare. Att en innehavaraktie kan utgöra föremål för ett godtrosförvärv, som utsläcker tidigare innehavares vindikationsrätt, är otvivelaktigt, men däremot är frågan om namnaktiebrevets invindikabilitet oklar. Till belysning av spörsmålet må lämnas en kortfattad redogörelse för några utländska rättssystems ståndpunkt därtill.

Den *tyska* rättens ställning före 1897 års HGB var, som redan tidigare nämnts, den, att lagen (ADHGB) förklarade aktiebrev kunna överlåtas genom indossament, men blott i fråga om formen för indossamentet hänvisade till de för växel gällande reglerna. Indossamentet saknade varje materiellträttslig verkan och utgjorde endast ett i kortare form avfattat

bevis om överlåtelse; ej ens en godtroende förvärvare av ett blankoindosserat aktiebrev var skyddad mot vindikation.[377]) Denna ståndpunkt, som vid frånvaron av en lagbestämmelse i motsatt riktning antogs såsom en konsekvens av de allmänna, starkt romerskrättsliga principerna, tillfredsställde ju icke det praktiska omsättningslivets krav och i doktrinen betecknades ståndpunkten såsom stridande mot lagens medgivande till överlåtelse genom indossament,[378]) såsom »bei tieferer Betrachtung eine gesetzliche Inkonsequenz».[379]) När 1897 års HGB införde regeln, att växellagens bestämmelser äro tillämpliga på aktieindossamentet även i fråga om de materiella rättsverkningarna, så att förvärv i god tro av indosserat aktiebrev skyddar mot vindikation från rätter ägare, betecknades detta därför i förarbetena såsom blott fyllandet av en »lucka» i lagen; den nya regeln låg redan »im Geiste der schon durch das alte Gesetzbuch angebahnten Entwicklung».[380]) — Medan *schweizisk* rätt överensstämmer med den nuvarande tyska,[381]) har i *fransk* rätt aktiedokumentet huvudsakligen blott betydelse av bevisurkund, men som förut nämnts tillägges i stället inregistreringen i aktieboken stor betydelse. Detta gäller även förhållandet till förutvarande aktieägare: också emot honom erhåller förvärvaren en självständig rätt genom inregistreringen. Sedan förvärvaren vunnit registrering, är han, även om aktiens säljare var icke-ägare, omyndig e. d., skyddad mot varje talan om vindikation eller avtalets ogiltighet.[382]) —

---

[377]) Behrend s. 39 ff, Behrend Handelsrecht § 119 V, Lehmann II s. 97, Kostanecki s. 4.

[378]) Behrend Handelsrecht s. 808 not 28, Hahnloser s. 82. — Mycket belysande är Fr. H. Behrends framställning s. 47 ff.

[379]) Behrend s. 51.

[380]) Kostanecki s. 5 med hänvisningar.

[381]) SOR 637, jfr 844, Hahnloser s. 82 ff.

[382]) Thaller nr 138 f, Esmein nr 8, Arthuys nr 417, Julliot nr 136 ff, Minard nr 211 ff, Lacour nr 1136. — Enligt Lacour, nr 1141, fordras ej god tro hos förvärvaren, men om hans handlingssätt innebär åtminstone *»un delit civil»* är han skadeståndsskyldig, och detsamma gäller bolaget. Jfr Minard nr 224. — Kravet på god tro ställs i övrigt, åtminstone i formuleringen, mycket olika av olika författare.

Omtvistad är frågan angående *den förre* aktieägarens rätt. Vissa författare — Thaller nr 142 ff, Pic II nr 743, Esmein nr 8 f, Julliot nr 143 — anse densamma kvarstå och anta alltså en ökning av antalet aktier; andra åter tillerkänna den förre aktieägaren blott skadeståndsrätt — Minard nr 227 ff, Arthuys nr 417, Lacour nr 1142. Praxis synes böjd för den senare meningen, Pic II nr 744. — Som ett korollarium till bolagets ansvarighet för felaktig *transfert* följer, att bolaget har rätt att pröva överlåtelsens riktighet. — I detta sammanhang må anmärkas, att börsmäklarna icke få yppa sina klienters namn. Inskrivningsproceduren blir därför mera invecklad vid köp genom mäklare: det sker först en *»transfert d'ordre»* på köparens mäklare, se närmare Minard nr 179 ff.

Att märka är, att det skydd, som tillkommer en inskriven aktieägare, är starkare t. o. m. än det, som kommer förvärvaren av »titres au porteur» till del: godtrosförvärv till innehavarpapper, som stulits eller på annat sätt utan ägarens vilja kommit ur hans besittning, kan nämligen förhindras genom en av ägaren inom viss tid gjord anmälan, »opposition», Lacour nr 1073, Thaller nr 160; vidare bereder inregistreringen skydd även mot återgångstalan av fångesmannen, vilket åtminstone i regel godtrosförvärv av lös sak och innehavarpapper icke gör; Benckert s. 258 f.

Liknande ståndpunkt intar *italiensk* rätt.[383]) — I *engelsk* och *skotsk* rätt vinner icke den, som i god tro förvärvar ett *share certificate*, bättre rätt än överlåtaren ägde, utan ogiltighetsanledningar i en tidigare överlåtelse kunna göras gällande mot senare förvärvare, även om de blott äro av beskaffenhet att göra överlåtelsen *voidable* (tvång, *undue influence*, svek m. m.).[384]) Emellertid verka även här *estoppel*-reglerna till skydd för godtroende förvärvare. När bolaget efter förvärvarens inregistrering utställer nytt certifikat, i vilket förvärvaren anges vara aktieägare, så är bolaget — även om det ej gjort sig skyldigt till någon vårdslöshet, så t. ex. även om en överlåtelse är förfalskad — genom *estoppel* skadeståndsskyldigt mot den, som på grund av sin tilltro till certifikatet lider skada.[385]) Skadeståndsrätt kan under vissa omständigheter stå även den till buds, som i god tro förvärvat från en annan än den, på vilken certifikatet lyder,[386]) men i allmänhet har han ej på grund av *estoppel*-reglerna någon rätt emot bolaget, då hans förlust ej kan anses förorsakad genom tilltro till vad bolaget i certifikatet intygat. Emellertid skall det ofta förekomma, att bolagen för att befrämja sina aktiers omsättbarhet i enlighet med *the Forged Transferts Acts* 1891 och 1892 frivilligt utfästa sig att under vissa förutsättningar hålla förvärvare skadeslösa i händelse av förfalskade transporter.[387]) — Det *nordamerikanska* namnaktiebrevet, *stock certificate*, har som ovan nämnts alltmer antagit karaktären av ett *negotiable instrument* och godtrosförvärvare är i regel skyddad mot vindikation enligt de principer, som gälla för växlar o. d.[388]) — I *dansk* rätt anses 1841 års förordning tillämplig på aktiebrev,[389]) i följd varav vindikationsrätt mot godtrosförvärvare icke tillkommer en aktieägare, som försett aktiebrevet med transportpåteckning, såvida denna icke är framkallad genom råntvång eller avgiven i omyndighetstillstånd.[390]) — I *norsk* rätt, som saknar motsvarighet till 1841 års danska förordning, har frågan varit föremål för olika meningar. I äldre litteratur har man stundom antagit namnaktiebrev vara föremål för

---

[383]) Vivante nr 998 ff, jfr ZAIP I s. 537 f. Enligt Vivante har inskrivningen icke denna verkan i förhållandet mellan två omedelbara kontrahenter: mellan dem gäller allmänna rättsregler om avtals ogiltighet etc. och inskrivningen kan, i händelse avtalet är ogiltigt, upphävas. Först en *ny* förvärvare är skyddad genom inskrivningen.

Vivante nr 1000 anser själva aktiecertifikatet bl. a. ha den betydelsen, att vid tvesala den förvärvare, som först får certifikatet i sin hand, äger företräde framför den andre förvärvaren, även om dennes avtal är tidigare ingånget. Denna åsikt är emellertid enligt Vivante mycket omtvistad.

[384]) Jfr Corneliussen: Vildfarelse som Ugyldighetsgrund ved Formueretshandler inter vivos efter engelsk-amerikansk Ret (Kra 1915) s. 12, 79.

[385]) Schuster s. 330 not 4, M'Neil s. 48, Topham s. 107 f.

[386]) Schuster a. st.

[387]) Schuster a. st., M'Neil s. 64.

[388]) Cook s. 233, jfr ovan s. 74 f.

[389]) Torp s. 199 f.

[390]) Lassen s. 612, 628 f.

extinktivt godtrosförvärv, stundom betecknat frågan som tvivelaktig.[391]) I nyare litteratur har uttalats en åsikt, enligt vilken namnaktiebrevet är invindikabelt efter samma princip som i dansk rätt. Det är »for norsk ret næppe hjemmel til at anta at besiddelse av aktiebrev i henhold til en tilsynelatende rigtig adkomst i alle tilfælde legitimerer indehaveren til at forføie over aktien overfor godtroende tredjemand. Er et aktiebrev stjålet og av tyven forsynt med falsk transport til ham selv og derpaa transportert til godtroende tredjemand, vil denne naeppe kunne paaberope noget godtroenhetserhverv. Og hvad her er sagt om falsk transport, maa ogsaa gjælde hvor transporten lider av andre ugyldighetsgrunde, naar disse er av den art, at de efter vore almindelige regler kan gjøres gjældende overfor godtroende tredjemand, saaledes som for eks. umyndighet, sindsygdom og grov tvang. Derimot vil tredjemands stilling være uangripelig, hvor hans hjemmelsmands adkomst led av mangler som svik eller error, og det samme gjælder naturligtvis meget mera hvor hjemmelsmandens adkomst var simulert».[392])

Tendensen i utländsk rätt är sålunda tydligen att skydda aktieomsättningen även i fråga om namnaktier; bakom denna tendens ligga också starka praktiska behov. De i förra kapitlet angivna skäl, som kräva säkerhet för aktieomsättningen, gälla även här. Aktiernas ställning i hjärtat av omsättnings- och kreditlivet och sedvanliga former för aktieomsättningen i förening med den omständigheten, att huvudsakligen blott namnaktier få förekomma hos oss, göra således skydd för godtrosförvärvare av namnaktier alldeles särskilt av behovet påkallat. Ej heller i förevarande avseende kan nu emellertid, som i viss utländsk rätt, registreringen skydda förvärvaren; en sådan princip är för vår rätt helt främmande. Den enda möjligheten att bereda förvärvare säkerhet mot vindikation skulle i vår rätt vara att i större eller mindre utsträckning tillerkänna aktiebrevet invindikabilitet så som skett i närbesläktade rättssystem. Utan tvivel skulle detta också stå i överensstämmelse med den svenska rättsutvecklingens tendenser i allmänhet, och kunde invindikabiliteten redan sägas ligga i den tidigare, av romerskrättsliga idéer genomsyrade tyska rättens »Geist», så kan man svårligen föreställa sig, att den av hänsyn till den redliga omsättningens behov starkt färgade nutida svenska förmögenhetsrättens grundsatser äro förenliga med oinskränkt vindikationsrätt i fråga om namnaktier.[393])

---

391) Se Stang s. 95, 213 f med hänvisningar.

392) Augdahl s. 303 f.

393) Man kan säkerligen icke tala om något inflytande från ADHGB på vår aktielagstiftning härutinnan. Om stiftarna av AL velat i förevarande avseende följa tysk rätt hade de väl med all sannolikhet tagit bestämmelserna i 1897 års HGB till förebild och ej den äldre rättens utdömda regler. Aktiebolagskommittén har emellertid tydligen icke avsett att alls beröra det i Tyskland före HGB:s antagande livligt debatterade spörsmålet om vindikationsrätt till aktier. Motiven be-

Även om man nu ej utan vidare ur lagens tystnad bör kunna deducera oinskränkt vindikationsrätt[394]) — för en frirättsligt betonad rättsmetod erbjuder ju i stället obundenheten av lag en blankofullmakt att låta de praktiska intressena bli avgörande och sålunda begränsa vindikationsrätten[395]) — så kan man emellertid säkerligen icke under förhandenvarande förutsättningar i svensk rätt helt jämställa namnaktiebrevet med löpande skuldebrev eller lösa saker. Visserligen innebär aktiebrevets värdepapperskvalitet en anknytning av aktierätten till brevet, varigenom dettas besittning i viss mån blir jämställd med besittningen av en sak, och visserligen åstadkommer negotiabiliteten till förmån för godtroende förvärvare en »objektivering» av rättigheten till en genom papperets innehåll fixerad storhet, så att de naturliga förutsättningarna för en analogisk tillämpning av reglerna om godtrosförvärv till lösa saker kunna sägas föreligga. Men genom att brevet utpekar viss man såsom den berättigade bryts analogien; ett nytt moment inträder i och med det att *transportpåteckningar* bli nödvändiga för att en senare förvärvare skall på grund av dokumentets innehav få sken av rätt.[396]) Transportpåteckningar äro ju uttryck eller bevis för rättshandlingar och tänkbart vore, att dessa rättshandlingar måste vara fullgiltiga, för att en ny förvärvares fång skall vara oangripligt. I enlighet härmed antar nu också den svenska doktrinen nära nog enhälligt, att — frånsett blankoindossamentets verkan, varom mera nedan — även den godtroende förvärvaren av ett med formellt oantastliga indossament försett namnaktiebrev är prisgiven åt vindikation.[397])

Denna ståndpunkt innebär dock ett misskännande av aktieindossamentets karaktär av en speciellt i omsättningslivet verkande förklaring. Liksom *utställandet* av ett för omsättning avsett papper innebär en rättshandling med längre än till papperets förste innehavare gående riktning, måste nämligen också indossament av ett sådant papper betraktas såsom på visst sätt riktat mot senare förvärvare.

Till utgångspunkt för en vidare utveckling av denna tanke ägnar sig en kritik av den vidsträckta godtrosskyddsprincip, som Winroth antagit

---

röra icke frågan och den av kommitténs sekreterare utarbetade redogörelsen för främmande lagstiftning innehåller beträffande tysk rätt i detta avseende endast den upplysningen, att överlåtelse av aktie »kan ske genom endossement enligt växellagens bestämmelser» (Bergelmer s. 18).

[394]) Jfr Vinding Kruse i T f R 1924 s. 419 ff, särskilt s. 425.

[395]) Jfr Astrup Hoel: Den moderne retsmetode (1925) s. 108 not 2.

[396]) Jfr Naumanns tidskrift 1866 s. 757: godtrosförvärv till ej endosserade namnaktier förklarades ej kunna äga rum; närmare om rättsfallet not 408. — Ett till viss man ställt men in blanco eller till innehavaren transporterat negotiabelt värdepapper kan, *i avseende på godtrosförvärv emot innehavare efter blankoindossamentet*, ur i texten angivna synpunkter vara att betrakta som innehavarpapper.

[397]) Hagströmer s. 219, Benckert s. 201 f, Hasselrot Vindikation s. 62 not 5 (även Pant II s. 138 not 1), Undén Sakrätt s. 222, Köersner nr 173. — Se dock ang. Winroths ståndpunkt nedan vid not 398.

gälla i svensk rätt. »Har», säger Winroth,[398]) »genom singularfång någon i god tro förvärvat egendom eller rätt därtill av person, som vid tillfället hade formell åtkomst därtill, är, utan avseende å egendomens beskaffenhet, han fullt skyddad i sitt förvärv och oberörd därav, att på grund av återgångstalan eller annan mellankommande omständighet det för fångesmannens del fastställes bristande förfoganderätt över egendomen.»[399]) Att Winroth här gått för långt för att kunna följas av domstolarna eller rättsuppfattningen i allmänhet torde nu vara otvivelaktigt,[400]) och även principiellt är det väl tveksamt, om varje »formell åtkomst» — hur denna enligt Winroths mening skall vara närmare beskaffad framgår ej av hans uttalanden — bör betraktas som en bas för godtrosförvärv. En formell åtkomst är ju förhanden så snart ett till det yttre perfekt, om än med materiella ogiltighetsanledningar behäftat överlåtelseavtal föreligger. Men ett sådant avtal framträder i regel blott som ett internt mellanhavande mellan de båda kontrahenterna, vilket ej i och för sig är ägnat att vara en objektiv bas för en utom avtalet stående persons goda tro, detta knappast ens om avtalet upprättats skriftligt.[401]) Om emellertid en formell åtkomst framträder som avsedd just att legitimera mot tredje man, bli skälen onekligen starka att göra åtkomsten till tillitsbas för honom. Härpå bygger nu också en i modern norsk doktrin utformad tankegång. I anslutning till Scheel härleder Augdahl[402]) godtrosskydd på grund av transportpåteckning på »gjældsbrev» ur fullmaktsreglerna. Dessa skulle enligt Scheel komma till användning även när fullmakten givits form av en överlåtelseförklaring. Men härav skulle med nödvändighet följa, att när man avgivit en överlåtelseförklaring, och avsikten varit icke det mindre, att bemyndiga adressaten till att företa vissa förfoganden, men det större, att göra honom till ägare, så kunde överlåtelseförklaringen icke i detta fall ha mindre kraft att göra mottagarens förfoganden giltiga. Detta gäller nu, menar Augdahl, i de fall, då överlåtelseförklaringen är avgiven på ett sätt, som är beräknat och ägnat att legitimera mottagaren som ägare, alltså bl. a. vid indossament på »gjældsbrev».[403])

Detta resonemang leder följdriktigt fram till teorien om indossamentets riktning till senare förvärvare. Grunden till att en godtroende tredje man blir skyddad om en fullmäktig skulle överskrida sin instruktion eller om

---

[398]) S. 325.

[399]) Jfr också Winroth s. 222, Svensk Civilrätt V s. 231, Strödda uppsatser I (1901) s. 93 f; Chydenius: Lärobok i finsk kontraktsrätt I (3 uppl.) 1923 s. 110 f.

[400]) Almén s. 148 f. Jfr Benckert s. 290 f.

[401]) Se dock de danska motiven till avtalslagen (Udkast till Lov om Avtaler og andre Retshandler paa Formuerettens Omraade. Kbhvn 1914) s. 65.

[402]) T f R 1921 s. 107 ff, s. 116. — Augdahls framställning gäller visserligen direkt blott frågan om sveksinvändningar, men samma synpunkter kunna ju anläggas beträffande andra ogiltighetsinvändningar.

[403]) Jfr ock Torp Hovedpunkter af Formuerettens almindelige Del (2-den Udg. 1900) s. 73 ff.

själva fullmakten skulle vara ogiltig anses nämligen just vara fullmaktens karaktär av en emot tredje man riktad förklaring,[404]) att fullmaktsgivaren vill vara bunden av vad fullmäktigen i överensstämmelse med fullmaktens innehåll företar.[405]) I enlighet därmed blir tredje man skyddad enligt avtalsrättens vanliga principer: de i avtalslagen §§ 29—33 omnämnda ogiltighetsinvändningarna bortfalla sålunda gentemot godtroende tredje man.[406]) Och denna förklaringens riktning mot tredje man kan också sägas återfinnas i indossament på ett för omsättning avsett papper. Väl är det sant, att indossamentet icke *behöver* ha till huvudändamål att legitimera mottagaren att vidare förfoga över dokumentet; det *kan* ju närmast avse att utgöra ett bevis gentemot dokumentets utställare eller endast ett bevis emot överlåtaren. Men när det är fråga om ett i omsättningslivet cirkulerande papper, måste dock en transport i den i omsättningen hävdvunna formen komma att utåt framstå som en föryttringslegitimation.[407]) Indossanten måste beräkna, att indossamentet kan komma och normalt kommer att användas just som legitimation vid senare omsättning av papperet. Vill han icke ta konsekvensen av att förvärvaren på sådant sätt blir legitimerad, kan han undvika indossament och blott ge förvärvaren ett särskilt bevis om överlåtelsen, men därmed finge han också räkna med att affären i motsvarande mån bleve mindre lockande för förvärvaren, som ju har intresse av speciell legitimation för senare överlåtelser. Liksom utställaren av ett negotiabelt dokument genom sitt skuldlöftes riktning till senare förvärvare förlorar rätten till vissa invändningar emot godtroende sådan bör indossamentets riktning såsom legitimationsförklaring till senare förvärvare med-

---

[404]) Angående *muntlig* fullmakt jfr Lassen s. 182 not 23.

[405]) Se t. ex. Kallenberg i Sv JT 1920 s. 134 ff.

[406]) Almén s. 144, Lassen s. 199 f. — Jfr Brodmann i Ehrenbergs Handbuch des gesamten Handelsrechts 4 Bd II Abt, s. 139 f.

[407]) Till det nu sagda må fogas en anmärkning. Då legitimationen framträder icke som en fullmakt utan som en ägarlegitimation, äro ej fullmaktsreglerna i alla avseenden tillämpliga. Å ena sidan bör den, som skapat legitimationen, ej såsom en fullmaktsgivare bli *obligatoriskt* bunden mot senare förvärvare, en bundenhet som skulle vara inadekvat i förhållande till legitimationen; denna bygger ju på att dokumentet ger sken av att rättigheten överlåtits till annan och sålunda ägaren är ur spelet. Förvärvaren blir sålunda skyddad först när tradition skett och övriga villkor för ett godtrosförvärv uppfyllts. Å andra sidan torde den i avtalslagen 35: 1 uttryckta regeln böra tillämpas även här, så att godtrosförvärv inträder trots att indossanten utan sin vilja efter sitt indossament förlorat papperet, även om något liknande ej skulle antas för fullmaktsurkunder [härom å ena sidan Almén s. 207 not 7, Hasselrot: Några spörsmål ang. fullmakt (1927) s. 22 f, å andra sidan Lamm i Sv JT 1920 s. 82]. Förhållandet mellan indossament och fullmakt i detta avseende har i viss mån sin motsvarighet i förhållandet mellan ett negotiabelt papper och ett vanligt skriftligt anbud e. d.: vid fullmakten och anbudet vill tredje man skapa en förut icke bestående skyldighet för fullmakts- resp. anbudsgivaren, medan förvärvaren av ett omsättningspapper utgår från att utställaren redan förut var förpliktad, resp. att en tidigare indossant redan förut avhänt sig dokumentet. I förra fallet är det sålunda fråga om en mera direkt personlig förbindelse mellan parterna än i det senare, vilket möjligen kan motivera den ifrågavarande olikheten beträffande godtrosskydd.

föra, att indossanten gentemot godtrosförvärvare går miste om rätten till samma slag av ogiltighetsinvändningar.[408]) [409]) Den godtroende förvärvarens skydd mot utställares invändningar och mot föregående indossanters vindikationskrav — vilka former av godtrosskydd naturligt komplettera varandra — återföras sålunda på samma teoretiska förklaringsgrund;[410]) att åtminstone huvuddragen till denna framträtt på ett håll för utfästelsens och på ett annat för indossamentets del utan skönjbar influens från det ena hållet till det andra är ännu ett bevis på det naturliga och med allmängiltiga rättsgrundsatser överensstämmande i åsikten om de speciellt i omsättningslivet verkande viljeförklaringarnas längre än till förste adressaten gående riktning.

Emot det nu förda resonemanget kan den invändningen synas motiverad, att väl ett blankoindossament men ej ett fullständigt sådant kan

[408]) Alltså i allmänhet sådana invändningar, som vid en vanlig rättshandling kunna avskäras genom medkontrahentens goda tro. Häremot strider ej rättsfallet N. J. A. 1907 s. 275. Däri hade de på A. ställda aktiebreven försetts med blankoöverlåtelse av B. för A:s dödsbo. Domslutet grundades därpå att B. icke, såvitt visat blivit, erhållit bemyndigande av dödsbodelägarna att på sätt som skett förfoga över aktiebreven. Den i texten angivna principen kan ju icke leda till godtrosförvärv i ett dylikt fall, då indossamentet tecknats av person, som icke varit behörig företräda den, gentemot vilken godtrosförvärvet skulle rikta sig. (F. ö. kan frågan om godtrosförvärv i ett sådant fall möjligen vara tvivelaktig även beträffande *växel,* se Kôersner nr 79 med hänvisningar.) Detta rättsfall och det i not 396 omnämnda (Naumanns tidskrift 1866 s. 757) ha stundom åberopats till stöd för den förhärskande doktrinens mening, men de kunna således ej åberopas gentemot den i texten försvarade principen. 1866 års rättsfall är i själva verket av intresse mindre på grund av utgången än på grund av de avvikande meningar, som uttalades. Några på A. ställda lottbrev i en bank hade av B. överlämnats såsom pant till C. jämte en handling, innehållande att A. överlåtit breven på B. Denna överlåtelsehandling befanns vara falsk. A. yrkade i målet åläggande för C. att till A. såsom rätte ägaren utan lösen utlämna lottbreven. Underrätterna ansågo det ådagalagt, att C. utan rätte ägarens vetskap och begivande blivit innehavare av breven, och förpliktade därför C. att till A. utan lösen utlämna desamma. Nedre revisionen yttrade: då något förhållande icke blivit i målet ådagalagt, på grund varav torde kunna antagas, att C. annorledes än i god tro kommit i besittning av berörda lottbrev, så hemställdes att Kungl. Maj:t jämlikt grunderna i 10 kap. handelsbalken måtte ogilla A:s talan. H. D:s majoritet fastställde dock domstolarnas beslut, men två ledamöter biföllo N. rev:s betänkande, varvid den ene i ett längre yttrande motiverade sin åsikt. Man ser hur redan här starka krafter kämpade för omsättningsskydd, ehuru den otillfredsställande teoretiska motiveringen och den därmed sammanhängande obegränsade utsträckningen av det påyrkade godtrosskyddet gjorde ansträngningarna fruktlösa. Anmärkas kan att det särskilda yttrande, som en av de i majoriteten ingående ledamöterna, Just.R. Naumann, avgav och sedermera utvecklade i en uppsats i Naumanns tidskrift 1867 s. 76 utvisar, att åtminstone denne ledamot allenast haft för ögonen det fall, att en skriftlig överlåtelsehandling är falsk, och ej ingått på frågan om verkan av andra ogiltighetsanledningar.

[409]) Att den som tecknar transport på ett i omsättning brukligt papper gentemot godtrosförvärvare bör stå därför förefaller så naturligt, att det skulle vara förvånande om domstolarna ej förr eller senare följde den här förfäktade principen. H. D:s domskäl i rättsfallet N. J. A. 1926 s. 596 varslar måhända redan om att praxis är på väg. I rättsfallet var det fråga om en till viss man ställd och till A. transporterad inteckning, som C. utan A:s tillstånd pantsatt hos B. H. D. förpliktade B. att utan lösen återställa inteckningen till A., enär pantsättningen skett utan A:s tillstånd *och inteckningen icke varit försedd med överlåtelse från A.*

[410]) Om teoriens närmare motivering se ovan s. 83 ff.

sägas vara riktat till senare förvärvare och att alltså endast en blankoindossants invändningar kunna utsläckas genom ett förvärv av aktiebrevet i god tro. Ett dylikt resultat förefaller också vara målet för en i rättslitteraturen uttalad åsikt.

Att det föreligger en skillnad mellan blankoindosserade och fullständigt indosserade namnaktiebrev i godtrosförvärvsavseende antar den nyare svenska doktrinen enhälligt. Men enigheten synes icke sträcka sig till grunden för och omfattningen av det godtrosskydd, som blankoindossamentet i motsats till det fullständiga indossamentet kan bereda. En mening, klarast hävdad av Kôersner, tillmäter icke själva blankotransporten i och för sig någon annan betydelse än en transport till viss man eller en vanlig överlåtelsehandling. Det är, säger Kôersner,[411]) »att märka, att blankotransport icke i och för sig är underkastad några andra regler än den första transporten på viss man från den ursprungliga aktieägaren. Det är således allenast under förutsättning att denna transport, om den vore riktad till viss man, äger giltighet, som aktien kan börja användas såsom ett innehavarpapper. — — — Genom att å aktiebrevet teckna skriftlig överlåtelse får vederbörande anses hava gjort en vanlig cession, vars rättsliga giltighet är underkastad samma regler som en överlåtelse på viss man, endast med den modifikation, att då förvärvarens namn icke ifyllts, denne måste finna sig i att aktien emot honom betraktas som innehavarpapper.»[412]) I motsats härtill synes emellertid en åsikt utgå från att själva blankotransporten är att bedöma annorledes än det fullständiga indossamentet. Åtminstone Benckert tycks sålunda mena, att godtrosförvärvet kan rikta sig ej blott mot senare innehavare utan även mot blankoindossanten själv. Visserligen inskränker sig Benckert i fråga om aktie till att framhålla, att reglerna om godtrosförvärv av innehavaraktie lära vara tillämpliga i fråga om förvärv av till viss man ställd aktie, vilken av vederbörande aktieägare själv eller behörigen å hans vägnar överlåtits på innehavaren eller in blanco,[413]) men antagligen vill Benckert ge samma förklaring härtill som han lämnat för sin åsikt, att godtrosförvärv kan ske av ett in blanco eller till innehavaren transporterat icke löpande skuldebrev: »Borgenär, som verkställt den ifrågavarande överlåtelsen eller förvärvat ett därmed försett skuldebrev, bör nämligen vara skyldig att vidkännas de naturliga konsekvenserna därav.»[414]) Dessa naturliga konsekvenser för den, som tecknat blankotransporten, måste väl vara förlust av invändningar om överlåtelsens ogiltighet; då meningen väl icke kan vara

---

411) Nr 179.

412) Jfr Hasselrot Vindikation s. 62 not 4 med tillägg därtill i Något ang. köplagens bestämmelser i §§ 38—54 (1927) s. 173, som blott förklarar, att reglerna om skydd för förvärv i god tro av lösa saker ex analogia tillämpas på innehavaraktier samt aktier till viss man, vilka överlåtits in blanco.

413) Benckert s. 201 f.

414) Benckert s. 200.

att också invändningar om råntvång, omyndighet etc. kunna extingveras, så skulle denna åsikt alltså tillägga blankoindossamentet samma verkan, som i det föregående antagits tillkomma även det fullständiga indossamentet.[415])

Före behandlingen av frågan om det principiellt berättigade i den skillnad, man sålunda velat göra mellan de båda slagen av indossament, må den praktiska betydelsen av att blankoindossamentet tillägges en kraftigare verkan ägnas någon uppmärksamhet. Genom att göra blankoindossamentet till bas för godtrosförvärv undanröjer man visserligen de mest påfallande olägenheterna av satsen, att förvärvare av namnaktie är skyddslös mot vindikation: i de mycket talrika fall, då aktiebrev cirkulera med blankoindossament från en tidigare aktieägare, blir godtrosförvärvaren skyddad mot alla ägare, vilkas namn icke förekomma på aktiebrevet. Härtill är skyddet begränsat enligt den av Kôersner företrädda åsikten. Även om man går längre och anser godtrosförvärvaren i viss utsträckning skyddad emot invändningar också från blankoindossanten, blir emellertid skyddet för omsättningen otillfredsställande. Om också aktiebrev kunna cirkulera med stöd av ett tidigare blankoindossament, måste ju detta utfyllas, så snart en aktieägare önskar för legitimation beträffande medförvaltningsrätt vinna registrering i aktieboken.[416]) Ofta äro därför aktiebrev försedda med ett eller flera utfyllda indossament. Dessa framstå för ny förvärvare såsom fullständiga indossament, varför han först efter en närmare undersökning av förhållandena kan känna sig tryggad genom blankoindossamentets verkan, och om han på grund av en fångesmans uppgift eller annorledes oriktigt antagit att ett fullständigt indossament från början lytt in blanco, så skulle han trots sin subjektivt goda tro vara prisgiven åt vindikationskrav.[417]) Då det nu ofta existerar en hel

---

[415]) Möjligen hyllar också Undén en dylik uppfattning ehuru hans uttalande i frågan ej ger full klarhet. I affärslivet vore, framhåller Undén Sakrätt s. 222 f, den uppfattningen djupt rotad, att köparen av en blankotransporterad aktie icke behövde riskera vindikationskrav på grund av fångesmannens bristande rätt. Med hänsyn till allmänt anlitade former för aktieförsäljning vore det också orimligt att tillämpa för omsättningen mera betungande regler i fråga om sådana papper än beträffande lösa saker i allmänhet. Av rättsfallet N. J. A. 1907 sid. 275 syntes väl den slutsatsen kunna dragas, att godtrosförvärv ej ägde rum, om aktien förvärvats utan transport eller med en av obehörig person tecknad transport. »Däremot beröres av detta avgörande ej det fall, att en blankoöverlåtelse av rätte ägaren underskrivits. Av nyss angivna skäl anse vi godtrosförvärv i sistnämnda fall kunna ske.»

[416]) I själva verket är ju blankoindossamentet ett ofullbordat fullständigt indossament; redan detta är ägnat att väcka tvivel på det riktiga i att låta blankoindossamentet verka kraftigare gentemot indossantens ogiltighetsinvändningar.

[417]) Exemplet ger anledning till frågan, hur långt blankoindossamentets särskilda rättsverkningar skulle sträcka sig. Antag att ett aktiebrev företer indossamentskedjan A. (indossant)—B. (indossatarie) och nu förvärvas av C. A. har svikligen förletts till överlåtelsen, men C. är vid förvärvet i god tro. A:s invändning om sveket skulle nu enligt ifrågavarande åsikt avskäras, om A. indosserat in blanco och B. från en ej å aktiebrevet antecknad mellanman förvärvat aktien och därefter utfyllt indossamentet. Däremot skulle A. fortfarande kunna göra invändningen gällande, om han överlåtit aktien till B. genom ett fullständigt indossament.

kedja av indossament (utfyllda blankoindossament eller från början fullständiga sådana) på cirkulerande aktiebrev, står man i allt fall långt ifrån ett säkert och rationellt omsättningsskydd. I än högre grad är ju detta fallet om man låter själva basen för godtrosförvärvet, blankoindossamentet, brista ej blott för invändningar om grövre ogiltighet, såsom förfalskning, omyndighet etc., utan även för invändningar om svek, misstag o. d.

Om det alltså förhåller sig så, att blankoindossamentets upphöjande till bas för godtrosförvärv knappast leder till praktiskt tillfredsställande omsättningssäkerhet, blir frågan, vilka principiella motiv, som föranlett doktrinen att — utan stöd av praxis[418]) — göra en skillnad mellan de båda slagen av indossament. Så länge man nöjer sig med att anta extinktion av vindikationsrätten för på aktiebrevet ej antecknade ägare efter blankoindossamentet, kan man, som antytts, åberopa en analogi från godtrosförvärvet av lös sak och löpande skuldebrev[419]) samt så till vida ge en tillfredsställande förklaring av skillnaden mellan de båda slagen av indossament. Men genom att tillerkänna indossanten vindikationsrätt mot varje senare godtroende förvärvare sviker denna åsikt de praktiska behoven och skänker icke tillbörligt beaktande åt indossamentets riktning till senare förvärvare. Detta senare gör däremot den andra i litteraturen uttalade åsikten *såvitt angår blankoindossamentet.* Men antingen denna åsikt utgår från tankegången om indossamentets riktning till senare förvärvare eller måhända bygger på en omedelbar analogi från reglerna om utställande av innehavarförbindelser[420]) så äga dess skäl för en olika be-

---

Hur skulle det s. a. s. mellanliggande fallet bedömas: om A. tecknat indossament in blanco och sålt aktien till B., vilken senare därefter med sitt namn utfyllt indossamentet? Man kunde kanske anse, att blankoindossamentets rättsverkningar i förevarande avseende icke längre kunde inträda, efter det blankoindossamentet blivit utfyllt. (Att ett redan inträtt godtrosförvärv ej omintetgöres genom ett senare utfyllande av blankoindossamentet är klart.) Emellertid måste man väl finna det egendomligt, att A:s rätt att emot C. åberopa ogiltigheten skulle vara beroende av om B. kommit att utfylla indossamentet, t. ex. för att vinna registrering, eller ej. Antar man då, att blankoindossamentet bibehåller sin förmåga att avskära indossantens invändningar oberoende av om indossamentet efter överlåtelsen utfyllts, skulle en förvärvare kunna bli skyddad i många fall genom ett blankoindossament, ehuru indossamentskedjan vid hans förvärv för honom ter sig som en kedja av fullständiga indossament. Förutsättningen för rättsskyddet måste dock, som i texten sagts, enligt ifrågavarande åsikt vara, att det verkligen förelegat blankoindossament, ej blott att förvärvaren antagit detta, vilket naturligtvis har den konsekvensen, att förvärvaren måste känna sig osäker, så snart han icke kan bevisa, att indossamentskedjan består av ursprungliga blankoindossament. — Transport till *innehavaren* skulle ju i förevarande avseende ställa sig något annorlunda. Dylika transporter, som vid inregistrering skulle behöva på något sätt kompletteras med ett namn, förekomma emellertid praktiskt taget ej.

[418]) Undén Sakrätt s. 222.

[419]) Jfr not 396.

[420]) Jfr Köersners antagande (nr 167), att en särskild skriftlig, till innehavaren ställd *överlåtelsehandling* är underkastad regeln i avtalslagen 35: 1; detta överensstämmer väl knappast med stadgandets mening. — Något försök till teoretisk förklaring av att blankoindossantens men ej en annan indossants invändningar extingveras har ej gjorts; Benckerts nyss återgivna yttrande, att extinktionen är en

handling av det fullständiga indossamentet icke tillräcklig bärkraft. Liksom vid bedömandet av ett dokuments negotiabilitet innehavarklausulen icke är det enda avgörande, kan ej transportens ställande till innehavaren eller in blanco utan vidare vara varken tillräckligt eller nödvändigt för ifrågavarande invindikabilitetsverkans inträde: de använda orden äro i intetdera fallet några trollformler utan äga sin betydelse genom att vara väl de viktigaste men icke de enda bland de omständigheter, till vilka man har att ta hänsyn vid tolkningen av utställarens resp. indossantens viljeförklaring. Den form (innehavar- eller namnformen), som utställaren av ett skuldebrev valt, ger tillräcklig grund för att avgöra, om han velat skapa ett för omsättningen begärligt papper eller ej, men motsvarande slutledningssätt är icke rättfärdigat i fråga om aktieindossamentet; även det fullständiga indossamentet betraktas faktiskt i omsättningen som fullt betryggande legitimation och bör därför med samma rätt som blankoindossamentet anses riktat mot senare förvärvare. Närmare besett innebär detta icke heller någon bristande konformitet i förhållande till regeln, att innehavarklausul vanligen erfordras för att ge ett dokument negotiabilitet: riktningen mot senare förvärvare har nämligen icke alldeles samma innebörd hos en utfästelse som hos en transport. Vid en innehavarutfästelse är »innehavaren» själva utfästelsens adressat. Vid blanko- eller innehavartransport åter är liksom vid fullmakt legitimationsförklaringens adressat visserligen tredje man, men »innehavaren» är här icke adressaten utan den, som genom transporten för tredje man utpekas såsom legitimerad att förfoga över dokumentet. På samma sätt som en fullmakt till viss man likaväl som en innehavarfullmakt anses innebära en till tredje man riktad legitimationsförklaring kan ett fullständigt indossament likaväl som ett blankoindossament därför sägas vara riktat till tredje man. Vad som skiljer de båda slagen av indossament är blott, att blankoindossamentet för tredje man utpekar innehavaren som legitimerad, medan det fullständiga indossamentet förkunnar, att legitimationen tillkommer den namngivne indossatarien: *skillnaden ligger icke i legitimationsförklaringens riktning utan i dess innehåll.* Principiellt obefogat — eller i varje fall icke nödvändigt — är det sålunda att frånkänna det fullständiga indossamentet godtrosskyddande verkan och därigenom högst väsentligt reducera den säkerhet för aktieomsättningen, som man söker uppnå genom att utrusta blankoindossamentet med sådan verkan. I enlighet med det förut sagda böra därför båda slagen av indossament efter samma grunder anses bilda bas för godtrosförvärv, allenast med den naturliga, av indossamentets eget innehåll betingade skillnaden, att vid blankoindossament innehavaren men vid fullständigt indossament endast

---

naturlig konsekvens av blankoindossamentet, är alltför allmänt hållet för att göra anspråk på att innefatta någon förklaring.

den angivne indossatarien är gentemot godtroende tredje man legitimerad att förfoga över aktien. Den praktiska vinsten härav för aktieomsättningens trygghet är uppenbar. Förvärvaren har att efter en enhetlig princip pröva alla på aktiebrevet befintliga indossament utan att behöva bekymra sig om den för honom ofta olösbara uppgiften att avgöra, om indossamenten ursprungligen tecknats in blanco eller såsom fullständiga. Hans ställning blir relativt trygg: blott de grövre och sällsyntare samt oftast mera i dagen trädande ogiltighetsanledningarna (omyndighet, rubbad själsverksamhet, konkurs, råntvång, förfalskning) kunna fortfarande göras gällande mot honom.[421])

Den nu på denna punkt avslutade undersökningen ger till resultat ett ganska långt gående skydd för omsättningen. Måhända är det önskvärt, att detta skydd utsträckes även till att gälla emot nyssnämnda grövre ogiltighetsanledningar, så som genom de uttryckliga bestämmelserna i växellagen § 76 och sjölagen § 168 skett för växel och konossement.[422]) Då emellertid varje stöd i rättssystemet saknas för ett dylikt utsträckande av godtrosskyddet i fråga om namnaktiebrev,[423]) kan detta endast vara ett önskemål *de lege ferenda*. Från domstolspraxis är väl knappast att vänta något initiativ i den riktningen; icke utan skäl kunde ett sådant karakteriseras som ett ingripande på lagstiftningens område.[424])

---

[421]) Om den formellt korrekta indossamentskedjan skapats genom ett rättsstridigt borttagande av en anteckning på aktiebrevet, t. ex. genom utradering av en indossataries namn, kan en förvärvare icke vinna annan rätt, än om indossatariens namn i stället förfalskats i ett nytt indossament. I båda fallen har nämligen tillitsbasen etablerats utan någon medverkan av indossatarien.

[422]) Att en förvärvare i god tro skall gå sin rätt förlustig på grund av att ett tidigare indossament är tecknat av omyndig, falskt e. d., även om därpå följt aldrig så många nya överlåtelser, kanske också registreringar, är obestridligen en svår olägenhet. Å andra sidan må dock ej heller förglömmas fördelen av att man genom att skaffa sig fullständigt indossament kan vara tryggad mot förlust av aktien, så länge man ej försett den med nytt indossament. (Jfr NJF XIII s. 76 f, 88, 95 f.) Vill man icke låta omsättningens intressen helt dominera utan låta avgörandet falla till förmån för den depossederade ägaren i särskilt behjärtansvärda fall, så bör man väl stanna vid den princip, som i texten antagits, vilken ju ansluter sig till den allmänna avtalslärans avvägning mellan tillitsskydd och motstående intressen. Att i *större* utsträckning pruta av på omsättningsskyddet kan naturligtvis ej komma i fråga de lege ferenda; allt rimligt rättsskydd har man givit rätte ägaren genom att obetingat säkerställa honom om han låter förse aktiebrevet med sitt namn (genom fullständigt indossament) och sedan blott underlåter att själv teckna transport på det och låta det gå sig ur händerna. Man kan under inga omständigheter beskylla principen för att innebära någon obillighet mot honom.

[423]) Det är nog dock en ganska utbredd populär uppfattning, att samma regler gälla för aktiebrev som för växel, jfr kommanditbolagets argumentering i N. J. A. 1921 s. 288. Undén Sakrätt s. 222 antar anledningen till att frågan om godtrosförvärv till namnaktier ej oftare kommit under H. D:s avgörande vara, att rätte ägarne icke ansetts ha några utsikter med klandertalan mot godtroende förvärvare.

[424]) Hur stundom alltför fri rättsutvecklingen emellertid kan vara i sin strävan efter att skydda omsättningen exemplifieras av den historiska utvecklingen i fråga om skuldebrev till viss man eller order. Se Eschelsson s. 240 ff. I äldre tider

B. Förutsättningar för godtrosförvärv.

Godtrosförvärv av aktier eller andra omsättningspapper är betingat av vissa förutsättningar i avseende på förvärvstitel, tradition, god tro m. m. I den mån dessa förutsättningar ej omedelbart sammanhänga med godtrosförvärvets syfte, att i omsättningens intresse skydda förvärvarens på fångesmannens besittning av det till innehavaren ställda eller vederbörligen indosserade dokumentet grundade goda tro, ha de till uppgift att, i den utsträckning så kan ske utan att själva ändamålet med godtrosförvärvet förfelas, minska de olägenheter för andra, som äro den oundvikliga följden av förvärvarens skyddande. Tydligen böra dessa förutsättningar vara desamma vare sig det är fråga om extinktion av bolagets invändningar eller av tidigare rättsägares rätt: negotiabiliteten och invindikabiliteten stå i så naturligt samband med varandra, att de böra inträda under samma förutsättningar.[425]) I allmänhet måste också förutsättningarna för godtrosförvärv med hänsyn till sin nyss angivna grund vara enahanda beträffande aktier — antingen de äro ställda till innehavaren eller vederbörligen indosserade — som beträffande andra rättsobjekt (lösa saker, löpande skuldebrev, växlar etc.). Då de sålunda icke äro av säreget intresse för aktiebrevet, skola de här ej upptas till självständig behandling; blott en summarisk översikt av de viktigaste frågorna må här finna plats; i övrigt hänvisas till läran om godtrosförvärv i allmänhet.

Av grunden för godtrosförvärvet följer, att huvudsakligen avtalsenliga över- eller upplåtelser inter vivos vinna skydd.[426]) Överlåtelse av äganderätt samt över- eller upplåtelse av panträtt äro kanske de enda, i varje fall de enda praktiskt betydande fallen.[427]) Att fånget är benefikt anses icke utgöra hinder för godtrosförvärv.[428]) Vidare kan godtrosförvärv endast ske i den utsträckning, som svarar mot besittningens natur-

---

fordrade man transport av behörig person å sådant skuldebrev. Eschelsson s. 244. Sedermera uppgav man helt kravet på skriftlig transport. I det av Kungl. Maj:t den 10 juni 1841 avgivna svar på en ständernas skrivelse, vilket bildar vändpunkten härutinnan, sägs, att det med gällande stadganden icke kunde anses överensstämmande, att den, som i god tro innehade till viss man ställd förskrivning, däri gäldenären givit lov att låta den komma i annans hand, skulle kunna äventyra sin betalningsrätt därför, att överlåtelse icke funnes å förskrivningen tecknad, eller emedan innehavaren icke förmådde styrka, att överlåtelse vore gjord av behörig person. Eschelsson s. 247.

[425]) Jfr t. ex. Eschelsson s. 222 f, 239, Lassen s. 615.

[426]) Härmed bör säkerligen likställas förvärv på exekutiv auktion av utmätt gods. Undén Sakrätt s. 227 f, Benckert s. 233 f.

[427]) Jfr Benckert s. 203 ff.

[428]) Denna utsträckning av godtrosskyddet är dock ur principiell synpunkt tvivelaktig, då den går utöver vad som egentligen kräves för tryggheten i omsättningen. Olika meningar ha också stundom yppats ang. benefikt godtrosförvärv, se Undén Sakrätt s. 226 not 3. — Om behörig förvärvstitel se vidare Benckert s. 203 ff, Undén Sakrätt s. 226 ff med hänvisningar.

liga förmåga att ge sken av rätt. Sålunda botas i regel blott det fel, som består i att överlåtaren saknat befogenhet att förfoga över aktien, däremot ej brist i hans allmänna rättshabilitet (konkurs, omyndighet, rubbad själsverksamhet etc.) och ej heller fel, som enligt allmänna regler afficiera själva överlåtelsehandlingen.[429])

För godtrosförvärv till lösöre fordras ju, att besittningen övergått till förvärvaren. Samma krav bör i fråga om aktier uppställas för extinktion av såväl föregående rättsägares vindikationsrätt som bolagets invändningar. Omsättningens trygghet kräver knappast skydd före traditionen, då förvärvaren i varje fall dessförinnan i andra avseenden saknar trygghet.[430]) Även regeln i växellagen § 76 och sjölagen § 168, att dokumentet måste vara indosserat på förvärvaren eller in blanco, bör gälla redan för konformitetens skull. Och man kan härför också åberopa, att skydd mot vindikation fordras egentligen för de normala omsättningsförvärven, som ske med indossament, samt att regeln åtminstone i vissa fall kan försvåra möjligheterna att föryttra olovligen åtkomna aktier.[431])

---

[429]) Jfr vidare Benckert s. 235 ff. — Lassen s. 608 ff anser den regeln möjligen gälla i dansk rätt, att innehavarpapper i analogi med pengar icke ens av fångesmannen själv kan återvinnas från godtroende förvärvare. Häremot för svensk rätts del Eschelsson s. 237 f, Benckert s. 249 och 250 med hänvisningar.

[430]) Jfr härmed Benckert s. 271 f, Eschelsson s. 222, Eschelsson Om fullbordandet av gåva enligt svensk rättspraxis (1906) s. 48 ff, Nordling s. 296 f, Lassen s. 625 f.

[431]) Tveksamt förefaller i vad mån bestämmelserna om kvalificerat godtrosförvärv i 54 och 55 §§ av 1914 års kommissionslag dispensera från nödvändigheten av indossament på namnaktier. Varken tradition eller indossament till *förvärvaren* behöver ske, men inträder godtrosförvärvet även för det fall, att aktiebrevet är indosserat till annan person än kommissionären, t. ex. huvudmannen? I detta fall kan ju innehavet av aktiebrevet icke sägas vara ägnat att utan vidare legitimera kommissionären. Men förarbetena till §§ 54 och 55 utvisa, att man tänkt sig godtrosförvärvet böra inträda just på grund av att innehavet av egendomen skulle legitimera kommissionären. Sålunda framhålles i motiven till kommissionslagen s. 163 att »kommissionären, därigenom att han innehar godset, för tredje man framstår såsom legitimerad att förfoga över detsamma». På s. 162 sägs: »Då kommittenten lämnat kommissionären gods till försäljning och medgivit honom att i förhållande till spekulanter uppträda såsom han själv vore ägare, bör det gå ut över kommittenten och icke över köparen av godset, om försäljningen sker under limitum eller eljest i strid mot föreskrifter av kommittenten, om vilka köparen varken ägt eller bort äga kännedom. Gäller detta, när köparen haft kunskap om kommissionsförhållandet, bör det enligt kommitténs mening så mycket mera gälla, när han trott och haft anledning att tro, att medkontrahenten vid försäljningen handlade för egen räkning.» — Dessa uttalanden tyda onekligen på att förutsättning för ett dylikt godtrosförvärv av namnaktie skulle vara innehav av aktiebrev, indosserat in blanco eller till kommissionären, då denne i annat fall icke gärna på grund av innehavet kan vara legitimerad emot tredje man som ägare, handlande för egen räkning. Nu är det visserligen riktigt, att enligt ifrågavarande lagrum kommissionärens innehav icke är nog för att det kvalificerade godtrosförvärvet skall inträda, utan att det också måste vara fråga om gods, som försäljningskommissionär innehar till försäljning eller inköpskommissionär inköpt för kommittentens räkning. Som Eberstein (i Sv JT 1918 s. 321 ff, särskilt s. 334) påvisat får emellertid den principiella betydelsen av dessa omständigheter icke förstoras; de må enligt de positiva bestämmelserna ge godtrosförvärvare den förstärkning i rättsskyddet, som ligger i att traditionskrav och lösningsrätt bortfalla, men om man bör tillerkänna dem verkan att grunda ett kvalificerat godtrosförvärv, där icke den för ett okvalificerat sådant

En gammal tvistefråga är den, vid vilken tidpunkt den goda tron skall föreligga. Det förfaller riktigast att fordra god tro vid traditionen, eftersom godtrosförvärvet först då är fullbordat.[432]) Beträffande den goda trons beskaffenhet må här blott anmärkas, att enligt gängse uppfattning förvärvaren varken får ha insett eller — efter normalmänniskans måttstock bedömt — bort inse det förhållande, som genom godtrosförvärvet skall förlora sin betydelse.[433]) Den särskilda bestämmelsen i växellagen § 76, enligt vilken växelförvärvare är skyddad utom då det visas, att han vid förvärvet »icke varit i god tro eller att han därvid förfarit med grov vårdslöshet», tycks ju efter orden ge ett vidsträcktare skydd för förvärvaren. Reellt torde emellertid skillnaden ej bli stor. Gränsen mellan de olika graderna av culpa är ju flytande, och man måste i varje fall anta en naturlig benägenhet att genom jämkningar å ömse sidor till varandra närma kraven på god tro beträffande å ena sidan växel (konossement) och

---

erforderliga legitimationen för fångesmannen föreligger, synes mycket tveksamt. [I rättslitteraturen har frågan endast berörts av Benckert s. 202, som framhåller, att §§ 54 och 55 äga tillämplighet i fråga om »ej blott egentliga lösören utan även annan lös egendom av sådan natur, att den kan bli föremål för besittning. En sådan avvikelse från de principer, som gälla för de allmänna godtrosförvärven, kan synas påfallande. Den torde emellertid erhålla egentlig praktisk betydelse endast för handeln med sådana aktier, som äro ställda till viss man.» Benckert anger icke vilken annan egendom än lösören (resp. sådana papper, som äro objekt för det allmänna godtrosförvärvet), som kan bli föremål för besittning och alltså enligt Benckerts mening omfattas av den påfallande utvidgningen i förhållande till allmänna godtrosförvärvsprinciper. Även om man begränsar sig till värdepapper i teknisk mening, vilkas besittning i viss utsträckning är att jämställa med besittningen av lös sak, så återstår, som sagt, att besvara frågan, om besittningen icke också enligt ifrågavarande bestämmelsers mening skall vara av beskaffenhet att i och för sig ge legitimation i förhållande till tredje man; ej heller i detta avseende antyder emellertid Benckert någon restriktion i tillämpligheten av §§ 54 och 55.]

[432]) Så Undén Sakrätt s. 232 ff med hänvisningar s. 233 not 1, Hasselrot Vindikation s. 52 f, Lassen s. 625. — Undén a. a. s. 233 f anser emellertid, att man beträffande konossement, växlar och andra löpande papper på grund av uttryckliga stadganden i sjölagen § 165, växellagen § 76 och avtalslagen § 35 måste nöja sig med god tro vid avtalet; tidpunkten, då den goda tron skall föreligga, är nämligen i lagrummen angiven sålunda: »vid konossementets (växelns) förvärvande», samt, i fråga om löpande papper: där sådant »förvärvats av någon, som *därvid* var i god tro». Sistnämnda uttryck insattes i lagen på hemställan av lagrådet för att utmärka, att medgivandet i avtalslagen § 39 p. 2 till att ta hänsyn till vad en medkontrahent insett eller bort inse »efter det rättshandlingen blev honom kunnig», icke skall äga tillämpning i det fall, som § 35 avtalslagen avser, Almén s. 207 not 10, jfr s. 203 not 5. Emellertid är att märka, att bestämmelsen i § 39 p. 2 skulle kunna leda till ett hänsynstagande till vad förvärvaren av den löpande handlingen insett eller bort inse *även efter traditionen*. Att förebygga *detta* kan ha varit den egentliga meningen med ifrågavarande uttryck; att man verkligen velat ta ståndpunkt i tvisten, huruvida den goda tron måste föreligga ännu vid traditionen eller ej, synes föga troligt. Och då själva traditionskravet uppställes utan annat stöd av ordalagen i avtalslagen § 35 än som just ligger i ordet »förvärvats», samt det beträffande växel resp. konossement torde kunna ifrågasättas, om ej lagen med förvärv menar ett formellt växelrättsligt (resp. konossementsrättsligt) förvärv, innefattande tradition och indossament, kan man väl även fordra god tro vid tiden för traditionen, om man — som även Undén — anser det vara principiellt riktigast.

[433]) Benckert s. 279 ff. I utländsk rätt är frågan om den goda trons beskaffenhet ofta mycket omtvistad, jfr Jacobi s. 260.

å andra sidan övriga omsättningspapper och lösa saker.[434]) Såsom av speciellt intresse för aktiebrevets del må framhållas, att förvärvares goda tro kan tänkas afficieras därav, att en i övrigt legitimerad fångesman icke innehar till aktien hörande talong och kuponger.[435])

Kravet på att förvärvaren icke borde ha känt till fångesmannens bristande rätt innebär en viss prövningsplikt, som icke föreligger för bolaget gentemot föregiven ny aktieägare: som i det föregående framhållits är bolaget skyldigt avvisa en formellt legitimerad innehavare först om bolaget äger bevis för legitimationens oriktighet. I fråga om prövningen av en indossamentkedjas rent formella oantastlighet torde däremot gälla samma regler för förvärvaren som för bolaget.

Godtrosförvärvet stöder sig som sagt på den legitimation, som innehavet av aktiebrevet ger fångesmannen. Regelmässigt avser denna legitimation äganderätt men kan, liksom i förhållande till bolaget, tänkas gälla även beträffande rätt att för annans räkning förfoga över aktien. Detta torde vara fallet i fråga om kommission, så att alltså godtrosförvärv i vanlig ordning inträder, även om fångesmannen uppträtt ej som ägare utan som föregiven kommissionär.[436]) Även om han utgivit sig för

---

[434]) Jfr Undén Sakrätt s. 231 f, 232 not 1 med hänvisningar.

[435]) Jacobi s. 150, Vivante nr 1472, Enneccerus s. 594 not 2. I praktiken brukar man ofta vid förvaring och särskilt vid försändande skilja kuponger och talong från manteln.

[436]) Benckert s. 263 f. Omtvistat är om godtrosförvärv kan inträda, när en besittare av sak eller omsättningspapper uppträder som *panthavare*, vilken realiserar panten eller ånyo utsätter den enligt handelsbalken 10: 6, ehuru han antingen ej ägt någon panträtt eller också saknat rätt att på sätt som skett förfoga över panten. För godtrosskydd i detta fall Benckert s. 230 ff, Winroth Strödda uppsatser II (1905) s. 46 samt de sakkunniga, som utarbetat förslaget till lagen den 16 maj 1919 med vissa bestämmelser om rätt att förfoga över annan tillhöriga fondpapper (»fondpapperslagen»), se prop. nr 115 till 1919 års riksdag s. 6. Däremot Hasselrot Vindikation s. 15 notens sista stycke, s. 16 not 3. Det får nog anses bäst överensstämma med rättsutvecklingens tendenser och det praktiskt önskvärda att även i detta fall principiellt skydda godtrosförvärvare. Emellertid måste omständigheterna ofta vara sådana, att en särskild aktsamhet är påkallad, när förvärvaren resp. den nye panttagaren har kännedom om att saken i besittarens hand blott är pant, jfr Benckert s. 231 not 202. Detta kan ha särskild betydelse i fråga om aktiebrev. I fondpapperslagen stadgas nämligen, att överenskommelse, genom vilken panthavare eller kommissionär erhållit rätt att *för annans räkning än ägarens* förfoga över fondpapper, är utan verkan, så framt överenskommelsen ej »skriftligen avfattats i särskild, allenast därom upprättad handling, vari fondpapperen så tydligt beskrivas, att de kunna skiljas från varandra, och det förfogande, som avses, noggrant angives». Detta gäller dock ej i fråga om medgivande för panthavare att, i händelse panten icke på utsatt tid löses åter, utan vidtagande av de i lag stadgade former sälja densamma på offentlig auktion eller å fondbörs samt ej heller beträffande återpantsättning av panten i förening med huvudfordringen. Å andra sidan är det icke i något fall tillåtet att utsätta pantsatta fondpapper för högre belopp eller på strängare villkor än de hos panthavaren häfta för. Dessa bestämmelser äro säkerligen icke avsedda att innefatta någon avvikelse från vanliga grundsatser om godtrosförvärv, Undén Panträtt s. 170. Men då en skriftlig handling måste föreligga för att panthavaren (eller kommissionären) skall vara befogad att föryttra eller återpantsätta papperen, torde en förvärvare, som har vetskap om att innehavaren allenast är panthavare (eller kommissionär), icke kunna anses vara i god tro, innan han förvissat sig om att den i lagen föreskrivna skriftliga handlingen upprättats och att förfogandet står i över-

att vara fullmäktig synes praxis benägen att åtminstone i fråga om löpande skuldebrev låta godtrosförvärv inträda,[437]) och avgörandet måste då utfalla på samma sätt beträffande aktier.

C. Har rätter ägare lösningsrätt?

Godtrosförvärv av lös sak är ju enligt handelsbalken 11: 4 och 12: 4 begränsat genom rätt för den depossederade ägaren att mot lösen återbekomma saken från förvärvaren. Beträffande löpande skuldebrev anses däremot sådan lösningsrätt icke stå rätter ägare till buds, utan godtrosförvärvet är ovillkorligt. Anledningen härtill är enligt en åsikt den, att godtrosförvärv av löpande skuldebrev grundas icke på nyssnämnda lagrum utan på Up. § 10 mom. 1, där någon lösningsrätt icke omnämnes.[438]) Enligt en annan åsikt åter, som utgår från att även godtrosförvärv av löpande skuldebrev är grundat på handelsbalken 11:4 och 12: 4,[439]) beror frånvaron av lösningsrätt därpå, att en sådan rätt skulle vara åtminstone i regel meningslös beträffande skuldebrev.[440]) »Endast om löseskillingen bestämmes till det erlagda vederlaget samt fordringen förvärvats till underpris, exempelvis som osäker, kan ju rätter ägare ha fördel av en lösningsrätt.»[441]) I och för sig kan nu denna tvist av huvudsakligen rättshistoriskt intresse icke ha någon omedelbar betydelse för frågan om lösningsrätt beträffande godtrosförvärvade aktier, utan det för denna fråga avgörande kan blott vara, om samma skäl, av vilka lösningsrätt vid löpande skuldebrev uteslutits — vare sig detta skett genom stadgandet i Up. 10: 1 eller ej — också föreligga i avseende på aktier. Att så skulle vara fallet har bestritts[442]) och man har åberopat att, medan lösningsrätten som sagt skulle vara åtminstone i regel meningslös beträffande skuldebrev, rätte ägaren i fråga om aktier skulle kunna ha ett särskilt intresse av lösningsrätt i sådana fall, då det för honom vore erforderligt att förfoga över den förlorade aktien för att »konsolidera den majoritet, han nätt och jämnt har», samt att ägarens intresse av lösningsrätt kunde vara »utomordentligt stort» i fråga om sådana aktier, som ej finnas i markna-

---

ensstämmelse med handlingen. Har han vederbörligen iakttagit detta, synes han böra vara skyddad, även om handlingen skulle vara oriktig, t. o. m. förfalskad.

[437]) N. J. A. 1902 s. 209, 1911 s. 143, jfr vidare Benckert s. 267. — Doktrinen ställer sig delvis på motsatta ståndpunkten, se Benckert s. 259 ff, Hasselrot Försträckning s. 121 f. — Angående utländsk rätt Benckert a. st., Jacobi s. 149 f, 167 f, 301, Lassen s. 608 not 16 a med hänvisningar.

[438]) Eschelsson s. 70 ff.

[439]) Benckert s. 188 ff. — Se vidare i frågan hänvisningar hos Benckert s. 188 not 35.

[440]) Se också Hasselrot Vindikation s. 63.

[441]) Benckert s. 189.

[442]) Benckert s. 201.

den.[443]) I ett rättsfall — som dock är av ganska gammalt datum — har också rätte ägaren tillerkänts lösningsrätt till aktie.[444])

Det synes emellertid knappast riktigt att här jämställa aktiebrevet med lös sak och ej med det i övrigt onekligen mera närstående löpande skuldebrevet, detta oavsett vilken grund man anser uppbära lösningsrätten i fråga om lösa saker.

Man kan — med utgångspunkt från tanken, att det skydd för omsättningen av lösa saker, som är godtrosförvärvens syfte, ej bör eluderas genom lösningsrätten — anse denna ha utrymme endast i den mån den ej kränker förvärvarens ekonomiska intressen, som äro omsättningslivets primus motor. Man kommer därmed till det resultatet, att godtrosförvärvaren aldrig kan vara skyldig att avstå från saken mot mindre lösen än som motsvarar sakens verkliga ekonomiska värde,[445]) och lösningsrätten får då betydelse för rätte ägaren endast i den mån den skyddar hans vid just ifrågavarande sak fästade rent individuella intressen, främst då *affektionsvärden* (vilka ju kunna vara mycket behjärtansvärda, t. ex. i fråga om familjeklenoder, husdjur). Är nu lösningsrättens raison d'être att gardera dylika intressen och ej att innebära någon avvägning mellan parterna i rent ekonomiskt hänseende, så är i fråga om aktier — liksom skuldebrev — lösningsrätt knappast motiverad. Visserligen äro ej alla i aktien ingående rättigheter *direkt* ekonomiska, men även i fråga om förvaltningsrättigheterna är dock enligt aktiebolagsrättens grundsatser det rent ekonomiska intresset så dominerande, att inga affektionsvärden gärna kunna tillerkännas något utrymme på omsättningsintressenas bekostnad.[446]) Att rätte ägaren kan ha ett särskilt intresse av att få

---

[443]) Kôersner nr 169.

[444]) N. J. A. 1894 s. 396. — Frågan: lösningsrätt eller ej? har dock knappast fått någon mera framträdande roll i rättsfallet. Jfr Kôersner nr 170. Svaranden intog nämligen den ståndpunkten att han, under bestridande av att käranden över huvud ägde vindikationsrätt, yrkade att, för den händelse käranden likväl ansågs berättigad att återkräva aktierna, lösensbeloppet måtte bestämmas på närmare angivet, för svaranden särskilt förmånligt sätt. Häri kan man dock icke, som Undén Sakrätt s. 235 not 1 synes mena, inlägga ett medgivande att lämna ut aktierna mot lösen.

[445]) Så senast Undén Sakrätt s. 236 f.

[446]) Som ovan i not 13 framhållits kan ett aktiebolag tjäna andra ändamål än sina medlemmars ekonomiska intressen, men aktiebolagsrätten är icke uppbyggd med någon hänsyn till dylika fall. Medgivandet i AL 52 till att i bolagsordningen förbehålla förutvarande aktieägare rätt att vid akties övergång inlösa densamma är väl knappast heller tänkt som skydd för några direkt ideella intressen. I viss mån kan det ju dock i allt fall begagnas därtill, vilket emellertid också måste anses vara det enda sätt, varpå rent ideella intressen beretts möjlighet att inkräkta på de ekonomiska intressen, som hänföra sig till aktiens omsättbarhet. Dylikt förbehåll har ju sin fulla verkan även mot godtroende förvärvare. — Observeras bör även att av bolag utgivna obligationer kunna vara utrustade med rätt att påverka bolagets förvaltning, jfr Bergendal s. 87 ff, 183 ff. I utländsk rätt förekommer att obligationshavare ha både rösträtt och företrädesrätt till nya aktier eller rätt att utbyta sina obligationer mot aktier. Även om positiv svensk rätt lägger hinder i vägen för något sådant, så kan dock skillnaden mellan aktier och obligationer i

återlösa en aktie för att »konsolidera en majoritet» e. d. är ju sant, men dels kan detta intresse icke vara fäst vid någon viss individuell aktierätt och dels är det att betrakta som ett rent ekonomiskt intresse, vilket likaväl kan föreligga hos godtrosförvärvaren, och här som eljest bör då konflikten mellan rätte ägarens och godtrosförvärvarens ekonomiska intressen lösas till den senares förmån.

En utbredd mening vill ju nu tillmäta lösningsrätten en större betydelse och låta den tjäna till ett visst skydd även för rent ekonomiska intressen hos rätte ägaren gentemot godtrosförvärvaren genom att tillerkänna den förre rätt att återlösa saken mot det av förvärvaren erlagda vederlaget, även om detta skulle understiga sakens verkliga värde (på grund av att prisstegring inträtt eller att förvärvaren gjort ett fördelaktigt köp).[447]) Även med denna utgångspunkt kan man emellertid knappast försvara lösningsrätten i fråga om aktier. Om lösensbeloppet bestämmes efter erlagt vederlag och ej efter värdet lär man nämligen vara nödsakad frångå lösningsrättens meningslöshet såsom skäl för att löpande skuldebrev ej få återlösas: det är ingalunda blott i det fall, att skuldebrevet förvärvats till »underpris» i egentlig mening, som rätte ägaren skulle kunna ha fördel av att få återlösa skuldebrevet till det pris, som förvärvaren — kanske lång tid före vindikationskravets framställande — erlagt. En blick på börsnoteringarna rörande obligationer bör vara nog för att övertyga sig om den saken — även om man inte räknar med några participating debentures. Som reellt skäl för lösningsrättens bortfallande måste man säkerligen i stället betrakta det särskilt starka omsättningsintresset ifråga om löpande skuldebrev, men då bör man utan tvivel anse lösningsrätten utesluten också beträffande aktier, där omsättningsintresset icke gärna kan sägas vara mindre. En rätt att återlösa aktier med det av godtrosförvärvaren erlagda beloppet skulle för övrigt vara särskilt olämplig med hänsyn till de spekulationsmöjligheter, som aktiernas ofta starkt fluktuerande värden skulle kunna bereda rätte ägaren på godtrosförvärvarens bekostnad.[448])

6.

Aktiebrevet såsom rättsobjekt.

Aktien är, även om bolagets egendom helt eller delvis skulle utgöras av fastigheter, en rättighet av lös egendoms natur och kan utgöra objekt för

realiteten vara så gott som ingen — se ovan not 193 — och jämväl med hänsyn därtill förefaller det omotiverat att i fråga om lösningsrätt göra någon skillnad dem emellan.

[447]) Så senast Benckert s. 289 f, Hasselrot Vindikation s. 56 ff.

[448]) Emot lösningsrätt för alla slags värdepapper uttalar sig Undén Sakrätt s. 235. — För restriktiv tillämpning av reglerna om lösningsrätt i allmänhet Eberstein i Sv JT 1918 s. 334.

alla rättsliga transaktioner, som kunna förekomma i avseende på sådan egendom i allmänhet.

De *obligatoriska* förhållandena mellan kontrahenterna vid en transaktion — köp, byte etc. — erbjuda i regel intet av säreget intresse för det fall att transaktionens objekt är ett aktiebrev.[449]) Ett köp av aktie skall enligt köplagen § 19 anses omfatta den utdelning, som vid köpet ännu ej förfallit till betalning, så ock den rätt till teckning av ny aktie, som åtföljer eller kan komma att åtfölja sådan aktie, som köpet avser. Köparen har rätt att erhålla de papper, som motsvara vad enligt denna bestämmelse ingår i köpet, d. v. s. kuponger för ej förfallen dividend och talong.[450]) Har något bevis avseende teckningsrätt utfärdats, är köparen också berättigad till detta. Han har vidare rätt påfordra, att aktiebrevet (med åtföljande andra dokument) skall vara i sådant skick, att det fyller sin funktion som bevismedel och cirkulationspapper, d. v. s. att det icke är väsentligt skadat.[451]) — Med hänsyn till den betydelse det har för förvärvaren att erhålla namnaktiebrev, som är försett med indossament i enlighet med AL 28: 3, synes det motiverat att tillerkänna förvärvare rätt att påfordra indossament av säljaren, därest brevet är indosserat på denne. Att aktiebrev är vederbörligen indosserat är också det utan jämförelse vanligaste. Visserligen mottagas även på fondbörsen aktiebrev, som transporterats endast genom särskild handling,[452]) men detta behöver knappast tilläggas den betydelsen, att köparen enligt handelsbruk är skyldig att mot sin vilja nöja sig därmed.

Vid transaktioner rörande aktier är ofta individualiteten av aktierna likgiltig för vederbörande; så t. ex. fäster den, som köper ett antal aktier i ett bolag, i regel intet avseende vid vilka av bolagets aktier, han får. I andra fall åter kan frågan om individualiteten vara av intresse, exempelvis vid deposition av aktier. I fall av sistnämnda beskaffenhet torde man ha att in dubio anse aktiebrevet såsom icke-fungibelt. D. v. s. depositarien är skyldig att in specie återställa deponerade aktiebrev; förryttrar han dem, gör han sig skyldig till förskingring; deponenten har jus separationis i hans konkurs etc.[453]) I fråga om kommissionär är plikten att, där ej annat föranledes av omständigheterna, hålla värdepapper avskilda, fastslagen i kommissionslagen § 10.[454])

Genom att aktierätten anknytes till ett aktiebrev inträda vissa regler

---

[449]) Se härom Lehmann II s. 38 ff, Walter: Das Aktienrecht als Gegenstand von Rechtsgeschäften. Diss. Greifswald 1908.

[450]) Almén: Om köp och byte av lös egendom I (2 uppl. 1917) s. 247 not 1.

[451]) Lehmann II s. 50.

[452]) Enligt uppgift av börschefen Belfrage i »Skandinaviska Kreditaktiebolaget», Kvartalsskrift. 1928. Nr I s. 9.

[453]) Lehmann II s. 59, jfr Undén Sakrätt s. 272 f.

[454]) Jfr Köersner: Ett och annat om handeln med värdepapper etc. (1916) s. 11 f.

rörande transaktioner över aktierätten, vilka ej dessförutan kunna gälla. Sålunda sker som förut nämnts pantsättning av aktie genom tradition av aktiebrevet.[455]) Emellertid blir naturligtvis ej den till ett aktiebrev anknutna aktierätten att i alla avseenden behandla såsom en vanlig lös sak. Stundom har man antagit, att den i ett värdepapper förkroppsligade rättigheten skulle kunna förvärvas genom ett s. k. rent sakrättsligt, d. v. s. mot själva pappersstoffet riktat fång. Vad möjligheten av dylika fång till värdepapper i svensk rätt angår, så bortfaller ju frågan om *hävd*, vilket institut hos oss blott har tillämpning på fast egendom. I fråga om *specifikation* (den dyrbara teckningen på värdepapperets baksida!) är det säkerligen för svensk rättsuppfattning helt främmande att anse sådan kunna överföra den i papperet dokumenterade rättigheten till specifikanten. Däremot saknas ej röster för erkännande av *fynd* och *ockupation* såsom laga fång till värdepapper.[456]) Häri ligger emellertid ett förbiseende av de naturliga olikheter mellan saken och den i papperet dokumenterade rättigheten, vilka rättighetens anknytning till dokumentet icke kunna upphäva. Att fynd och ockupation av lös sak tillerkännas verkan av laga fång får framför allt anses bero på det nationalekonomiska intresset av att saken kommer till användning; detta skäl kan ej göras gällande i fråga om värdepapper.[457]) [458])

---

[455]) Indossamentet är ej nödvändigt men av betydelse för att visa, att pantsättning skett, se N. J. A. 1913 s. 13. — Likaså sker utmätning, som förut nämnts, på det i utsökningslagen § 75 st. 1 omnämnda sättet, d. v. s. genom att utmätningsmannen tar aktiebrevet i sitt förvar.

[456]) Hasselrot Försträckning s. 120, Serlachius s. 164. Däremot Eschelsson s. 233, Undén Sakrätt s. 128.

[457]) Undén Sakrätt s. 128 f. — Härav följer emellertid ej, att inga av de för fynd givna reglerna äro att tillämpa. Strafflagens promulgationsförordning 16: 2 innehåller vissa bestämmelser om lysning av fynd och hittelön. Även upphittaren av ett aktiebrev bör väl vara skyldig att lysa eller, såsom ju numera enligt sedvänja anses tillfyllest, annonsera eller överlämna fyndet till lämplig myndighet e. d. (Undén Sakrätt s. 119.) Han bör då också tillerkännas hittelön, vilken väl papperets utställare har att utge, om rätte ägaren ej anträffas (Undén Sakrätt s. 129), naturligtvis med rätt för utställaren att återkräva det utlagda av ägaren, därest denne sedermera gör sig påmint.

[458]) Se vidare om hithörande spörsmål Jacobi s. 341 ff, Stang s. 117 ff.

III.

Övriga aktierättsliga dokument.

1.

Vinstkupongen.

Som flera gånger i det föregående omnämnts sker numera regelmässigt aktiebolagens vinstutdelning emot särskilda dokument, s. k. vinstkuponger. Dessa bruka, sammanfogade till ett ark om ett eller flera tiotal, utlämnas till aktieägaren samtidigt med aktiebrev; när ett sådant kupongark förbrukats, utlämnas nytt, vanligen emot ett särskilt, vid kupongarket fästat dokument, talongen. Kupongarken bruka placeras inuti det dubbelvikta aktiebrevet, »manteln».

Kupongens rättsliga betydelse enligt svensk rätt är icke fullt klargjord: i AL är detta dokument ej ens omnämnt och fastän doktrin och praxis enats om betydelsefulla resultat i frågan, är den exakta innebörden av dessa icke bestämd.

Den förste författare, som berör kupongens rättsliga betydelse, nämligen Hagströmer,[459]) yttrar: »Kupongernas betydelse är den, att deras avlämnande erfordras för lyftning av vinstutdelning. Dock gör detta ensamt icke till fyllest, där kupongen icke är ställd till innehavaren, utan då fordras, att densamma är kvitterad av aktieägaren, eller, om pantinnehavare yrkar lyftning, företeende av aktiebrev och pantbevis, eller om kupongen särskilt är pantsatt, vilket dock stundom är förbjudet, bevis därom.» Av detta uttalande framgår ej klart, om Hagströmer allenast velat tillägga kupongen karaktär av *presentationspapper* eller även velat betrakta den som värdepapper. Att kupongen kan äga värdepapperskvalitet synes i allt fall Trygger mena, då han hänför kupongen till sådana handlingar, vid vilka en rättighet är så bunden, att den icke kan vara underkastad bindande dispositioner av annan än den, som innehar handlingen.[460]) Ännu i 1907 års mortifikationsförslag[461]) betraktas emellertid kuponger, »som icke äro gällande i innehavarens hand, vilket är fallet med det stora flertalet aktiekuponger», såsom på sin höjd legitimationspapper. I skarp motsättning härtill står lagrådets kort tid därefter avgivna, redan förut citerade uttalande, enligt vilket »till inlösen förfallna kuponger i alla de

[459]) Hagströmer s. 218.

[460]) Stundom skulle dock kupongerna ha »så ringa juridisk betydelse, att de måste anses som tryckta formulär till kvittenser»; Trygger: Kommentar till utsökningslagen. 1 uppl. s. 247, 248 not 1.

[461]) S. 26. Jfr också Tjerneld: Kort handledning vid tillämpningen av nya aktiebolagslagen 1910 (1912) s. 15.

fall, där ej bolaget träffat uttryckliga bestämmelser i motsatt riktning, kunna, såsom hittills allmänt lärer varit fallet, anses såsom fordringsbevis, gällande i var mans hand». Hasselrot finner lagrådets yttrande »något egendomligt. Säkerligen har det varit i en bankmans säck, innan det kom i lagrådets påse. Inom bankvärlden hyser man ett naturligt intresse i att under kategorien löpande papper få inrangera så mycket som möjligt.»[462]) Med tanke på den tidigare uppfattningen i rättslitteraturen är det väl också riktigt, att lagrådets uttalande verkar överraskande, men sett i ett större sammanhang blir det blott ett exempel på vilken betydelse uppfattningen i handel och vandel har för ett dokuments rättsliga natur och ett utslag av tendensen till utvidgning av omsättningspapperens krets. I allt fall har lagrådets yttrande haft avgörande betydelse för senare rättsuppfattning, och Hasselrot själv tycks godtaga lagrådets mening för nu gällande rätts del, när han säger: »Liksom, i fråga om obligationer, till dem hörande räntekuponger kunna självständigt pantsättas (genom tradition av kupong), är förhållandet numera enahanda beträffande vinstkuponger till aktier och lottbrev, så framt ej bolagsordningen därför utgör uttryckligt hinder. Kupongerna utgöra i och med det de förfalla bevis om fordran. De äro också i allmänhet att anse såsom löpande papper. Undantag måste dock — — — göras för kuponger till solidariska bankbolags huvudlottbrev.»[463]) Skarstedt[464]) återger utan reservation lagrådets yttrande[465]) och detsamma avskuggar sig också i Undéns [466]) framställning: »Utdelningskuponger till aktier eller banklotter kunna ha karaktären av självständiga fordringsbevis, och därför också självständigt överlåtas och pantsättas, ehuru de å andra sidan inte alltid äro så beskaffade. Det beror på bolagsordningens bestämmelser och kupongernas avfattning, vilken rättslig natur de ha. I allmänhet torde till inlösen förfallna aktiekuponger numera ha naturen av löpande papper. Där kupongerna ej äro löpande — så alltid vinstkuponger till huvudlotter i solidariska bankbolag — sker pantsättning på samma sätt som av icke löpande skuldebrev: alltså bör erfordras meddelande till bolaget.»[467]) — Även i praxis har lagrådets yttrande lett till efterföljd. I rättsfallet NJA 1916 sid. 45 förklarar sålunda HD:s majoritet (två justitieråd) att »till inlösen förfallna kuponger[468]) äro där — — — bolaget ej träffat uttryckliga bestämmelser i motsatt riktning, att anse såsom fordringsbevis, gällande i var mans

---

[462]) Hasselrot Pant II s. 139 not 1.
[463]) A. a. s. 146.
[464]) Skarstedt s. 55.
[465]) Jfr också Bergelmer: Lagen om bankrörelse (1911) s. 51.
[466]) Panträtt s. 151 f.
[467]) Det är väl också under påverkan av lagrådets mening som Trygger i andra upplagan av sin kommentar till utsökningslagen s. 272 uteslutit satsen, att kuponger stundom blott äro formulär till kvittenser. — Jfr också Köersner nr 137.
[468]) In casu till kommanditlotter.

hand.» I rättsfallet NJA 1921 sid. 453 förklara hovrätten, N. rev. och HD enhälligt, att kvittningsinvändningar oberoende av förvärvarens onda tro ej få göras mot honom, enär bolaget »icke träffat bestämmelser, på grund av vilka till aktie hörande vinstkupong ej skulle vara att anse såsom fordringsbevis, gällande i var mans hand».[469])

Fastän kupongen alltså numera deciderat anses kunna fungera som ett löpande fordringsbevis, är dess betydelse därmed ej klar: både utsträckningen av och förutsättningarna för kupongens verkan såsom omsättningspapper påkalla utredning. Härvid gäller det först att klargöra karaktären av den rättighet, som kupongen dokumenterar. Den kan tydligen icke utgöra bevis för den abstrakta rätten till andel i bolagets vinst, vilken rätt ej kan skiljas från själva aktien utan alltid tillkommer aktieägaren.[470]) Vad kupongen dokumenterar är endast det konkreta anspråket på viss dividend. Som förut framhållits kan detta konkreta anspråk överlåtas,[471]) och detta lär kunna ske redan innan dividendens belopp bestämts,[472]) ehuru det i så fall blott är en eventuell framtida rätt, som med kupongen överlåtes. Efter det dividenden fastställts åter (d. v. s. när bolagsstämma i enlighet med AL § 54 fattat beslut om utdelning) dokumenterar kupongen en aktuell — om också ännu ej förfallen — fordring, som är frigjord ur den medlemsrättsliga bundenheten.[473])

Om man med den i kupongen dokumenterade rättighetens nu angivna karaktär i minnet prövar lagrådets av doktrin och praxis upptagna mening, att till inlösen förfallna kuponger, där ej andra bestämmelser träffats, äro löpande fordringsbevis, så måste till en början restriktioner göras. Ett löpande skuldebrev ger ju godtrosförvärvaren rätt, även om den i papperet angivna fordringen aldrig skulle ha giltigen tillkommit. I fråga om kupong däremot gäller först och främst, att dividend måste ha i laga ordning beslutats. Är beslutet behäftat med ogiltighetsanledning, kan denna göras gällande mot varje innehavare av kupongen — alldeles som ett aktiebrevs negotiabilitet ej omfattar invändningar om bolagsstämmo-

---

[469]) I ett äldre rättsfall däremot, N. J. A. 1879 s. 345, förklarade domstolarna, att förvärvare av kuponger ej kunde tillerkännas rätt till utdelning, enär de aktiebrev, vartill kupongerna hörde, tidigare pantsatts. I detta fall innehöll bolagsordningen bestämmelse, att laglig innehavare av pantsatt aktiebrev vore berättigad att uppbära belöpande andel i den vinst, varå utdelning av bolaget beslutades. Föreskrift om kuponger fanns ej i bolagsordningen. Såsom domskäl åberopades också, att kupongerna ej innehöllo utfästelse av bolagets styrelse i fråga om vinstutdelningen.

[470]) Kupongens innehavare är sålunda aldrig såsom sådan berättigad att rösta i fråga om fastställande av dividendens belopp. En annan sak är, att aktieägaren kan på grund av avtal vara obligatoriskt förpliktad gentemot kupongens förvärvare att rösta på visst sätt angående utdelningen, Jacobi s. 526.

[471]) Ovan s. 31.

[472]) Jfr Fischer s. 159, Schlesinger s. 21 ff, Hachenburg: Kommentar zum Gesetz betr. die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (5 Aufl. 1926—27) § 295.

[473]) Jfr ovan s. 7 f.

besluts ogiltighet o. d.[474]) Men vidare får man nog fordra, att kupongen i vederbörlig ordning utgivits av bolaget. Regelmässigt äro ju kupongerna icke *undertecknade*, varför stadgandet i avtalslagen § 35 st. 1 icke är tillämpligt, och ej heller i övrigt kan bolaget gärna avskäras från rätten till invändning om att kupongen obehörigen kommit i rörelsen, vare sig särskild eller i förening med ett aktiebrev; i senare fallet kan däremot möjligen ett godtrosförvärv av *aktiebrevet* äga rum, vilket då också måste omfatta kupongerna. Men man bör nog också anse bolaget ha rätt att mot kupongens förvärvare göra invändning om att den aktierätt, varav den i kupongen angivna dividendrätten skulle utgöra avkastning, *upphört* (genom förverkande eller i samband med kapitalnedsättning), innan ur densamma lösgjort sig det i kupongen dokumenterade konkreta dividendanspråket. Förvärvaren av en kupong torde nämligen aldrig kunna tillerkännas annat än den dividend, som i vederbörlig ordning uppstår ur en giltig aktie.[475]) Härpå tyder redan kupongens text: hur denna än är formulerad brukar den alltid utmärka till vilken aktie kupongen hör, och denna framstår därför såsom dokumenterande endast den ur moderaktien uppstående rätten.[476]) Resultatet skulle alltså vara, att kupongens negotiabilitet icke alls har avseende på dividendrättens giltiga uppkomst. Någon gång kan måhända ett strängt genomförande av denna princip leda till resultat, som förefalla obilliga,[477]) men användningen av lösa kuponger i kredit- och omsättningslivet har dock knappast hos oss nått sådan omfattning, att principen bringar starkare praktiska intressen i fara.[477a])

Om det däremot ej föreligger någon invändning mot dividendrättens uppkomst, kan kupongen vara av betydelse för rättighetens utövning och överlåtelse, och den verkan, som svensk rättsuppfattning härutinnan tillägger kupongen, kommer då att framträda i följande avseenden:

---

474) Schlesinger s. 25, ovan s. 92.

475) En annan fråga är ju vad verkan det har på kupongen att *aktiebrevet* dödas; härom nedan s. 158 f.

476) Lehmann II s. 118 f, Jacobi s. 526, Staub § 213[15], Schlesinger s. 25. — Därför kunna ej heller två kuponger, avseende samma konkreta dividendanspråk, vara giltiga. Även kuponger, som utgivits till en behörig person, måste därför förlora sin giltighet i det fall, att en annan person på grund av aktiebrevets negotiabilitet vinner rätt emot bolaget till utfående av kuponger, avseende samma utdelning som de redan tidigare utgivna kupongerna, se ovan not 362. Innehavaren av de sistnämnda får då nöja sig med en skadeståndsrätt, därest allmänna förutsättningar därför föreligga. Möjligen kan han också bli skyddad i avseende på dividend, som han i god tro fått *uppbära;* jfr N. J. A. 1906 s. 104 och Sv JT 1916 s. 308.

477) Lehmann II s. 120.

477a) Huvudsakligen användas lösa kuponger (utom vid direkt vinstutdelning från bolaget) på det sätt, att bankerna inlösa förfallna sådana. Stundom sker detta på vederbörande bolags *uppdrag,* i vilket fall banken ju på grund av det obligatoriska förhållandet till bolaget kan ha rätt till ersättning för vad banken utan vårdslöshet utbetalat på en ogiltig kupong. Ibland åter inlösa bankerna kupongerna utan uppdrag, varvid de väl få betraktas såsom vanliga köpare av kupongerna. I dylika fall lära bankerna vanligen fordra skriftlig förbindelse (»följesedel») av kuponginnehavaren att till banken återbetala dividendbeloppet, för den händelse bolaget i sin ordning av någon anlening icke skulle infria kupongerna.

1) Kupongen är aktivt legitimationspapper och värdepapper. Bolaget har sålunda varken rätt eller skyldighet att fordra ytterligare bevis; det blir befriat genom betalning till kupongens innehavare eller den, som från honom härleder sin rätt (under den allmänna förutsättningen, att bolaget ej innehar bevis, att innehavaren icke är berättigad), medan däremot betalning till annan person sker på bolagets risk;

2) Kupongen är negotiabel så till vida, att bolaget, om utdelning sker utan att kupongen omhändertas eller makuleras, måste betala ånyo till godtroende förvärvare av kupongen. På samma sätt som betalningsinvändningar avskäras likartade invändningar, exempelvis om eftergift eller skedd kvittning. Beträffande kvittningsinvändningar i övrigt kan vanlig motfordran hos aktieägare eller tidigare innehavare av kupongen i enlighet med vad som gäller för löpande skuldebrev aldrig åberopas ens emot förvärvare med vetskap om motfordringen. Om emellertid motfordringen utgör krav på inbetalning av tecknat belopp, torde kvittningsinvändning mot förvärvaren kunna göras[478]) i samma utsträckning som mot aktieägaren; att full inbetalning skett kan sägas *i realiteten* vara en förutsättning för att någon rätt till utdelning skall uppstå;

3) Kupongen är invindikabel enligt reglerna för löpande skuldebrev.[479])

Vid det nu sagda har förutsatts, att kupongen ej förvärvats i samband med det aktiebrev, vartill den hör.[480]) Sker förvärvet av aktiebrevet och den därtill hörande kupongen samtidigt, måste nog kupongen anses följa aktiebrevets rättsliga öden,[481]) och för att godtrosförvärv till kupongen skall kunna ske erfordras därför, att själva aktiebrevet blir föremål för godtrosförvärv. Den som, låt vara i god tro, förvärvat ett ej indosserat aktiebrev av obehörig fångesman, kan sålunda icke på den grund, att kupongen är ett löpande papper, göra gällande godtrosförvärv till densamma; att begränsa rätte ägarens vindikationsrätt till manteln vore föga naturligt.[482])

Enligt lagrådets yttrande och därmed överensstämmande uttalanden skulle förutsättning för kupongens egenskap av löpande fordringsbevis vara dels att kupongen är till betalning förfallen och dels att bolaget ej

---

[478]) Jfr Lehmann II s. 118, Staub § 213[15], Goldschmit § 213[19].

[479]) Med dessa verkningar följa som i det föregående utvecklats vissa andra: för sakrättsligt skydd måste till förvärvsavtal komma tradition, pantsättning sker genom blotta traditionen o. s. v.

[480]) Att en överlåtare endast innehar kupong och ej stampapperet kan vara ägnat att väcka misstankar om hans rätt och därför utesluta förvärvarens goda tro; Cosack und Mitteis s. 479, Enneccerus s. 594 not 2.

[481]) Jfr Liecht. Art. 270: 2: »Solange sie mit dem Aktienmantel verbunden sind bilden die Kupons einen Bestandteil desselben und teilen dessen rechtliches Schicksal; nach der Trennung oder wenn sie selbständig ausgegeben werden, sind sie jedoch selbständige Wertpapiere — — —.»

[482]) Augdahl s 312 f. Jfr N. J. A. 1907 s. 275.

träffat bestämmelser, som förändra kupongens karaktär. Vad man vill lägga för innebörd i den första av dessa båda förutsättningar är icke så lätt att inse. Om meningen blott är, att kupongen blir ett *fordrings*bevis först när dividendanspråket fått karaktär av fordran, så är det i varje fall icke riktigt att framhäva förfallotiden som det avgörande; det relevanta är, som nyss antytts, att dividenden *bestämts*. Icke heller kan kupongens negotiabilitet och invindikabilitet gärna sättas i beroende av att dividenden förfallit. Om också kuponger huvudsakligen först efter förfallotiden bruka särskilt överlåtas, så att de praktiska behoven i stort sett skulle tillgodoses även med ett till förfallna kuponger begränsat godtrosskydd, skulle en dylik begränsning icke blott vara alldeles unik och särskilt egendomlig med hänsyn till att förfallotiden ju icke framgår av kupongen, utan den skulle också leda till så irrationella resultat, att den knappast är hållbar. Det måste te sig orimligt att ställa den godtroende förvärvaren skyddslös mot bolagets invändningar och tidigare ägares vindikationskrav blott på den grund, att förvärvaren fått kupongen i sin hand redan innan den förfallit.[483]) Det synes icke ens riktigt att för godtrosförvärv fordra, att dividenden i förvärvets ögonblick blivit bestämd. Har så icke skett, dokumenterar kupongen visserligen blott en eventuell framtida fordran, men detta behöver icke i och för sig utgöra något hinder för godtrosförvärv (jämför godtrosförvärv av en lotterisedel före dragningen). Åtminstone om förvärvaren ännu vid dividendbeslutet är i god tro, kan det ej gärna vara rimligt att låta honom lida för att han redan tidigare förvärvat kupongen, men om man över huvud tillåter överlåtelse av kuponger före dividendens fastställande, är det knappast motiverat att avvika från den av naturliga skäl uppburna regeln, att efterföljande ond tro saknar betydelse.[484])

Vad därefter beträffar den andra förutsättningen för kupongens verkan

---

[483]) I rättsfallet N. J. A. 1921 s. 453 ha domstolarna ej i fråga om kvittningsinvändningar lagt någon vikt vid huruvida kupongerna förfallit före eller efter ny innehavares förvärv av desamma. Över huvud har ej i domsmotiveringen talats om att kupongernas egenskap av löpande papper skulle vara beroende av att de förfallit. (Annorlunda i rättsfallet N. J. A. 1916 s. 45, där lagrådets lokution går igen oförändrad.) Kupongen nr 12 var icke förfallen, då kupongerna, jämte de aktiebrev, vartill de hörde, förvärvades av Norrlandsbanken. Huruvida nämnda kupong förfallit innan kupongerna, utan samband med aktiebreven, förvärvades av »Handion» (som uppgavs vara »en avläggare till banken») framgår ej och har ej heller tillmätts någon betydelse. H. D. fastställde på hemställan av N. rev. hovrättens dom, som blott säger: enär, såvitt visats, bolaget icke träffat bestämmelser, på grund av vilka till aktie i bolaget hörande vinstkupong ej skulle vara att anse såsom fordringsbevis, gällande i var mans hand, samt vid sådant förhållande bolaget, oavsett att Handion vid förvärvet av kupongerna ägt kännedom om bolagets fordran hos en tidigare ägare av kupongerna, icke vore berättigat att vid inlösen av desamma kvittningsvis mot Handion göra gällande berörda fordran — — —.

[484]) Någon skillnad i kupongens verkan allteftersom dividenden bestämts (förfallit) eller ej göres icke, såvitt jag kunnat finna, i utländsk rätt. — Att dividend ännu ej förfallit eller ens fastställts *kan* emellertid tala emot en förvärvares goda tro; Behrend Handelsrecht s. 795 not 29, Lehmann II s. 119 not. 4.

såsom löpande papper, nämligen att bolaget ej träffat däremot stridande bestämmelser, så synas dylika knappast förekomma i nyare bolagsordningar. Då det praktiska intresset sålunda är minimalt, skall här ej göras något försök att utreda betydelsen av olika tänkbara bestämmelser utav ifrågavarande beskaffenhet. Vid det förhållandet, att lagen icke innehåller någon som helst regel om kuponger och deras verkan, lär väl bolaget ha fria händer att genom bolagsordningen inskränka kupongens karaktär av löpande papper.[485]) När nu emellertid kuponger i allmänhet äga sådan karaktär och alltså avvikande bestämmelser framträda såsom sällsynta undantag, böra naturligtvis dylika inskränkningar anges — eller åtminstone *antydas* — i själva kupongen. Dock vågar man väl knappast anse underlåtenhet härutinnan kunna skydda godtrosförvärvare. Men för inskränkningar av berörd beskaffenhet bör man kunna fordra klara stadganden, så att otydligheter gå ut över bolaget, ej över förvärvaren och så att en bestämmelse in dubio tolkas restriktivt. Naturligtvis kunna bestämmelser av ifrågavarande beskaffenhet icke äga starkare verkan än som i allmänhet kan tillkomma stadganden om inskränkning i aktierätten eller dess omsättbarhet. När sålunda bolaget av hänsyn till aktiens omsättbarhet ej kan tillförsäkra sig utsträckt kvittningsrätt mot ny aktieägare, så kan, när kuponger äro utfärdade, en bestämmelse i bolagsordningen, enligt vilken bolaget emot ny aktieägare äger rätt till kvittning med fordran hos tidigare sådan, på sin höjd medföra kvittningsrätt för bolaget i samma mån, som om inga kuponger funnes.[486])

Av betydelse för kupongens verkan kan även vara dess egen text.[487]) I den mån kupongens betydelse kan inskränkas genom bestämmelser i bolagsordningen kan väl detsamma ske genom klausul i kupongen. Fråga är vad för betydelse olika formuleringar av kupongens text i övrigt kunna ha. Skulle kupongen — vilket väl knappast förekommer — vara ställd på viss man, vore den väl att behandla såsom ett namnskuldebrev. Det vanliga är, att kupongen blott innehåller uppgift om till vilken aktie den hör, angivet genom aktiens nummer, samt vilken utdelning den avser, angivet genom årtal eller nummer. Någon olikhet i rättsverkningar mellan detta fall och det, att kupongen uttryckligen är ställd till innehavaren, torde numera ej böra antas.[488]) Icke heller lär det enligt nuvarande svensk rätt vara av någon betydelse om kupongen, såsom någon

---

485) Kupongen skulle sålunda exempelvis kunna begränsas till att vara värdepapper (ev. presentationspapper), aktivt eller blott passivt legitimationspapper eller endast »tryckt formulär till kvittens». — Att bolagsordningen (eller aktiebrevet) över huvud saknar bestämmelse om att vinstutdelning sker mot kuponger torde icke ha något inflytande på utgivna kupongers rättsverkningar.

486) Se härom ovan s. 103 ff.

487) Jfr Undéns nyss citerade yttrande.

488) Jfr Jacobi s. 528 f, Schlesinger s. 48 f.

gång händer, är formulerad som en utfästelse av bolaget att betala dividend.[489])

Stundom innehålla kuponger ett formulär för kvittering. Då emellertid kvittering i sådant fall regelmässigt anses kunna göras av kupongens innehavare såsom sådan, torde kvitteringen vara en tom formalitet och bolaget bli befriat även genom utbetalning emot okvitterad kupong.[490]) [491])

2.

Talongen.

Talongen är ett vanligen vid ett kupongark fästat papper, avsett att komma till användning vid utgivande av nya kuponger, när de gamla förbrukats. Talongens text brukar innehålla, förutom uppgift till vilket aktiebrev talongen hör, bestämmelse om att nya kuponger komma att utlämnas i utbyte mot talongen. Vidare förekommer ofta formulär för kvittering av den, som utfår de nya kupongerna. Stundom är talongen uttryckligen ställd på innehavaren.

Beträffande den rättsliga betydelsen av talongen saknas ej blott lagbestämmelser utan också praxis, och litteraturuttalandena äro tunnsådda och ofullständiga. Ett försök att bestämma talongens rättsliga natur får bygga på ändamålet med talongen, sådant detta låter bestämma sig med ledning av de härvidlag engagerade praktiska intressena.

Talongens uppgift är framförallt att underlätta aktieägarens legitimation och befria honom från skyldighet att för utfående av nya kuponger förete aktiebrevet, vartill han, som i det föregående sagts, eljest är skyl-

---

[489]) Annorlunda finskt rättsfall, refererat i Sv JT 1916 s. 175: Med företeende av utdelningskuponger för visst år till aktiebrev i ett bolag yrkade X, som ostridigt ej var ägare till aktierna, att mot kupongerna erhålla dividend. Bolaget bestred, då dividend utdelats till ägaren av aktierna, vilka voro ställda på viss man. Emedan kupongerna icke innehöllo förbindelse för bolaget att till desammas innehavare utbetala dividend samt blotta innehavet av kupongerna förty ej grundade rätt för X att utbekomma andel i bolagets vinst, ogillade senaten käromålet. Hovrätten och två senatorer voro av avvikande mening. — Se också äldre svenskt rättsfall i not 469 ovan.

[490]) Jfr Augdahl s. 224. — Naturligtvis är dock bolaget berättigat fordra, att kvittot undertecknas, vilket kan underlätta fullgörandet av bolagets skyldighet att till taxeringsmyndighet lämna uppgift om till vem utdelning utbetalats.

[491]) Om — såsom i verkligheten inträffat — utdelning sker ej i form av kontantbetalning utan genom utlämnande av participating debentures eller andra skuldförbindelser emot viss kupong, så är denna kupong i avseende på rätten till dylikt skuldebrev att bedöma på samma sätt som andra kuponger i avseende på rätt till vanlig utdelning. (En dylik emission torde vara att betrakta som om bolaget från aktieägarna upptoge lån, bestående av utdelningsbar vinst. Denna måste täcka det belopp, varmed skuldebreven skola upptas såsom en bolagets skuld i dess räkenskaper; i annat fall blir det en maskerad kapitalåterbetalning till aktieägarna.) — Utrikes brukar man stundom använda kuponger som dokument över rätt att teckna nya aktier eller erhålla gratisaktier. Enligt svensk rätt måste ju vid utövning av dylik rätt aktiebrevet i varje fall företes.

dig. För aktieägaren är det alltid en fördel att slippa förete eller insända de dyrbara aktiebreven. Däremot kan talongen knappast — eller åtminstone blott i ringa grad — ha till uppgift att *för bolaget* underlätta kupongutlämningen: för bolaget vore det oftast lika bekvämt att fordra aktiebrevens företeende.[492]) Med hänsyn därtill bör måhända talongen — i strid mot vad som vanligen sägs[493]) — icke anses vara endast ett passivt legitimationspapper (vid vilket ju utställaren är berättigad men ej skyldig att prestera utan annan legitimation än papperets företeende). Om bolaget hade rätt att när som helst kräva ytterligare bevisning utöver talongens innehav, skulle denna icke väl fylla sin funktion att underlätta legitimationen för aktieägarna.[494]) Talongen bör nog därför, om ej annat är föreskrivet i bolagsordningen eller i talongens eller aktiebrevets text, anses ge aktiv legitimation, så att bolaget allenast på egen risk kan vägra utlämna kuponger till talongens innehavare.[495])

Då talongens syfte endast är att för aktieägaren underlätta legitimationen och icke att vara något kredit- eller omsättningspapper, vartill den heller ej brukar användas, så torde den icke böra anses såsom värdepapper och ej heller såsom presentationspapper.[496]) Om den berättigade sålunda ej kan förete talongen, bör han kunna kräva utlämnande av kuponger, därest han på annat sätt, d. v. s. genom aktiebrevet, styrker sin rätt.[497]) Och vidare bör, då talongen sålunda avser att vara endast ett surrogat för aktiebrevet, även hos oss antagas den i HGB § 230 uttryckta regeln, att nya kuponger ej må utlämnas till talongens innehavare i det fall att aktiebrevets innehavare hos bolaget protesterar däremot; en sådan protest bör anses upphäva talongens legitimerande verkan.[498]) Talongen

---

[492]) Deneke s. 409.

[493]) 1907 års mortifikationsförslag s. 27, 1925 års s. 24; Stang s. 223, Augdahl s. 313, Fischer s. 161, Goldschmit § 213[23], Staub § 213[14], Brodmann § 213[5 d)].

[494]) Lehmann II s. 122, Jacobi s. 534, Deneke s. 408 f.

[495]) Liknande synpunkter kunna måhända med fog göras gällande även beträffande vissa andra dokument, som man brukar hänföra till de passiva legitimationspapperen.

[496]) Mortifikationsförslaget 1907 s. 27, 1925 s. 24, Deneke s. 390. — Se dock Köersner s. 68 not 4. — Talongen har då ej heller andra rättsverkningar, som bero på värdepapperskvaliteten: den blir sålunda i fråga om förvärvares skydd mot överlåtares borgenärer, tvesala, pantsättning och utmätning att jämställa med ett icke löpande skuldebrev. Liksom beträffande kupongen gäller dock, att talongen, så länge den är förenad med själva aktiebrevet på samma hand, räknas som tillbehör till detta.

[497]) I detta fall bör aktiebrevet förses med påskrift om utlämnandet av kupongerna, vid äventyr att den, som i god tro förvärvar aktiebrevet jämte talongen, vinner rätt emot bolaget att påfordra utfående av kuponger. Jfr not 362 ovan.

[498]) Nämnda lagrum stadgar att i dylikt fall kupongerna skola utlämnas till aktiebrevets innehavare; detsamma antar Stang s. 223 gälla i Norge. I svensk rätt bör samma resultat antas så till vida, att aktiebrevets innehavare är aktivt legitimerad, men här som alltid gäller ej legitimationen, när bolaget innehar bevis, att den legitimerade ej är berättigad, och i det avseendet är det naturligtvis av stor vikt, om en annan person innehar talongen. — Bakom den tyska lagens regel ligger emellertid enligt doktrinen något mera, nämligen det att överlåtelse

kan ej heller i övrigt äga de rättsverkningar, som äro en följd av att ett papper framträder såsom avsett för omsättningen, alltså varken negotiabilitet eller invindikabilitet.[499]) Talongens innehavare är ej såsom sådan gentemot tredje man legitimerad att överlåta rätten till nya kuponger. Denna legitimation tillkommer i stället aktiebrevets innehavare, varför talonginnehavaren förlorar sin rätt till godtroende förvärvare av aktiebrev.[500]) Naturligtvis måste emellertid den omständigheten, att överlåtaren saknar talong, kunna bli av betydelse för frågan om förvärvarens goda tro.[501])

Om, såsom stundom är fallet, den sista kupongen i ett kupongark är avsedd att användas jämväl såsom talong, lär papperet i förevarande avseenden följa reglerna för en vanlig talong. Detta kan dock ej betaga det dess verkningar såsom kupong, vilka ju i regel äro starkare än talongens. Det skulle sålunda kunna inträffa, att en förvärvare av en dylik kombinerad kupong och talong blir skyddad i fråga om den dividend, som kupongen avser, men ej vinner rätt till nya kuponger.

3.

Interimsbeviset.

Aktiebrevet innefattar regelmässigt ett tvåfaldigt bevis: dels över själva aktierätten och dels över skedd inbetalning av tecknat belopp.[502]) Även om brevet icke innehåller uttryckligt kvitto på inbetalt belopp, kan det sägas enligt svensk rätt eo ipso utgöra ett bevis om att full betalning skett, eftersom aktiebrev ju icke få utges, innan aktien till fullo betalats.

Innan aktiebrev utges bruka aktieägarna ofta erhålla dokument, som provisoriskt fylla endera eller båda av aktiebrevets nämnda funktioner, alltså bevis över verkställd inbetalning på aktie eller över själva aktierätten eller slutligen över både betalning och aktierätt. Från be-

---

av enbart talongen över huvud ej kan ske, då rätten till nya kuponger i första hand är »förkroppsligad» i aktiebrevet och därför ej kan överlåtas utan tradition av detta. Deneke s. 391 ff, Jacobi s. 537. I enlighet därmed stadgar också Liecht. Art. 269, att talongen endast kan överlåtas tillsammans med aktiebrevet. I svensk rätt är detta resonemang icke tillämpligt redan på den grund, att tradition av ett värdepapper icke bör anses såsom någon nödvändig förutsättning för rättighetens övergång inter partes, se ovan s. 62 f, och något hinder för en överlåtelse av enbart talongen — varmed naturligtvis regelmässigt åsyftas en överlåtelse av rätt till utdelning enligt de nya kupongerna (Augdahl s. 313 f) — torde ej finnas.

[499]) Augdahl s. 313 f.

[500]) Augdahl s. 314.

[501]) Genom uttryckliga bestämmelser i bolagsordningen skulle väl talongen kunna utrustas med längre gående verkningar än de i texten angivna, Lehmann II s. 122, Jacobi s. 537 f, men sådana bestämmelser torde knappast förekomma i Sverige.

[502]) »N. N., som till fullo inbetalt beloppet för en aktie i aktiebolaget X med 00 kronor, tillförsäkras härigenom motsvarande andel i bolaget» etc.

vis över en aktieägares aktierätt är att skilja ett bevis om att en person har rätt att erhålla en ännu icke uppkommen aktierätt, vare sig detta bevis utfärdas av stiftare i avseende på aktier i ett tilltänkt bolag eller av bolaget självt i avseende på aktier, som skola uppstå genom nyemission. Även ett sådan bevis om rätt att vinna delaktighet i bolag kan ju vara förenat med ett kvitto (på förskottsbetalning).

Vid den rättsliga bedömningen av ifrågavarande dokument måste dessa distinktioner noggrant iakttagas. Tyvärr har emellertid vår aktielagstiftning brustit härutinnan och därigenom förorsakat betänklig förvirring i hithörande frågor.

1895 års lag, § 4 st. 3, stadgade, att »bevis om rätt att vinna delaktighet i bolaget (promess) eller om verkställd inbetalning å aktie (interimsbevis, interimskvitto)» skulle ställas på viss man. Det faller genast i ögonen, att denna bestämmelse icke efter orden avser interimistiskt bevis över själva aktierätten. Emellertid kan väl lagstiftaren knappast medvetet ha förbigått dylikt bevis — som dock är av vida större praktisk betydelse än bevis om rätt att vinna delaktighet i bolaget. Det torde väl föreligga antingen ett rent förbiseende eller en bristfällig redaktion.

AL § 27 st. 2 upptar stadgandet från 1895 års lag med den ändringen, att definitionen på promess ändras från »bevis om rätt *att vinna* delaktighet» till »bevis om rätt *till* delaktighet». Enligt motiven[503]) är detta allenast »en obetydlig redaktionsändring». Om detta uttalande betyder, att kommittén med uttrycket promess avsåg icke ett bevis om bestående aktierätt utan ett bevis om rätt att vinna aktierätt, så är redaktionsändringen ingalunda något förtydligande. Tvivelaktigt synes i själva verket vara, om man gjort klart för sig ifrågavarande distinktion. — Vad den i båda lagarna likalydande definitionen på interimsbeviset (interimskvittot) beträffar är det stridande emot naturligt och faktiskt språkbruk att kalla ett vanligt kvitto på inbetalat belopp för interimsbevis. I sin helhet är därför terminologien i AL § 27 st. 2 föga lycklig. Följderna härav ha särskilt visat sig i stämpelskatterättsligt avseende. Bestämmelserna om stämpelbeläggning av interimsbevis (stämpelförordningen § 27) göra, sammanställda med definitionerna i AL 27:2, stämpelskyldiga *endast* bevis om skedd inbetalning på aktie men också *alla* sådana bevis. Att endast bevis om skedd inbetalning skola behandlas enligt stämpelförordningen § 27 kan emellertid icke vara riktigt: sådana interimsbevis, som kunna utfärdas för *gratisaktier*, måste utan tvivel falla in under bestämmelsen,[504]) och förvisso är det egendomligt att låta alla andra bevis om aktierätt, som kunna interimistiskt ersätta aktiebrev, gå fria blott på den grund, att de icke innehålla kvitto om skedd inbetalning. — Att å andra sidan alla

---

[503]) S. 26.
[504]) Skarstedt i Sv JT 1923 s. 41.

bevis om skedd inbetalning av tecknat belopp skola stämpelbeläggas synes knappast heller riktigt. Principiellt borde väl för stämpelskyldighet fordras, att beviset verkligen dokumenterar själva aktierätten åtminstone på det sättet, att beviset är avsett att tjäna till legitimation vid aktiebrevets utfående och sålunda icke är allenast ett vanligt enkelt kassakvitto.[505]) Härför talar också såväl lydelsen av 8 § stämpelförordningen enligt förordningen den 19 juni 1917 (»det aktiebrev, mot vilket interimsbeviset eller interimskvittot sedermera *utbytes*») som vissa under förarbetena gjorda, i not 507 här nedan återgivna yttranden. Om slutligen inbetalning sker i flera repriser och vid varje inbetalning utfärdas kvitto, kan ju icke med varje sådant kvitto behöva förfaras i enlighet med stämpelförordningens bestämmelser om interimsbevis.[506]) [507])

---

[505]) Överensstämmande Tauvon: Om aktiebolag och deras förvaltning (1925) s. 47. Även Köersner nr 44 skiljer mellan kvitto och interimsbevis, vilket senare »på en gång innefattar bevis om delaktighet i bolaget och bevis om fullständig eller delbetalning av aktiens emissionsbelopp». Se dock Skarstedt a. a. s. 38 f.

[506]) Skarstedt a. a. s. 39 f.

[507]) Olägenheterna av den oklara terminologien belysas ytterligare av förhistorien till nuvarande bestämmelser i stämpelförordningen. Före 1914 fanns icke någon bestämmelse om stämpelbeläggning av interimistiska aktiedokument. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 mars 1912 framhöll riksdagen i anledning av en i ämnet väckt motion, hurusom vid en viss typ av aktiebolag en tendens gjort sig gällande att kringgå bestämmelsen i 8 § av då gällande stämpelförordning i fråga om stämpelbeläggning av aktiebrev genom användande av interimsbevis, som icke utbyttes mot aktiebrev och förekomme särskilt då bolag bildades antingen för ett företag, som beräknades vara slutfört inom kort tid, eller för att övertaga en redan existerande intressegemenskap. Statskontoret anförde i utlåtande $^{10}/_{10}$ 1912 (intaget i prop. nr 200 till 1913 års riksdag) bl. a.: »Såsom härav [d. v. s. av AL § 27] synes, medgiver aktiebolagslagen att, i avbidan på aktiebrevs utfärdande, delaktighetsbevis (promess) må utgivas. Någon föreskrift, att delaktighetsbevis av detta slag skall förses med stämpel, är dock icke meddelad, och detta tydligen av den anledning, att det förutsattes, att dessa delaktighetsbevis skola komma att inom kort utbytas mot aktiebrev.» — I 1914 års stämpelförordning inflöt också bestämmelse, att promess skulle stämpelbeläggas lika med aktiebrev samt att stämpelbeläggningen skulle gälla även för det aktiebrev, mot vilket promessen sedermera utbyttes. Snart nog visade sig emellertid även denna bestämmelse otillfredsställande. Man gjorde den upptäckten, att man icke stämpelbelagt det rätta av de båda i AL § 27 omnämnda papperen: icke promessen utan interimsbeviset resp. interimskvittot borde ha drabbats av stämpelskyldighet. I ett utlåtande den 14 februari 1917 yttrade patent- och registreringsverket bl. a. följande: »Grunden till att bestämmelse i sistnämnda avseende [d. v. s. angående stämpelbeläggning av interimsbevis] icke kom att inflyta i stämpelförordningen i sammanhang med intagandet av bestämmelsen om stämpelbeläggning av promess får väl anses hava varit den, att man ansåg dessa båda ord endast vara olika uttryck för i det hela samma sak. Aktiebolagslagen uppdrager dock en bestämd skillnad dem emellan, i det att interimsbevis angives vara bevis om verkställd inbetalning å aktie, under det att promess säges vara bevis om rätt till delaktighet i ett bolag eller, såsom 1895 års aktiebolagslag måhända ännu tydligare uttryckte förhållandet, bevis om rätt att vinna delaktighet i ett bolag. Med en sådan tolkning av nämnda beteckningar och enligt den princip, som torde ligga till grund för stämpelbeläggning av aktiebrev, nämligen att beskatta kapitalet i det ögonblick, en överflyttning av detsamma äger rum, torde man få anse, att väl interimsbeviset borde vara förmål för stämpelbeläggning, men däremot icke promessen.» — Genom förordningen den 19 juni 1917 vidtogs också den ändring i stämpelförordningen, att promesserna uteslötos och i stället motsvarande bestämmelser om stämpelbeläggning av interimsbevis (interimskvitton) infördes. Chefen för finansdepartementet anförde härom (se bevillningsutskottets betänkande nr 58 vid

Terminologien i AL § 27 st. 2 visar sig sålunda ohållbar redan vid konfrontering med andra lagbestämmelser. För den teoretiska behandlingen av ifrågavarande dokument måste väljas en annan, med de riktiga distinktionerna adekvat terminologi — naturligtvis under iakttagande av att bestämmelsen i § 27 st. 2 vinner sin vederbörliga tillämpning. I överensstämmelse med vad som ur språklig synpunkt är det naturligaste skall i det följande förstås med *interimsbevis* ett bevis om aktierätt;[508]) med *promess* ett bevis om rätt att vinna aktierätt samt med *inbetalningskvitto* ett enkelt kvitto över verkställd inbetalning på aktie.[509])

1917 års riksdag): »Då år 1914 i stämpelförordningen infördes bestämmelse avseende att i fråga om stämpelskatteskyldighet likställa promessen — — — med aktiebrev — — —, skedde detta i avsikt att förebygga kringgående av gällande bestämmelser om stämpelbeskattning av dylika brev. Emellertid borde till fullständigt förebyggande av dylikt kringgående bestämmelser om stämpelskatteskyldighet för bevis om verkställd inbetalning å aktie — — — (interimsbevis, interimskvitto) snarare hava givits. — — — När 1914 dessa [promesserna] infördes såsom stämpelpliktiga i likhet med aktier — — —, torde man närmast hava avsett att därmed träffa just ifrågavarande interimsbevis och interimskvitton. Då emellertid aktiebolagslagen i 27 § skiljer mellan dessa och promesserna, måste man redan ur terminologisk synpunkt undvika att i stämpelförordningen sammanblanda dem, och då härtill kommer, att det ändamål, man 1914 ville vinna med stämpelbeläggandet av promesserna, ur skatteteknisk synpunkt riktigast nås genom att göra interimsbevis och interimskvitton stämpelpliktiga, kunna utan olägenhet promesserna ur stämpelförordningen uteslutas.»

Alltså: riksdagen föreslår stämpel på i stället för aktiebrev använda interimsbevis; under den i anledning härav uppkomna debatten inkommer i stället promess såsom synonymt med *delaktighetsbevis* (statskontoret), varvid man utgår från AL:s definition på promess: bevis om rätt till delaktighet i bolaget. Promessen blir så stämpelbelagd som aktie. Sedermera finner man, att det egentligen var interimsbevis och -kvitto i betydelsen av bevis om skedd inbetalning å aktie, som man velat stämpelbelägga (departementschefen) eller att man ansett promess egentligen vara samma sak som interimsbevis eller -kvitto (patent- och registreringsverket).

Även i andra länder har rått och råder oklarhet i fråga om förevarande dokuments benämning, se Veit Simon t. ex. s. 128 ff, Pinner s. 11.

[508]) Jfr härmed Hagströmer s. 200: »Innan formliga aktiebrev utgivas, lämnas emellertid ofta särskilda, vanligen till viss man ställda, dokument över aktierätten under namn av aktiebevis eller interimsaktiebrev eller interimsbevis.» — Jfr också Chydenius s. 206: »Med interimsbevis förstås en av aktiebolagets styrelse utfärdad urkund, varigenom intygas, att någon såsom tecknare förvärvat aktierätt.»

[509]) Den i texten angivna distinktionen mellan promess och interimsbevis förutsätter kännedom om tidpunkten, då aktierätt uppkommer; att bestämma denna tidpunkt är emellertid icke utan svårigheter. HGB 200: 1 uttrycker den regeln, att aktiebolaget före registrering ej består »såsom sådant», såsom aktiebolag. Som konsekvenser härav äro tänkta bestämmelserna i HGB 200: 2 och 209: 2, att andelsrätt i bolaget icke före registreringen kan överlåtas med verksamhet mot bolaget samt att aktier och interimsbevis vid äventyr av ogiltighet ej få utges dessförinnan. »Före inregistreringen finns intet aktiebolag, alltså ingen aktierätt», Staub § 209[10], Olivecrona s. 171 not 1. (Jfr dock Weider s. 6.) Därför gäller i princip ej heller bolagsordningen, Olivecrona a. st. Då emellertid bolaget måste ha vissa rättigheter och skyldigheter för att bli inregistrerat, har man drivits in på ändlösa debatter om vad bolaget före registreringen har för rättslig karaktär och hur detta »Vorgesellschafts» rättigheter och skyldigheter övergå på det registrerade aktiebolaget. Härom särskilt Olivecrona s. 138 ff. I svensk rätt brukar man icke dra liknande konsekvenser av regeln i AL 22: 1, att bolaget först genom registreringen vinner rättskapacitet och partshabilitet. Aktiebrev få visserligen ej utges före registreringen, AL § 27, men överträdelse av detta förbud anses i motsats till i tysk rätt icke medföra

Interimsbeviset skall alltså framstå som ett bevis över själva aktierätten. Detta kan dock icke behöva vara uttryckligt angivet utan kan också in-

---

brevens ogiltighet, se 1890 års motiv s. 110, Olivecrona s. 171 not 1. (Reellt är skillnaden ej så stor i tysk rätt om det med RG 10, 72 antas, att ogiltigheten eo ipso upphör genom bolagets registrering, Jacobi s. 325 not 59. Häremot dock Staub § 209[10], Goldschmit § 209[3], Brodmann § 209[3], jfr Olivecrona a. st.) Något hinder för överlåtelse av delägarrätt före registreringen föreligger med säkerhet icke. I tillämpliga delar torde bolagsordningen gälla, Olivecrona a. st. Lagen själv talar om aktieägare före registreringen, se AL §§ 16, 22 (»handla aktieägare — — —», jfr däremot HGB 200: »Wird — — — gehandelt»). Dessa aktieägare skola omedelbart efter bolagets bildande införas i aktieboken, AL § 28, Skarstedt s. 54. Är nu allt detta uttryck för att enligt svensk rätt aktiebolaget såsom sådant och därmed också aktierna bestå redan för registreringen eller är det blott undantagsregler eller anomalier? Ett svar i enlighet med det senare alternativet kunde kanske tyckas följa ur AL § 22, vilket stadgande som sagt gör registreringen till villkor för bolagets rättssubjektivitet och partshabilitet (dess »juridiska personlighet») och för delägarnas frihet från personligt ansvar. Dessa förmåner äro väl så essentiella egenskaper hos aktiebolaget, att deras frånvaro måste betyda, att rättsförhållandena mellan de intresserade parterna få en helt annan karaktär. Vid närmare betraktande visar det sig dock vara fullt berättigat att tala om bestående aktiebolag och aktier redan före registreringen. AL § 22 innehåller nämligen själv den undantagsregeln, att styrelsen äger föra talan om utfående av tecknat aktiebelopp. Denna undantagsbestämmelses innebörd måste vara den, att bolaget äger rättssubjektivitet och partshabilitet i avseende på rätten till tecknade belopp; Kallenberg: Svensk civilprocessrätt III s. 531, jfr Olivecrona s. 138 not 1. Uppenbart är väl också att styrelsen icke behöver ikläda sig personligt ansvar för rättegångskostnader, utan att bolaget också passivt är rättssubjekt i detta avseende. Och vidare får nog antas, att bolagets rättssubjektivitet sträcker sig även till vissa andra i omedelbart samband med bolagsbildningen stående rättshandlingar, jfr Olivecrona s. 136 f. I själva verket föreligga sålunda de nödvändiga förutsättningarna för ett aktiebolags existens: rättssubjektivitet, partshabilitet, frihet från personligt ansvar, ehuru med stark begränsning. Det är därför fullt försvarligt och med den svenska lagen säkerligen bäst överensstämmande att tala om aktiebolag redan före registreringen, som då blott vidgar aktiebolagets rättskapacitet och partshabilitet samt aktieägarnas ansvarsfrihet. (Olivecrona s. 136 påstår, att AL § 22 innefattar en motsägelse: bolaget måste för att bli registrerat kunna förvärva vissa rättigheter och skyldigheter, sålunda ha rättskapacitet, men rättskapaciteten skulle enligt stadgandet först uppkomma genom registreringen. »Bolaget måste alltså ha rättskapacitet för att kunna förvärva — rättskapacitet.» — Det ligger dock ingen motsägelse i att bolaget först måste ha begränsad rättskapacitet för att kunna vinna en mera vidsträckt sådan. »Antingen» — säger O. s. 138 not 1 i polemik mot Kallenberg — »är bolaget ett rättssubjekt eller det det icke. Det kan icke vara *en* sak i *en* relation, en annan i en *annan* relation.» — Vilken mystisk — sit venia verbo — egenskap hos rättskapaciteten hindrar den att föreligga i en relation men saknas i en annan? — Naturligtvis innebär det sagda icke något ställningstagande i frågan om lämpligheten av regeln i AL § 22.)

Om nu aktiebolaget och aktierna existera redan före registreringen, så stannar man helt naturligt för åsikten, att de uppkomma, när bolaget enligt AL § 15 skall »anses bildat», överensstämmande Augdahl s. 59, annorledes — tydligen under tysk påverkan — Platou s. 82. Dessförinnan blott förberedande stadier av bolagsbildandet med obligatoriska rättigheter och skyldigheter; tecknarna ha blott rätt — och det allenast under förutsättning att de ej på grund av överteckning e. d. strykas — att delta i avgörandet, huruvida bolaget skall bildas. Efter bildandet äro de aktieägare i bolaget med dess rättigheter och skyldigheter, de skola införas i aktieboken, ha rätt att delta i bolagsstämmor och rösta därå enligt lag och bolagsordning med verkan av vanligt bolagsstämmobeslut, jfr om klander AL § 95; naturligtvis gestalta sig deras och bolagets inre förhållanden dock i många avseenden olika mot i ett registrerat bolag med full rättskapacitet etc. enligt AL § 22.

Det sagda har avsett aktiernas uppkomst vid själva bolagets bildande. Hur ställer sig förhållandet vid nyemission? Enligt AL §§ 45 och 47 skall aktiekapitalet anses ökat vid nyteckning först i och med registrering av tillfullo inbetalda aktier, vid

direkt framgå av dokumentet: så får nog anses vara fallet, om ett dokument endast — eller i förening med ett bevis om skedd inbetalning eller

gratisemission först när ökningsbeslutet registrerats. I tysk rätt (som ej känner gratisemission i formell juridisk mening, blott nyteckning, som dock ekonomiskt kan ha karaktär av gratisemission genom att bolaget ställer till tecknarnas förfogande det tecknade beloppet), anses — alldeles som vid primärteckning — aktierättigheterna uppstå först genom registreringen, förr kunna giltiga aktiebrev eller interimsbevis ej utges, överlåtelse ej ske med verkan mot bolaget, HGB 287. I svensk rätt torde kunna göras gällande liknande synpunkter som vid primärteckning. Att aktiekapitalet först genom registrering skall anses ökat måste icke nödvändigt innebära, att de nya aktierna icke dessförinnan kunna bestå och ge sina innehavare rösträtt, utdelningsrätt etc. i bolaget. Man måste klargöra innebörden av att aktiekapitalet skall anses ökat. Aktiekapitalet i AL:s mening är icke något verkligt kapital, endast ett tänkt sådant, som i bolagets balansräkningar figurerar som en (så länge icke ökning eller nedsättning skett) konstant debetpost, oberoende av bolagets verkliga förmögenhetsställning. Begreppet aktiekapital betecknar sålunda icke någon verklig förmögenhet, men dess funktion är dock att bevara en viss förmögenhet hos bolaget såsom dettas kreditbas. Denna funktion söker AL tillägga aktiekapitalet genom ett system av regler, som syfta till att emot aktiekapitalet svarande tillgångar skola tillföras bolaget vid dess grundande, behållas under dess verksamhet och slutligen vid dess upplösning i mån av behov stå till borgenärernas disposition. Något helt annat än detta aktiekapital är bolagets verkliga, allt efter dess ekonomiska situation varierande tillgångar: fastigheter, lösöre, fordringar etc., vilka återfinnas i balansräkningarnas kreditposter och efter avdrag av bolagets skulder utgöra dess förmögenhet. Aktierätten ger nu tydligen en andelsrätt icke i det fiktiva aktiekapitalet utan i den reala förmögenheten (jfr Art. 97 i 1926 års spanska förslag till handelslagbok, ZAIP I s. 178). När det stundom sägs, att aktien är en bråkdel av aktiekapitalet, är detta riktigt endast så till vida, att aktiens s. k. nominella värde är tänkt som en bråkdel av aktiekapitalet. Men denna relation mellan aktiekapitalet och aktien är liksom aktiekapitalet självt endast ett juridiskt konstgrepp, som varken är självändamål eller uttrycker något samband av nödvändig, inre art. Det nominella aktievärdets ändamål är att effektuera aktiekapitalets nyssnämnda funktion i ett speciellt avseende, nämligen beträffande inbetalning av aktiekapitalet, och detta sker genom regeln, att bolaget skall för varje aktie tillföras valuta, som icke understiger det nominella värdet, så att åtminstone vid bolagets början täckning för aktiekapitalet erhålles. [Att sambandet mellan aktiekapital och nominellt aktievärde icke är nödvändigt belyses också därav, att detta syfte kan nås utan att aktierna alls utrustas med något nominellt värde, se Schreiber und Hofmannsthal: Das Aktiennominale (Wien 1917) s. 11 ff, vilka energiskt bekämpa det nominella värdet såsom missvisande och onödigt; i U. S. A. förekomma också aktier utan nominellt värde och aktiekapitalets täckning skyddas på annat sätt, se Kinzinger: Untersuchung der Argumente zur Reform des Aktienrechts im Sinne einer Annäherung an das englisch-amerikanische Rechtssystem (1927) s. 46 ff, jfr också Liecht. Art. 262.] En *följd* av denna positiva regel, icke dess syfte, är att summan av bestående aktiers nominalvärden normalt sammanfaller med aktiekapitalet. Men det finns från de nu angivna synpunkterna sett ingen anledning anta, att denna följd av regeln måste föreligga, när det icke är erforderligt för uppnående av regelns syfte, att ge effektivitet åt aktiekapitalets garantifunktion. För detta syfte är det nu alldeles irrevelant, om vid nyemission de nya aktiernas rätt i bolaget såsom aktier uppkommer före, samtidigt med eller efter det ögonblick, då aktiekapitalet anses ökat; det enda viktiga är, att i detta ögonblick en mot ökningen svarande valuta influtit till bolaget. Man kan således knappast — som Köersner nr 51 synes göra — utan vidare anta, att de nya aktierna icke kunna bereda medlemsrätt i bolaget före registreringen; frågan därom bör bedömas självständigt ur sina egna förutsättningar, och då det rör ett inre rättsförhållande mellan bolaget och tecknarna bör i första hand vara avgörande, vad som kan anses vara parternas intentioner.

Enligt AL §§ 44 och 45 är fristen för registreringsanmälan angående inbetalade nytecknade aktier $1^1/_2$ år från ökningsbeslutet. Tydligen kan denna tid i praktiken komma att förlängas högst avsevärt, t. ex. om styrelsen försummar anmälan eller om denna icke leder till registrering på grund av någon formell brist (i själva anmälan; fel i ökningsbeslut, teckningslistor e. d. inverkar ju på själva aktiernas gil-

verkställd teckning — innehåller klausul om att aktiebrev utlämnas i utbyte mot eller vid företeende av beviset; en dylik restriktionslös klausul

---

tighet). Under denna tid kan ju förekomma bolagsstämmobeslut av största betydelse för de nytecknade aktierna, det kan ske flera utdelningar o. s. v. Vid nyemission brukar ofta bestämmas, att de nya aktierna icke skola äga rätt till utdelning för det år, då emissionen sker, samt att de då ej heller skola äga rätt att rösta om denna, jfr Skarstedt s. 68 f, AL § 79 st. 2 p. 2. Men i den mån sådan begränsning i de nya aktiernas rätt ej i vederbörlig ordning skett, så förefaller det riktigast att anse tecknarna såsom aktieägare med full rätt till medförvaltning, utdelning etc. redan från det ögonblick, då teckningen avslutats och teckningarna godtagits av bolaget, tyst eller uttryckligt. Augdahl s. 174 f, jfr Söderström s. 187 f. (Ett dylikt godtagande måste nämligen alltid ske: bolaget måste ju pröva teckningarna för ev. reduktion i händelse av överteckning eller eljest för strykning av teckningar på annan grund: obehöriga villkor, »förbjudna» subjekt etc., jfr Augdahl s. 104 f, Ruth i ZHR 88 s. 467, Brodmann s. 67.) Vid nyteckning efter styrelsebeslut under förutsättning av bolagsstämmans godkännande enligt AL § 46 måste också fordras, att sistnämnda godkännande givits. — Att låta registreringen vara avgörande för frågan om aktierättens uppkomst skulle vara särskilt olämpligt beträffande sådana aktier, som till fullo inbetalats först efter det registrering enligt AL § 45 skett. Det föreligger icke enligt AL någon skyldighet att över huvud låta registrera sådana aktier. (Ett exempel — om än ej alltför praktiskt — belyser svårigheterna med den åsikt, som förknippar aktiernas uppkomst med registreringen. Antag att bolaget på grund av felräkning eller annat misstag anmäler ett mindre antal aktier än som i verkligheten inbetalats. Vilka av de nya aktierna ha då uppkommit, vilka ej?)

Det sagda har utgått från den förutsättningen, att teckningen skett i behörig ordning. I detta avseende spelar nu in stadgandet i AL § 94, av vilket följer, att ökningsbeslut, som innefattar ändring av bolagsordningen, ej må gå i verkställighet, innan registrering av *beslutet* skett. Teckning får sålunda icke ske före denna registrering, och aktierättigheterna kunna då ej heller anses uppkomma dessförinnan. Innefattar beslutet ej ändring av bolagsordningen, så finns däremot intet hinder enligt AL för dess verkställande före registreringen: annorlunda enligt 1895 års lag, § 22, med tillämpning varav nyteckning, som skett före ökningsbeslutets registrering, förklarades icke bindande för tecknaren, fastän ökningsbeslutet icke innefattade ändring av bolagsordningen, se N. J. A. 1915 s. 226, Skarstedt s. 72. — Beträffande gratisemission gäller också, att beslut, som innefattar ändring av bolagsordningen, måste registreras, innan det får gå i verkställighet. I annat fall åter borde enligt det föregående aktierna kunna anses uppkomma dessförinnan, eventuellt redan i och med beslutet, såvida detta ej innehåller avvikande bestämmelser; ofta ligger det kanske dock i detta fall närmast till hands att anse meningen vara, att de nya aktierna skola ge rätt i bolaget först sedan registrering skett.

Vid teckning — vare sig primär- eller nyteckning — föreligger vid den tidpunkt, då aktierätten nu sagts uppstå, alltid ett subjekt, tecknaren eller hans successor, såsom bärare av aktierätten. Att så är fallet måste ju vara en förutsättning för att man skall kunna tala om en verklig aktie*rätt*. Vid gratisemission är ju förhållandet det, att ökningen sker ej genom teckning utan genom en intern bolagsåtgärd, en bokföringstransaktion; aktiekapitalet ökas »medelst överföring till detsamma av besparade vinstmedel». Icke ens i det ögonblick, då aktiekapitalet genom registreringen »anses ökat», d. v. s. det ökade aktiekapitalets garantifunktion inträder, behöver det därför finnas något subjekt, som bär upp de nya aktierätterna. Aktiekapitalet kan m. a. o. vara ökat utan att några nya aktierätter uppkommit, vilket ytterligare belyser aktiekapitalets betydelse av allenast en utåt verkande garanti, som är utan omedelbart samband med den interna fördelningen av delägarrätterna i bolaget. Klarast framträder nu detta vid sådan gratisemission, där icke varje äldre aktie ger rätt till hel ny. Fastän kapitalökningen registrerats kan det hända, att gratisaktier icke tas i anspråk på grund av att »udda» äldre aktier icke förenas på en hand för erhållande av gratisaktie. (Jfr Kôersner nr 54, som ifrågasätter lagligheten av dylik — dock allmänt praktiserad — gratisemission.) Riktigast förefaller anta, att den nya aktien ej uppstår, förrän en person ger uttryck för sin önskan och vederbörligen styrker sin rätt att erhålla den nya aktien. (Sålunda bör ingen tidigare införas i aktieboken såsom aktieägare; i detta resultat, ehuru ej i motiveringen, överensstämmande Kôersner nr 52.) Kommer på varje äldre

måste förutsätta, att aktierätten består och tillkommer den i beviset angivna personen.

Genom att interimsbeviset dokumenterar själva aktierätten skiljer det sig sålunda från promessen och inbetalningskvittot, men det återstår att uppdra gränsen mot aktiebrevet, som ju också är ett dokument över aktierätten. Först och främst måste då framhållas, att det enda avgörande icke kan vara papperets benämning. Aktiebrev och interimsbevis äro inga termer av samma betydelse som växel enligt växellagen § 1, d. v. s. deras upptagande i ett dokument är ej nödvändigt för att papperet skall ha rättsverkningarna av aktiebrev eller interimsbevis. Det kan sålunda förekomma, att ett dokument är försett med någon helt neutral benämning (andelsbevis, bevis om delaktighet i bolaget e. d.) eller icke någon benämning alls (»X, som inbetalt 00 kr. i bolaget Y, tillförsäkras på grund därav motsvarande rättigheter och förmåner i bolaget» e. d.). Och vidare är det tänkbart, att ett papper, trots att det innehåller endera av beteckningarna aktiebrev eller interimsbevis, rätteligen bör vara att tolka som det andra slaget av papper. I tysk rätt är enligt den allmänna meningen det avgörande, om papperet bör tolkas såsom ett definitivt eller som ett blott provisoriskt, till utbyte bestämt dokument över aktierätten.[510]) Att märka är härvid, att tysk rätt i allmänhet tillägger aktiebrev och interimsbevis samma verkningar, varför distinktionen är ganska betydelselös. En skillnad föreligger dock, i det att interimsbevis på innehavaren generellt förklaras vara ogiltiga (HGB § 209, jfr § 179: 3). Med hänsyn till grunden för detta stadgande: att säkra inbetalningen av aktiebeloppet, har Veit Simon[511]) i strid mot den härskande åsikten antagit, att ett efter aktiens fulla inbetalning utgivet bevis skulle vara att anse såsom aktiebrev, även om det betecknats såsom interimsbevis och är avsett att utbytas mot definitivt aktiebrev. I svensk rätt, där lagen genom stadgandet, att före viss tidpunkt[512]) ej aktiebrev men väl interimsbevis få utges, måste förutsätta, att aktiebrevet har andra rättsverkningar än interimsbeviset, förefaller det riktigast, att ej låta den i och för sig dock ganska betydelselösa omständigheten, om papperet är avsett att utbytas mot annat eller ej,[513]) ensam avgöra dess karaktär utan hänsyn till vad det i övrigt innehåller och om det

---

aktie en eller flera nya, böra sålunda dessa anses uppstå genom att det äldre aktiebrevet företes för avstämpling enligt AL 47: 7; behövas flera äldre aktier för rätt till en ny, så erfordras för den nyas uppkomst företeende av vederbörligt antal äldre aktiebrev eller ev. avstämplingsbevis, dock att, om mot företeende av äldre aktiebrev utges gentemot varandra fristående, d. v. s. särskilt överlåtbara, delbevis över bråkdelar av ny aktie, denna senare ej kan uppstå, förrän delbevis i erforderligt antal slutligt företes (inlämnas) för erhållande av en gratisaktie.

[510]) Staub § 179[5] ff, Brodmann § 179[5].

[511]) S. 46 ff.

[512]) D. v. s. innan aktien till fullo betalats och viss registrering skett, AL 27: 1, 47: 7, närmare s. 11 ovan.

[513]) Jfr Veit Simon s. 52.

utgivits före eller efter den i lagen angivna tidpunkten. Naturligare synes vara att anse ett efter denna tidpunkt utgivet dokument, *om det uppfyller formkraven enligt AL 26: 1,*[514]) såsom ett aktiebrev i civilrättsligt hänseende, även om det är avsett att utbytas mot annat dokument.[515]) Däremot synes ej omvänt böra antas, att ett före samma tidpunkt utgivet dokument nödvändigt måste vara ett interimsbevis, även om det uppfyller alla formkraven på aktiebrev och uttryckligen anger sig vara ett definitivt sådant. När förbudet mot att före viss tidpunkt utge aktiebrev infördes i svensk rätt, framhölls särskilt, att det icke skulle medföra ogiltighet av för tidigt utgivna aktiebrev,[516]) varmed man väl inte kan ha menat annat än att brevens civilrättsliga giltighet icke skulle beröras av det förtidiga utgivandet i och för sig. Någon olägenhet kan knappast heller följa därav. Men med hänsyn till lagens förbud måste man in dubio presumera, att bolaget icke åsyftat att göra ett före den relevanta tidpunkten utgivet papper till ett verkligt aktiebrev, och man får väl därför anse ett sådant papper för aktiebrev endast om det framstår såsom avsett att vara ett definitivt dokument över aktien.[517]) Gränsen mellan aktiebrev och interimsbevis skulle sålunda bestämmas så, att alla dokument över aktierätten, som uppfylla formkraven i AL 26: 1, äro att anse som aktiebrev, därest de *antingen* utgivits efter den tidpunkt, då enligt AL aktiebrev tidigast få utges, *eller ock* framstå såsom avsedda att utgöra *definitiva* dokument över aktierätten; alla andra av bolaget utställda bevis över aktierätten äro interimsbevis: så t. ex. ett allenast av en styrelseledamot eller firmatecknare undertecknat dokument, oberoende av när det utgivits, eller ett före nyssnämnda tidpunkt utgivet dokument, som visserligen i alla avseenden uppfyller formkraven på ett aktiebrev (kanske t. o. m. är betecknat såsom sådant), men framstår såsom avsett att utbytas mot ett annat, definitivt dokument över aktien (aktiebrev). Denna indelning är måhända något invecklad, men det lär vara svårt att finna en enklare, som gör rättvisa åt såväl naturliga och praktiska hänsyn som syftet med förbuden i AL 27: 1 och 47: 7.

I fråga om interimsbevisets form och innehåll kan ej sägas mer utöver vad ur det föregående framgår än att det skall vara utställt av bolaget genom behörigt organ. Regelmässigt bruka interimsbevisen dessutom innehålla uppgift om aktiens nominella värde, föreskrifter om tid och ort

---

514) Om dessa ovan s. 11 ff.

515) Vad som ur lagens synpunkt kunnat motivera olika rättsverkningar hos aktiebrev och interimsbevis är, att interimsbevis kunna vara utfärdade på ett så tidigt stadium, att vissa särskilda risker för bolagets likvidation, aktiens förverkande e. d. föreligga (jfr Skarstedt s. 52). Lagens syfte kan sålunda icke åberopas för att ett såsom interimsbevis betecknat men efter den enligt lagen relevanta tidpunkten utgivet dokument bör ha ringare rättsverkningar än ett aktiebrev.

516) Se not 509 ovan.

517) Detta bör väl också vara förutsättning för tillämpligheten av straffbestämmelsen i AL 133: 1.

för utbyte mot aktiebrev samt slutligen angivande av inbetalat belopp.[518]) Liksom aktiebrev kunna interimsbevis omfatta en eller flera aktier samt, ehuru praktiskt knappast förekommande, åtföljas av kuponger och talong.

Anledningen till att interimsbevis i stället för aktiebrev utges behöver ej alltid vara de nyss omtalade förbuden i AL §§ 27 och 47 mot utgivande av aktiebrev före viss tidpunkt. Det kan ju också förekomma, att aktiebrev väl få utges men ännu icke äro färdigställda eller stämpelbelagda och att aktieägarna därför t. v. få nöja sig med interimsbevis. Någon rätt att påfordra interimsbevis torde emellertid icke tillkomma aktieägarna i annat fall än att sådan rätt är dem i vederbörlig ordning tillförsäkrad av bolaget (exempelvis i teckningslistor eller bolagsordning).[519])

Föga berörd är frågan, vilken rättslig betydelse interimsbeviset äger i svensk rätt. I utländska rättssystem äro förutsättningarna för interimsbevisens förekomst och rättsliga betydelse i regel väsentligt annorlunda än hos oss på grund av att vanligen ej såsom i svensk rätt finns förbud mot att utge namnaktiebrev före aktiens fulla inbetalning. Detta har till följd dels att behovet av interimsbevis blir mindre[520]) och dels att den viktigaste anledningen att i avseende på den rättsliga betydelsen skilja mellan interimsbevis och namnaktiebrev bortfaller. I enlighet därmed följer utländsk rätt vanligen endera av två linjer: enligt den ena användas över huvud taget icke interimsbevis utan deras funktion fylles av det vanliga namnaktiebrevet; enligt den andra begagnar man visserligen interimsbevis men låter åtminstone i huvudsak samma rättsregler gälla för dem som för namnaktiebrev. Den förra linjen representeras bl. a. av *fransk* (resp. *belgisk* och *holländsk*),[521]) *engelsk*[522]) och *norsk* rätt, den senare linjen av *tysk, schweizisk* och *dansk* rätt.[523]) I *finsk* rätt däremot ligga förhållandena på samma sätt som hos oss, i det att aktiebrev ej få utges före fullbetalning. Dessförinnan kunna blott till viss man ställda interimsbevis utfärdas. Dessa

---

518) Jfr Veit Simon s. 231 ff, Pinner s. 27 ff.

519) Veit Simon s. 181 f.

520) De förekomma huvudsakligen då aktiebreven skola ställas till innehavaren; Veit Simon s. 136.

521) Veit Simon s. 118, 122.

522) I England synes dock någon gång förekomma interimsbevis, *provisional certificates,* Veit Simon s. 62.

523) HGB 224 föreskriver sålunda, att beträffande införing i aktieboken och överlåtelse av *Interimsscheine* gälla samma regler som för till viss man ställda aktiebrev (HGB §§ 222 och 223). För rätt att utfå definitiva aktiebrev fordras att interimsbeviset återställdes, Veit Simon s. 220 ff, Jacobi s. 324 ff. — 1917 års *danska* AL § 15 stadgar: »For Aktionærernes Indbetalninger skal der af Selskabets Bestyrelse eller dens Befuldmægtigede utstedes Interimsbeviser.» Interimsbeviset anges sålunda i första hand såsom ett bevis om skedd inbetalning. Emellertid innehåller §:ens senare del bestämmelser om vad interimsbeviset skall innehålla, vilka ungefärligen överensstämma med vad som gäller för aktiebrev (§ 16); (obs. särskilt, att interimsbeviset skall ange om aktierna eller interimsbevisen icke äro fritt överlåtbara). Enligt uttalande i litteraturen gäller också i fråga om överlåtelse m. m. samma regler som för aktiebrev; Torp s. 199, jfr danska AL § 14.

måste självfallet, säger Chydenius, vad namn de än ha, tydligt skilja sig från aktiebreven; den som förvärvar ett interimsbevis bör kunna se, att han icke vinner någon självständig rätt utan endast inträder i sin fångesmans stad. Interimsbevis kan icke överlåtas genom överlåtarens blotta namnteckning å urkunden. Men även ett sådant förvärv kan inskrivas, och även här gäller grundsatsen, att inskrivning erfordras för att aktierätten skall kunna utövas. Vid inskrivningen synes bolaget vara pliktigt att på egen risk pröva dess laglighet, eftersom den, vilken överlåter aktierätt utan att indossera ett aktiebrev eller tradera en innehavaraktie, gentemot bolaget står i samma ställning, som gentemot gäldenär intages av en borgenär, vilken överlåtit sin fordran genom vanlig cession.[524]) — I 1914 års förslag, § 22, stadgas, att interimsbevis vid inregistrering i aktieboken måste företes, vilket enligt motiven[525]) blott är »ett förtydligande».

Svenska AL innehåller intet annat stadgande om interimsbeviset än bestämmelsen i § 27 st. 2, att interimsbevis skall ställas till viss man, vilken bestämmelse AL upptagit från 1895 års lag. I motiven till denna[526]) anges grunden till bestämmelsen på följande sätt: »Promesser och interimskvitton kunna, såsom utgörande bevis om ett obligatoriskt avtal mellan aktietecknaren, å ena, samt övriga aktietecknarna eller bolaget, å andra sidan, ej vara avsedda att med lätthet gå ur hand i hand och böra för den skull utställas å viss man. Att förklara ett dylikt papper ogiltigt, om det lyder å innehavaren, har dock lika litet synts tillrådligt som att stadga en liknande påföljd, där aktiebrev utställas innan bolaget registrerats; utan torde i ena som andra fallet den ersättningsskyldighet, som, i händelse skada sker, enligt 55 § (i förslaget) åligger den felande, få antagas verka därhän, att lagens stadganden i förevarande hänseenden iakttagas.»[527])

Dessa uttalanden äro föga upplysande. Vad först beträffar påståendet, att interimsbeviset skulle utgöra »bevis om ett obligatoriskt avtal mellan aktietecknaren, å ena, samt övriga aktietecknarna eller bolaget, å andra sidan», så är ju detta icke riktigt beträffande interimsbevis i bemärkelse av bevis om själva aktierätten. Påståendet har säkerligen sin grund i den ovan påtalade bristande distinktionen mellan de olika slag av papper, som falla in under ifrågavarande stadgande. (Som förut anmärkts kan man knappast förutsätta, att kommittén avsiktligt förbigått interimsbevis i här antagen bemärkelse). Kommitténs påstående kunde nu tyckas tyda på den uppfattningen, att interimsbeviset blott äger verkan av ett vanligt bevis om ett avtal, d. v. s. allenast är en bevisurkund. Häremot strider emeller-

---

524) Chydenius s. 207.

525) Finska lagberedningens förslag till förordning om aktiebolag jämte motiv, Helsingfors 1914 s. 57.

526) S. 110.

527) I AL § 133 punkt 1 är överträdelse av föreskriften i 27: 2 också kriminaliserad.

tid en annan passus i motivuttalandet. När kommittén säger sig icke velat göra interimsbevis, som emot lagens stadgande ställts till innehavaren, *ogiltigt*, är det svårt föreställa sig, att kommittén haft för ögonen en enkel bevisurkund: en sådan kan ha större eller mindre bevisvärde men knappast vara »ogiltig». Ur kommitténs yttranden framskymtar därför snarast den uppfattningen, att interimsbeviset är något mellanting mellan en vanlig bevisurkund och ett papper av aktiebrevets kvalitet[528]) — ty att interimsbeviset ej har *samma* verkningar som aktiebrevet är som sagt tydligen förutsatt genom tillåtelsen att utfärda interimsbevis under den tid, då aktiebrev ej få utlämnas.

Även i vissa litteraturuttalanden[529]) möter man antydningar om att interimsbeviset är mer än ett vanligt skriftligt bevis, och en sådan uppfattning behärskar utan tvivel affärslivet.[530]) Praktiska skäl kräva också att interimsbeviset tillägges mer än bevisvärde: det förekommer i ej ringa utsträckning i omsättnings- och kreditlivet och i den mån man kan bereda förvärvare och panttagare rättslig säkerhet utan att uppoffra andra, befogade intressen bör naturligtvis så ske.

Det finns nu också en naturlig utgångspunkt för en bestämning av interimsbevisets rättsliga natur, som tillgodoser rimliga praktiska intressen och innebär en rationell gestaltning av de nyss berörda tendenserna att betrakta interimsbeviset som något mer än en bevisurkund. Redan förut har nämnts, att stämpelskatterättsliga bestämmelser förutsätta, att interimsbevis skola *utbytas* mot aktiebrev. Regelmässigt innehålla interimsbevisen också klausul om att aktiebrev utlämnas *emot interimsbeviset*, och även om någon gång dylik klausul skulle saknas, anse sig utan tvivel bolagen alltid berättigade att kräva interimsbevisets återställande. Detta skulle nu visserligen icke behöva innebära mer än att interimsbeviset betraktas som ett presentationspapper, men det synes fullt befogat att anse det som uttryck för att dokumentet är ett *värdepapper*. Förut har framhållits, att ett dokuments egenskap av presentationspapper i allmänhet icke är rättfärdigad, om ej papperet samtidigt är värdepapper: mot gäldenärens rätt att ovillkorligt fordra papperets företeende bör naturligt svara en plikt för honom att ej heller prestera till annan än papperets innehavare.[530a]) I fråga om interimsbevis tillkommer nu en särskild omständighet, som gör värdepapperskvaliteten naturlig, nämligen att denna kvalitet i och för sig innebär en betydande fördel även för bolaget. Vore interimsbeviset blott en

---

528) Jfr även Skarstedt i Sv JT 1923 s. 38.

529) Se nedan vid not 533.

530) Skarstedt a. a. s. 44, jfr s. 38 f. Skarstedt polemiserar mot denna »lekmannauppfattning» men synes icke hålla för alldeles uteslutet, att denna uppfattning kan »vara den riktiga även från juridisk synpunkt». — Att märka är, att Skarstedt härvid utgår från att även ett enkelt kvitto på inbetalat aktiebelopp är ett interimsbevis.

530a) Se ovan not 7 i slutet.

bevisurkund, skulle ju förvärvare och panttagare för sin säkerhets skull nödgas underrätta bolaget om sitt förvärv; är interimsbeviset åter ett värdepapper ersätter ju dess besittningstagande denuntiationen. Vid massvis emitterade papper, som bruka överlåtas och pantsättas, blir på den grund värdepapperskvaliteten en så naturlig sak, att den normalt kan anses önskad av utställaren: att översvämmas av en mängd denuntiationer kan ju vanligen icke vara något eftersträvansvärt för ett bolag, som har interimsbevis utelöpande. Det framstår därför regelmässigt såsom överensstämmande med parternas fördel och deras intentioner — i varje fall icke som någon kränkning av några befogade intressen — att tillägga interimsbeviset värdepapperskvalitet,[530b]) varigenom man uppnår det mycket eftersträvansvärda resultatet, att en förvärvare eller panttagare är skyddad, om han tillförsäkrat sig besittningen av interimsbeviset, innan bolaget utlämnat aktiebrev: han behöver ej riskera att en vacker dag finna interimsbeviset berövat all rättslig verkan blott på den grund, att bolaget utan att bekymra sig om interimsbeviset utlämnat aktiebrev till överlåtaren, resp. pantsättaren.[531]) Men ej blott beträffande utfående av aktiebrev bör då interimsbeviset anses som värdepapper, utan konsekvensen kräver detsamma för alla sådana fall, då aktiebrevets innehav är nödvändigt. Medan naturligtvis även här aktieboken är avgörande för legitimationen beträffande medförvaltningsrätt, skulle sålunda interimsbeviset vara värdepapper i avseende på de direkt ekonomiska rättigheterna i samma utsträckning som aktiebrevet; för uppbärande av amorteringsbelopp och likvidationskvot, utfående av gratisaktie eller utövande av företrädesrätt vid nyteckning (om undantagsvis nyemission skulle äga rum, innan interimsbevis ersatts med aktiebrev) samt åtminstone i vissa fall även för uppbärande av vinstutdelning. Likaså bör interimsbevisets företeende krävas vid inregistrering av ny aktieägare i aktieboken.[532])

Om på nu angivet sätt interimsbeviset anses som värdepapper har det också andra rättsverkningar, som i det föregående sagts tillkomma värdepapper. Sålunda bör tradition av interimsbeviset anses nödvändig för

---

530b) Såvida annat ej är föreskrivet i bolagsordningen eller i interimsbevisets text.

531) Jfr dock Svea hovrätts dom den 19 december 1924, nr 1542. H. var innehavare av ett antal på annan person X. ställda interimsbevis i ett bolag, vilka voro av följande lydelse: »Mot återställande av detta interimsbevis erhåller X. 10 aktier i bolaget, lydande å 100 kronor, varför full betalning blivit erlagd — — —.» Enär bolaget vägrat att till H. utlämna mot interimsbevisen svarande aktiebrev, yrkade H. åläggande för bolaget att till H. utge på honom registrerade aktiebrev. Stockholms rådhusrätt yttrade emellertid i sin av hovrätten ej ändrade dom: Som i målet är upplyst, att brev å ifrågavarande aktier i bolaget redan blivit för annan än H. utfärdade, funne rådhusrätten H:s talan ej kunna bifallas. — (Omständigheterna i målet synas emellertid ha givit ett visst stöd för bolagets invändning, att H. innehade interimsbevisen utan laga rätt, vilket måhända kan ha påverkat domstolarna.)

532) Hagströmer s. 215, jfr för finsk rätt not 524 och 525 ovan. — Även beträffande rätten att utfå kuponger, om sådana någon gång utges före aktiebrev, bör interimsbeviset vara värdepapper.

att förvärvare skall vinna rättsskydd mot överlåtares konkurs- och utmätningsborgenärer, liksom vid tvesala en senare förvärvare, som i god tro får interimsbeviset i handom, bör tillerkännas företrade. Vidare sker utmätning genom blotta beslagtagandet samt pantsättning genom blotta traditionen av interimsbeviset. Detta senare har också antagits i doktrinen även av författare, som för pantsättning av namnskuldebrev fordra denuntiationen.[533]) I den mån dessa författare härvid givit uttryck för en genomtänkt uppfattning, måste de betrakta interimsbeviset såsom utrustat med andra egenskaper än ett vanligt namnskuldebrev, nämligen just sådana egenskaper, som göra ett dokument till värdepapper.

Däremot torde man under nuvarande förutsättningar knappast kunna tillägga interimsbeviset negotiabilitet eller invindikabilitet. För att ett namnpapper skall kunna utan lagstöd tillerkännas negotiabilitet eller invindikabilitet måste nämligen, som i ett tidigare sammanhang framhållits, särskilda förutsättningar föreligga. Visserligen förekommer nu interimsbeviset i ej ringa utsträckning i kredit- och omsättningslivet, och måhända är den uppfattningen icke sällsynt, att även interimsbeviset är negotiabelt och invindikabelt. Men förutsättningarna måste anses brista på grund av att bestämmelsen i AL § 27 st. 2, enligt vad dess motivering trots all oklarhet i övrigt tydligt utvisar, syftar till att inskränka interimsbevisens omsättbarhet (i motsats till vad fallet är med förbudet mot aktiebrev till innehavaren).[533a]) Interimsbevisets formlöshet och dess interimistiska karaktär bidraga också till att göra det i mindre mån än aktiebrevet ägnat till ett egentligt cirkulationsobjekt. — Ej heller är den särskilda legitimationsbestämmelsen för aktiebrev i AL § 28 st. 3 tillämplig, utan innehavaren av interimsbeviset har att styrka sitt förvärv på samma sätt som förvärvaren av ett namnskuldebrev.[534]) [535])

---

[533]) Hasselrot Pant II s. 140, Undén Panträtt s. 152, Sakrätt s. 316.

[533a]) Jfr ovan s. 89.

[534]) Icke heller i fråga om verkan av att interimsbevis i strid mot bestämmelsen i AL 27: 2 ställes till innehavaren är det ovan återgivna kommittéuttalandet ägnat att skapa klarhet. Kommittén har ej velat göra ett till innehavaren ställt interimsbevis ogiltigt men anser dock skada av beskaffenhet att föranleda ersättningsskyldighet kunna uppstå genom att papperet ställts till innehavaren. Det kan tänkas två möjligheter för uppkomsten av en sådan skada: antingen skulle den kunna drabba rätter ägare eller bolaget därigenom att innehavarklausulen tillmättes betydelse i avseende på legitimation och godtrosförvärv, eller också skulle, därest innehavarklausulen frånkändes verkan, skada kunna drabba en förvärvare, som just av innehavarklausulen förletts till antagande, att han vore skyddad mot bolagets invändningar, resp. tidigare ägares vindikationskrav. (Anmärkas må, att enligt HGB § 209 st. 2 utställare av interimsbevis till innehavaren svarar emot bevisens innehavare för den genom utställandet till innehavaren förorsakade skadan. Detta stadgande är emellertid betingat av bestämmelsen i HGB § 179 st. 3, att interimsbevis till innehavaren äro *ogiltiga,* varav anses följa, att »die Übertragung eines Interimsscheins auf den Inhaber ist ein juristisch bedeutungsloser Akt, der Übertragungsvermerk ist nichtig», Staub § 209[8]). Vilketdera alternativet kommittén tänkt sig, är förborgat. — Riktigast synes vara, att frånkänna den lagstridiga innehavarklausulen betydelse och bedöma interimsbeviset såsom ett till viss man ställt sådant. God tro på grund av innehavar-

4.

Promessen.

Promess i här antagen bemärkelse är ett av bolaget utställt bevis om rätt att erhålla en genom nyemission uppstående aktierätt.[536]) Den rena promessen, som väl egentligen förekommer i samband med avtal om insats av apportegendom, torde vara ett ganska sällsynt papper, och någon nämnvärd användning såsom omsättnings- eller kreditobjekt har den knappast. Den kan ej heller vara annat än en vanlig bevisurkund.[537]) De i litteraturen förekommande uttalandena om att promesser kunna pant-

---

klausulen bör väl över huvud taget icke erkännas, varför någon skada av beskaffenhet att åsamka den för utställandet ansvarige ersättningsskyldighet knappast kan ifrågakomma; jfr Jacobi s. 474.

[535]) Om interimsbeviset försetts med transport av rätte ägaren, bör måhända bolaget på grund av analogi från fullmaktsreglerna bli befriat genom prestation till den, vårå transporten lyder, resp. till innehavaren vid blanko- eller innehavartransport; detta skulle i så fall icke vara något speciellt för interimsbeviset utan gälla även icke löpande skuldebrev och kanske rättigheter över huvud, som skriftligen överlåtits; se till denna fråga Lassen s. 568 f, BGB § 409 och de vanliga kommentarerna därtill, Eschelsson s. 308 f. — På samma sätt bör väl det fall bedömas, att rätte ägaren på interimsbeviset tecknat erkännande att han mottagit aktiebrev; formulär till dylikt erkännande förekommer ofta på interimsbevisen och erkännandet betraktas i affärslivet som fullmakt eller överlåtelse. (Redan ett vanligt enkelt kvitto, även om det ej rör ett penningbelopp och sålunda ej faller under stadgandet i avtalslagen 35: 2, betraktas f. övr. i affärslivet gärna såsom bemyndigande, jfr Köersner: Obligationsrättskommitténs förslag till lag om avtal etc. (1915) s. 73 f, Almén s. 210.)

Om man med Winroth Strödda uppsatser 2 (1905) s. 50, Eschelsson s. 309 och Benckert s. 200 antar, att godtrosförvärv kan inträda beträffande ett namnskuldebrev, som av en borgenär försetts med transport till innehavaren eller in blanco, borde detsamma gälla för interimsbevis. Men man har nog skäl att dra detta antagandes riktighet i tvivelsmål. För att det skulle vila på en bärande principiell grund borde fordras, att transporten kunde sägas framstå såsom avsedd att vara en föryttringslegitimation för innehavaren, men vid ett papper, som eljest ej är avsett för omsättning och på grund av sin ringa betydelse i förhållandet till gäldenären aldrig kan bli ett verkligt omsättningsobjekt, är det tveksamt, om ens en innehavartransport bör tolkas såsom avsedd att göra papperet mer omsättbart: den kan ju avse blott legitimation mot gäldenären (inkassering e. d.). Det finns knappast något behov av att göra ett dokument, som icke skyddar mot utställarens invändningar och på den grund även i godtroende förvärvares hand kanske blott är ett juridiskt betydelselöst pappersstycke, till föremål för godtrosförvärv. Man ville väl icke utsträcka godtrosförvärv till alla slag av med innehavartransport försedda vanliga bevishandlingar: kontrakt o. d.? Att skydda omsättningen är ett lovvärt syfte — som detta arbete näppeligen kan beskyllas för att ha förbisett — men det finns dock områden, som icke tillhöra den egentliga omsättningen utan ha karaktär av trängre civila förhållanden, och att på dem tillämpa rättsregler, som dikterats av omsättningshänsyn, kan vara omotiverat. I varje fall kan jag icke finna annat än att det är oriktigt att skydda förvärvare av blankotransporterade namnskuldebrev samtidigt som man vill lämna förvärvare av fullständigt indosserade aktiebrev skyddslös: det är att bygga på formala och icke på reala skäl.

Undén Sakrätt s. 222 synes mena, att blankotransporten har ifrågavarande verkan endast när det gäller aktiebrev.

[536]) Jfr Veit Simon s. 128 f. — Promess i denna bemärkelse faller icke in under fondpapperslagen, som rör »aktier, banklotter och andra delaktighetsbevis i bolag».

[537]) Detsamma torde i allmänhet gälla i de utländska rättssystem, där promesser existera. I Frankrike förekomma *promesses d'action*, utgivna före bolagets definitiva bildande. De äro icke negotiabla utan kunna blott överlåtas enligt allmänna ces-

sättas enbart genom tradition[538]) bero — i den mån man därmed velat markera en skillnad emot vad man förfäktar i fråga om namnskuldebrev — säkerligen på den oriktiga sammanställningen med interimsbeviset.

5.

Inbetalningskvittot.

I allmänhet kan man naturligtvis ej tillägga ett papper, som blott innehåller ett kvitto, någon verkan utöver den, som direkt sammanhänger med dess innehåll: bevis om betalning. Emellertid kan man i fråga om kvitto över inbetalning på aktie konstatera en stundom framträdande benägenhet att tillmäta papperet direkt betydelse för aktierättens utövning. Så Hagströmer:[539]) »— — — eller ock tjäna intill aktiebrevens utlämnande till bevis om aktierätten de över verkställda inbetalningar givna kvittenser (interimskvittenser), vilka någon gång ställas till innehavaren.» Och efter att ha framhållit bolagets rätt och plikt att såsom aktierättens förvärvare erkänna endast den, som företer aktiebrev, jämställer Hagströmer[540]) kvittenserna i detta avseende med aktiebreven: »Äro aktiebrev eller därmed likställda dokument ännu icke utfärdade, så torde, vad nu sagts om aktiebrev, även gälla utgivna kvittenser. Äro kvittenserna ställda till innehavaren, faller det av sig självt, att bolaget icke kan erkänna annan person såsom aktieägare, än den, som visar sig vara dessas innehavare. Även annars föreskriva bolagsordningarna uttryckligen, att de stadganden, som givits om aktiebrevets förevisande och styrkande av fånget, äga, innan aktiebrev blivit utfärdade, även tillämplighet å kvittenser. I andra aktiebolag synes detta vara en naturlig följd av den bestämmelse, att aktiebrev endast utgivas emot kvittensernas återställande. Emellertid synas vissa aktiebolag, ehuru de uppställa denna fordran, fritaga sig ifrån de följder, som kunna drabba detsamma, om aktiebrev blivit utlämnat utan kvittensernas återställande, genom den bestämmelse, att kvittenserna, även om sådant icke sker, efter aktiebrevets utgivande varda utan kraft.» Vissa av de ovan återgivna uttalandena i fråga om stämpelbeläggning av interimistiska aktiedokument utvisa också, att man tänkt sig interimskvitto (i betydelsen av bevis om skedd inbetalning på aktie) skola *utbytas* mot aktiebrev.

---

sionsregler; Pic II nr 756 ff. Ett säreget undantag utgöra den engelska rättens *scrips*. Ett sådant är »a certificate that the holder will be entitled to shares — — — upon certain payments being made»; Cook s. 52. I motsats till ett *share certificate* är detta papper negotiabelt; Cook a. st., The laws of England II nr 975, Veit Simon s. 35, 61 f.

538) Se hänvisningar i not 533 ovan.

539) S. 200.

540) S. 216 f.

Grunden till denna benägenhet att fordra kvittensernas företeende eller återställande vid rättsutövning, särskilt vid aktiebrevs utfående, är väl den omständigheten, att i praktiken interimsbevis och kvitto ofta äro förenade i samma papper, i det att dokumentet icke blott innehåller kvitto utan även uttryckligt anger sig vara eller eljest framstår såsom utgörande ett bevis, att vederbörande är aktieägare.[541]) Men där så ej är fallet, utan papperet blott framstår som ett vanligt enkelt kvitto på inbetalat belopp, saknas stöd för kravet på företeende eller återställande av kvittot. Ett enkelt kvitto kan icke heller gärna anses äga någon betydelse i fråga om aktierättens överlåtelse eller pantsättning.[542]) Särskilt tydligt är ju detta, när flera kvittenser äro utfärdade för olika inbetalningar på samma aktie.

Bestämmelsen i 35 § 2 st. avtalslagen: »Är kvitto å ett penningbelopp utan borgenärens vilja kommet ur hans besittning, vare utan hinder därav betalning, som gäldenären, när fordringen är förfallen, i god tro erlägger mot bekommande av kvittot, gällande mot borgenären», torde omfatta även kvitto av nu ifrågavarande slag. Visserligen är det av särskild vikt att aktiekapitalet inbetalas, men detta lär icke kunna beröva den enskilde tecknaren det skydd, som nämnda lagrum skänker gäldenärer i allmänhet. Aktien kan sålunda ej förklaras förverkad på den grund, att den kvitterade betalningen ej influtit till bolaget.[543])

6.

Teckningsbeviset.

Det rena teckningsbeviset utgör blott och bart ett bevis, att en person tecknat en eller flera aktier. Någon annan betydelse än att vara ett skriftligt bevis kan icke gärna tillkomma detta papper.[543 a]) Innehåller det också bevis om rätt att vinna delaktighet i bolaget är papperet tillika en

---

[541]) Att ett kvitto innehåller plats för och är avsett till även senare kvitteringar kan i och för sig knappast vara nog för att det skall anses som ett verkligt interimsbevis, jfr Staub § 179[5]. Däremot torde sådan verkan böra tillerkännas en klausul om att kvittot skall företes eller återställas vid utfående av aktiebrev, jfr ovan s. 142 ff samt Hagströmers i texten återgivna uttalande.

[542]) Lehmann I s. 215, Pinner s. 12, RG 49, 22 (1902).

[543]) Då emellertid (såvida ej annan erlägger det felande beloppet) i dylikt fall anmälan enligt AL § 33 om att full betalning erlagts för aktien väl knappast kan ske, måste bolaget enligt st. 2 av nämnda § träda i likvidation (i händelse aktiekapitalet är fixt). — Är det fråga om nyteckning är ju kapitalet endast att anse såsom ökat med beloppet av aktier, som anmälts vara till fullo inbetalda. AL § 45 sista punkten. Här möter sålunda ännu ett fall, då det nominella aktiekapitalet icke sammanfaller med summan av aktiernas nominella värden.

[543a]) För den händelse Kôersners uttalande under nr 51, att styrelsen har att underkasta överlåtelser av teckningsbevis samma prövning som överlåtelse av aktiebrev, skall innebära, att teckningsbeviset äger samma formella legitimationskraft som aktiebrevet, står det i skarp strid emot vad här i texten sagts.

promess, men ej heller då har det mer än bevisvärde.[543 b]) Skulle beviset vara formulerat så, att det framstår såsom bevis om att någon på grund av teckning *är aktieägare*, är det ett interimsbevis.[544]) I händelse slutligen papperet förutom teckningsbevis också innehåller kvitto på inbetalat belopp, har det naturligtvis även ett kvittos verkningar.

7.

Avstämplingsbeviset. (Teckningsrättsbeviset och delbeviset.)

Enligt AL §§ 40 och 47 skall vid såväl nyteckning som gratisemission företes och avstämplas det eller de aktiebrev, varå aktieägarens företrädesrätt att teckna, resp. hans rätt att utfå gratisaktie grundas. Som förut framhållits äro dessa rättigheter anknutna till aktiebreven såsom legitimerande värdepapper, och även en annan än den inregistrerade aktieägaren kan utöva och genom aktiebrevet legitimera sig för dem. I ändamål att underlätta överlåtelse av rättigheterna utan samband med själva aktien har man på senare tider börjat att i stor utsträckning begagna sig av särskilda dokument över rättigheterna. Visserligen föreligger knappast något behov därav i de fall, då varje äldre aktie berättigar till en eller flera nya aktier, men mycket ofta förekommer ju att endast flera äldre aktier i förening berättiga till teckning av en ny aktie eller erhållande av en gratisaktie, och för aktieägare, som ej själva disponera över erforderligt antal äldre aktier, kunna i sådana fall uppstå stora svårigheter att utnyttja rättigheten till nyteckning eller gratisaktie. Genom ifrågavarande dokument har nu rättigheten mobiliserats så att förening av erforderligt antal aktiers rätt på en hand lättare kan åvägabringas. Dessa dokument bruka med ett gemensamt namn kallas *avstämplingsbe-*

543b) Det är därför överflödigt att närmare ingå på skillnaden mellan promess och teckningsbevis. Medan en promess icke behöver stå i relation till någon skedd teckning, så framstår i praktiken teckningsbeviset — ehuru principiellt blott ett bevis om ett rent faktum — oftast såsom ett indirekt bevis om en på teckningen grundad rätt att vinna delaktighet i bolaget. Så särskilt om dokumentet utgör bevis om att en person begagnat *företrädesrätt* till nyteckning. Om emellertid nyteckning sker enligt AL § 46 (på grund av styrelsebeslut och under förutsättning av bolagsstämmans godkännande) och bevis omedelbart vid teckningen skulle utlämnas till tecknarna, kunna dessa dokument knappast kallas bevis om rätt att vinna aktierätt, eftersom stämman godtyckligt kan vägra godkännande.

544) Jfr Chydenius' i not 508 här ovan återgivna definition samt om betydelsen av en presentationsklausul (»mot detta teckningsbevis [vederbörligen kvitterat] utlämnas aktiebrev» e. d.) ovan s. 142 ff.

Köersner nr 51 uppger, att teckningsbevis ofta torde ställas till innehavaren. Om detta verkligen förekommer är det meningslöst, eventuellt olagligt. Meningslöst om beviset endast skall vara ett teckningsbevis; detta är ju blott ett bevis om det faktum, att en person verkställt teckning och icke något bevis om den på teckningen grundade rättigheten. Olaglig är innehavarklausulen, om papperet innebär bevis om den på teckningen grundade rättigheten — ty då är papperet, som i texten framhållits, i själva verket antingen en promess eller ett interimsbevis.

vis; stundom särskiljas de genom beteckningarna *teckningsrättsbevis* (dokumenterande företrädesrätt till nyteckning) och *delbevis* (avseende rätt till viss bråkdel av en gratisaktie). Teckningsrättsbeviset utlämnas av bolaget vid uppvisning och avstämpling av aktiemanteln, varefter teckningsrättsbevis i erforderligt antal av tecknaren avlämnas vid själva teckningen.[545]) Ehuru ej efter orden i överensstämmelse med AL § 40 (»— — — skyldig att *vid teckningen* förete det eller de aktiebrev, varå teckningsrätten grundas») är detta mycket praktiska förfarande att utan betänkligheter godtaga.[546]) På alldeles motsvarande sätt begagnas delbeviset. Vid avstämpling av aktiebrev erhålles för varje aktie ett sådant bevis, lydande på den bråkdel av en aktie, som motsvarar varje äldre akties andel i nyemissionen, samt innehållande en förklaring, att bolaget utlämnar gratisaktie emot avlämnande av beviset jämte ytterligare delbevis, tillsammans representerande rätt till en hel aktie.[547])

Såväl teckningsrätts- som delbevis ställas stundom till innehavaren, vilket ju också bäst motsvarar syftet med bevisen: att underlätta sammanparandet av »udda» aktier och därigenom möjliggöra för varje aktieägare att realisera värdet av sin rätt i nyemissionen. Något hinder att

---

545) Skarstedt s. 74.

546) Skarstedt a. st.

547) I utländsk litteratur äro dokument över företrädesrätt till nya aktier föga uppmärksammade, jfr Veit Simon s. 27. I tysk rätt ligga förhållandena på ett särget vis i anledning av den positiva bestämmelsen i HGB § 282. Aktieägarens företrädesrätt, som för övrigt kan uteslutas genom bestämmelse i kapitalökningsbeslutet, är nämligen betingad av att aktieägaren framställer en begäran om att komma i åtnjutande av densamma (en begäran, som icke i och för sig sammanfaller med teckningen och ej heller med avstämpling av aktiebrevet). Denna anmälan anses nu endast kunna göras av aktieägaren, och vid namnaktien är ju blott den inregistrerade legitimerad såsom aktieägare. Vidare tillkommer stadgandet i HGB § 287 st. 2, att rätt till de nya aktierna icke kan med verkan gentemot bolaget överlåtas, innan kapitalökningen registrerats. I praktiken brukar man emellertid söka undgå olägenheterna av dessa bestämmelser. Först och främst är ju innehavaraktier regel i Tyskland, och i fråga om dylika räcker det med brevets företeende, detta även om innehavaren ej skulle vara aktieägare utan blott »legitimationsaktionär», Bernicken s. 65. Vidare förekommer det att utövningen underlättas därigenom att den får ske emot vinstkupong, Bernicken a. st. s. 120. Slutligen är den s. k. *indirekta företrädesrätten* den mest praktiserade. I ökningsbeslutet uteslutes då formellt aktieägarens företrädesrätt, och en tredje man, vanligen en bank, övertar de nya aktierna med förpliktelse att tillhandahålla aktieägarna de nya aktier, som på dem belöpa. Ökningen kan omedelbart registreras och rätten till de nya aktierna kan med full verkan mot banken fritt överlåtas. Legitimation gentemot banken förs ej genom aktieboken, utan även vid namnaktier är brevet legitimerande enligt vanliga regler, se Bernicken s. 25 f, 66, 95 f; vid brevets uppvisande och erläggande av en första inbetalning på aktien erhålles ett kvitto, som vanligen behandlas såsom ett passivt legitimationspapper, d. v. s. banken äger rätt men ej skyldighet att pröva innehavarens legitimation, Bernicken s. 95. — Büchler (Die Erhöhung des Grundkapitals mit Ausgabe von Gratisaktien nach schweizerischem Obligationenrecht. Diss. Bern 1926 s. 130 f) uppger, att de schweiziska bolagen ofta utställa på innehavaren lydande »Bezugs- oder Bezugsrechtsscheine», som berättiga till gratisaktie; företeende av den gamla aktien, som förut för ändamålet brukade fiduciariskt överlåtas, har därigenom gjorts överflödigt. Enligt Liecht. Art. 303 kunna »särskilda överlåtbara värdepapper» utges över aktieägarnas företrädesrätt. Om de i England förekommande »letters of allotment» se Curti s. 91 f.

ställa papperen till innehavaren torde ej heller finnas. Visserligen dokumentera papperen en rätt till aktie, men de kunna icke anses falla in under bestämmelsen i AL § 27 st. 2.[548]) Den rätt, de avse, är ju nämligen ett ensidigt konkret anspråk, vilket såsom ett slags avkastning uppstått ur en äldre aktie, och de skäl, som ligga till grund för förbudet mot innehavarpromesser såsom »bevis om ett obligatoriskt avtal», kunna därför icke gälla. I fråga om delbevisen får man emellertid vara uppmärksam på, att man icke kommer i strid mot förbudet att ställa aktiebrev eller interimsbevis såsom dokument över själva aktierätten till innehavaren. Icke ens samlade till det för rätten till en hel ny aktie erforderliga antalet få bevisen anses dokumentera själva den nya aktierätten, och innehavet av delbevis kan sålunda icke berättiga eller legitimera innehavaren till att rösta o. d.[549]) I och med att en person genom innehav av erforderligt antal delbevis legitimerat sig till erhållande av en ny aktie, upphör delbevisens funktion och legitimationen för aktierätten följer vanliga regler.

Ställda till innehavaren torde såväl teckningsrätts- som delbevis vara att anse såsom löpande papper i alla avseenden, naturligtvis med den restriktionen, att de ej kunna avskära sådana invändningar, som överhuvud icke kunna extingveras genom aktierättsliga dokuments negotiabilitet (ogiltighet av ökningsbeslutet eller av själva bolaget).[550]) Skulle de vara ställda till viss man torde de, i likhet med namnskuldebrev, varken vara negotiabla eller invindikabla. Ej heller kan man tillägga dem värdepapperskvalitet, åtminstone ej i annat fall än om de innehålla klausul, att rättigheten endast kan utövas emot dokumentets företeende.

IV.

Om mortifikation av aktierättsliga dokument.

Reglerna angående dödning av förkomna handlingar — beträffande förutsättningarna för rätt att erhålla mortifikation, formen för mortifi-

---

[548]) Kôersner s. 47 not 1.

[549]) Delbevisen äro härutinnan principiellt motsatta den tyska rättens *Anteilsscheine,* som användas vid nedskrivning av aktiekapitalet genom flera äldre aktiers utbyte mot en ny. Vid inlämnande av en äldre aktie erhålles en sådan *Anteilsschein.* Dessa papper motsvara sålunda redan befintliga äldre aktier och det antal *Anteilsscheine,* som motsvarar en ny aktie, ger rösträtt m. m., Staub § 179[1 c], Brodmann § 179[3].

[550]) Däremot bör — i motsats till vad ovan antagits beträffande kupongen — negotiabiliteten verka gentemot invändningar om att den individuella aktierätt, varur nyteckningsrätten, resp. rätten till gratisaktie uppstått, är ogiltig eller upphört. Avstämplingsbevisen äro mer frigjorda från moderaktien: de bruka ej som kupongen innehålla hänvisning till densamma och de äro på ett annat sätt än kuponger avsedda att överlåtas.

kationsförfarandet, mortifikationens verkan etc. — äro i allmänhet enahanda för alla slag av mortifikabla handlingar. Jag skall icke ingå på dessa allmänna mortifikationsregler utan endast beröra ett par frågor av speciellt intresse för mortifikation av aktierättsliga dokument.

Först och främst är att bestämma, vilka aktierättsliga dokument, som över huvud kunna dödas. I § 1 av lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling — vilken lag ju innehåller vår rätts allmänna mortifikationsbestämmelser — har särskilt nämnts aktien, d. v. s. aktiebrevet.[551]) I övrigt är frågan att avgöra med ledning av bestämmelsen i samma §, att dödning kan ske av sådan »handling, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av förpliktelse». Denna definition rymmer — därest föregående utredningar äro riktiga — kupong,[552]) interimsbevis samt till innehavaren ställda teckningsrätts- och delbevis.[553]) I fråga om teckningsrättsbevis är emellertid ett mortifikationsförfarande i regel meningslöst, då nyteckning vanligen måste ske inom sådan tid, att mortifikationsförfarandet icke hinner avslutas. — Övriga aktierättsliga dokument kunna ej dödas och något behov därav föreligger icke heller med hänsyn till talongens osjälvständiga betydelse[554]) samt promessens och teckningsbevisets karaktär av blotta bevisurkunder.

Berättigad att söka mortifikation är »den, som förlorat handlingen». Ej ens i fråga om namnaktier erfordras därför, att sökanden är registrerad i aktieboken.[555]) Som under förarbetena till mortifikationslagen framhållits, måste emellertid den sökanden åliggande utredningsplikten även innefatta skyldighet för honom att visa, att den sist för aktien registrerade erhållit underrättelse om det inledda mortifikationsförfarandet. Måhända bör detsamma antagas beträffande innehavaraktier.[556])

Dödning av kuponger kan naturligtvis ske i samband med mortifikation av det aktiebrev, vartill kupongerna höra. Fråga kan vara om dödning av själva aktiebrevet utan vidare även omfattar kupongerna. HGB § 228 st. 2 stadgar, att genom aktiens dödning även anspråk på grund av ännu ej förfallna innehavarkuponger utsläckas. I 1907 års motiv[557])

---

[551]) Från det förhållandet, att aktiebrevet särskilt nämnts i lagen, kan icke dragas några kontrarieslut för andra aktierättsliga dokuments, t. ex. interimsbevisets del. — Aktiebrevet har i stadgandet på ett föga lyckligt sätt formellt ställts i motsats till »handling, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning eller påkalla fullgörande av förpliktelse». Aktiebrevet är självt en sådan handling. Någon skillnad i sak torde ej vara åsyftad emot stadgandet i 1907 års förslag, varest aktie allenast nämndes såsom ett exempel — jämte löpande skuldebrev etc. — på handling av angivet slag.

[552]) 1907 års förslag undantog av särskilda skäl kupongen från de mortifikabla handlingarna, jfr 1907 års motiv s. 25 f, 1925 års motiv s. 30 f.

[553]) Möjligen också med presentationsklausul försedda sådana, se föreg. s.

[554]) Se dock Kôersner s. 68 not 4.

[555]) Annorlunda Hagströmer s. 220 samt för tysk rätt Staub § 228[1], Goldschmit § 228[3], däremot Brodmann § 228[1] och författare, angivna hos Staub a. st.

[556]) Kôersner nr 87, 131.

[557]) S. 26.

säges denna regel »äga allmängiltighet», vilket emellertid förefaller diskutabelt. Om manteln förkommer men aktieägaren eller den, till vilken kupongerna föryttrats eller pantsatts, har kvar dessa, så finns det inga skäl för att kupongerna nödvändigt skola dödas samtidigt med manteln. När — som enligt 1927 års lag — särskild dödning av kuponger är tillåten, bör man i varje fall säkerligen fordra, att ett dödningsbeslut uttryckligen omfattar kupongerna, för att dessa skola bli kraftlösa.

Oftast innehålla före mortifikationslagen tillkomna bolagsordningar bestämmelser om utgivande av nya aktiebrev i stället för sådana, som anmälas vara förkomna.[558]) Vanligen föreskrives tidningskungörelse, varjämte styrelsen ålägges att iakttaga eljest erforderliga försiktighetsåtgärder. Stundom åsyftar förfarandet en verklig dödning av det förkomna aktiebrevet, men oftast förutsättes, att det äldre aktiebrevet trots förfarandet behåller sin giltighet.[559]) Det nya brevet skall då betecknas såsom »duplettaktiebrev», »sekundaaktiebrev» eller dylikt och innehavaren av detsamma säges vara skyldig vidkännas skadan av att det äldre aktiebrevet sedermera göres gällande, varför vid det nya brevets utlämnande skall ställas av styrelsen godkänd säkerhet. Om det nu är fråga om verklig dödning, torde dylika bestämmelser få anses satta ur kraft genom mortifikationslagen. Denna eller dess förarbeten innehålla visserligen intet uttryckligt uttalande därom, men i 1907 års motiv[560]) säges det ligga i sakens natur och ej behöva utsägas, att någon förenkling i mortifikationsförfarandet ej kan åstadkommas genom privatdisposition; någon reservation häremot göres ej i 1925 års motiv. Det synes också vara det principiellt riktigaste, att dödning numera blott får ske i enlighet med lagen: dödningsreglerna innebära en avvägning mellan olika intressen: godtroende tredje mans och den persons, för vilken handlingen förkommit, och »säkerhet för ett rätt avvägande av de motsatta intressen, som härvidlag göra sig gällande, kan endast vinnas på lagstiftningens väg».[561]) — Om åter bolagsordningens bestämmelser icke gå ut på en verklig dödning, utan det äldre aktiebrevet behåller sin giltighet, tangeras ju tredje mans rätt ej av förfarandet; detta blir en inbördes angelägenhet mellan bolaget och den för vilken brevet förkommit, i det att bolaget av tillmötesgående låter den senare utöva de rättigheter, som äro beroende av aktiebrevets innehav. I förhållande till eventuell behörig innehavare av det äldre aktiebrevet handlar härvid bolaget på egen risk, vilken övervältras

558) Dylika bestämmelser avse oftast även förkomna kuponger samt stundom också talonger.

559) Bergendal s. 250 not 3.

560) S. 29.

561) 1925 års motiv s. 22, jfr dock Hagströmer s. 220. — I tysk litteratur överensstämmande Brodmann § 228[4], annorlunda Staub § 228[5], Goldschmit § 228[7]. Sistnämnda båda författare uppställa därvid kravet att aktiebreven skola vara försedda med anteckning om att mortifikation kan ske på annat sätt än det legala.

på den, som uppger sig ha förlorat brevet, genom hans skyldighet att ställa säkerhet. Ehuru dylika bestämmelser praktiskt taget förlorat sin betydelse genom möjligheten till verklig dödning,[562]) kan mortifikationslagen knappast anses ha berört deras giltighet.[563])

Rätten att använda det legala mortifikationsförfarandet torde icke kunna upphävas eller inskränkas genom bestämmelse i bolagsordningen.[564])

---

562) Om förfarandet är snabbare och enklare än det legala kan det ju dock någon gång tänkas komma till användning.

563) Genom att det nya aktiebrevet betecknas såsom duplett e. d. underrättas ju en förvärvare av detsamma om att ett annat aktiebrev möjligen existerar och dokumenterar aktierätten. Skulle bolaget ha underlåtit att beteckna det nya brevet såsom duplett bör, i enlighet med förut angivna regler, godtrosförvärvare bli skyddad; annorlunda Bergendal s. 250 not 3.

564) 1925 års motiv s. 31. Annorlunda 1907 års förslag § 1, jfr motiven därtill s. 28 f; Jacobi s. 384. — 1925 års förslag, § 12, innehöll den regeln, att konungen skulle kunna förordna, att dödande ej finge ske av aktier eller obligationer, som prövades vara ägnade att i större omfattning vinna avsättning utom riket. Under lagens förarbeten uttalades olika meningar på denna punkt, och resultatet blev lagens stadgande i § 1 st. 2, att lagen ej äger tillämplighet på *obligationer;* något undantag för aktier är alltså icke gjort. Som motiv härtill framhölls (Prop. nr 9 vid 1927 års riksdag) att, om det mot förmodan skulle visa sig önskvärt att undantaga andra handlingar, detta lämpligare borde ske genom ändring i lagen än genom avgörande i administrativ ordning.

FÖRKORTNINGAR.

Almén	Almén: Lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Stockholm 1916.
Arthuys	Arthuys: Traité des sociétés commerciales. 3:e éd. Tome 1. Paris 1916.
Aubert	Aubert: Den nordiske Vexelret. 1882.
Augdahl	Augdahl: Aktieselskapet efter norsk ret. Oslo 1926.
Auslandsrecht	Auslandsrecht. 1920—1926 (efterträdd av ZAIP).
Behrend	Franz Hermann Behrend: Die unvollkommenen Orderpapiere, insbesondere die indossable Namenaktie. Leipzig 1892.
Behrend Handelsrecht	I. Fr. Behrend: Lehrbuch des Handelsrechts I: 2. Berlin 1896.
Benckert	Benckert: Om extinktiva förvärv av lös egendom i god tro enligt H.B. 11: 4 och 12: 4. I och II. Stockholm 1925.
Bergendal	Bergendal: Aktiebolagets författning och dess yttre rättsförhållanden enligt svensk rätt. Lund 1922.
Bergman	Bergman: Köp och lösöreköp. Lund 1927.
Bernicken	Bernicken: Das Bezugsrecht des Aktionärs. Berlin 1928.
Bezard-Falgas	Bezard-Falgas: Traité théorique et pratique du contentieux des transferts d'actions et obligations nominatives. 3:e éd. Paris 1924.
Brauer	Brauer: Die Übertragung der Namensaktien auf Grund des Handelsgesetzbuchs vom 10. Mai 1897. Diss. Borna-Leipzig 1902.
Brodmann	Brodmann: Aktienrecht. Berlin und Leipzig. 1928.
Bumbacher	Bumbacher: Die Aktie als Grundlage des Stimmrechts. Mannheim—Berlin. Leipzig 1925. (Archiv für Beiträge zum deutschen schweizerischen und skandinavischen Privatrechte; Heft 4.)
Büsing	Büsing: Wesen und Wirkungen des Indossamentes in der heutigen deutschen Gesetzgebung. Berlin 1904.
Chydenius	Chydenius: Nyare inhemsk lagstiftning. Civilrätt: Aktiebolag. I tidskrift, utgiven av Juridiska föreningen i Finland, 1897, s. 167 ff.
Cook	Cook: The principles of corporation law. Michigan 1925.
Cosack	Cosack: Lehrbuch des Handelsrechts. 7. Aufl. Stuttgart 1910.
Cosack und Mitteis	Cosack und Mitteis: Lehrbuch des bürgerlichen Rechts. 2 Bd. Abt. 1. 7.—8. Aufl. Jena 1924.
Curti	Curti: Englands Privat- und Handelsrecht. II. Berlin 1927.
Deneke	Deneke: Der Erneuerungsschein. I Iherings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts. Bd 42. Jena 1901.
Enneccerus	Enneccerus, Kipp und Wolff: Lehrbuch des bürgerlichen Rechts. 18. bis 22. Aufl. 9. Bearbeitung. Marburg 1923.
Eschelsson	Elsa Eschelsson: Om skuldebrev enligt svensk rätt. Efterlämnat manuskript, utgivet av Lars Rabenius. Uppsala och Stockholm 1912.
Esmein	Esmein: Etude sur le régime juridique des titres à ordre et au porteur et en particulier l'inopposabilité des exceptions. I Revue trimestrielle de droit civil 1921, p. 5 ff.
Fischer	Fischer: Die Aktiengesellschaft. I Ehrenbergs Handbuch des gesamten Handelsrechts. III. Bd. 1. Abt. Leipzig 1916.

Gieseke	Gieseke: Das Aktienstimmrecht der Banken. Berlin 1926. (Heft. 2 i Gesellschaftsrechtliche Abhandlungen — — — herausgegeben von A. Nussbaum.)
Goldschmit	Goldschmit: Die Aktiengesellschaft. München 1927.
Granfelt	Granfelt: Den finska växelrättens grunddrag. 1916.
Hagerup	Hagerup: Den norske panteret. 4 udg. 1924.
Hagströmer	Hagströmer: Om aktiebolag enligt svensk rätt. Uppsala 1872.
Hahnloser	Hahnloser: Die Namenaktie nach dem Bundesgesetz über das Obligationenrecht — — — Zürich 1903.
Hammarskjöld	Redogörelse för den utländska bolags- och föreningsrättens utveckling och nuvarande ståndpunkt samt de svenska föreningarna (för ekonomiskt ändamål). (Bilaga till bolagskommitténs betänkande 1890.)
Hanssen	Hanssen: Lov om aktieselskaper og kommanditaktieselskaper av 19 juli 1910 — — —. 6 oplag. Kristiania 1924.
Hasselrot Försträckning.	Hasselrot: Några spörsmål ang. försträckning, skuldebrev, förmånsrätt och kommission. Malmö 1925.
Hasselrot Vindikation	Hasselrot: Några spörsmål ang. vindikationsrätt och arbetsbeting. Omtryckt. Malmö 1926.
Hasselrot Pant II	Hasselrot: Ytterligare några spörsmål ang. panträtt. Omtryckt. Malmö 1927.
Haussmann	Haussmann: Vom Aktienwesen und vom Aktienrecht. Mannheim-Berlin-Leipzig 1928.
Heyden	van der Heyden: Het Wetsontwerp 1925 op de Naamlose Vennotschappen. Roermond 1926.
Houpin	Houpin: Traité général théorique et pratique des sociétés civiles et commerciales. 4:e éd. Tome 1. Paris 1909.
Hübner	Hübner: Grundzüge des deutschen Privatrechts. 4. Aufl. Leipzig, Erlangen 1922.
Jacobi	Jacobi: Die Wertpapiere. I Ehrenbergs Handbuch des gesamten Handelsrechts. IV. Bd, 1. Abt. Leipzig 1917.
Jordan and Borrie	Jordan and Borrie: Company law and practice. 16 ed. London 1925.
Julliot	Julliot: Essai d'une nouvelle théorie sur les titres nominatifs et le transfert. I Revue trimestrielle de droit civil 1904.
J. W.	Juristische Wochenschrift.
Kôersner	Kôersner: Om aktiebok, inregistrering av aktier och aktieförvärv. Stockholm 1929.
Kostanecki	v. Kostanecki: Das Aktienindossament. Berlin 1900.
Lacour	Lacour et Bouteron: Précis de droit commercial. 3:e éd. Paris 1925.
Lassen	Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. 3 Udg. Kbhvn 1917—1920.
Lehmann	Lehmann: Das Recht der Aktiengesellschaften. I—II. Berlin 1898—1904.
Ludewig	Ludewig: Hauptprobleme der Reform des Aktienrechts. Marburg i. H. 1929.
Minard	Minard: Du titre nominatif. Nature et fonctionnement. Paris 1897.
M'Neil	M'Neil: Manual of the law of joint stock companies in Scotland. 2 ed. Edinburgh 1926.
Müller-Erzbach	Müller-Erzbach: Deutsches Handelsrecht. II. Tübingen 1921.
N. J. A.	Nytt juridiskt arkiv. Avdelning I.
NJF	Nordiska juristmötenas förhandlingar.
Nordling	Anteckningar efter prof. E. V. Nordlings föreläsningar i svensk civilrätt, allmänna delen. Uppsala 1892.
Oertman	Oertman: Kommentar zum bürgerlichen Gesetzbuch und seinen Nebengesetzen. Zweites Buch. Recht der Schuldverhältnisse. 3. und 4. Auflage. Berlin 1910.
Olivecrona	Olivecrona: Studier över begreppet juridisk person i romersk och modern rätt. Uppsala 1928.
Pic	Pic: Des sociétés commerciales I—III. Paris 1908—1924.
Pinner	Pinner: Der Interimsschein im Aktienrecht. Diss. Greifswald 1919.
Planitz	Planitz: Die Stimmrechtsaktie. Leipzig 1922.
Platou	Platou: Om aktieselskaber, kommanditselskaber paa aktier og foreninger. Kristiania 1911.

Rasting	Rasting: Haandbog i den danske vexel- och checklovgivning. Kbhvn 1928.
Renaud	Renaud: Das Recht der Actiengesellschaften. Leipzig 1863.
R G	Entscheidungen des Reichsgerichts in Civilsachen.
Rousseau	Rousseau: Traité théorique et pratique des sociétés commerciales françaises et étrangères. 5:e éd. Tome I. Paris 1921.
Schlesinger	Schlesinger: Die rechtliche Natur des Actiendividenderscheins. Diss. Berlin 1917.
Schuster	Schuster: Der englische Aktienschein (share certificate). I Festgabe der juristischen Gesellschaft zu Berlin zum 50-jährigen Dienstjubileum ihres Vorsitzenden, des wirklichen geheimen Rats, Dr Richard Koch. Berlin 1903.
Serlachius	Serlachius: Lärobok i obligationsrättens allmänna del. Helsingfors 1902.
Skarstedt	Skarstedt: Allmänna aktiebolagslagen av den 12 augusti 1910. 5 uppl. Stockholm 1925.
Stang	Stang: Negotiable Dokumenter og Legitimationstegn. (Forelæsninger.) 4:e udgave. Oslo 1926.
Staub	Staubs Kommentar Zum Handelsgesetzbuch. 12. und 13. Aufl. Berlin 1926—1927.
Stiernman	Stiernman: Samling af Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar etc. ang. Sveriges Rikes Commerce, Politie och Oeconomie uti gemen.
SvJt	Svensk Juristtidning.
Söderström	Söderström: Gällande lagar om aktiebolag jämte tillhörande författningar. Uppsala 1906.
T f R	Tidskrift for Retsvidenskap.
Thaller	Thaller: De la nature juridique de titre de crédit. Paris 1907. (Extrait des Annales de Droit commercial étranger et international 1906—1907.)
The laws of England	The laws of England being a complete statement of the whole law of England. By Earl of Halsbury and other lawyers.
Topham	Topham: Principles of Company law. 6 ed. London 1924.
Torp	Torp: Den danske Selskabsret. Kbhvn 1919.
U f R	Ugeskrift for Retsvæsen.
Undén Panträtt	Undén: Om panträtt i rättigheter. 2 uppl. Lund 1923.
Undén Sakrätt	Undén: Svensk sakrätt. I. Lös egendom. Lund 1927.
Undén Växel	Undén: Växelrättsliga spörsmål. Lund 1915.
Veit Simon	Heinrich Veit Simon: Die Interimsscheine. Berlin 1913.
Vivante	Vivante: Traité de droit commercial. — Traduit sur la 3:e éd. italienne (1907—1909). Paris 1911.
Wagner	Wagner: De la responsabilité des sociétés en matière de transfert d'actions et obligations nominatives. I Journal des sociétés civiles et commerciales 1910, s. 481 ff.
Wahl	Wahl: Précis théorique et pratique de droit commercial. Paris 1922.
Weider	Weider: Der Niessbrauch an Aktien. Leipzig 1925.
Winroth	Winroth: Köp av lös egendom. Stockholm 1917.
ZAIP	Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht.
ZHR	Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht.
ADHGB	Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch. 1861.
AL	Lagen den 12 aug. 1910 om aktiebolag (allmänna aktiebolagslagen).
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch. 1896. (Tyskland.)
CA	The Companies (Consolidation) Act, 1908. (England.)
HGB	Handelsgesetzbuch 1897. (Tyskland.)
Liecht	Das Personen- und Gesellschaftsrecht vom 20. Januar 1926. (Tredje delen i Liechtensteins civillagbok.)
SOR	Schweizerisches Obligationenrecht. 1911.
Up	Utsökningslagens promulgationsförordning.
1890 års förslag (motiv)	Förslag till lagar om enkla bolag och handelsbolag, om aktiebolag samt om föreningar för ekonomisk verksamhet m. m. Sthlm 1890.
1908 års förslag (motiv)	Förslag till lag om aktiebolag ävensom till andra därmed sammanhängande författningar. Sthlm 1908.

Mortifikationsförslaget 1907. . . . . Förslag till lag om dödande av bortkomna handlingar — — —. Sthlm 1908.

Mortifikationsförslaget 1925. . . . . Förslag till lag om dödande av förkommen handling m. m. Sthlm 1925.

Rättelse.

S. 109 rad 7 nedifrån i texten står: I *dansk* rätt anses 1841 års förordning tillämplig på aktiebrev,[389]) i följd varav vindikationsrätt — — —

ändras till: I *dansk* rätt anses av en i förordningen den 28 juli 1841 uttryckt, även på aktiebrev tillämplig[389]) grundsats följa, att vindikationsrätt — — —